

บทที่ 5

การประมวลและประเมินลักษณะเฉพาะและคุณค่าของท้องถิ่นเมืองสงขลา

เมืองทุกเมืองจะต้องมีรากเหง้าของตนเอง มีจิตมีชั้นเชิงที่แตกต่างกันไปตามแต่พัฒนาการของเมืองนั้นๆ ที่ผ่านเวลาไปตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ตั้งแต่การเริ่มการตั้งถิ่นฐานกลายเป็นชุมชนหลายๆ ชุมชนรวมตัวกันเป็นเมือง เมืองใดเมืองหนึ่งก็หมายความว่าท้องถิ่นที่ใดท้องถิ่นหนึ่ง ที่มีรากฐานจากพัฒนาการที่ผ่านมา โดยเป็นเหมือนรากฐานทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามสาเหตุและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ซึ่งเมืองแต่ละเมืองย่อมมีองค์ประกอบหรือสิ่งต่างๆ ที่ผสมผสานกันอย่างกลมกลืนที่จะทำให้เมืองหรือท้องถิ่นนั้นดูแล้วสวยงามมีชีวิตชีวา มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเป็นที่น่าประทับใจให้แก่ผู้พบเห็น ซึ่งก่อให้เกิดเป็นลักษณะเฉพาะตัว “ภายในท้องถิ่น” ซึ่งประกอบด้วย สภาพแวดล้อมทางกายภาพ อาคารบ้านเรือน ที่เว้นว่างต่างๆ โครงข่ายเชื่อมโยง สภาพสังคมเศรษฐกิจ ความมีสุนทรีย์ภาพและจิตใจ ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องรวมกับการกระทำของชาวเมือง ประกอบการเคลื่อนไหว ทำกิจกรรมต่างๆ เป็นส่วนประกอบให้เมืองเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวา ซึ่งลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นเหล่านี้ล้วนเป็นต้นทุนของท้องถิ่นนั้นๆ ไม่ควรให้ถูกทำลาย ลืมเลือนไปตามกระแสการพัฒนาเมือง ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อเมืองเหมือนกับหลายๆ เมืองที่ตอบรับกระแสการพัฒนาจนเกินไป ทำให้เหมือนหลงเดินทางผิด แต่เมืองทุกเมืองคงไม่สามารถหยุดนิ่งโดยไม่มีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง แต่การผสมผสานระหว่างการพัฒนาเมืองและการดำเนินชีวิตของผู้คนควรจะผสมผสานไปกับรากฐานวัฒนธรรมของเมืองนั้นๆ โดยหล่อหลอมความเป็นท้องถิ่นให้เกิดสมดุลอย่างมีคุณค่าตามลักษณะเฉพาะตัวของท้องถิ่นที่ควรจะเป็น โดยภายในบทนี้ได้ทำการศึกษาเมืองสงขลา เมืองที่ผ่านพัฒนาการของท้องถิ่นที่ยาวนาน เป็นเมืองเล็กๆ ที่ยังมีรากฐานทางอดีตหลายอย่างซ่อนอยู่ในเมืองร่วมกับการดำเนินชีวิตของผู้คนได้อย่างมีชีวิตชีวาและกลมกลืนกันเป็นเมืองที่ยังไม่เติบโตจนน่าเกลียดสักเท่าไร เป็นเมืองที่ยังพอมีความหวังว่าถ้ามีการวางแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสม สงขลา น่าจะเป็นเมืองที่น่าอยู่เมืองหนึ่ง โดยจะเน้นการศึกษาถึงลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นหรือเอกลักษณ์ต่างๆ ของเมืองตามพัฒนาการที่ผ่านมา เพื่อสามารถแสดงออกให้ได้รับรู้ และสามารถประเมินคุณค่าให้แก่เมืองเพื่อเป็นต้นทุนที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเมืองและผู้คนที่อยู่ภายในเมืองสงขลา รวมถึงยังกินใจแก่ผู้มาเยี่ยมเยือน โดยรายละเอียดของการศึกษาได้มองเมืองใน 3 ระดับ คือ ระดับเมือง ย่าน และละแวกบ้านหรือระดับอาคาร จากอดีตที่ส่งผลถึงปัจจุบัน ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้

1. ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น

ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นในระดับเมือง ได้แก่ ทางด้านกายภาพ, เศรษฐกิจและสังคม, จินตภาพ และภูมิทัศน์ท้องถิ่น

ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นในระดับย่าน ได้แก่ ย่านสำคัญต่างๆ ของเมือง เช่น ย่านการค้าเก่าแก่ ย่านที่อยู่อาศัย ฯลฯ

ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นในระดับละแวกบ้าน ได้แก่ บ้านเรือน วัด ตลาด ตำบลหนแห่งต่างๆ เกิดเป็นชีวิตหมู่เหล่าให้แก่ท้องถิ่นนั้นๆ

2. การประเมินคุณค่าของท้องถิ่นเมืองสงขลา

จากพัฒนาการของท้องถิ่นเมืองสงขลาจากอดีตจนถึงปัจจุบันได้ให้หลายสิ่งหลายอย่างเป็นรากเหง้าของเมือง จนสามารถแยกให้เห็นถึงคุณค่าของท้องถิ่นที่เกิดจากรากฐานและลักษณะเฉพาะ ซึ่งคุณค่าที่เกิดขึ้นย่อมแตกต่างกันไปตามช่วงเวลาต่างๆ จึงต้องมีการประเมินคุณค่าของรากฐานที่เหลืออยู่ โดยการให้ความสำคัญไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งใดๆ ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่านั้น นอกจากสิ่งที่สามารถมองได้ว่างดงามแล้ว เกิดเป็นคุณค่าแก่จิตใจ ยังมีองค์ประกอบที่สำคัญสามารถเป็นเกณฑ์บ่งชี้ที่แสดงถึงคุณค่าได้อีกดังนี้

- อายุ สิ่งใดที่ผ่านอายุมากผ่านกาลเวลาพัฒนาการมาหลายยุคสมัยย่อมเป็นสิ่งที่มีความค่าต่อมนุษย์ ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่ปรากฏความงามหลงเหลืออยู่
- ความสำคัญหรือเรื่องราวในอดีต เหตุการณ์ที่มีความสำคัญและเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวสำคัญในอดีต ย่อมถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า
- สิ่งที่เป็นที่สืบทอดยึดถือปฏิบัติกันมาหรือวัฒนธรรม ประเพณีของคนในท้องถิ่น เช่น ศาสนา พิธีกรรม ขนบประเพณีต่างๆ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตที่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น

การประเมินคุณค่าของท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการให้ค่าคะแนนโดยการประมวลจากลักษณะเฉพาะและคุณค่าที่อยู่ภายในท้องถิ่นในระดับสาขาต่างๆ ของท้องถิ่นด้วยวิธีการให้ค่าคะแนนทางบวกและลบใน 3 ระดับคุณค่าคือ

ค่าคะแนน 3	=	มีคุณค่าสูง
ค่าคะแนน 2	=	มีคุณค่าปานกลาง
ค่าคะแนน 1	=	มีคุณค่าต่ำ

โดยแสดงเป็นคะแนนรวมของคุณค่า ถ้ามีคะแนนรวมมากมีคุณค่ามาก ค่ารวมคะแนนน้อยแสดงว่ามีค่าน้อย ทั้งในด้านบวกและลบ

การประเมินคุณค่าของท้องถิ่นเมืองสงขลานอกจากใช้เกณฑ์ของทางผู้ประเมินแล้วยังได้นำเอาความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ที่ทางผู้ศึกษาได้เข้าไปศึกษาโดยแบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็น 9 บริเวณเพื่อให้เห็นความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ โดยผ่านทางแบบสอบถาม 200 ชุด ซึ่งผลของการศึกษาจะออกมาในรูปแบบของการให้คะแนนในการประเมินคุณค่าร่วมกันระหว่างผู้ศึกษาและประชาชนในพื้นที่ร่วมกับการบรรยาย ในส่วนของข้อมูลสรุปจากแบบสอบถามดูได้จากในส่วนของภาคผนวก

1. ระดับเมือง (จากอดีตที่ส่งผลถึงปัจจุบัน)

1.1 การประมวลลักษณะเฉพาะทางกายภาพ

1.1.1 ที่ตั้งและสภาพแวดล้อม

จากพัฒนาการของท้องถิ่นเมืองสงขลาในพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น จากหลักฐานที่ปรากฏในปัจจุบันกล่าวได้ว่าเมื่อประมาณ 300 ปีมาแล้ว ชุมชนเมืองสงขลาได้เริ่มต้นตั้งถิ่นฐานที่บริเวณเมืองเก่าหัวเขาแดง จากนั้นได้ย้ายมาอยู่บริเวณบ้านแหลมสน โดยทิ้งชุมชนเดิมให้ร้างไป เมื่อย้ายมาอยู่ที่แหลมสนได้ไม่นานจึงย้ายข้ามช่องแคบปากทะเลสาบมาตั้งอยู่บริเวณถนนนครนอก - นครใน ถนนนางงามในปัจจุบันอันเป็นฝั่งตรงข้ามกับชุมชนแหลมสนเดิม และปล่อยให้ชุมชนเดิมร้างไปอีก

บริเวณพื้นที่เมืองสงขลาที่ได้ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สมบูรณ์ และได้เป็นรากฐานในการตั้งถิ่นฐานโดยมีสภาพทางกายภาพที่เหมาะสม มีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างไปจากเมืองอื่นเกิดเป็นเอกลักษณ์ของเมือง

1. ยุคอดีต

พัฒนาการของเมืองสงขลาตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาสงขลามีบทบาทเป็นเมืองท่า ท่าเลที่ตั้งของเมืองตั้งอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะสม เป็นบริเวณปากอ่าวเวลาหน้ามรสุมน้ำเรือเข้ามาหลบมรสุมภายในทะเลสาบได้ ทำให้เมืองสงขลาในแต่ละยุคสมัยเป็นเมืองท่ามาโดยตลอดจากสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสม

สำหรับเมืองสงขลาในสมัยแรกตั้งเมืองสงขลาบริเวณตำบลบ่อยางนั้น ตั้งอยู่บนที่ราบสันทรายมีลักษณะลาดลงสู่ทางด้านทะเลสาบสงขลา บริเวณนี้หน้าท่าสมบรูณ์ซุดลงไปใต้ดินที่เป็นเป็นทรายก็จะเจอน้ำตลอด และบริเวณนี้ที่มีลักษณะของดินปนทรายทำให้มีการกรองน้ำได้เป็นอย่างดี ทำให้บริเวณนี้นิยมเรียกชื่อตำบลต่างๆ ขึ้นด้วยคำว่า "บ่อยาง"

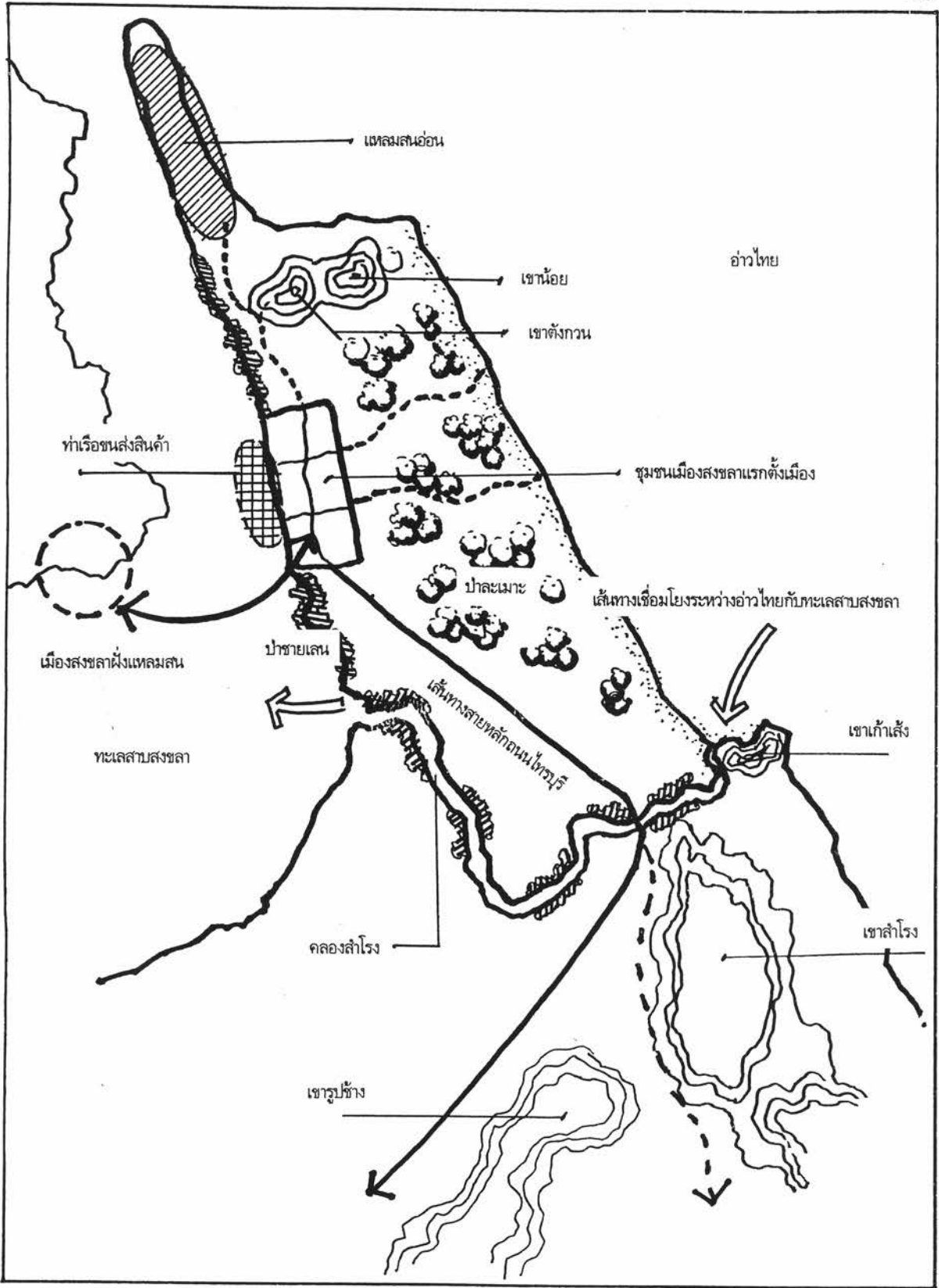
ทำเลที่ตั้งของเมืองตั้งอยู่ทางด้านทะเลสาบทำให้เมืองสงขลายังคงเป็นเมืองท่าเหมือนในอดีต มีเรือสินค้า เรือสำเภาจากต่างแดนเข้ามาค้าขายตลอด ทำให้สงขลาอุดมไปด้วยการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมลักษณะของเมืองสงขลาตั้งอยู่บนแหลม มีทะเลสาบทั้งสองข้างคือ ทะเลสาบสงขลาและทะเลหลวงหรืออ่าวไทย ภายในบริเวณนี้มีทั้งภูเขา แม่น้ำ ป่าไม้ ชายหาด ทะเลยาวตลอดแนว อากาศเย็นสบายตลอดปี น้ำทำบริบูรณ์ ไม่มีน้ำท่วม นับว่าเป็นเมืองที่มีสภาพภูมิประเทศที่โดดเด่นเป็นลักษณะเฉพาะของที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของเมืองที่สำคัญมีดังนี้คือ

- ภูเขา เมืองสงขลามีภูเขาที่สำคัญหลายลูก เช่น เขาลำโรง เขารูปช้าง แต่ภูเขาที่ตั้งอยู่ภายในเมืองจริงๆ ประกอบด้วย เขาตังกวน เขาน้อย เขากำแล้ง ซึ่งเป็นภูเขาที่มีลักษณะเป็นป่าโปร่ง ช่วยเสริมสร้างคุณค่าทางด้านต่างๆ ให้แก่เมือง ทั้งทางด้านภูมิทัศน์และประโยชน์ใช้สอย เช่น เขาตังกวน เป็นเขาที่มีความสูงประมาณ 80 เมตร ในยุคอดีตการเดินทางโดยทางเรือเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญมาก ทำให้บนยอดเขาตังกวนมีการตั้งประกาศาบนยอดเขาตังกวน เพื่อส่องไฟให้แก่เรือที่เดินทะเล ทั้งยังเป็นที่ยิงปืนบอกสัญญาณเที่ยงวันในอดีตด้วย บนยอดเขาตังกวนยังมีเจดีย์ที่มีคุณค่าต่อจิตใจ และสร้างทัศนียภาพที่ดีให้แก่เมือง

- ชายฝั่งทะเลและหาดทราย เมืองสงขลาเป็นเมืองสองทะเล ด้านทิศตะวันตกติดทะเลสาบสงขลา ด้านทิศตะวันออกติดอ่าวไทย มีชายหาดขาวยาวทอดตัวตัดหน้าเมือง ยาวประมาณ 8 กิโลเมตร สร้างความสดชื่นให้แก่เมืองได้เป็นอย่างดี มีลักษณะเฉพาะตรงที่เมืองอื่นๆ มีชายหาดจะต้องเดินทางออกไปนอกเมืองแต่เมืองสงขลามีชายหาดและทะเลอยู่ภายในเมืองเลย การเดินทางมาพักผ่อนแสนสบาย

- ที่ดินและป่าไม้ เมื่อก่อนเมืองสงขลาในอดีตยังไม่มีการขายตัวของเมืองมากนัก นอกจากบริเวณกำแพงเมืองที่เป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองสงขลาในสมัยแรกๆ บริเวณถนนนครนอกและนครในแล้วนั้น ก็จะมีลักษณะเป็นป่าไม้เตี้ยๆ มีป่าสนอยู่บริเวณหัวแหลม อีกทั้งยังมีป่าชายเลนขึ้นเป็นหย่อมๆ ริมฝั่งทะเลสาบ ลักษณะของที่ดินภายในเมืองส่วนใหญ่เป็นดินทราย มีลักษณะเป็นที่ราบเสียเป็นส่วนใหญ่

- ลำน้ำ ในเมืองสงขลาในอดีตมีลำน้ำสำคัญเพียงสายเดียวในเมืองคือ คลองลำโรง เป็นคลองเชื่อมทะเลสาบสงขลาและทะเลอ่าวไทย มีความยาวประมาณ 5 กิโลเมตร ในยุคแรกคลองสายนี้เป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างชุมชนในทะเลสาบกับชุมชนฝั่งอ่าวไทย เพราะเส้นทางทางบกยังไม่สะดวก ยังเป็นป่ารกชัฏอยู่น้ำในคลองใสสะอาด มีกุ่มปลาอุดมสมบูรณ์ คลองมีความกว้างประมาณ 25 เมตร ลึกถึง 1 - 3 เมตร สองข้างคลองมีสภาพเป็นป่าชายเลนหรือป่าพรุอยู่ทั่วไป ไม่มีบ้านเรือนตั้งอยู่

แผนที่ 5.1 แสดงที่ตั้งและสภาพแวดล้อมในอดีตของเมืองสงขลาพิจารณาจากสภาพภูมิประเทศร่วมกับเรื่องราวของพัฒนาการท้องถิ่น

- **ลมฟ้าอากาศ** เมืองสงขลาถือได้ว่าเป็นเมืองที่มีลมฟ้าอากาศดีตลอดปี อุณหภูมิไม่ร้อนไม่หนาวจนเกินไป เพราะได้รับอิทธิพลจากการที่มีทะเลขนานทั้งสองข้าง เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของเมืองและส่งเสริมให้เมืองมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

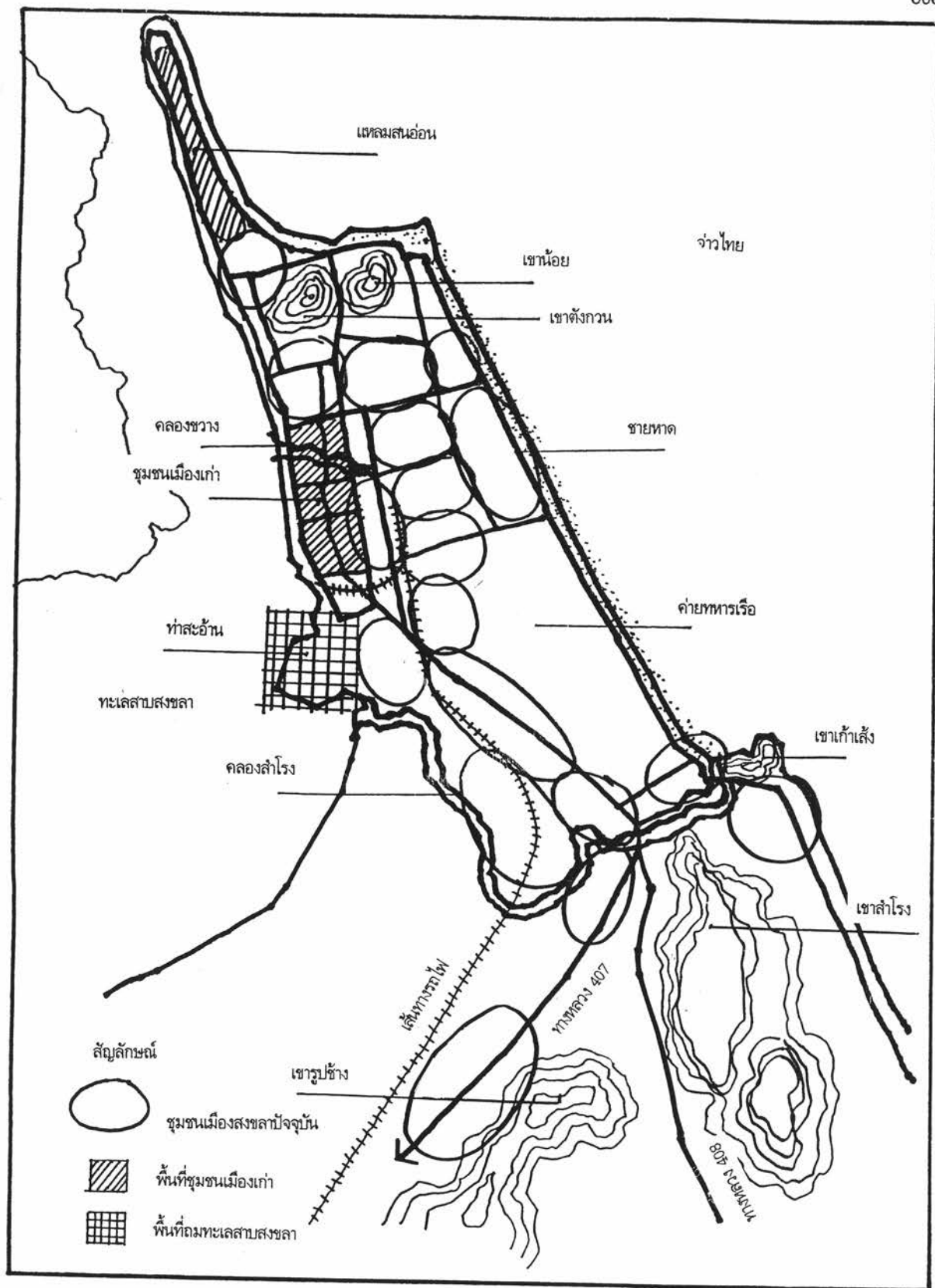
- **ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน** ในยุคแรกตั้งเมืองสงขลาอยู่บริเวณถนนนครนอกนครในเป็นย่านพาณิชย์กรรมและที่พักอาศัยเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์กลางทั้งจากการเดินทางทางบกจากถนนไทรบุรี หรือแม้แต่บริเวณทางน้ำที่เมืองตั้งอยู่ติดกับทะเลสาบเป็นท่าจอดเรือเพื่อขนถ่ายสินค้า

2. ยุคปัจจุบัน

เมืองสงขลาได้เจริญเติบโตจากการเป็นเมืองท่าค้าขาย ทำให้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด มีผู้คนจากต่างถิ่นหลายเชื้อชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทั้งชาวจีน ชาวแขก รวมถึงชาวไทยท้องถิ่น ได้รวมกันหล่อหลอมวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ทำให้เมืองสงขลามีเอกลักษณ์ แต่เชื้อชาติที่มีอิทธิพลมากต่อเมืองสงขลาคือชาวจีน ที่อพยพเข้ามาค้าขายและสามารถเข้ามาครอบครองได้ทั้งการปกครองและเศรษฐกิจ ทำให้เมืองสงขลามีบรรยากาศของเมืองที่มีวัฒนธรรมของจีนที่เด่นชัด ชาวจีนได้เข้ามาสร้างความเข้มแข็งให้แก่เมืองสงขลา ทั้งทางด้านการค้าขาย และการปกครองดูแลเมืองมาตลอด จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ลดบทบาทของผู้ปกครองประจำเมืองลง และมีผู้มาดูแลจากส่วนกลาง และการมีแผนพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจากส่วนกลาง

สงขลาในปัจจุบันได้พัฒนาไปมากกว่าเมืองเล็กที่มีอาณาเขตเมืองประมาณ 2 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันได้ขยายไปถึง 9 ตารางกิโลเมตร อีกทั้งเมืองสงขลายังได้รับการเลือกให้เป็นเมืองหลักของภูมิภาค ทำให้เมืองสงขลามีบทบาทเมืองที่มีความสำคัญในหลายด้าน เช่น ทางด้านการบริหาร, การศึกษา, เศรษฐกิจ, อุตสาหกรรม ส่งผลให้สภาพที่ตั้งของเมืองและสภาพธรรมชาติแวดล้อมเมืองได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงและต่อเนื่อง จากกระแสการพัฒนาเมือง ลักษณะเฉพาะดั้งเดิมของเมืองเดิมๆ ถูกแปรเปลี่ยนไปตามปัจจัยที่ต้องการใช้สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง โดยมีลักษณะเฉพาะในยุคปัจจุบันได้ดังนี้

- **ภูเขา** ภูเขาที่อยู่รอบๆ เมืองสงขลาในปัจจุบันยังไม่ได้ถูกทำลายลงแต่อย่างใด ยังคงเป็นลักษณะเฉพาะของที่ตั้ง แต่มีบางลูก เช่น บนเขาลำโพงมีการตั้งสถานีรับส่งวิทยุกระจายเสียงอยู่บนยอดเขา บนเขารูปช้างมีการพัฒนาให้เป็นสวนสัตว์เปิด เป็นที่อนุรักษ์สัตว์และสามารถชมวิวทิวทัศน์ของเมืองสงขลาได้อีกแห่งหนึ่ง

แผนที่ 5.2 แสดงที่ตั้งและสภาพแวดล้อมปัจจุบันโดยพิจารณาจากสภาพภูมิประเทศร่วมกับสภาพปัจจุบันของท้องถิ่น

- **ชายฝั่งทะเลและหาดทราย** ชายหาดของเมืองในปัจจุบันยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ชายหาดเมืองสงขลาบริเวณหาดแหลมสนอ่อน หาดสมิหรา หาดวิชรา ไปจนถึงหาดเก้าเส้ง ยังคงเป็นพื้นที่บริสุทธิ์ปราศจากการรุกรานเข้าไปจับจองไม่เหมือนหลายๆ หาดในท้องที่อื่นๆ เพราะได้รับการจัดการเป็นอย่างดีทั้งจากหน่วยงานราชการ องค์กรภายในท้องถิ่น รวมถึงผู้คนในท้องถิ่นที่เห็นคุณค่า

- **ที่ดินและป่าไม้** ในยุคอดีตที่ดินและป่าไม้บริเวณเมืองสงขลาอุดมสมบูรณ์ แต่จากการพัฒนาและการตั้งถิ่นฐานที่มีผู้คนจากต่างถิ่นอพยพเข้ามาทำงานทำ เกิดจากการพัฒนาที่ต้องการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมการผลิตจำนวนมากๆ เมื่อเข้ามาในเมืองก็ต้องการที่อยู่อาศัยเกิดการเข้าใช้พื้นที่ดิน ป่าไม้ก็ถูกทำลายและลดลง เกิดการเติบโตของอาคารและสิ่งก่อสร้างเป็นสำคัญ

- **น้ำ** ในอดีตลำน้ำของเมืองสงขลานอกจากคลองสำโรงแล้ว ได้มีการขุดคลองขึ้นมากมายในเมืองขึ้นมาก็หนึ่งสาย คือคลองขวางใช้เป็นคลองระบายน้ำภายในเมืองลงสู่ทะเลสาบสงขลา ปัจจุบันมีสภาพน้ำในคลองที่เน่าเสียปล่อยลงสู่ทะเลสาบสงขลาเกิดเป็นปัญหาสภาพแวดล้อมต่อเมือง ส่วนคลองสำโรงก็ได้ลบบทบาทในยุคอดีต ปัจจุบันเป็นเส้นทางน้ำธรรมชาติที่รองรับสิ่งปฏิกูลจากอาคารบ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรม บางช่วงตื้นเขิน น้ำเน่าเสียเป็นปัญหาชุมชนในที่สุด

- **ตำแหน่งที่ตั้งชุมชน** ปัจจุบันชุมชนเมืองสงขลาได้ขยายตัวออกไปเต็มพื้นที่ โดยเมืองสงขลาถือว่าเป็นศูนย์กลางของเมืองที่มีบทบาทในหลายๆ ด้าน มีโครงข่ายของถนนเป็นแบบตารางการเดินทางไปไหนภายในเมืองสะดวกสบาย แต่ก็มี ความขัดแย้งกันเองภายในเมืองสงขลา แม้จะมีการเดินทางสะดวกสบายจากโครงข่ายถนน แต่ถนนภายในเมืองคับแคบยากที่จะขยายออกไปได้เกิดเป็นปัญหาการจราจรภายในเมืองในบางช่วงเวลา เพราะข้อจำกัดทางด้านเนื้อที่ที่คับแคบและเต็มที่ได้จากการตั้งถิ่นฐานแล้ว

3. อนาคต

ตั้งแต่ พ.ศ. 2542 เป็นต้นไป กระแสพัฒนาที่หลั่งไหลเข้าสู่พื้นที่ ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องจากปัจจุบัน ด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานจากการคมนาคมเป็นตัวเชื่อมนำเอาการพัฒนาในด้านต่างๆ เข้ามาร่วมกับการใช้ที่ดิน ที่เน้นความทันสมัยและพร้อมสำหรับการใช้ทรัพยากรที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทำให้เมืองมีลักษณะของความเป็นเมืองที่สูงมากขึ้น ซึ่งเป็นการหลงผิดคิดจะสร้าง มหานคร ซึ่งเมืองสงขลาและหาดใหญ่ที่กำลังจะดำเนินรอยตามกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของเราคงเป็นตัวอย่างและบทเรียนที่ดีถึงการทำลายล้างในระยะเวลาอันสั้น 30 - 40 ปี เมืองแห่งความหรรษา กลายเป็นเมืองที่ไม่น่าอยู่ติดอันดับโลกอย่างง่ายดาย เป็นเมืองที่สร้างมลพิษรุนแรงร้ายกาจ ดังนั้นถ้าไม่มีแนวทางออกมาเพื่อร่วมมือกันเฝ้า

การดูแลรักษาไว้ เมืองสงขลาในอนาคตคงจะหนีไม่พ้นตามแบบกรุงเทพซึ่งสูญเสียลักษณะเฉพาะตัวของเมืองไปนานแล้ว

4. สรุปลักษณะเฉพาะตัวของที่ตั้งและสภาพแวดล้อมเมืองโดยภาพรวม

เมืองสงขลาเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติ ยากหาจะเหมือนเมืองใด มีทั้งภูเขา ทะเล ชายหาด ทะเลสาบ ที่ราบเหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐาน โดยมีสภาพเป็นพื้นราบน้ำท่วมไม่ถึง และมีการระบายน้ำที่ดี ขณะเดียวกันน้ำท่าก็อุดมสมบูรณ์ มีการระบายน้ำได้สะดวกน้ำจะไหลลงสู่ทะเลสาบ มีการระบายน้ำลงคลองขวางซึ่งเป็นคลองที่ขุดเพื่อระบายน้ำในเมืองทางด้านทิศตะวันตก จึงทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องน้ำท่วม ทำเลที่ตั้งของเมืองก็ได้เปรียบเพราะตั้งอยู่ปากทางเข้าทะเลสาบ เรือสามารถแล่นเข้าออกได้อย่างสะดวก เนื่องจากการเป็นร่องน้ำลึกทำให้คลื่นลมสงบตลอดปี ทำให้เป็นศูนย์กลางการขนส่งมีการตั้งท่าเรือน้ำลึกบริเวณปากทางเข้าบริเวณอำเภอสิงหนคร ในเรื่องสภาพภูมิอากาศดีตลอดทั้งปีไม่ร้อนไม่เย็นจนเกินไป การก่อรูปของชุมชนเมืองทอดตัวไปตามแนวเหนือใต้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และการวางโครงสร้างเมืองแบบตาราง มีถนนสายสำคัญตัดแนวเหนือใต้และถนนสายรองตัวแนวตะวันออกและตะวันตก เมื่อมีตัวอาคารตั้งขึ้นทำให้เกิดเงาตกทอดมีความร่มรื่น นับว่าเมืองสงขลาได้รับการออกแบบที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเป็นอย่างดี จากลักษณะเฉพาะและธรรมชาติแวดล้อมของเมืองสงขลา ได้ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานและเศรษฐกิจการค้าบริการมาตลอด และได้พัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงยุคปัจจุบัน ก็ยังคงเน้นเป็นที่พักอาศัยและยังเพิ่มการบริการการท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากเมืองสงขลา มีปัจจัยหลายอย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจต่อเมืองได้ในอนาคต

1.1.2 การประเมินคุณค่าด้านที่ตั้งและสภาพแวดล้อมเมือง

เป็นการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นในด้านที่ตั้งและสภาพแวดล้อมเมืองที่เป็นธรรมชาติแวดล้อม ประกอบด้วยภูเขา ชายฝั่งทะเลและหาดทราย ที่ดินและป่าไม้ ลำน้ำ ลมฟ้าอากาศ ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน โดยวิธีการให้ค่าคะแนนทางด้านบวกและลบ ตามตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 แสดงการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นด้านที่ตั้งและสภาพแวดล้อมเมือง

ลักษณะเฉพาะตัวและการประเมินคุณค่าด้านที่ตั้งและสภาพแวดล้อมเมือง		ยุคอดีต			ยุคปัจจุบัน			อนาคต			ภาพรวม			ลักษณะเฉพาะตัวและการประเมินคุณค่าด้านที่ตั้งและสภาพแวดล้อมเมือง							
		+			-			+			-										
		3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3				3	2	1	1	2
คุณค่าทางด้าน +		คุณค่าทางด้าน -																			
ภูเขา	- คุณค่าทางด้านภูมิทัศน์	█	█	█																ภูเขา	- ไม่มีคุณค่าทางด้านจุดสังเกตและภูมิทัศน์
	- คุณค่าเป็นต้นน้ำลำธาร	█	█	█																	- ต้นน้ำลำธารถูกทำลายเสื่อมโทรม
	- ช่วยป้องกันภัยธรรมชาติ	█	█	█																	- ป้องกันภัยทางธรรมชาติได้น้อยลง
	- สร้างสุนทรียภาพให้แก่ท้องถิ่น	█	█	█																	- คุณค่าทางสุนทรียภาพลดลง
	- คุณค่าต่อการตั้งถิ่นฐาน	█	█	█																	- ไม่มีความเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน
ชายฝั่งทะเลและชายหาด	- เป็นแหล่งพักผ่อนและันทนาการ	█	█	█																ชายฝั่งทะเลและชายหาด	- มีการเข้าใช้พื้นที่ในด้านอื่น
	- คุณค่าต่อการตั้งถิ่นฐาน	█	█	█																	- คุณค่าต่อการตั้งถิ่นฐานลดลง
	- สร้างสุนทรียภาพให้แก่ท้องถิ่น	█	█	█																	- คุณค่าทางสุนทรียภาพลดลง
	- คุณค่าต่อการหลีกเลี่ยงชุมชนภายในท้องถิ่น	█	█	█																	- เกิดความเสื่อมโทรมของพื้นที่
ที่ดินและป่าไม้	- คุณค่าเหมาะสมต่อการตั้งถิ่นฐาน	█	█	█																ที่ดินและป่าไม้	- การใช้ที่ดินเสื่อมโทรมลง
	- คุณค่าต่อการหลีกเลี่ยงชุมชน	█	█	█																	- คุณค่าต่อการตั้งถิ่นฐานลดลง
	- สร้างสุนทรียภาพให้แก่ท้องถิ่น	█	█	█																	- ไม่มีคุณค่าต่อสุนทรียภาพของท้องถิ่น
ลำน้ำ	- คุณค่าต่อการเชื่อมโยงระหว่างชุมชน	█	█	█																ลำน้ำ	- ใช้เป็นที่รองรับสิ่งปฏิกูลจากชุมชน
	- คุณค่าด้านสุนทรียภาพ	█	█	█																	- ไม่สามารถใช้เป็นเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างชุมชน
ลมฟ้าอากาศ	- สร้างบรรยากาศที่สดชื่นให้แก่ท้องถิ่น	█	█	█																ลมฟ้าอากาศ	- บรรยากาศเริ่มเปลี่ยนแปลง
ตำแหน่งที่ตั้ง	- มีที่ตั้งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว	█	█	█																ตำแหน่งที่ตั้ง	- ขาดความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว
หมายเหตุ +	รวม	44	0		16	17		11	27		17	9					รวม			หมายเหตุ -	
ค่า 3 = คุณค่าทาง + สูง	ลักษณะเฉพาะ	ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมเมืองล้วนแต่มีลักษณะเฉพาะและทรงคุณค่า															ลักษณะเฉพาะ	ค่า 3 =			
ค่า 2 = คุณค่าทาง + ปานกลาง		ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของท้องถิ่นเริ่มถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ควรได้รับการวางแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาที่ถูกต้อง																ค่า 2 =			
ค่า 1 = คุณค่าทาง + ต่ำ		แนวโน้มในอนาคตสิ่งแวดล้อมเมืองทุกด้านจะถูกทำลายอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องจากปัจจุบัน หากขาดการวางแผนวางแนวทาง																ค่า 1 =			
คุณค่าทาง + ต่ำ		ภาพรวมของท้องถิ่นมีที่ตั้งและสภาพแวดล้อมเมืองที่ทรงคุณค่าและมีลักษณะเฉพาะตัวที่สามารถวางแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป																ค่า 1 =			

1.1.3 การใช้ที่ดิน

1. ยุคอดีต

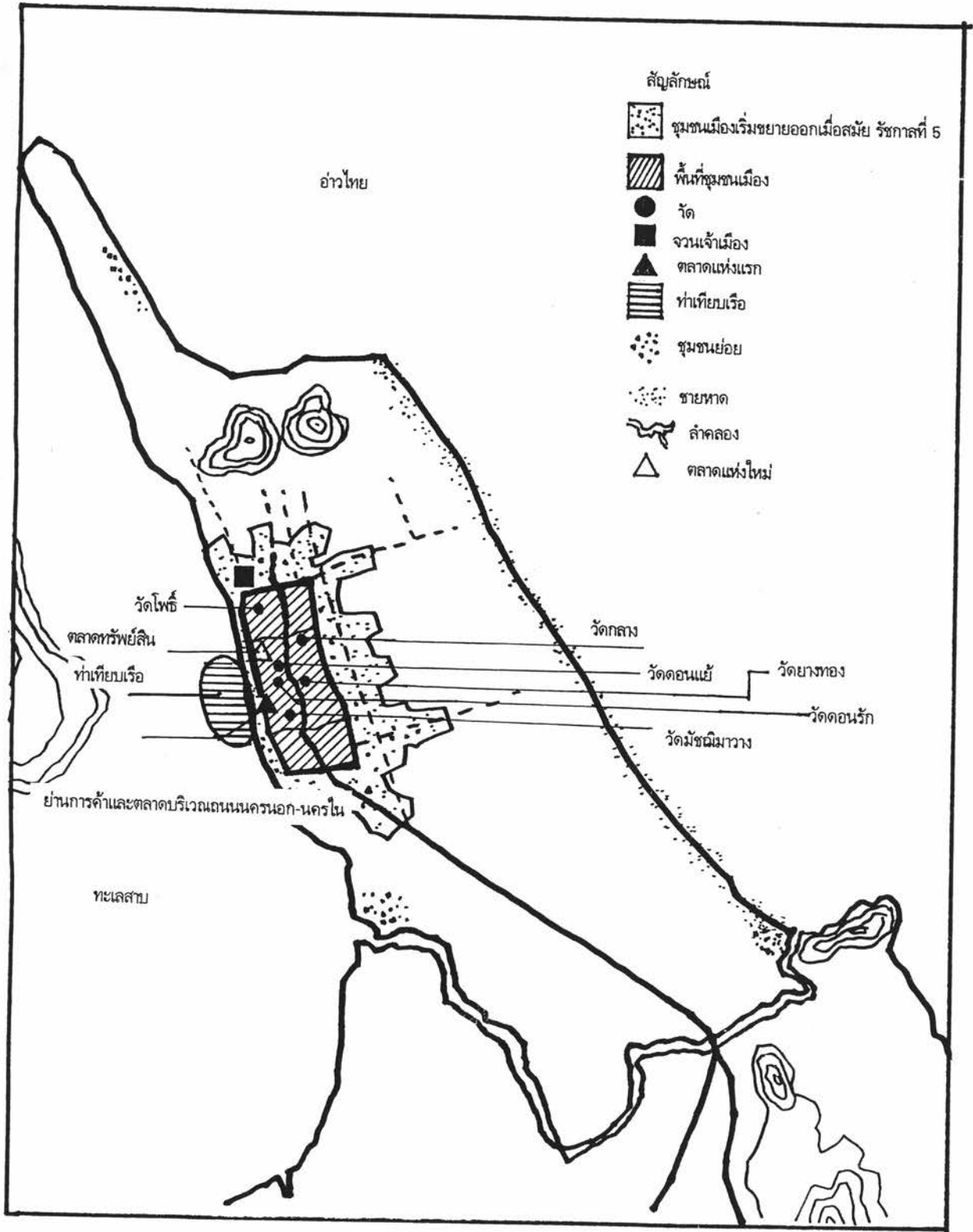
จากการศึกษาในสมัยก่อนการใช้ที่ดินเมื่ออยู่ 4 ประเภทด้วยกันคือ เพื่อการตั้งถิ่นฐาน การสร้างวัดทางศาสนาเพื่อประกอบอาชีพทางการเกษตร และเป็นพื้นที่ป่าทางธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ที่ดินทั้ง 4 ประเภทนี้เป็นลักษณะของปัจจัยพื้นฐานของชุมชนต่างๆ ก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะตัว โดยเน้นความสำคัญในการตั้งบ้านเรือนมาก่อนเป็นอันดับแรก ร่วมกับพื้นที่ทำมาหากิน การเกษตรกรรมจนเป็นชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีความมั่นคงในพื้นที่ดินให้ความสำคัญกับการสร้างวัดด้วยศรัทธาร่วมกันจากชาวเมืองในชุมชน ส่วนพื้นที่ทางธรรมชาติคือต้นทุนเดิมของท้องถิ่นอยู่แล้ว

สำหรับการใช้ที่ดินของเมืองสงขลาคงไม่แตกต่างไปจากเมืองอื่นๆ เท่าใดนัก แตกต่างกันเพียงรายละเอียดปลีกย่อยตามปัจจัยของพื้นที่นั้น เกิดเป็นศูนย์การปกครอง ตลาด วัด พื้นที่ชุมชนอื่นๆ และพื้นที่กิจกรรมต่างๆ จำเป็นต่อการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป สามารถจำแนกการใช้ที่ดินในยุคอดีตได้ 6 ประเภทด้วยกัน

- **การใช้ที่ดินเพื่อการตั้งถิ่นฐาน** การตั้งถิ่นฐานของเมืองสงขลาบริเวณตำบลบ่อยาง เกิดจากการอพยพมาจากฝั่งแหลมสน ซึ่งเป็นบริเวณชุมชนเก่าของเมืองสงขลาที่มีความคับแคบไม่สามารถขยายเมืองได้อีก โดยเริ่มมีการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือน วัดวาอาราม ตลอดจนกำแพงเมืองล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2378 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2338 จึงย้ายผู้คนจากเมืองสงขลาฝั่งแหลมสนทั้งหมดมาอยู่บริเวณเมืองสงขลาฝั่งบ่อยาง โดยมีทำเลที่พักอาศัยอยู่ภายในกำแพงเมือง โดยมีการสร้างอาคารบ้านเรือนแบบเรือนแถวแบบจีน บริเวณถนนนครนอกและนครใน ถนนนางงาม แล้วค่อยๆ ขยายออกไปตามถนนหลักสายสำคัญในเวลานั้น ได้แก่ ถนนไทรบุรี ถนนสงขลาบุรี พื้นที่อยู่อาศัยจึงค่อยๆ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

- **วัดและศาสนสถาน** ภายในชุมชนของการตั้งถิ่นฐาน วัดและศาสนสถานเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นเหมือนศูนย์รวมของชุมชนในอดีต ภายในเมืองสงขลามีศาสนสถานอยู่เป็นจำนวนมาก บอบอกถึงความเลื่อมใสในพุทธศาสนาและการมีจิตใจที่โอบอ้อมอารี ในสมัยแรกตั้งเมืองมีวัดอยู่ภายในเขตกำแพงเมืองถึง 6 วัด ได้แก่ วัดกลาง หรือวัดมัชฌิมาวาส วัดดอนแย้ วัดยางทอง วัดโพธิ์ วัดดอนรัก รวมถึงหลักเมืองสงขลาและศาลเจ้าต่างๆ

- **สถานศึกษา** สถานศึกษาจะเกิดอยู่ในช่วงปลายยุคอดีต การศึกษาของเมืองสงขลาจะเริ่มเป็นจริงเป็นจัง โดยการตั้งโรงเรียนมหาวชิราวุธ ในสมัยรัชการที่ 6 ซึ่งเป็นโรงเรียนอย่างเป็นทางการแห่งแรกของ

แผนที่ 5.3 แสดงลักษณะการใช้ที่ดินโดยสังเขปในอดีต พิจารณาจากแนวกำแพงเมืองเก่าและวัดในยุคอดีต

เมือง ในยุคอดีตนั้นการศึกษาหาความรู้จะหาได้จากวัด โดยมีพระทำหน้าที่แทนอาจารย์ผู้สอน โดยการศึกษาในระดับสูงสุดในขณะนั้นจะอยู่ถึงในระดับประถม และสูงสุดคงอยู่ที่มัธยมเท่านั้น

- **ตลาด** เมืองสงขลาถึงได้ว่ามีการใช้ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรมสูงในบริเวณถนนนครนอกนครในของเมืองถือได้ว่าเป็นตลาดเก่าของเมือง เป็นย่านพาณิชย์กรรม ใครจะซื้อหาอะไรบริเวณนี้จะมีหมด จากการศึกษาที่ผ่านมาบอกว่า บริเวณนี้มีสินค้าต่าง ๆ มากมายเหมือนของที่ขายในกรุงเทพฯ ส่วนตลาดหรือแหล่งพาณิชย์กรรมแห่งใหม่ของเมืองสงขลาที่ย้ายออกมาจากบริเวณถนนนครนอกและนครในน่าจะเกิดในช่วงประมาณ พ.ศ. 2500 ที่เริ่มมีการสร้างตลาดทรัพย์สิน

- **สถานที่ราชการ** เมืองสงขลาในอดีตได้ใช้บ้านของเจ้าเมืองสงขลา ซึ่งตั้งอยู่เป็นพื้นที่พักอาศัยของเจ้าเมือง และเป็นที่ว่าการด้วย แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชการที่ 5 ทำให้เมืองสงขลาเป็นที่ตั้งของกองบัญชาการมณฑล นครศรีธรรมราชทำให้มีการสร้างสถานที่ราชการต่าง ๆ เพื่อขึ้นภายในเมืองสงขลามากมาย ทำให้สงขลามีบทบาทเป็นเมืองบริหารมาตั้งแต่ยุคอดีต

- **พื้นที่ธรรมชาติ** ภายในบริเวณเมืองสงขลาถือได้ว่ามีพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ทางธรรมชาติมากมายทั้ง ชายหาด ภูเขา ที่โล่งว่าง ช่วยส่งเสริมให้เมืองมีเอกลักษณ์น่าจดจำ สร้างภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่งดงามแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ

2. ยุคปัจจุบัน

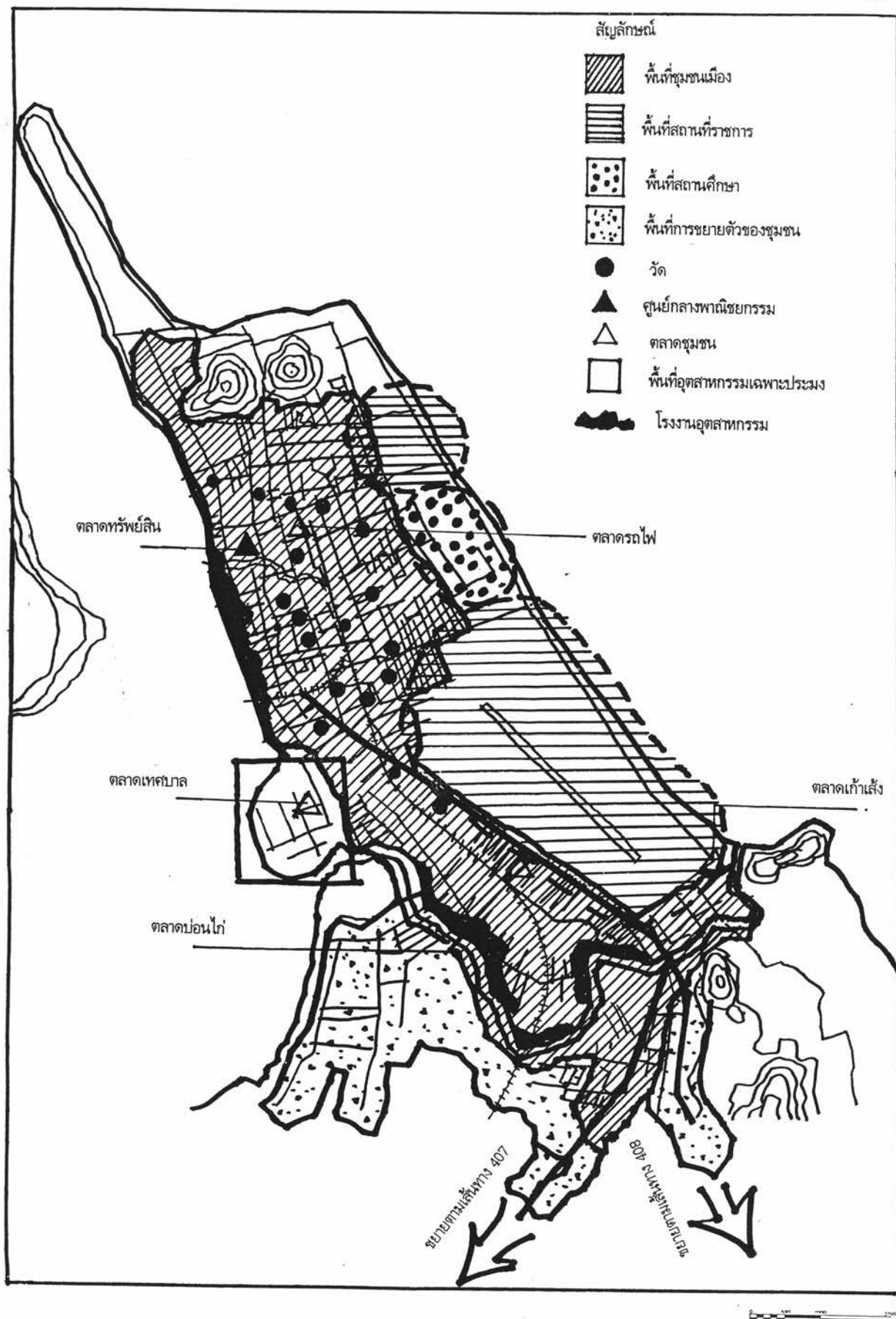
ในสภาพปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของการพัฒนาเมืองไปในด้านต่าง ๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วต่อการใช้ที่ดินโดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 4 เป็นต้นมาได้ให้ความสำคัญกับเมืองสงขลาและหาดใหญ่เป็นเมืองหลักโดยมีบทบาทและหน้าที่เมืองสงขลาเป็นเมืองด้านการบริหาร การศึกษา อุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อท้องถิ่นไปตาม นโยบายการพัฒนาเมือง ทำให้เมืองสงขลามีผู้คนจากต่างถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น จากการทำเมืองสงขลาเป็นเมืองราชการก็มีผู้คนที่ต้องเป็นข้าราชการจากส่วนกลางลงมาประจำในเมือง เป็นเมืองเพื่อการศึกษา นักศึกษา นักเรียน ต้องมาศึกษาเล่าเรียนเรียนภายในเมือง อุตสาหกรรมก็เปลี่ยนแปลงไปจากการผลิตเพื่อพอเพียงภายในท้องถิ่น ก็ต้องพัฒนาเป็นการผลิตเพื่อค้าขาย ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการบริการอื่น ๆ เพื่อรองรับ

บทบาทเฉพาะด้านดังกล่าว ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 5-7 เป็นช่วงที่มีการพัฒนาการใช้ที่ดิน อย่างมากมาย ภายในเมืองสงขลา ทั้งทางด้านที่อยู่อาศัย สถานที่ราชการ สถานศึกษา ตลอดจนอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั้งขนาดเล็กไปจนถึงขนาดกลาง การเพิ่มที่ดินของเมืองเพื่อสร้างทำเรื่องประมงรองรับธุรกิจประมงที่เข้ามาแทน การค้าขายแบบเมืองท่าเก่า ทำให้มีการขยายขอบเขตของที่ดินในเมืองออกไปเรื่อย ๆ ตามเส้นทางสำคัญ เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมือง โดยสามารถจำแนกประเภทการใช้ที่ดินได้ 9 ประเภทดังนี้คือ

- ที่อยู่อาศัย การใช้ที่ดินได้ขยายตัวออกไปจากแนวชุมชนดั้งเดิม ซึ่งมีความคับแคบ ในปัจจุบันภายในบริเวณพื้นที่ทั้งหมดภายในเมืองสงขลา ได้มีการใช้ที่ดินจนเต็มขอบเขตแล้วทำให้ทิศทางการขยายตัวของเมืองเริ่มขยายตัวลงมาบริเวณถนนทางหลวงหมายเลข 407 และ 408 ซึ่งเป็นเส้นทางสายสำคัญที่เชื่อมระหว่างเมืองสงขลาและเมืองหาดใหญ่ พื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ราบ ทำให้การใช้ที่ดินเหมาะแก่การเป็นที่อยู่อาศัย ประกอบกับบริเวณถนนเส้นนี้เป็นที่ตั้งของสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาถึง 2 แห่ง คือ สถาบันราชภัฏ และมหาวิทยาลัยทักษิณ ลักษณะรูปแบบที่อยู่อาศัยจึงเป็นทั้งแบบโครงการจัดสรรที่ดิน และการสร้างหอพักนักศึกษา

- ศาสนสถาน การใช้ที่ดินของศาสนสถานจากในอดีตตั้งอยู่เฉพาะภายในตัวเมืองเก่า เมืองมีการขยายชุมชนออกมาแล้วทำให้มีการสร้างวัดออกไปโดยรอบเมือง ซึ่งเมืองสงขลาเองมีวัดทางพุทธศาสนาอยู่เป็นจำนวนมาก แต่วัดได้ลดบทบาทในอดีตที่เป็นสถาบันการศึกษา คงเหลือแต่ให้คุณค่าทางจิตใจ และสุนทรียภาพ และบ่งชี้ถึงเอกลักษณ์ของเมืองที่เป็นเมืองที่ชาวเมืองผูกพันกับพุทธศาสนา

- สถานที่ราชการ มีการขยายตัวของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเข้ามารองรับกับนโยบายการพัฒนาเมืองหลักโดยให้เมืองสงขลาเป็นเมืองศูนย์กลางการบริหาร โดยในปัจจุบันแม้ว่าเมืองสงขลาจะมีย่านสถานที่ราชการบริเวณถนนราชดำเนินแล้ว แต่ในปัจจุบันยังคับแคบและบางหน่วยงานยังไม่ได้รวมกันเข้ามาอยู่ในบริเวณเดียวกัน ทำให้มีการหาพื้นที่แห่งใหม่ที่สามารถจัดตั้งเป็นศูนย์ราชการได้ เพื่อรวมหน่วยงานขึ้น ณ บริเวณเดียวกันเพื่อสะดวกต่อการติดต่อ ซึ่งพื้นที่แห่งใหม่ได้กำหนดเรียบร้อยแล้ว อยู่บริเวณทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 ทางไปบริเวณเกาะยอ ได้มีการวางแผนและขออนุมัติงบประมาณเรียบร้อยแล้วเหลือแต่การดำเนินการสร้าง

แผนที่ 5.4 แสดงลักษณะการใช้ที่ดินโดยสังเขปในปัจจุบันโดยพิจารณาจากสภาพปัจจุบันของท้องถิ่น

- **พาณิชย์กรรม** (การค้า, การบริหาร, ตลาดชุมชน) พื้นที่พาณิชย์กรรมได้ถูกพัฒนามาจากการเป็นตลาดของชุมชนในอดีตที่ผ่านมา เมื่อมีความต้องการทางด้านการค้า การบริหาร ขยายตัวตามเศรษฐกิจของท้องถิ่น ซึ่งย่านพาณิชย์กรรมเก่าแก่ของเมืองสงขลา บริเวณถนนนครนอก นครในเริ่มลดบทบาทลงหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะได้รับการทำลายจากการที่ทหารญี่ปุ่นได้ยึดเมืองสงขลาเป็นกองบัญชาการ รวมถึงการย้ายศูนย์กลางทางการค้า ไปจากการวางแนวทางการพัฒนาเมืองนี้ให้เมืองหาดใหญ่เป็นศูนย์กลางการค้าและบริการแทน และย่านพาณิชย์กรรมของเมืองที่ถูกสร้างขึ้นใหม่อยู่บริเวณตลาดทรัพย์สิน นอกจากนี้ยังเกิดตลาดเล็กตลาดน้อย ตามพื้นที่ชุมชนในท้องถิ่นอีกหลายแห่ง เช่น ตลาดรถไฟ ตลาดเก้าเส้ง ตลาดเทศบาล

- **สถานศึกษา** การใช้พื้นที่เพื่อการศึกษา มีบทบาทสำคัญกว่าในยุคอดีตมาก แต่เดิมมีแค่การใช้พื้นที่ของวัด มีแต่พระสงฆ์เป็นครู และจากนโยบายแผนพัฒนาจากส่วนกลางได้ใช้การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้มีการเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ของโรงเรียนตามการเพิ่มของประชากรโดยโรงเรียนได้กระจายไปตามย่านชุมชนที่พักอาศัย ซึ่งถือได้ว่าโรงเรียนเป็นศูนย์กลางชุมชนด้วยแห่งหนึ่ง

- **อุตสาหกรรม** การใช้ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรมจะปรากฏเด่นชัดช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 6 และ 7 โดยเสริมสร้างด้วยความแข็งแกร่งทางอุตสาหกรรมให้แก่เมืองสงขลาจากการที่เมืองสงขลามีสภาพภูมิประเทศเป็นตัวกึ่งท่อนในอดีตกเคยเป็นเมืองท่าเก่า การใช้ประโยชน์จากการให้เมืองสงขลาเป็นศูนย์กลางของอุตสาหกรรมขนส่งสินค้า มีการตั้งท่าเรือน้ำลึกสงขลาเพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมขนส่งสินค้า รวมถึงอุตสาหกรรมประมงมีการสร้างท่าเทียบเรือประมงบริเวณท่าสะพาน การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมรวมถึงการเกิดการเปลี่ยนแปลงจากอุตสาหกรรมผลิตเพื่อขาย และแปรรูปจากวัตถุดิบในท้องถิ่นทั่วเมืองสงขลา

- **คลังสินค้า** คลังสินค้าเกิดจากระบบการผลิตเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นการเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม มีความต้องการคลังสินค้าเพื่อเก็บรักษา รอจำหน่าย หรือขนส่งต่อไป โดยคลังสินค้าของเมืองสงขลาจะกระจายอยู่บริเวณ ถนนนครนอก ที่มีธุรกิจการรับขนส่งโดยเรือ และทางรถยนต์ และบริเวณริมคลองลำโรง ถนนราชบุรีอุทิศที่มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กไปจนถึงขนาดกลางกระจายตัวอยู่มาก

- พื้นที่เพื่อการนันทนาการและการรักษาสภาพแวดล้อม คือพื้นที่โล่งว่างของเมืองได้ใช้ประโยชน์เพื่อการพักผ่อน ซึ่งพื้นที่นันทนาการก็คือพื้นที่ธรรมชาติที่ได้มีการบำรุงรักษาเปลี่ยนแปลง โดยไม่มีการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และเป็นพื้นที่สาธารณะทุกคนในท้องถิ่นสามารถใช้ประโยชน์ได้

3. อนาคต

พ.ศ. 2541 เป็นต้นไป จากการพัฒนาเมืองในยุคปัจจุบันนี้ให้เมืองสงขลาเป็นเมืองหลักมีบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางในหลายด้าน ทำให้มีการพัฒนาการใช้ที่ดินอย่างต่อเนื่องจากยุคปัจจุบัน โดยในด้านที่อยู่อาศัย อุตสาหกรรม และการบริการอื่น จากการใช้ที่ดินคิดว่ายังคงอยู่ในรูปแบบเดิม แต่มีทิศทางการขยายตัวลงมาทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ตามเส้นทางทางหลวงหมายเลข 407 ซึ่งน่าจะเกิดเป็นย่านพาณิชย์กรรม และที่พักอาศัยแห่งใหม่ของเมืองต่อไป

4. สรุปลักษณะเฉพาะตัวของประเภทการใช้ที่ดินโดยภาพรวม

- รูปแบบการใช้ที่ดิน

ในยุคอดีตการใช้ที่ดินมีลักษณะเรียบง่ายไม่ซับซ้อน เมื่อถึงยุคปัจจุบันมีการพัฒนาเข้ามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่แผนพัฒนาฉบับที่ 5-7 รูปแบบการใช้ที่ดินในรูปแบบเดิมถูกผสมปนเปกกับการพัฒนาโดยไม่มีขอบเขตที่จำกัด ทำให้เป็นการทำลายรูปแบบ (Pattern) รูปทรง (Form) ของชุมชนเดิม

- ลักษณะของการใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดินในอดีตมีรูปแบบของการใช้ที่ดินไม่มากนัก โดยเน้นการอยู่อาศัยร่วมกับสภาพทางธรรมชาติ แต่ปัจจุบัน รูปแบบการใช้ที่ดินเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาพร้อมกับการพัฒนา จากการใช้ที่ดินเพื่อเป็นตลาดในยุคอดีต ก็เปลี่ยนเป็นการใช้ที่ดินในด้านพาณิชย์กรรม ขอบเขตของการขยายตัวของเมืองในอดีตที่ใช้แม่น้ำลำคลอง แนวถนน แนวต้นไม้ ให้ความรู้สึกทางด้านจิตใจและสุนทรีย์ภาพ ในปัจจุบันขอบเขต ต่าง ๆ ถูกแบ่งด้วยถนน, รั้ว, มีการขยายตัวของการใช้ที่ดินรูปแบบของการอยู่อาศัยจากบ้านที่มีเอกลักษณ์ของเมืองแถบนครนอก นครใน ถูกเปลี่ยนไปตามกระแสการพัฒนาที่ต้องการการความรวดเร็วในการก่อสร้าง เช่น (Mass Product) การจัดสรรที่ดิน มีการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมลูกค้านพื้นที่ธรรมชาติเหล่านี้เป็นการทำลายลักษณะเฉพาะของการใช้ที่ดินแบบดั้งเดิม และสร้างลักษณะเฉพาะขึ้นใหม่ที่แปลกแยก และหลากหลาย ขนาดรวมกลมกลืน

- สภาพปัญหาของการใช้ที่ดิน

ในอดีตปัญหาของการใช้ที่ดินนั้นคงไม่มีหรือแทบไม่มีเลย เพราะการใช้ที่ดินยังมีพื้นที่ว่างทางธรรมชาติอยู่อีกมาก สามารถหาที่ดินมาใช้ประโยชน์ได้อีกมากมาย แต่ปัญหาของการใช้ที่ดินที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเกิดจากการใช้ที่ดินหลายรูปแบบในบริเวณเดียวกัน ซึ่งต้องการสภาพแวดล้อมและปัจจัยพื้นฐานที่แตกต่างกันทำให้เกิดการรบกวนกัน แบบทำลายสภาพการใช้ที่ดินโดยรวม คือ ไม่มีเอกภาพที่เด่นชัด นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลันทำให้การใช้ที่ดินขยายลงอย่างรวดเร็ว โดยที่ระบบโครงสร้างพื้นฐานที่จะมารองรับพื้นที่ยังตามไม่ทันเป็นบริเวณทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ที่เป็นบริเวณที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ของเมือง ยังมีการระบายน้ำที่ไม่ดีพอ เกิดปัญหาน้ำท่วมขัง หรือขาดแคลนน้ำใช้สอย หรือบริเวณคลองลำรางที่มีการลุดล่าเข้าไปใช้พื้นที่ เป็นอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงสู่ลำคลอง กระทบกระเทือนต่อระบบนิเวศของชุมชน และส่งผลต่อสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น อีกปัญหาหนึ่งคือ การที่เมืองสงขลามีบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางการบริหาร ในปัจจุบันสถานที่ราชการได้เข้ามาใช้ประโยชน์ที่ดินภายในเมืองสงขลา โดยจากการสำรวจพบว่ามียอดที่ดินเพื่อประโยชน์ของราชการถึง 40% ของพื้นที่ทำให้เมืองเกิดความคับแคบและไม่สามารถขยายเมืองได้อย่างเป็นระบบ

1.1.4 การประเมินคุณค่าด้านการใช้ที่ดิน

เป็นการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นในด้านการใช้ที่ดิน ประกอบด้วยที่อยู่อาศัย ศาสนสถาน สถานที่ราชการ พาณิชยกรรม สถานศึกษา อุตสาหกรรม คลังสินค้า พื้นที่เพื่อการนันทนาการ โดยวิธีการให้ค่าคะแนนทางด้านบวกและลบ(ตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.2 แสดงการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นด้านการใช้ที่ดิน

ลักษณะเฉพาะตัวและการประเมินคุณค่าด้านการใช้ที่ดิน		ยุคอดีต			ยุคปัจจุบัน			อนาคต			ภาพรวม			ลักษณะเฉพาะตัวและการประเมินคุณค่าด้านการใช้ที่ดิน							
		+			-			+			-					+			-		
		3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3			3	2	1	1	2	3
ที่อยู่อาศัย	- มีคุณค่าทางด้านการตั้งถิ่นฐาน	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- คุณค่าทางด้านการตั้งถิ่นฐานลดลง	ที่อยู่อาศัย
	- มีคุณค่าด้านสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น							■	■	■				■	■	■				- เอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมลดคุณค่าลง	
	- มีคุณค่าต่อการดำเนินวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- คุณค่าด้านดำเนินชีวิตท้องถิ่นลดลง	
ศาสนสถาน	- มีคุณค่าต่อจิตใจและวิถีชีวิต	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- คุณค่าต่อจิตใจและวิถีชีวิตลดลง	ศาสนสถาน
	- เป็นศูนย์รวมของกิจกรรมของผู้คนในท้องถิ่น	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- ไม่เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของท้องถิ่น	
	- เป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- ไม่มีการใช้เป็นสถานศึกษา	
	- มีคุณค่าต่อวัฒนธรรมและประเพณี	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- ลดคุณค่าต่อวัฒนธรรมและประเพณี	
สถานที่ราชการ	- ให้บริการที่สะดวกสบายต่อผู้คนในท้องถิ่น	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- ให้บริการแก่ผู้คนในท้องถิ่นไม่มีประสิทธิภาพ	สถานที่ราชการ
พาณิชย์กรรม	- มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- ลดคุณค่าต่อวิถีชีวิตผู้คน	พาณิชย์กรรม
	- มีคุณค่าต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- ลดคุณค่าต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น	
	- มีลักษณะเฉพาะตัวของการค้าขายภายในท้องถิ่น	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- ลดการมีคุณค่าต่อลักษณะเฉพาะตัวของการค้าขาย	
สถานศึกษา	- มีคุณค่าต่อสังคมในชุมชนและท้องถิ่น	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- ไม่มีคุณค่าต่อสังคม	สถานศึกษา
	- มีคุณค่าต่อกิจกรรม วัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- ลดคุณค่าต่อกิจกรรม วัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น	
	- มีคุณค่าต่อการเป็นศูนย์กลางชุมชน	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- ไม่มีคุณค่าต่อการเป็นศูนย์กลางชุมชน	
อุตสาหกรรม	- มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตในท้องถิ่น							■	■	■				■	■	■				- ทำลายวิถีชีวิตในท้องถิ่น	อุตสาหกรรม
	- มีคุณค่าต่อระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น							■	■	■				■	■	■				- ส่งเสริมกิจกรรมรูปแบบสมัยใหม่เกินความจำเป็น	
	- ไม่สร้างมลภาวะให้แก่ท้องถิ่น							■	■	■				■	■	■				- ทำลายคุณค่าวัฒนธรรมพื้นถิ่น	
	- ไม่มีการบุกรุกพื้นที่สาธารณะ							■	■	■				■	■	■				- เป็นสาเหตุการสร้างมลภาวะให้แก่ท้องถิ่น	
	- มีคุณค่าต่อกิจกรรมดั้งเดิมในท้องถิ่น							■	■	■				■	■	■				- ทำลายพื้นที่สีเขียวของท้องถิ่น	

ตารางที่ 5.2 แสดงการประเมินคุณค่าของที่ดินด้านการใช้ที่ดิน (ต่อ)

ลักษณะเฉพาะตัวและการประเมินคุณค่าด้านการใช้ที่ดิน		ยุคอดีต			ยุคปัจจุบัน			อนาคต			ภาพรวม			ลักษณะเฉพาะตัวและการประเมินคุณค่าด้านการใช้ที่ดิน							
		+			-			+			-					+			-		
คุณค่าทางด้าน +		3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3	คุณค่าทางด้าน -	
คลังสินค้า	- ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่เหมาะสม																			- ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมเป็นสิ่งแปลกปลอมในพื้นที่	คลังสินค้า
พื้นที่โล่งเพื่อการ	- ผลดีอากาศบริสุทธิ์ให้แก่ท้องถิ่น																			- อากาศบริสุทธิ์ของท้องถิ่นลดลง	พื้นที่โล่งเพื่อการ นันทนาการและ การรักษา สภาพแวดล้อม
นันทนาการและ	- มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ																			- สุนทรียภาพลดลง	
การรักษา	- มีคุณค่าต่อวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น																			- เป็นที่รองรับสิ่งปฏิกูลจากชุมชนเท่านั้น	
สภาพแวดล้อม	- ส่งเสริมระบบเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น																			- เกิดมลภาวะขึ้นได้ง่าย	
	- ช่วยลดมลภาวะต่าง ๆ ให้แก่ท้องถิ่น																			- การพึ่งพาธรรมชาติน้อยลง ลดบทบาทลง	
หมายเหตุ +	รวม	51		0	22		28	11		40	26		20	รวม		หมายเหตุ -					
ค่า 3 = คุณค่าทาง + สูง	ลักษณะเฉพาะ	การใช้ที่ดินมีรูปแบบ		การใช้ที่ดินเริ่มมีรูปแบบ		แนวโน้มการใช้ที่ดินจะ		การใช้ที่ดินในบางประเภท		ค่า 3 =											
ค่า 2 = คุณค่าทาง + ปานกลาง		จำกัดไม่ซับซ้อน		ที่ซับซ้อนทำให้สภาพ		ขยายพื้นที่ไปเรื่อย ๆ		ยังมีทิศทางที่ดีอยู่แต่		คุณค่าทาง - สูง											
ค่า 1 = คุณค่าทาง + ต่ำ		มีลักษณะเฉพาะและ		พื้นที่โล่งต่าง ๆ และพื้นที่		เกิดปัญหาต่าง ๆ ตาม		หากขาดการเอาใจใส่		คุณค่าทาง - ปานกลาง											
คุณค่าทาง + ต่ำ		คุณค่า พื้นที่โล่ง และ		ธรรมชาติถูกทำลาย		มากมาย คุณค่าของ		ดูแลหาแนวทางการ		คุณค่าทาง - ต่ำ											
		ธรรมชาติยังสมบูรณ์		อย่างรวดเร็ว		การใช้ที่ดินต่าง ๆ ถูก		อนุรักษ์และพัฒนาที่													
						ทำลายอย่างต่อเนื่อง		เหมาะสมน่าจะเกิดความ													
								กลมกลืนที่ดีต่อการใช้													
								ที่ดินต่อไป													

1.2 ลักษณะเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

การศึกษาถึงลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เน้นความสำคัญของวิธีการดำเนินชีวิตของกลุ่มสังคมในท้องถิ่นลักษณะการใช้พื้นที่ในทางด้านเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

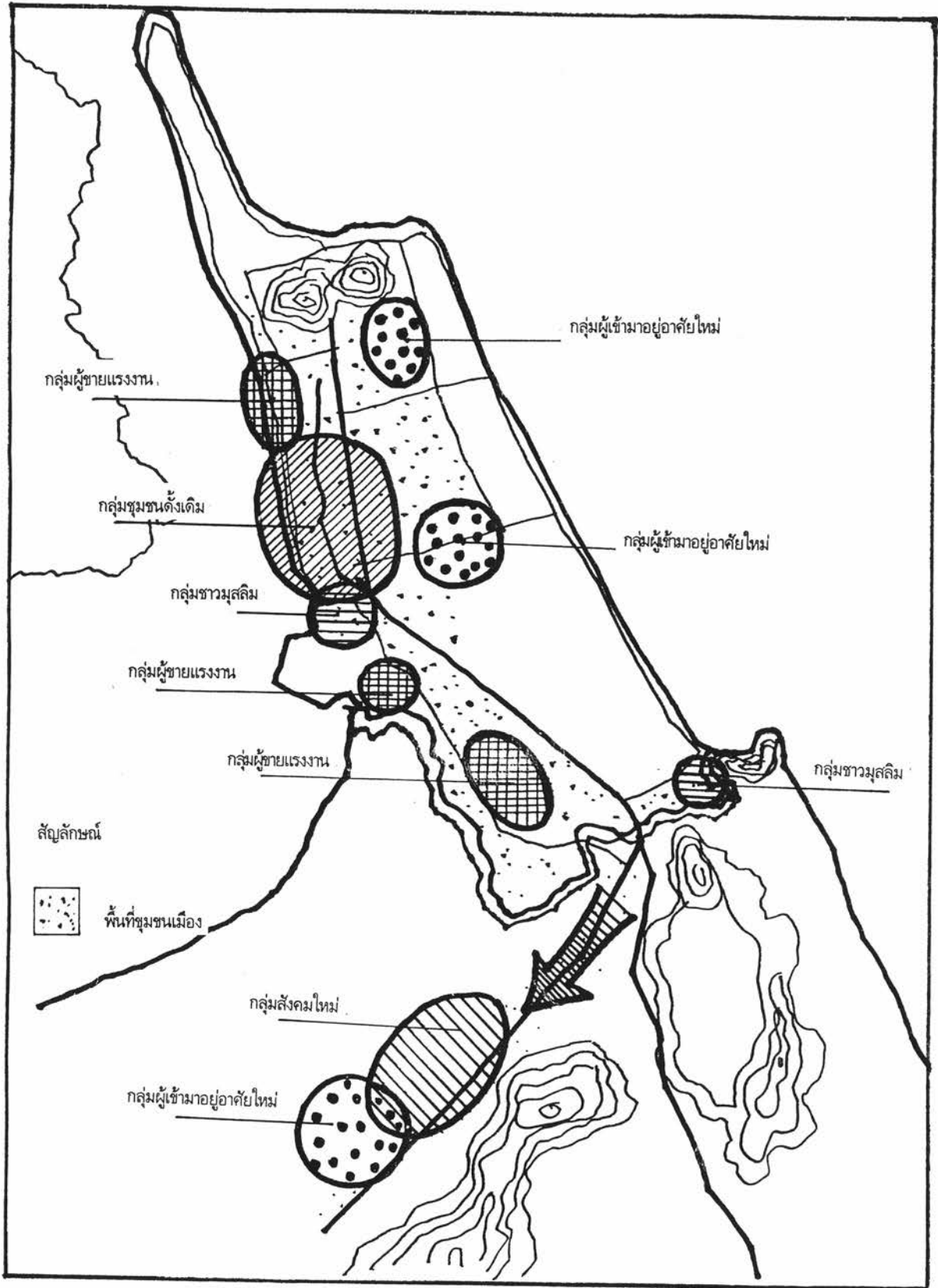
1.2.1 วิถีชีวิตของชาวเมืองสงขลา และการใช้พื้นที่ในท้องถิ่น

เป็นการแสดงออกถึงการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มสังคม การดำเนินชีวิต และการสร้างวัฒนธรรมของท้องถิ่น อันเป็นวิถีชีวิตของคนบนพื้นที่ ตามรากเหง้าของท้องถิ่น ภายในเมืองสงขลาสามารถแบ่งกลุ่มสังคมได้ 3 กลุ่มใหญ่ ดังนี้ คือ 1. กลุ่มชาวไทย 2. กลุ่มชาวจีน 3. กลุ่มชาวมุสลิม ซึ่งได้พัฒนาการมาตามยุคสมัย

1. ยุคอดีต

กลุ่มคนในเมืองสงขลาในยุคแรกเริ่มของการสร้างเมืองสงขลา มีลักษณะของคนกลุ่มเดียว โดยเมืองสงขลาในยุคแรกเป็นการปกครองจากเจ้าเมืองแขกทำให้ในยุคนี้วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตได้เข้าครอบคลุมนพื้นที่บริเวณเมืองสงขลา หลังจากนั้นกลุ่มชาวมุสลิมได้ลอบทบาทจากดินแดนแถบนี้กลายเป็นกลุ่มชนย่อยที่ได้อพยพกระจายออกจากเมืองไปตั้งเป็นชุมชนเล็ก ๆ แต่ในขณะเดียวกันชาวจีน ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่ได้อพยพเข้ามาอยู่ในช่วง ปลาย ๆ การมีอิทธิพลของชาวมุสลิมและได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนใต้ของเมืองสงขลา ก็ได้ทำการตั้งเมืองสงขลาขึ้นมาใหม่ และได้มีบทบาทและสร้างความเชื่อรูปแบบวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นรูปแบบเฉพาะตัวในพื้นที่ ทั้งเป็นผู้ที่มีบทบาททั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม และการปกครอง การมีกลุ่มชาวจีนเข้ามาเป็นการช่วยสอดประสานให้การรวมกลุ่มของกลุ่มคนในสังคม ซึ่งประกอบด้วยชาวไทยท้องถิ่น และกลุ่มชาวมุสลิมภายในพื้นที่

- **กลุ่มชาวไทย** เป็นกลุ่มคนดั้งเดิมของพื้นที่ คนไทยจะอพยพมาจากบริเวณภาคกลางของประเทศ เช่น จากอยุธยา สุโขทัย เพื่อมาทำที่ตั้งถิ่นฐานทำกินใหม่ แต่ไม่มีบทบาทมากนักทั้งในด้านการปกครอง และเศรษฐกิจ โดยชาวไทยส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ทำงานรับราชการ หรือทำสวนทำนา ภายนอกเมืองสงขลาออกไป แต่ภายในเมืองชาวไทยยังคงตั้งถิ่นฐานประปนไปกับชุมชนจีน และแขกได้อย่างกลมกลืน

แผนที่ 5.5 แสดงกลุ่มสังคมอดีต-ปัจจุบัน เชียงพื้นที่

- **กลุ่มชาวจีน** เป็นกลุ่มชนที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม การปกครองมาโดยตลอด ภายในเมืองสงขลาได้เปลี่ยนแปลงไปหลายด้าน จากชาวจีนที่เป็นผู้ริเริ่มการนำเอา ระบบผลิตเพื่อขาย เป็นการเริ่มต้นระบบทุนนิยม มาสู่เมืองสงขลา เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมากมาย โดยเฉพาะที่ดิน ชาวจีนได้นำเอาวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่ สร้างความสัมพันธ์กับทั้งชาวไทย และชาวมุสลิม ทำให้เกิดการสอดผสาน เมืองสงขลาจึงมีความอบอุ่น ผู้คนในเมือง สัมผัสกันกลมเกลียวกัน แตกต่างจากหลายพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านเชื้อชาติ นอกจากในเรื่องเศรษฐกิจและ สังคมแล้ว ชาวจีนยังมีบทบาททางด้าน การปกครองมาโดยตลอด โดยผู้ปกครองเมืองสงขลาจะเป็นชาวจีน จน ถึงสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบระบบมณฑล ทำให้ผู้ปกครองชาวจีนได้ลดบทบาทลง และหมด บทบาทในที่สุด ทำให้สงขลามีกลิ่นอายบรรยากาศของวัฒนธรรมจีนอยู่มาก ซึ่งพบเห็นได้จากบริเวณถนน นครนอก และนครใน นางงาม ที่เป็นย่านที่พักอาศัยและพาณิชยกรรมเก่าแก่ของเมือง

- **กลุ่มชาวมุสลิม** หลังจากที่เคยมีบทบาทในด้านการปกครองและการดำเนินชีวิตของผู้คนในยุคแรก ของเมืองสงขลา และได้ลดบทบาทเหลือแค่เพียงชุมชนชาวมุสลิม กระจายอยู่ตามพื้นที่โดยรอบ เมืองสงขลา ก็เช่นเดียวกัน ชาวมุสลิมได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณถนนกำแพงเพชร นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาวมุสลิมเล็ก ๆ เป็นชุมชนอีกแห่งหนึ่งของเมืองบริเวณหาดเก่าเลี้ยง เป็นชุมชนชาวประมง ซึ่งย้ายมาจากบริเวณแหลมสนอ่อน

นอกจากกลุ่มคนในพื้นที่ 3 กลุ่มหลักแล้ว กลุ่มคนนอกพื้นที่ คือ กลุ่มคนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ใหม่ เจ้านาย คหบดี พ่อค้า ต่างถิ่นก็ได้เข้ามาผสมผสานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม แต่กลุ่มคนพวกนี้ไม่ค่อยมี บทบาทภายในเมืองมากนักเพราะเดินทางผ่านมาแล้วออกไปไม่ค่อยมีการผูกพันต่อพื้นที่มากนัก

2. ยุคปัจจุบัน

กลุ่มสังคมในยุคอดีตก็ยังคงดำเนินชีวิตไปเรื่อย ๆ ด้วยความเรียบง่าย มีการพัฒนาการเติบโตและ เหนียวแน่นทางเชื้อชาติและเผ่าพันธ์ วัฒนธรรมประเพณี และจากการเติบโตของเมืองจากการพัฒนา การลง ทุนทางเศรษฐกิจ ได้มีกลุ่มผู้คนที่ไม่ใช่คนในพื้นที่ของชาวสงขลาโดยกำเนิดเข้ามาประกอบอาชีพ ทางานทำ ตั้งบ้านเรือนขึ้นภายในเมืองสงขลา เกิดเป็นระบบสังคมใหม่ที่มั่นคงอยู่กับสภาพพื้นที่ดั้งเดิม ประกอบด้วย 4 กลุ่มดังนี้

- กลุ่มนักธุรกิจ และนักลงทุน

- กลุ่มผู้มาอยู่อาศัยใหม่
- กลุ่มผู้ขายแรงงาน
- กลุ่มนักท่องเที่ยว

จากการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ได้กำหนดบทบาทใหม่ให้แก่เมืองสงขลาและหาดใหญ่ เมืองสงขลาได้เข้าสู่ยุคที่มีการพัฒนาหลายอย่างภายในเมืองทั้งนิคมอุตสาหกรรม, ท่าเรือประมง, ท่าเรือน้ำลึก, เป็นเมืองศูนย์ราชการ เป็นเมืองศูนย์กลางการบริหาร ทำให้เกิดธุรกิจต่อเนื่องต่าง ๆ มากมาย มีนักลงทุนจากในพื้นที่ มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นอุตสาหกรรมเพื่อแปรรูปวัตถุดิบจากอุตสาหกรรมประมง ซึ่งได้รับการส่งเสริมให้เป็นธุรกิจหลักของเมือง นอกจากนี้ยังมีโครงการธุรกิจรูปแบบอื่นตามมาไม่ว่าจะเป็นบ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์ หอพัก เพื่อตอบสนองผู้ที่เข้ามาทำงาน และศึกษาภายในเมืองสงขลา เมื่อเมืองมีงาน ผู้คนจากชนบทก็อพยพเข้ามาสู่เมืองเพื่อหางานทำ ฯลฯ ทั้งหมดนี้มีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงของเมืองสงขลา ไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายภาพที่มีการขยายตัวของพื้นที่ชุมชนอย่างรุนแรงและรวดเร็ว การสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างพุ่งสูง และไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม การสร้างระบบสังคมแบบใหม่ที่มีความแปลกแตกต่างจากวัฒนธรรมดั้งเดิมดั้งเดิม ก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างให้แก่เมือง เช่น การใช้ที่ดินไม่เหมาะสม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ทางสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นสังคมแบบฉาบฉวย เอาตัวรอด การพึ่งพาเฉพาะพวกพ้อง ตัวใครตัวมัน ในรูปแบบของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ทักษะวัย เจริญ ขาดความเหนียวแน่นในกลุ่มสังคม ไม่มีคุณค่า

- กลุ่มนักธุรกิจ เป็นกลุ่มคนจากเมืองหาดใหญ่ และต่างจังหวัดเข้ามาลงทุนภายในเมืองสงขลาเพราะยังเป็นเมืองที่สงบและมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ยังไม่ถูกทำลายมากนัก โดยส่วนมากจะเข้ามาทำบ้านจัดสรร ที่ดินจัดสรร การบริหาร ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน เกิดระบบสังคมแบบใหม่ แยกแยกไปจากเดิม

- กลุ่มผู้มาอยู่อาศัยใหม่ เป็นกลุ่มคนที่เข้ามาเพื่อทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ เช่น ข้าราชการที่จะต้องย้ายเข้ามาทำงานในพื้นที่ นักเรียน นักศึกษาเข้ามาศึกษาเล่าเรียน กลุ่มคนที่ต้องการเข้ามาอาศัยในเขตเมืองเพื่อทำธุรกิจ มีรูปแบบสังคมแบบใหม่ เน้นการบริโภค ชอบความสะดวกสบาย ส่วนมากจะอาศัยอยู่ในเขตบ้านเรือนสมัยใหม่ ตั้งแต่บ้านเดี่ยว, บ้านจัดสรร, ทาวน์เฮ้าส์

- กลุ่มผู้ขายแรงงาน เป็นคนในชนบทที่หนีความยากจนเข้ามาหางานทำ โดยเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม การประมงเป็นลูกเรือประมง เข้ามาในเมืองโดยการเข้ามาอาศัยรูล้ำที่ดินสาธารณะ เกิดเป็นชุมชนแออัดภายในเมืองสงขลา ซึ่งมีอยู่ถึง 22 ชุมชน หรืออาจจะรวมกลุ่มเข้าบ้านอยู่ มีสังคมแบบเรียบง่าย เฉพาะกลุ่มเล็ก ๆ หนึ่งยวแน่น

- กลุ่มนักท่องเที่ยว เป็นกลุ่มคนจากหลายพื้นที่ มีทั้งชาวไทยด้วยกันเองและชาวต่างชาติ ช่วยให้เกิดการตื่นตัวทางด้านเศรษฐกิจเกิดกิจกรรมทางสังคมขึ้นมา โดยเอาพื้นที่ทางธรรมชาติของเมืองที่งดงามมาเพื่อหารายได้ ไม่สนใจกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เมื่อชื่นชมแล้วก็จากไปไม่มีส่วนรับผิดชอบต่อท้องถิ่นแต่อย่างใด

3. อนาคต

การเติบโตของเมืองจากการพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงความเป็นจริงที่เป็นรากฐานในอดีต โดยใช้เพียงพื้นที่ที่เป็นเพียงเพื่อรองรับการเจริญเติบโต โดยการเปิดโอกาสให้กลุ่มนักธุรกิจ นักลงทุนเข้ามาทำธุรกิจในรูปแบบต่าง ๆ เกิดแหล่งงานที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ส่งผลต่อระบบโครงสร้างเดิมของกลุ่มสังคมเดิม วิธีการดำเนินชีวิตของชาวเมืองดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป โดยคนในท้องถิ่นหลงตามไปกับกระแสการพัฒนา ก็ทำให้เมืองเกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายเป็นเพราะการไม่มองดูรากฐานในอดีตของตน ในอนาคตหากยังไม่มีการปรับปรุงแก้ไขแล้ว เมืองสงขลาจะคล้ายกับเมืองใหญ่ ๆ ที่ตอบรับกระแสการพัฒนามากเกินไป นั่นหมายถึง จะมีการหลั่งไหลของคน สังคมเข้าสู่พื้นที่เป็นจำนวนมากในอนาคตอันใกล้นี้ ส่วนใหญ่จะเป็นนักธุรกิจจากต่างถิ่น แรงงาน ผู้ต้องการที่อยู่อาศัยใหม่ และนักท่องเที่ยว

4. สรุปลักษณะเฉพาะตัวของวิถีชีวิตชาวเมืองสงขลา และการใช้พื้นที่ในท้องถิ่นโดยภาพรวม

- รูปแบบของวิถีชีวิตและการใช้พื้นที่

จากการศึกษาถึงวิถีการดำเนินชีวิตของชาวเมืองสงขลาทั้ง 2 ยุค สามารถสรุปได้ว่าในปัจจุบันเมืองสงขลาได้มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตโดยจากเดิมที่มีกลุ่มคนในสังคมที่อาศัยอยู่กันอย่างกลมเกลียวใช้วิถีชีวิตที่เรียบง่าย ก็มีกลุ่มชนอีกหลายกลุ่มที่เข้ามาตามกระแสการพัฒนาเมือง โดยสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

1. สังคมของผู้คนในท้องถิ่น เป็นสังคมดั้งเดิม โดยเมื่อแรกเริ่มของการตั้งเมืองประกอบด้วย กลุ่มคน 3 กลุ่มคือ กลุ่มชาวไทย ชาวจีน และชาวมุสลิม รวมตัวกันใช้วิถีชีวิตร่วมกัน มีเอกลักษณ์ วัฒนธรรมประเพณี และภาษา รวมกัน ผูกพันกันอย่างกลมกลืน

2. **สังคมสมัยใหม่** เป็นสังคมที่เกิดขึ้นใหม่จากช่วงการพัฒนาเมืองในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยการเข้ามาประกอบธุรกิจ พักอาศัย เป็นแรงงาน และทำงานภายในเมืองสงขลา มีความแปลกแยกทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี ภาษา อยู่แบบตัวใครตัวมัน หรืออาจจะเข้ามาแล้วจากไป โดยไม่ผูกพันกับท้องถิ่น แต่เข้ามาเพื่อเก็บเกี่ยววัฒนธรรม หรือธรรมชาติภายในเมืองอย่างฉาบฉวย เช่น นักท่องเที่ยว

- **ลักษณะทั่วไปของกลุ่มสังคม และการยึดใช้พื้นที่**

กลุ่มสังคมแบบดั้งเดิมยังคงดำเนินวิถีชีวิตของตนเองในพื้นที่ดั้งเดิม เช่น แถบนครนอก นครใน นางงาม แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกิจกรรมการค้าจากเคยรุ่งเรืองในอดีตกลับซบเซา ใช้เป็นเพียงที่พักอาศัยเท่านั้น แต่ก็ต้องรับการพึ่งพา เศรษฐกิจแบบใหม่ ยังคงรักษานขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น ส่วนกลุ่มสังคมแบบใหม่จะแทรกตัวไปตามพื้นที่ทั่วเมือง และขยายตัวกระจุกตัวหนาแน่นบริเวณถนนทางหลวงหมายเลข 407 เป็นย่านที่พักอาศัยแห่งใหม่ของเมืองในอนาคตน่าจะเป็นย่านพาณิชย์กรรมแห่งใหม่ด้วย กลุ่มสังคมแบบใหม่จึงแปลกแยกโดดเด่น ซาดเอกลักษณะของท้องถิ่นอย่างสิ้นเชิง ไม่ให้ความสนใจกับความเป็นท้องถิ่น อีกทั้งยังทำลายสภาพแวดล้อมเดิมของสังคมไปด้วย

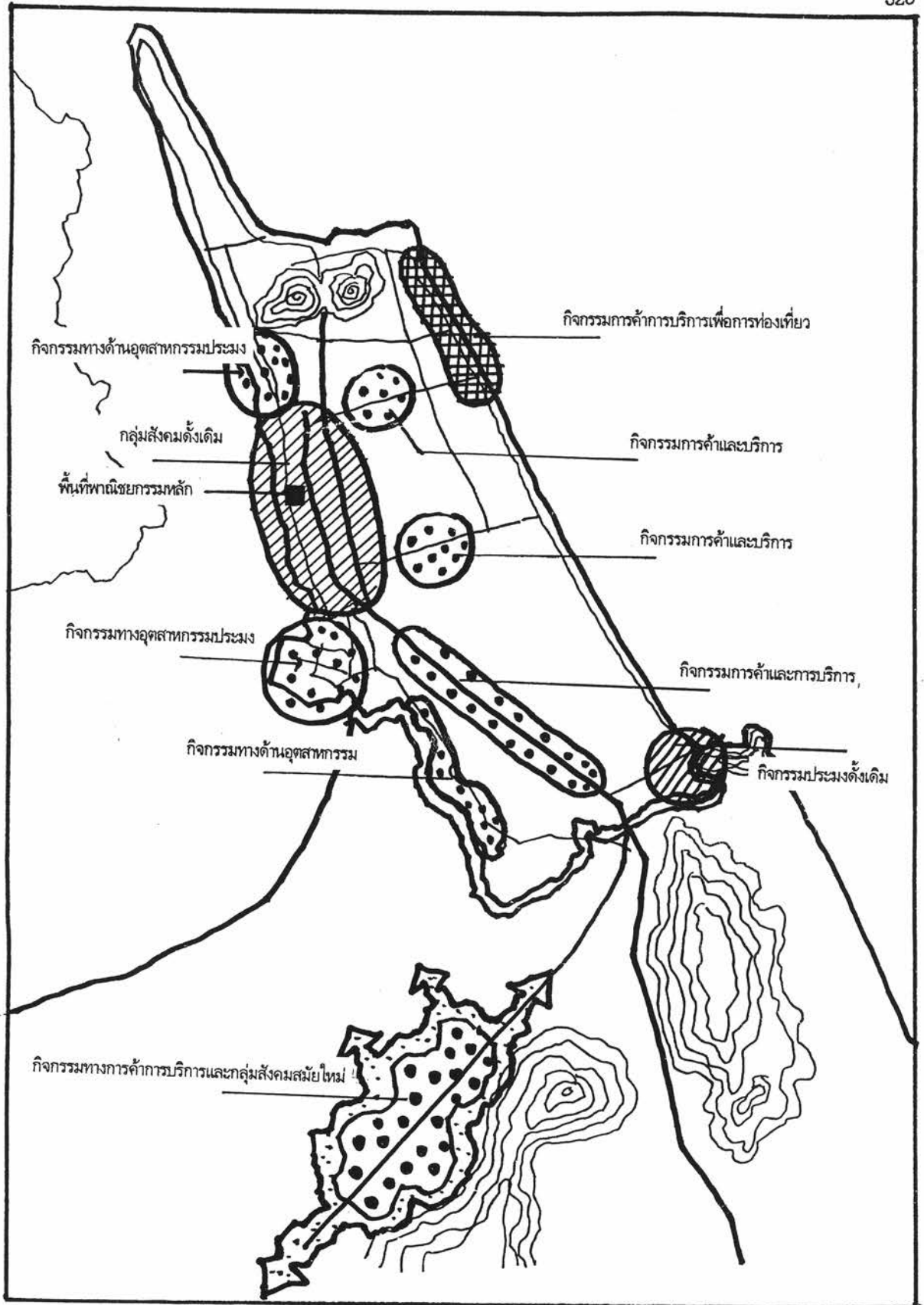
- **สภาพปัญหาของวิถีชีวิตชาวเมืองสงขลาและการยึดใช้พื้นที่**

สังคมมีความแปลกแยก ทั้งทางด้านความรู้สึกและทางกายภาพ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แต่ไม่สามารถกลมกลืน หรือผสมผสานได้เหมือนในอดีต รวมถึงยังไปลดคุณค่าของกลุ่มสังคมดั้งเดิมให้ลดน้อยลงและสูญหาย นอกจากนี้การที่กลุ่มสังคมใหม่ได้เข้ามา ใช้ประโยชน์จากพื้นที่เมือง ทำลายสภาพพื้นที่ทางธรรมชาติ ใช้พื้นที่ทางธรรมชาติเป็นเครื่องมือปล่อยสิ่งปฏิกูลต่างจากโรงงานอุตสาหกรรม ตามลำคลอง ที่พักอาศัยที่หนาแน่นขึ้นจนเกิดเป็นชุมชนแออัด รถยนต์เพิ่มมากขึ้น สร้างปัญหาการสัญจร และมลภาวะทางอากาศและเสียง ทำให้เกิดปัญหาแก่สภาพแวดล้อมเมืองรวมถึง เป็นปัญหาเมืองเกิดอาชญากรรมมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลไปถึงโครงสร้างพื้นฐานเดิมของท้องถิ่น เป็นการแย่งกันใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบไฟฟ้า ประปา การระบายน้ำ ต้องตามให้ทันกับการขยายตัว ซึ่งในปัจจุบันยังไม่เพียงพอ เป็นต้น

1.2.2 **กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม**

ชีวิตในสังคม การเลี้ยงชีพ การประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ประเพณีต่าง ๆ ที่สอดคล้องกันของผู้อยู่ในสังคม ทำให้เมืองมีชีวิตชีวา เป็นรากฐานของวิถีชีวิตของชาวเมืองสงขลาในปัจจุบัน

1. **ยุคอดีต**

แผนที่ 5.6 แสดงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมเชิงพื้นที่

เมืองสังคมประกอบด้วยกลุ่มสังคมภายในเมืองมีกิจกรรมเกี่ยวกับการค้าขาย บริเวณถนนนครนอก และนครในมีร้านค้าต่าง ๆ มากมาย มีทั้งร้านของชาวต่างชาติมาตั้งสำนักงานภายในเมืองสงขลา เพราะสงขลา เป็นเมืองท่า พื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของเมืองจึงอยู่ที่กิจกรรมการค้าทางเรือเป็นหลักไม่ใช่ทางด้าน การเกษตร โดยมีชาวจีนเป็นผู้ประกอบกิจกรรมเกี่ยวกับการค้าต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จะค้าขายผ้าและเครื่องสังฆ ภัณฑ์ ถ้วยชาม และเป็นสถานที่รับช่วงขนถ่ายสินค้าที่โรงสี และโกดังอยู่บริเวณริมท่าเรือ เพื่อส่งข้าว และการ ประมงประเภทปลา ทำให้การค้าและเศรษฐกิจของเมืองสงขลาคึกคัก มีเศรษฐกิจชาวจีนเกิดขึ้นมาจากการเป็น นายทุนหลายราย ในชุมชนเมืองสงขลาในยุคนั้นก็ยังคงอาศัย “วัด” เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมทางสังคมร่วม กันโดยมีงานประเพณี ต่างก็จะไปจัดพร้อมกันที่วัด การศึกษาก็ต้องอาศัยวัดเป็นแหล่งความรู้

2. ยุคปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นกับเมืองเป็นเรื่องธรรมดา วิถีชีวิตของชาวสงขลาที่เคยรุ่งเรืองจากการค้า เริ่มลดบทบาทลงหลังจากการถูกเปลี่ยนแปลงบทบาทเมืองลง ทำให้ย่านธุรกิจการค้าพาณิชย์กรรมเก่าแก่ของเมือง ชบเซาลง ปัจจุบันเหลือเพียงร้านค้าเก่าแก่เล็ก ๆ เพียงไม่กี่ร้าน นอกจากนั้นเป็นที่พักอาศัยของเจ้าของบ้านที่ ยังคงอยู่ แต่ส่วนใหญ่จะให้คนจากต่างถิ่นเข้ามาเช่า เป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กที่แฝงตัวอยู่ภายในชุมชนที่พักอาศัย วัดก็ได้ลดบทบาทจากศูนย์กลางชุมชนลงไป แต่บรรยากาศของเมืองสงขลาในอดีตยังพบเห็น ได้ตามย่านเก่าแก่ของเมืองแถบนี้ เช่น เราจะเห็นกิจกรรมยามเช้าของคนที่นี่ ไม่ว่าจะเป็นร้านอาหารที่หลากหลาย การพบปะสังสรรค์ตามร้านกาแฟ การเดินไปมาหาสู่ของชุมชนตามละแวกบ้านยังคงมีอยู่ และที่นี้ก็ยัง สร้างสีสันให้เมืองสงขลาไม่น้อย โดยเฉพาะเสน่ห์ของอาคารเก่าที่เรียงรายมานานแสนนาน และเป็นเอกลักษณ์ของเมือง ส่วนในพื้นที่อื่น ๆ จากการที่สงขลาเป็นเมืองหลักของภาคทำให้เป็นเมืองที่ได้รับการพัฒนาใน หลาย ๆ ด้าน เมืองสงขลาถือได้ว่าเป็นที่ให้การบริหารแก่ชุมชน และท้องถิ่นต่าง ๆ โดยรอบ กิจกรรมภายใน เมืองนอกจากการค้าแล้ว ยังมีบริการรองลงมา วิถีชีวิตของชาวสงขลาปัจจุบันเหมือนกับเมืองใหญ่ ๆ ทั่วไปผู้คนรีบเร่งตัวใครตัวมัน โดยเฉพาะย่านที่พักอาศัยใหม่ของเมืองแถบสำโรง ผู้คนอาศัยอยู่ในบ้านจัดสรร ใหม่ไม่มีใครสนใจใคร เป็นชีวิตที่ทันสมัย ฟุ้งฟุ้ง ความมั่งคั่งสบาย ไม่อาศัยวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน

3. อนาคต

สำหรับแนวโน้มในอนาคตหากยังไม่มีเกิดการให้คนในท้องถิ่นมีสำนึกต่อท้องถิ่น ต่อชุมชน ต่อ สังคมของตน เชื่อว่า เมืองสงขลาก็คงจะถูกครอบคลุมนด้วยรูปแบบของเมืองสมัยใหม่ ที่มีแต่การพัฒนาแต่ไม่ ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม และท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทำให้คนในท้องถิ่นไม่รู้จักตนเอง มองเห็นว่าสิ่งที่มา จากภายนอกดีกว่า เกิดการปรับตัวอย่างรวดเร็ว เกิดความแตกแยกของช่องว่างทางสังคม โดยเฉพาะคนรุ่น เก่า และคนรุ่นใหม่ เป็นเสมือนดาบสองคมโดยคนรุ่นเก่าก็ไม่สามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง คนรุ่นใหม่

ก็ไม่สามารถรู้ถึงความจริงในท้องถิ่น ดังนั้นการศึกษาโดยใช้การศึกษาเพื่อให้รู้จักตัวเอง เพื่อจะพัฒนาสังคมในท้องถิ่นให้สามารถดำรงอยู่ไปอย่างราบรื่น และสามารถทำให้คนภายนอกได้รับรู้และเข้าใจท้องถิ่นที่จะเข้ามาทำการพัฒนา น่าจะเป็นทางออกที่ดีสำหรับอนาคตของเมืองสงขลา

4. สรุปลักษณะเฉพาะตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมโดยภาพรวม

- รูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

1. รูปแบบพื้นถิ่นดั้งเดิม

รูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม คือ เน้นการค้าขายเป็นหลัก และมีการบริการ และร้านอาหาร ซึ่งเป็นการค้าที่ทำรายได้หลักให้แก่เมืองสงขลาในยุคอดีต มีวัดเป็นศูนย์กลางเห็นได้จากการที่มีร้านขายเครื่องสังฆภัณฑ์เป็นจำนวนมาก วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ยึดติดกับพุทธศาสนา บ้านเรือนของชาวเมืองมีพื้นที่เป็นลานโล่งภายในบ้านเพื่อรองรับกิจกรรมภายในครัวเรือน ส่วนวัดก็มีลานวัดใช้เป็นเหมือนลานคนเมือง ให้คนในเมืองได้เข้ามาพบปะสังสรรค์กัน

2. รูปแบบสมัยใหม่

เป็นรูปแบบของชีวิตในสังคมสมัยใหม่ที่เกิดตามกระแสพัฒนา ไม่มีความผูกพันกัน เพราะคนไม่อาศัยวัดเป็นแหล่งรวมของชุมชน โดยตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายมากกว่าแต่ก่อน มีบริษัท ห้างร้าน โรงงานอุตสาหกรรม ร้านค้าบริการ โดยรูปแบบของอาชีพใหม่ที่เข้ามาแทนธุรกิจการค้าในยุคอดีตมีธุรกิจประมงที่เข้ามามีบทบาทแทน และได้รับการส่งเสริมให้พัฒนามากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังรวมไปถึง ทาบเร่ รถเข็น และการค้าขายแรงงาน และมีมือให้แก่โรงงาน

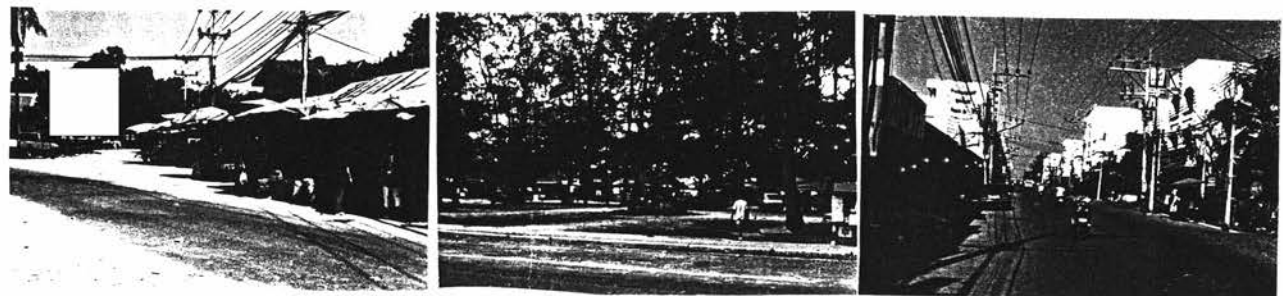
- ลักษณะทั่วไปของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

การเกิดของกิจกรรมทางเศรษฐกิจพบว่าส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นโดยรอบชุมชนดั้งเดิม แต่บริเวณของชุมชนดั้งเดิมยังคงมีลักษณะของกิจกรรมการค้าเหมือนในอดีต เพียงแต่ซบเซาลง นอกจากนั้นก็เกิดไปตามแหล่งชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ เป็นบริเวณย่านวชิรา ทะเลหลวง ตามถนนประท่า ถนนแหล่งพระราม นอกจากนี้ในปัจจุบันภายในเมืองสงขลาได้เกิดปัญหาความคับแคบของพื้นที่ ทำให้การเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ขยายตัวไปตามถนนทางหลวงหมายเลข 407 และ 408 เพราะเป็นที่ราบและสามารถขยายไปได้ทางนั้นทางเดียว เกิดเป็นย่านที่พักอาศัย ย่านการค้าและบริการแห่งใหม่ บริเวณริมถนนหน้ามหาวิทยาลัยทักษิณ และสถาบันราชภัฏ

- สภาพปัญหาของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

กิจกรรมทางเศรษฐกิจและกลุ่มสังคมดั้งเดิม

กิจกรรมทางเศรษฐกิจและกลุ่มสังคมสมัยใหม่

ภาพที่ 5.1 แสดงกิจกรรมทางเศรษฐกิจและกลุ่มสังคม

จากการสำรวจพบว่ามีปัญหาเกิดจากผลของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมได้หลายทิศทาง

1. รูปแบบและแหล่งกิจกรรมรูปแบบใหม่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม แปรลกแยกแตกต่าง และทำลายกิจกรรมพื้นถิ่นดั้งเดิมที่มีคุณค่า อาทิเช่น ภายในย่านชุมชนเก่าแก่แถบถนนนครนอกนครใน จากที่เคยเป็นค่านักขายและที่พักอาศัยของเมือง กลับซบเซาลง และเจ้าของบ้านได้ให้เช่าพื้นที่เพื่อหารายได้ และตัวเองได้ย้ายออกไปจากพื้นที่เกิดมีกิจกรรมอื่นที่แตกต่างเข้ามา ได้แก่ โรงกลึง อยู่ซ่อมเครื่องยนต์ หรือเป็นท่าเรือ และโกดัง สร้างปัญหามลภาวะให้แก่เมือง และชุมชน และการจอดเรือแถบริมทะเลสาบได้สร้างปัญหามลภาวะต่อชุมชนอีกด้วย

2. รูปแบบของกิจกรรมสมัยใหม่ เป็นตัวส่งเสริมค่านิยมแบบใหม่ให้แก่ชุมชน และท้องถิ่นทำให้สูญเสียความรู้สึกสำนึกต่อคุณค่าศิลปวัฒนธรรม ประเพณีพื้นถิ่นและขาดการปฏิบัติที่เหมาะสม เช่น มีการสร้างโรงแรมอยู่ติดกับศาลเจ้าบนถนนนางงาม หรือการสร้างคอนโด และหอพักสูง 7 - 8 ชั้นบริเวณถนนนางงาม

3. รูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในเชิงปริมาณของรูปแบบสมัยใหม่ ภายในเมืองสงขลาประกอบด้วยร้านค้าและบริการจำนวน 1,738 แห่ง ซึ่งมีลักษณะโดยส่วนใหญ่เป็นร้านอาหาร, ร้านขายของชำ, แผงลอยจำหน่ายอาหาร, ร้านเสริมสวยแต่งผม, โรงแรม, ธนาคาร ส่วนพวกอุตสาหกรรม ได้แก่ โรงสีข้าว โรงกลึง โรงทำน้ำแข็ง โรงพิมพ์ ฯลฯ จะเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กไปจนถึงขนาดกลาง ซึ่งแปรรูปผลผลิตทางการประมง เช่น การทำปลาเค็ม กุ้งแห้ง และสถานที่สะสมปลาสด (แพปลา) (ตารางที่ 5.3)

ตารางที่ 5.3 รูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสังคมสมัยใหม่ ประเภทการค้าและบริการในเขตเมืองสงขลา

รูปแบบการค้าและบริการ	จำนวน	ร้อยละ
ภัตตาคารและสวนอาหาร	23	1.28
ร้านจำหน่ายอาหาร	322	18.05
ร้านจำหน่ายของชำ	428	24.00
แผงลอยจำหน่ายอาหาร	202	11.32
โรงแรม	15	0.84
ร้านเสริมสวย-ตัดผม	175	9.8
โรงพยาบาล	4	0.22
ศูนย์การค้า	2	0.11
ร้านถ่ายรูป	8	0.44
สถานีน้ำมัน	9	0.50
ธนาคาร	5	0.28
สถานประกอบการอุตสาหกรรม	66	3.70
ร้านค้าอื่น ๆ	524	29.38
รวม	1783	100.00

ที่มา กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลเมืองสงขลา ปี พ.ศ.2541

1.2.3 การประเมินคุณค่าด้านเศรษฐกิจและสังคม

เป็นการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจและสังคม ประกอบด้วย กลุ่มสังคม การใช้พื้นที่ในท้องถิ่น กิจกรรมทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางสังคม โดยวิธีการให้ค่าคะแนนทางด้านบวกและลบ (ตารางที่ 5.4)

ตารางที่ 5.4 แสดงการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจและสังคม		ยุคอดีต		ยุคปัจจุบัน		อนาคต			ภาพรวม			ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจและสังคม									
		+		-		+		-	+		-										
		3	2	1	1	2	3	3	2	1	1			2	3	3	2	1	1	2	3
คุณค่าทางด้าน +		คุณค่าทางด้าน -																			
กลุ่มสังคม	- กลุ่มสังคมดั้งเดิม มีวัฒนธรรม มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น	■	■	■																ตามไม่ทันยุคสมัย เสียชื่อเสียง ขาดความกระตือรือร้น มีความหลากหลาย ตัวใครตัวมัน ไม่มีความผูกพัน เห็นวัตถุนิยม	กลุ่มสังคม
	- กลุ่มสังคมสมัยใหม่ ช่วยสร้างเศรษฐกิจและกระจายรายได้																				
	- ใช้พื้นที่เพื่อชีวิตและสังคม วัฒนธรรม ประเพณี	■	■	■																	
การใช้พื้นที่	- มีแบบแผน ผูกพัน																			ประโยชน์ใช้สอยไม่คุ้มค่ากับพื้นที่ที่มีคุณค่า ทำลายสภาพแวดล้อมเดิม ใช้ธรรมชาติเพื่อหาเงิน ขาดความใส่ใจ	การใช้พื้นที่
	- ใช้พื้นที่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งสาธารณสุขและส่วนตัว																				
	- กิจกรรมดั้งเดิมพึ่งพาตนเองให้คุณค่าต่อชุมชนและท้องถิ่น	■	■	■																	
กิจกรรมทางเศรษฐกิจ	- เกิดกิจกรรมแบบใหม่ การค้าและบริการ เน้นการผลิตจำนวนมาก																			ไม่ใส่ใจการผลิต ทำงที่ไม่มิมลทางด้านเศรษฐกิจและรายได้ สร้างค่านิยมทางวัตถุและชีวิตแบบใหม่ที่ปิดตัวเอง	กิจกรรมทางเศรษฐกิจ
	- เกิดความเหนียวแน่นมั่นคง ผูกพันกันในระดับต่างของท้องถิ่น	■	■	■																	
	- มีศูนย์กลางที่แหล่งงาน ผู้คนมีความทันสมัยตามแนวทางสมัยใหม่																				
กิจกรรมทางสังคม	- เกิดความกลมกลืนเหนียวแน่น แยกแยกจากวิถีชีวิตดั้งเดิม	■	■	■																ศูนย์กลางไม่ผูกพันกับวัด ตลาด และบ้านอีกต่อไป	กิจกรรมทางสังคม
	- มีศูนย์กลางที่แหล่งงาน ผู้คนมีความทันสมัยตามแนวทางสมัยใหม่																				
	- เกิดความเหนียวแน่นมั่นคง ผูกพันกันในระดับต่างของท้องถิ่น	■	■	■																	
หมายเหตุ +	รวม	13																		รวม	หมายเหตุ -
ค่า 3 = คุณค่าทาง + สูง	ลักษณะเฉพาะ	สังคมมีลักษณะเฉพาะตัวมีเอกลักษณ์เป็นของท้องถิ่นสูง ผูกพันเหนียวแน่น เกิดคุณค่าต่อวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น																		ค่า 3 = คุณค่าทาง - สูง	
ค่า 2 = คุณค่าทาง + ปานกลาง		ความเป็นเอกลักษณ์ในด้านต่าง ๆ เริ่มลดลง สังคมเข้าสู่ยุควัตถุนิยม จากเศรษฐกิจที่เน้นแต่ธุรกิจกำไรและผลประโยชน์																		ค่า 2 = คุณค่าทาง - ปานกลาง	
ค่า 1 = คุณค่าทาง + ต่ำ		ลักษณะเฉพาะตัว ถูกกลืนเข้าสู่ระบบสังคมสมัยใหม่ตัวใครตัวมัน หลากหลาย																		ค่า 1 = คุณค่าทาง - ต่ำ	
ค่า 0 = คุณค่าทาง + ต่ำ		สังคมและเศรษฐกิจ มีความแปลกแยกจากดั้งเดิมเกิดความแตกแยกระหว่างช่องทางสังคม																		ค่า 0 = คุณค่าทาง - ต่ำ	

1.3 การประมวลลักษณะเฉพาะทางด้านจิตใจของท้องถิ่น

การศึกษาถึงลักษณะทางด้านจิตใจของท้องถิ่น เน้นความรู้สึกในด้านที่เป็นกระบวนการทางจิตใจที่เกิดขึ้นกับทุกคนที่เข้าไปรับรู้กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง โดยกระบวนการดังกล่าวเกิดการรับรู้และเรียนรู้สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ผ่านทางการมองเห็น (Visual) โดยผู้คนที่เข้าไปในเมืองสามารถจดจำองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในเมืองได้ สืบเนื่องมาจากการจดจำลักษณะเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นเมือง โดยเรียกลักษณะเฉพาะดังกล่าวว่า “เอกลักษณ์” (Identity) หลังจากนั้นระบบในกระบวนการทางจิตมีการจัดระเบียบ และหาความสัมพันธ์ทางกายภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านการมองเห็นเพื่อช่วยการจดจำองค์ประกอบทางกายภาพ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวรวมเรียกว่า “โครงสร้าง” (Structure) โดยกระบวนการทางจิตเป็นตัววิเคราะห์ความสัมพันธ์และคุณสมบัติขององค์ประกอบทางด้านกายภาพ อันนำไปสู่การจดจำทิศทางภายในเมือง (Orientation) ซึ่งเป็นคุณสมบัติของเอกลักษณ์และโครงสร้างดังกล่าวมีส่วนช่วยในการจดจำสภาพแวดล้อมเมือง ทำให้เกิดความชัดเจน (Legibility) ในด้านการเข้าใจทิศทางภายในเมืองและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางด้านกายภาพในส่วนต่าง ๆ ของเมือง ผนวกกับความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางด้านกายภาพต่อผู้พบเห็น ได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของชนบทธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนเดียวกับ “ความหมาย” (Meaning) โครงสร้างระบบมโนทัศน์ (Conceptual System) ทำให้เกิดเป็นภาพที่อยู่ในความทรงจำต่อผู้ที่เข้าไปรับรู้สภาพแวดล้อมในเมือง ซึ่งเรียกว่า “จินตภาพ” (Imageability) ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้ทฤษฎีจินตภาพเมืองของ เควิน ลินซ์ (Kelvin Lynce) เพื่อวิเคราะห์ถึงภาพรวมและส่วนประกอบภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่จะเกิดขึ้นด้วยความชัดเจนจากองค์ประกอบ 5 ประการ คือ เส้นทาง (Path) เส้นขอบ (Edges) ย่าน (District) ศูนย์รวมกิจกรรม (Node) ที่หมายตา (Landmark) ซึ่งรวมกันเรียกว่า “จินตภาพเมือง” (Image of City)

ในการศึกษาผู้ศึกษาได้ดำเนินการศึกษาจากการรับรู้จินตภาพของกลุ่ม 3 กลุ่มคือ

- กลุ่มที่ 1 ชาวเมืองสงขลา
- กลุ่มที่ 2 กลุ่มนักท่องเที่ยว
- กลุ่มที่ 3 ผู้ศึกษาเอง

โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการสำรวจครั้งแรก เป็นขั้นตอนการสำรวจเบื้องต้น โดยทำการ Presurvey โดยมีจุดประสงค์เพื่อทำความรู้จัก ค้นเคยกับพื้นที่ศึกษาอย่างคร่าว ๆ เป็นขั้นต้น รวมถึงการเข้าไปสัมภาษณ์พูดคุยเกี่ยวกับชนบทธรรมเนียม ประเพณีต่าง เมือง วิธีการดำเนินชีวิต ประวัติต่าง ๆ ของเมือง เพื่อค้นหาเอกลักษณ์ของเมืองสงขลา

2. จากนั้นได้เริ่มดำเนินการสำรวจองค์ประกอบทางด้านกายภาพของท้องถิ่นเมืองสงขลาในด้านต่างๆ เช่น อาคาร บ้านเรือนของชาวเมือง ชุมชนต่างๆ วัด โบราณสถาน ที่โล่งว่าง โครงข่ายคมนาคม เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์องค์ประกอบทางด้านจินตภาพ และทัศนียภาพ และสิ่งที่ประกอบเป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่น และรับรู้ถึงปัญหาในด้านต่าง ๆ และต้นทุนของเมือง เพื่อนำไปสู่แนวทางอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นในอนาคต ในการดำเนินการสำรวจ ทางผู้ศึกษาได้กำหนดพื้นที่ศึกษาออกเป็น 9 บริเวณ เพื่อความสะดวกในการสำรวจ เหมือนกับการสำรวจสภาพปัจจุบันของเมืองโดยเป็นการเก็บข้อมูลทางด้านกายภาพ การใช้ที่ดิน ตลอดจนภูมิทัศน์ของเมืองสงขลา นอกจากการเดินสำรวจแล้วทางผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มสังคมต่างที่อาศัยอยู่ภายในเมืองสงขลาและนักท่องเที่ยว โดยผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามจำนวน 200 ชุด โดยแบ่งออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

เพื่อให้ทราบถึงกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามว่ามีช่วงอายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ ภูมิลำเนา และระยะเวลาที่พักอาศัยอยู่ภายในพื้นที่

ส่วนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศเมืองสงขลา

เพื่อให้ทราบถึงบรรยากาศของพื้นที่ศึกษา การบริการสาธารณะแนวโน้มในอนาคต ซึ่งมีส่วนที่เป็นผลกระทบโดยตรงต่อประชากรในเขตพื้นที่ศึกษา ทำให้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงของท้องถิ่น และให้คนในท้องถิ่นได้แสดงความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของตนเอง

ส่วนที่ 3 ข้อมูลทางด้านจินตภาพของเมืองสงขลา

เพื่อค้นหาองค์ประกอบทางจินตภาพของเมือง (Image of City) ตามวิธีการของ Lynch เพื่อค้นหาระดับความชัดเจน (Legibility) ที่อยู่ภายในจิตใจของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งสามารถเกิดเป็นจินตภาพสาธารณะ และการให้ผู้ตอบแบบสอบถามเขียนแผนที่เมืองสงขลา ซึ่งเกิดจากการรับรู้ของชาวเมืองเอง และนักท่องเที่ยวสามารถทำให้เกิดเป็นระดับความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ส่วนที่ 4 ลักษณะอาคารบ้านเรือน

เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับอาคาร บ้านเรือนต่าง ๆ ภายในเมืองว่ามีสภาพเป็นอย่างไร อาคารเก่าแก่อย่างถนนนครนอก นครใน ที่มีคุณภาพทรุดโทรม และเป็นเอกลักษณ์ของเมืองสงขลา ชาวเมืองมีความคิดเห็นอย่างไร

ส่วนที่ 5 ด้านเอกลักษณ์ของเมืองสงขลา

เป็นการค้นหาเอกลักษณ์ของเมืองสงขลา ลักษณะเฉพาะตัวที่เมืองของตนมีแต่เมืองอื่นๆ ไม่มี รวมไปถึงความรู้สึกรักและหวงแหนต่อท้องถิ่น ถ้าท่านได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ท่านอยากให้ท้องถิ่นของท่านเป็นอย่างไร

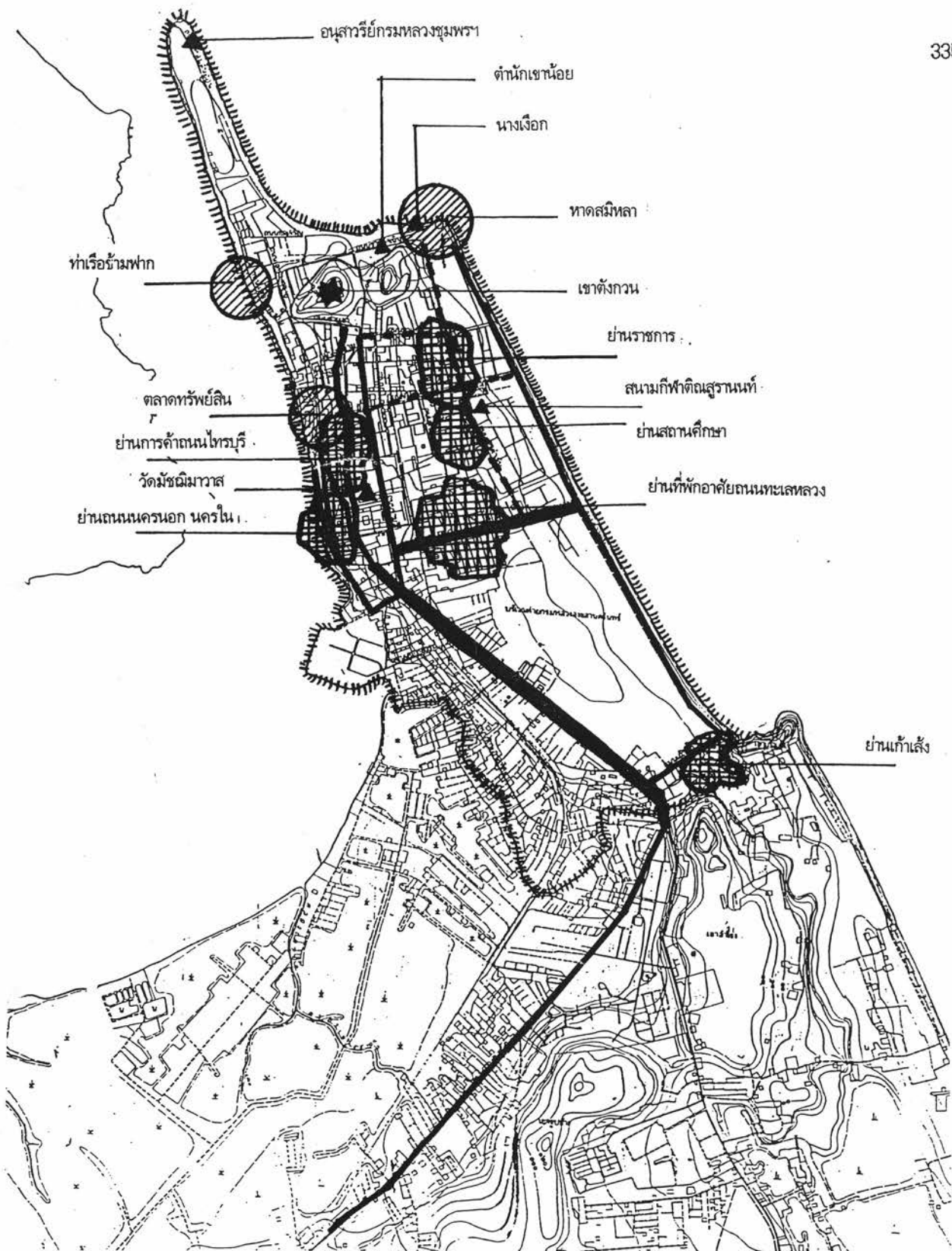
โดยผลจากการสำรวจและเก็บข้อมูลองค์ประกอบทางด้านจินตภาพของเมืองสงขลาที่ได้จากการสัมภาษณ์ ของกลุ่มชาวเมืองสงขลา กลุ่มนักท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มของนักท่องเที่ยวไม่สามารถแสดงการรับรู้เมืองได้ทั้งหมด เพราะนักท่องเที่ยวมาอยู่ภายในเมืองไม่นานนัก อาจจะไม่กี่ชั่วโมง หรือไม่กี่วันแล้วก็ออกจากพื้นที่ ในวิทยานิพนธ์จึงขอตัดส่วนของจินตภาพจากนักท่องเที่ยวออกไปรวมถึงการสังเกตจากผู้ศึกษาพบว่า การตอบแบบสอบถามในส่วนข้อมูลทางด้านจินตภาพของเมืองสงขลา โดยการให้ผู้สัมภาษณ์เขียนแผนที่แนะนำเมืองสงขลา ได้ผลไม่ชัดเจนเหมือนกับการศึกษาของ LYNCH

1.3.1 จินตภาพของท้องถิ่นจากการรับรู้ของผู้คนในท้องถิ่น

1. กลุ่มชาวเมืองสงขลา

จากการสัมภาษณ์ชาวเมืองสงขลา ถึงเอกลักษณ์ของเมืองสงขลา (Identity) ที่ชาวเมืองส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีชายทะเลสวยงาม แตกต่างไปจากเมืองอื่น โดยมีหาดสมิหลา เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มีนางเงือกเป็นเอกลักษณ์ของชายหาดสมิหลา ใครมาเมืองสงขลาก็ต้องไปเยี่ยมชมชายหาดแห่งนี้ รวมถึงเกาะหนู เกาะแมว ที่สามารถมองเห็นได้จากชายหาดสมิหลา ทำให้มีผู้คนรู้จักเป็นจำนวนมาก เมื่อก้าวถึงบรรยากาศของเมืองสงขลา ชาวเมืองได้แสดงความคิดเห็นว่าเมืองสงขลาเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ที่เคยเป็นเมืองที่สงบ แต่ชาวเมืองส่วนใหญ่ก็มีความเห็นว่าเมืองสงขลายังคงเป็นเมืองที่น่าอยู่ มีความรักหวงแหนบ้านเกิดของตน การดำเนินชีวิตของชาวเมืองยังแสดงออกถึงวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น ยังมีการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันทางสังคมกันอยู่ คนสงขลายังรวมงานประเพณีที่จัดสืบทอดกันมาเป็นประจำทุกปี เช่น งานชักพระ (เดือนสิบ) ถือว่า เป็นงานประเพณีใหญ่ประจำเมืองในสังคมของโครงสร้าง (Structure) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในด้านกายภาพหลัก 5 ประการ ดังนี้

- เส้นทาง (Path) เส้นทางที่ชาวเมืองจดจำได้มากที่สุดน่าจะเป็นเส้นทางที่ชาวเมืองใช้เดินทางประจำ และเป็นเส้นทางของสถานที่ต่าง ๆ ที่ต้องไปประจำ โดยเส้นทางที่ประชาชนจำได้มากที่สุด คือ ถนนไทรบุรี ซึ่งเป็นเส้นทางสายหลักของเมืองใช้เดินทางเข้าออกเมืองตั้งแต่ยุคแรกเริ่มของเมือง และปัจจุบันก็ยังใช้อยู่โดยเส้นทางส่วนที่อยู่ในเขตเมืองเก่า ถนนไทรบุรีมีลักษณะดินแดง แต่ผ่านย่านการค้าของเมืองคือ บริเวณตลาดทรัพย์สิน ซึ่งมีศูนย์การค้าอยู่ด้วย ส่วนถนนไทรบุรีที่อยู่นอกเขตเมืองเก่าจะมีลักษณะกว้างขวางมาก จาก

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา					
	แผนที่	5.7	แสดง	จินตภาพเมืองจากการรับรู้ของผู้คนในท้องถิ่น	
	มาตราส่วน		ที่มา	จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์	<ul style="list-style-type: none"> เส้นทางจดจำได้มาก เส้นทางจดจำได้รอง ศูนย์ชุมชน ย่าน ภูมิสัญลักษณ์หลัก ภูมิสัญลักษณ์รอง 	<ul style="list-style-type: none"> ชอบ 		
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย					

การสอบถามพบว่าเส้นทางสายนี้ ที่สามารถจดจำได้มากเกิดจากที่เป็นเส้นทางสายหลักที่ผ่านกลางเมือง และมีเส้นทางสายสำคัญเชื่อมไปยังสถานที่ต่างของเมืองได้ อีกเส้นทางที่ชาวเมืองจำได้รองลงมาคือ ถนนทะเลหลวง ซึ่งเชื่อมต่อกับถนนไทรบุรี โดยถนนทะเลหลวงถือได้ว่าเป็นย่านพาณิชย์กรรมแห่งใหม่ของเมืองมีร้านค้าและบริการเต็มสองฝั่งถนน และถนนซอยต่าง ๆ มีประชาชนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นย่านพื้นที่อาศัยหนาแน่นของเมือง ส่วนถนนอื่นที่รองลงมาได้แก่ ถนนรามวิถี เป็นถนนสายหลักภายในเมืองที่เชื่อมต่อกับถนนไทรบุรี ถนนนครนอกและนครใน เป็นถนนสายเก่าแก่ของเมือง ถนนชลาทัศน์ เป็นถนนเลียบชายทะเล และถนนกาญจนาภิเษย์ เป็นถนนสายประธานใช้เชื่อมต่อกับเมืองหาดใหญ่ ส่วนเส้นทางอื่นๆ ผู้ตอบแบบสอบถามจะคุ้นเคยเฉพาะที่ตนเองใช้เป็นประจำทำให้ไม่สามารถนำมาเป็นจินตภาพสาธารณะได้

- ศูนย์ชุมชน (Node) จากการสอบถามพบว่าบริเวณหาดสมิหลา มีประชาชนกล่าวถึงมากที่สุด ซึ่งบริเวณดังกล่าวมีกิจกรรมการเคลื่อนไหวของชาวเมืองมาก และบริเวณดังกล่าวยังมีสวนสุขภาพ เขาน้อย สระบัว สโมสรข้าราชการ ทำให้ชาวเมืองนิยมมาพักผ่อนบริเวณนี้ ยามเย็นคล้ายกับสนามหลวงของกรุงเทพ และบริเวณที่รองลงมาคือ บริเวณแหลมสน มีบรรยากาศคล้ายกับบริเวณหาดสมิหลา มีที่พักผ่อนบริเวณแหลม และเป็นที่ตั้งของรูปปั้นกรมหลวงชุมพร ตั้งอยู่ และใกล้กับแพข้ามฟากไปหัวเขาแดง ทำให้มีผู้คนพลุกพล่านตลอดเวลา และตลาดทรัพย์สิน เป็นศูนย์กลางทางด้านพาณิชย์กรรมของเมือง เป็นที่ตั้งของตลาดสด มีศูนย์การค้า และร้านค้าบริการมากมายมีของขายทุกอย่าง ทั้งค้าปลีกและค้าส่ง และเป็นที่น่าสินค้าไปขายยังอำเภออื่น ทำให้พื้นที่นี้มีกิจกรรมตลอดทั้งวัน

- เส้นขอบ (Edge) หลักที่ชาวเมืองรู้จักขอบของเมืองของตนอยู่ที่ใด ชาวเมืองได้ใช้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (Nature Environment) เป็นหลักในการกำหนดของเขต ได้แก่ ชายหาด ซึ่งเป็นชายหาดยาวต่อเนื่องทางด้านทิศตะวันออกของเมืองยาว 8 กิโลเมตร และทางด้านทิศตะวันตกใช้บริเวณจอดเรือริมทะเลสาบสงขลาเป็นขอบของเมืองทางด้านทิศตะวันตก และมีคลองสำโรงกำหนดขอบเขตเทศบาลเมืองสงขลาไว้ เนื่องจากเป็นลักษณะเฉพาะทางกายภาพที่เด่นชัด ในการกำหนดเป็นเส้นขอบ (EDGES) ของเมือง

- ย่าน (District) ชาวเมืองได้ใช้ ลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และกิจกรรมที่มองเห็นภายในเมืองเป็นหลักในการพิจารณา “ย่าน” ประกอบด้วย ย่านการค้าถนนไทรบุรีเป็นการค้าและบริการริมถนนไทรบุรีตลอดทั้งเส้นโดยมีการให้บริการตั้งแต่ 8.00 - 21.00 น. ทำให้มีประชาชนใช้เส้นทางถนนไทรบุรีเป็นจำนวนมากทั้งใช้เข้าออกเมืองและใช้บริการร้านค้าต่าง ๆ ริมถนน มีปัญหาการจราจรคับคั่งตลอดทั้งวัน ย่านที่พักอาศัยเก่าบนถนนนครนอกนครใน เป็นย่านการค้าเก่าแก่ของเมืองปัจจุบันเหลือแค่เพียงที่พักอาศัยเท่านั้น มีสภาพทรุดโทรมมาก ย่านการค้าตลาดทรัพย์สิน เป็นแหล่งพาณิชย์กรรมหลักของเมือง มีประชาชน

ทั้งในและต่างถิ่นเข้ามาใช้บริการตลอดทั้งวันทำให้บริเวณนี้ดูสับสนกว่าบริเวณอื่น เพราะเป็นทั้งแหล่งค้าปลีกและค้าส่ง ย่านชุมชนเก่าแก่มาก เป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนชาวมุสลิมประกอบอาชีพประมง และมีการค้าขายอาหารทะเลสด เรียกว่าตลาดเก่าแก่มาก ย่านสถานที่ราชการ เป็นที่รวมของสถานที่ราชการหลายแห่งตั้งอยู่บริเวณถนนราชดำเนิน ประกอบด้วย ที่ว่าการอำเภอ เทศบาลเมือง ศาลากลางจังหวัด ศาลจังหวัด สงขลา ย่านสถานศึกษา ตั้งอยู่บริเวณริมถนนราชดำเนินเป็นที่ตั้งของสถาบันราชมนฑลสงขลา ย่านร้านค้าริมชายหาดสวนสน มีร้านอาหารบริการอยู่มากมาย ย่านสวนสาธารณะและนันทนาการ อยู่บริเวณริมชายหาดสมิหลา เป็นแหล่งพักผ่อนชั้นเลิศของชาวเมือง

- ภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) ชาวเมืองได้พิจารณาลักษณะการมองเห็นที่เป็นจุดเด่นโดยแบ่งเป็น 2 ระบบ คือ ภูมิสัญลักษณ์ที่มองเห็นได้ในระยะไกล (Distant Landmark) และภูมิสัญลักษณ์ที่มองเห็นได้ในระยะใกล้ (Local Landmark) โดยส่วนใหญ่ชาวเมืองจะจดจำได้เฉพาะภูมิสัญลักษณ์ในระยะใกล้ เพราะภายในเมืองไม่มีสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่สูงพอจะเป็นภูมิสัญลักษณ์ได้ แม้จะมีเจดีย์หรือโบสถ์วิหารต่างๆ แต่ภายในเมืองที่มีลักษณะอาคารต่างๆ อยู่ในระดับสายตาทำให้ไม่เด่นชัดมากนักรวมถึงเสาโทรเลขต่างๆ ภายในเมืองสงขลาที่มีอยู่แห่งเดียวคือ บริเวณที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข อำเภอเมืองสงขลา ทำให้ภูมิสัญลักษณ์ในระยะไกลเป็นที่สังเกตและจดจำได้ง่าย คือสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองคือ เขาตังกวนที่มีเจดีย์อยู่บนยอดเขาถือได้ว่าเป็นภูมิสัญลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดของเมืองสงขลา ส่วนภูมิสัญลักษณ์ในระยะใกล้ๆ จะเป็นจำพวกสถานที่ต่าง ๆ ภายในเมืองที่มีความเด่นชัดมีลักษณะเฉพาะตัว เช่น นางเงือก กรมหลวงชุมพร สนามกีฬา ตำหนักเขาน้อย ศาลากลาง วัดมัสยิดมิมาวาส ในอดีตจากคำบอกเล่าของชาวเมืองพบว่าเคยมี Landmark เป็นจุดเด่นของเมืองคือ หอนาฬิกา ซึ่งเคยตั้งอยู่บริเวณถนนจะนะตัดกับถนนไทรบุรี รวมถึงสวนเสรีเป็นสวนสุขภาพและสวนสาธารณะ ใช้เป็นจุดอ้างอิงให้แก่ชาวเมืองใช้เป็นเครื่องมือในการจดจำตำแหน่งภายในเมือง

ในส่วนของความหมาย (Meaning) ชาวเมืองได้ให้ความหมายในหลายด้านของเมือง ทั้งตำนานต่างๆ ที่ได้ถ่ายทอดมาเป็นสถานที่ต่างๆ ภายในเมือง เพราะเมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีพัฒนาการมายาวนาน โดยสถานที่ต่างๆ ภายในเมืองได้ถ่ายทอดมาเป็นนิทาน เช่น การเกิดเกาะหนู เกาะแมว เขาตังกวน บริเวณเก่าแก่มากไม่ถึงเรียกว่าเก่าแก่มาก สงขลาทำไม่ถึงเรียกว่าปอยยาว ถนนต่างๆ ภายในเมืองล้วนมีความหมายในอดีตทั้งสิ้น ซึ่งได้กล่าวไปแล้วในบทของพัฒนาการท้องถิ่นเมืองสงขลามานแล้ว

2. กลุ่มผู้ศึกษา

ในส่วนของเอกลักษณ์ (Identity) ที่ปรากฏภายในเมืองสงขลาจากการรับรู้ของผู้ศึกษาเอง พบว่าเมืองสงขลาเป็นเมืองที่ผ่านพัฒนาการท้องถิ่นที่ยาวนาน เคยเป็นเมืองท่าที่รุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตจนในปัจจุบัน

แม้จะลดบทบาทไปบ้างก็ตาม เอกลักษณ์ของเมืองสงขลาที่ไม่เหมือนที่อื่นใดคือ เมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีลักษณะของทะเลสาบสองข้างทั้งทะเลสาบสงขลา และทะเลหลวงทางอ่าวไทย มีชายหาดยาวตลอดเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจชั้นเลิศ มีทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งประมงที่สำคัญของเมือง อาหารการกินต่างๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะตน บ้านเรือนเก่าแก่ของเมือง ถนนหนทางมีเอกลักษณ์ที่เด่นชัด ภายในเมืองสงขลามีวัดมากมาย เป็นเอกลักษณ์ของเมืองที่เคียงคู่กับพัฒนาการของเมืองสงขลาตลอดมา โดยใช้วัดเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ในอดีต คนเมืองสงขลาผูกพันกับพุทธศาสนาในอดีตมีร้านค้าจำหน่ายเครื่องสังฆภัณฑ์ต่างๆ มากมาย นอกจากนี้ชาวสงขลายังมีจิตใจโอบอ้อมอารีย์ ตามร้านค้า ร้านกาแฟ ยังเห็นมีผู้คนจับกลุ่มพูดคุยกันเป็นบรรยากาศของเมืองที่หายากในปัจจุบัน

โครงสร้าง (Structure) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทางกายภาพ 5 ประเภทภายในเขตเทศบาลเมืองสงขลาจากการรับรู้ของผู้ศึกษาสามารถถ่ายทอดรายละเอียดได้ดังนี้

- เส้นทาง (Path) จากการรับรู้ของผู้ศึกษาพบว่าเส้นทางที่สามารถจดจำได้ โดยเป็นเส้นทางที่นำไปสู่สถานที่สำคัญต่างๆ ภายในเมือง เช่น ตลาด ชายหาด ย่านพาณิชยกรรมหลัก ย่านเมืองเก่า ชุมชนต่างๆ โดยมีเส้นทางที่สำคัญดังนี้คือ ถนนกาญจนวนิชย์ เป็นถนนสายประธานที่ผู้สำรวจเดินทางเพื่อเข้ามาที่ เมืองสงขลาครั้งแรก โดยเชื่อมต่อกับเมืองหาดใหญ่ ถนนไทรบุรีเป็นถนนสายหลักและเก่าแก่ของเมือง มีร้านค้าให้บริการตลอดสองข้างทางภายในซอยเป็นที่พักอาศัยเสียเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นก็ยังมีถนนรามวิถี ถนนทะเลหลวง ซึ่งผ่านย่านชุมชนที่พักอาศัยหนาแน่นของเมือง เป็นเส้นทางสายรองผ่านแนวตะวันออก และตะวันตก ถนนชลทัศน์ ถนนเรียบชายหาดเมืองสงขลาโดยขนานไปกับชายทะเล ถนนนครนอกและนครใน เป็นถนนเก่าแก่ของเมืองตั้งแต่เริ่มสร้างเมืองสงขลามีอาคารเก่าแก่ที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองตั้งเรียงราย 2 ข้างทาง ถนนนางงามเป็นถนนสายอาหารการกินของเมือง มีร้านขายอาหารเก่าแก่ในนี้หลายร้าน ถนนปละท่า เป็นถนนสายรองที่ตัดผ่านแนวเหนือใต้ของเมืองรวมถึงถนนสงขลาบุรีด้วย ถนนราชดำเนิน เป็นถนนตัดผ่านย่านสถานที่ราชการ สถานศึกษาและสนามกีฬาของจังหวัด

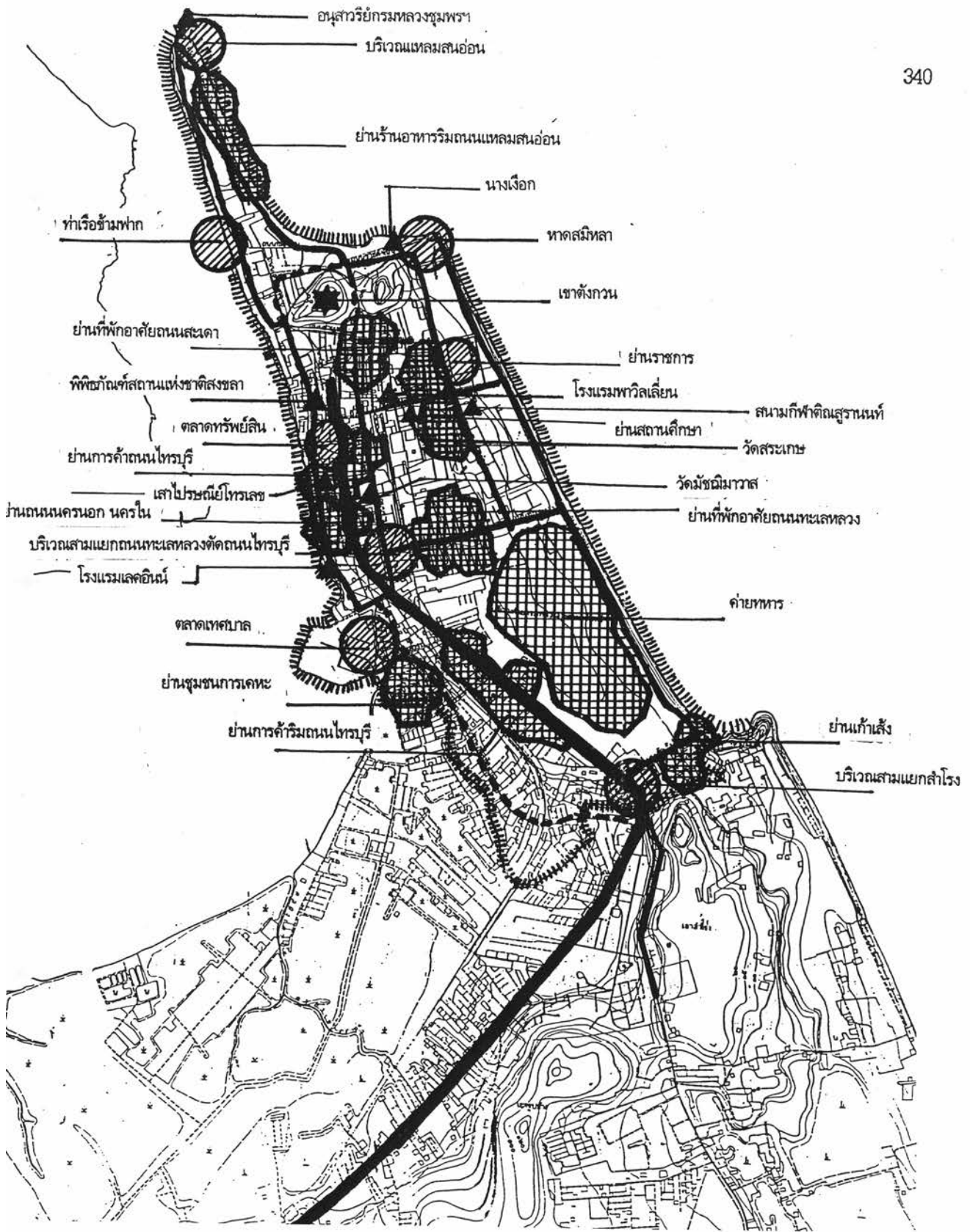
- ศูนย์ชุมชน (Node) ศูนย์รวมของคนในท้องถิ่นที่มารวมตัวกันจนกลายเป็นศูนย์ชุมชนภายในเมืองสงขลาจากการสำรวจของผู้ศึกษาพบว่า อยู่บริเวณแยกถนนไทรบุรีตัดกับถนนทะเลหลวงมีร้านค้าและบริการกระจุกตัวอยู่หนาแน่นทำให้มีผู้เข้ามาใช้บริการเป็นจำนวนมาก บริเวณแยกสำโรงเป็นบริเวณจุดตัดที่สำคัญสำหรับเข้าเมืองสงขลามีถนนทางหลวงหมายเลข 407 สงขลาหาดใหญ่ และ 408 สงขลานาหวีมารวมตัวกันอยู่รวมถึงถนนเก่าแก่ที่เสนาที่จะเข้าไปบริเวณชุมชนเก่าแก่อื่นๆ และชายหาดเชื่อมต่อกับถนนชลทัศน์ด้วย ย่านการค้าตลาดทรัพย์สิน ถือเป็นศูนย์ชุมชนอีกแห่งหนึ่งของเมืองที่มีความคึกคักตลอดเวลา เพราะเป็นสถานที่ค้าปลีก

และคำสั่งของเมือง และเป็นตลาดสด รวมถึงศูนย์การค้า และร้านค้าและบริการต่าง ๆ มากระจุกตัวอยู่อย่างหนาแน่น ให้บริการแก่คนในท้องถิ่นและต่างถิ่น เปิดบริการตลอด 24 ชั่วโมง บริเวณสถานที่ราชการ เป็นที่รวมของการติดต่อของประชาชนกับสถาบันราชการต่างๆ ทำให้ต้องมีผู้คนจากทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่มาติดต่องานราชการตลอดทั้งวัน บริเวณท่าแพขนานยนต์อยู่บริเวณถนนแหลมสนอ่อน ซึ่งอยู่บริเวณหัวแหลม เป็นสถานที่ให้บริการข้ามฟากด้วยแพขนานยนต์ข้ามทะเลสาบสงขลา ไปบริเวณหัวเขาแดงให้บริการสำหรับผู้ที่มาจากต่างถิ่น เช่น นครศรีธรรมราช พัทลุง และอำเภอสิงหนคร อำเภอระโนด อำเภอสทิงพระ บริเวณอนุสาวรีย์กรมหลวงชุมพร, สวนเสรี, สระบัว, หาดสมิหลาถือได้ว่าเป็นศูนย์ชุมชนเพราะมีกิจกรรมเพื่อการนันทนาการและพักผ่อนของชาวเมืองสงขลาตลอดทั้งวัน มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวชายหาดทุกวัน ยามเย็นมีการออกกำลังกาย นั่งพักผ่อน ทานอาหารยามเย็นริมทะเล มีเวทีสาธารณะที่เทศบาลจัดสร้างให้เป็นเวทีเมืองมีการจัดกิจกรรมต่างๆ

- **เส้นขอบ (Edge)** องค์ประกอบที่ใช้เป็นที่กำหนดเป็นขอบเขตของบริเวณ จากการรับรู้เส้นขอบภายในเขตเทศบาลของผู้ศึกษาสามารถแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้ ภายในเมืองสงขลามีสันขอบที่เป็นลักษณะของ ลักษณะสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เด่นชัดมาก คือมีชายหาดยาวตลอดแนวทิศตะวันออก มีท่าเรือจอดอยู่ริมทะเลสาบทางด้านตะวันตก บริเวณทางทิศเหนือเป็นแหลมสน มีต้นสนขึ้นหนาแน่นยื่นลงไปทะเล ส่วนทางด้านใต้มีคลองสำโรงกันโดยคลองสำโรง เชื่อมต่อระหว่างทะเลอ่าวไทยกับทะเลสาบสงขลา

- **ย่าน (District)** ที่รวมองค์กิจกรรมที่เหมือนๆ กันจนเกิดมาเป็นย่าน จากการสำรวจของผู้ศึกษามีย่านที่สำคัญเหมาะแก่การจดจำดังต่อไปนี้ ย่านการค้าตลาดทรัพย์สินเป็นย่านพาณิชย์กรรมของเมือง ตั้งอยู่บริเวณถนนวิเชียรชม ย่านที่อยู่อาศัยเก่าแก่บริเวณถนนนครนอกนครใน ย่านอาหารการกินบนถนนนางงาม ย่านสถานที่ราชการบริเวณถนนราชดำเนิน ย่านสถานศึกษาแถบชिरา ย่านที่พักอาศัยหนาแน่นของเมือง บริเวณถนนทะเลหลวงรวมถึงย่านทหารเป็นสถานที่ราชการของกองทัพเรือ ย่านสวนสาธารณะบริเวณสวนเสรี สระบัว และหาดสมิหลาเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของเมือง ในปัจจุบันมีบริเวณท่าสะพานซึ่งเป็นย่านธุรกิจประมง มีทั้งท่าจอดเรือประมง โรงงานแช่แข็งสัตว์น้ำ รวมถึงตลาดเทศบาลมีอาคารพาณิชย์ก่อสร้างใหม่ของเทศบาล ตั้งอยู่ใกล้กับท่าสะพานบริเวณถนนราษฎร์อุทิศเป็นที่ตั้งของชุมชนแออัด ซึ่งบริเวณนั้นเรียกว่าย่านเตาอิฐ

- **ภูมิสัญลักษณ์ (Landmark)** จากการสำรวจภายในเมืองสงขลาจุดเด่นที่ใช้เป็นที่หมายตาขนาดใหญ่ภายในเมืองสงขลาพบเห็นได้น้อยมากเท่าที่พบเห็นภายในเมืองก็จะมีอยู่ 2 ลูกคือ เขาตังกวนและเขาน้อย โดยบนยอดเขาตังกวนมีเจดีย์ และประภาคารตั้งอยู่บนยอดเขาเป็นที่หมายตาที่ดีที่สุด แต่สำหรับในระดับสายตาของเมืองแล้วมีสถานที่ต่างๆ ภายในเมืองที่มีลักษณะเฉพาะโดดเด่นเหมาะที่จะเป็นที่หมายตาใช้นัด

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

แผนที่ 5.8 แสดง จินตภาพเมืองจากการรับรู้ของผู้ศึกษา

มาตราส่วน 1:10000

ที่มา จากการสำรวจ

สัญลักษณ์	เส้นทึบ	เส้นประ	วงกลมลายเส้น	สี่เหลี่ยมตาราง	วงกลม	ดาว	สามเหลี่ยม
	เส้นทางจดจำได้มาก	เส้นทางจดจำได้รอง	ศูนย์ชุมชน	ย่าน	ขอบ	ภูมิสัญลักษณ์หลัก	ภูมิสัญลักษณ์รอง

ภาควิชาการวางผังภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมวยหรือเป็นจุดเด่นได้แก่ นางเงือกบริเวณหาดสมิหลา กรมหลวงชุมพรบริเวณแหลมสนอ่อนเพราะเป็นอนุสาวรีย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาที่มีลักษณะอาคารแบบจีนขนาดใหญ่ที่สุดในเมือง ไปรษณีย์โทรเลข เมืองสงขลาตั้งอยู่บริเวณวิเชียรชมมีเสาโทรเลขตั้งอยู่เป็นที่โดดเด่นและหมายตา โรงแรมเลคอินน์ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลามีความสูงเกิน 10 ชั้น เป็นอาคารที่สูงที่สุดในเมืองสงขลาตั้งอยู่บริเวณถนนนครนอก โรงแรมพาวริลเลียมเป็นโรงแรมใหม่ในเมืองสงขลามีจุดเด่นตรงซุ้มทางเข้าแบบประตูเมืองสงขลาเก่า ตั้งอยู่ถนนปละท่า วัดชัยมงคล มีเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ สนามกีฬาตินนสูรานนท์ วัดมณีมาวาส

ในส่วนของความหมาย (Meaning) ในด้านความหมายก่อนได้เข้ามาสำรวจผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับเมืองสงขลามาพอสมควรทำให้สามารถคุ้นเคยกับสภาพของพื้นที่ที่ศึกษา และเมื่อได้เข้าไปทำการสำรวจพื้นที่แล้ว ผู้สำรวจรู้สึกมีความประทับใจกับพื้นที่ โดยบางส่วนก็ได้รับทราบความหมายของอาชีพที่ยังไม่ทราบจากผู้รู้ภายในเมือง โดยความรู้สึกรับรู้ได้ว่าชาวเมืองสงขลาเป็นคนอารมณ์ดี รักสงบ โอบอ้อมอารี วิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย และความมีน้ำใจต่อคนจากต่างถิ่น ชาวเมืองรู้สึกรักและห่วงหาอาทรของถิ่นของตน ภายในเมืองสงขลายังคงมีความสะอาดอยู่มาก รถรายังไม่ค่อยติดขัดยกเว้นในช่วงเวลาเร่งด่วน บ้านเมืองสวยงาม บริเวณชายทะเลและชายหาดของเมืองได้รับการดูแลอย่างดี อาคารบ้านเรือนเก่าแก่แม้จะทรุดโทรมลงมากก็ตามแต่ได้แฝงไว้ด้วยลักษณะเฉพาะ ทำให้เกิดเห็นถึงความประทับใจในด้านรูปแบบ อีกทั้งบรรยากาศ สาธารณะยามเย็นริมทะเลบริเวณหาดสมิหลา สวนเสรีและสระบัวมีกิจกรรมที่หลากหลาย ตกเย็นผู้คนภายในเมืองเดินทางมาพักผ่อนได้ มีอากาศบริสุทธิ์จากทะเล เด็กๆ มาซักว่าวริมทะเล นั่งทานอาหารเย็นกันตลอดทุกวันเท่าที่ผู้สำรวจได้ไปศึกษาตลอด ซึ่งในบางคนถือได้ว่าเป็นกิจวัตรประจำวันที่จะต้องมาออกกำลังกายทั้งเช้าและเย็น อาหารก็เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งภายในเมืองสงขลา พบว่ามีย่านร้านอาหารมากมายภายในเมือง สงขลาเป็นเมืองที่ขึ้นชื่อลือชาทางด้านอาหารการกิน อาหารบางอย่างเป็นเอกลักษณ์ของเมือง เช่น “เต้าฮั่ว” หรือ “สลัดสงขลา” “ข้าวย่า” เป็นต้น ทั้งหมดนี้นับเป็นสิ่งที่แสดงออกมาในรูปแบบของการสื่อความหมาย ซึ่งส่งผลให้ผู้ศึกษาเกิดความประทับใจเมืองสงขลา สภาพแวดล้อมทางกายภาพในตัวเมือง ตลอดจนอุปนิสัยชาวเมือง ซึ่งยังเก็บอยู่ในความทรงจำของผู้ศึกษาตลอดไป

3. สรุปจินตภาพของท้องถิ่นจากการรับรู้ของผู้คนในท้องถิ่น

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบทางด้านจิตภาพของคนในท้องถิ่นจากกลุ่มเป้าหมายของคนในท้องถิ่น และตัวผู้สำรวจเองโดยนำเอาจินตภาพที่มีลักษณะเด่นทั้งหมดของเมืองมาพิจารณาร่วมกัน เพื่อสามารถมองเห็นถึงลักษณะเฉพาะทางด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีคุณค่าพอแก่การอนุรักษ์และสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพที่ควรปรับปรุงและส่งเสริม และควรได้รับการเอาใจใส่ดูแลเพื่อให้เป็นสภาพแวดล้อมเมืองที่มีเอกลักษณ์ ผลจากการวิเคราะห์ทำให้สามารถทราบถึงลักษณะเฉพาะที่เป็น “เอกลักษณ์สาธารณะ” (Public

Identity) จากการรับรู้และจดจำของกลุ่มชาวเมืองและผู้ศึกษาเองโดยนำไปสู่ “จินตภาพสาธารณะ” (Public Image) ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 เอกลักษณ์สาธารณะ (Public Identity)

จากการดำเนินการศึกษาองค์ประกอบทางด้านจินตภาพท้องถิ่น จากการรับรู้ของผู้คนในท้องถิ่นโดยศึกษาจากกลุ่มชาวเมืองสงขลาและจากผู้สำรวจ ทำให้รับทราบถึงเอกลักษณ์ของเมืองสงขลา ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเมืองได้ดังนี้

- ธรรมชาติที่งดงาม

เมืองสงขลาเป็นเมืองที่ถือได้ว่าเป็นเมืองที่ธรรมชาติต่าง ๆ ภายในเมืองเกิดเป็นภูมิทัศน์ที่งดงามแปลกตา เมืองสงขลาตั้งอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะสม มีทั้งทะเล และทะเลสาบขนานข้างยากจะหาเมืองใดเหมือน มีภูเขาอยู่ภายในเมือง เกิดเป็นภูมิสัญลักษณ์ของเมือง ความที่สงขลามีทะเลขนานทำให้เมืองสงขลามีชายหาดยาวตลอดแนวเมือง เป็นชายหาดที่มีความสวยงาม เป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงสำหรับนักท่องเที่ยว เมื่อมาสงขลาจะต้องมาชายหาดสมิหลา เพื่อมาถ่ายรูปปูนางเงือกบริเวณหาดสมิหลานี้ ซึ่งนางเงือกถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของเมืองสงขลา บริเวณแหลมสนมีป่าสนอยู่อย่างหนาแน่น

- เขตเมืองเก่าสงขลา

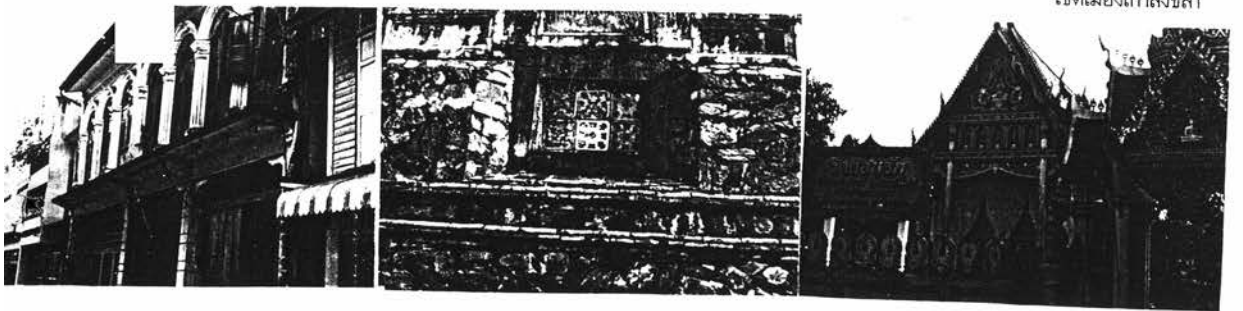
เมืองสงขลาเป็นเมืองท่าเก่าแก่ ในอดีตเมืองสงขลาในสมัยเริ่มแรกตั้งเมืองที่ตำบลบ่อยางนี้ บริเวณอาณาเขตเมืองเก่าจะตั้งอยู่บนถนนสำคัญ 3 สาย ได้แก่ ถนนนครนอก นครใน และนางงาม โดยเป็นย่านธุรกิจการค้าและชุมชนเมืองสงขลาต่อเนื่องมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน เป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารไปตามประโยชน์ใช้สอยตามลำดับ ซึ่งอาคารโดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะเรือนแถวแบบจีน ซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของเมืองสงขลา นอกจากอาคารประวัติศาสตร์แล้วยังมีโบราณสถานอีกหลายแห่งที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของเมืองสงขลาด้วย เช่น กำแพงเมืองสงขลาบริเวณถนนจนะ ป้อมปืนปากน้ำแหลมทรายหลังสถานีตำรวจเมืองสงขลา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาซึ่งเป็นบ้านพักของพระยาวิเชียรคีรีเจ้าเมืองที่ปกครองเมืองสงขลาในอดีต รวมไปถึงภายในบริเวณถนนนางงามที่เป็นย่านอาหารการกินของเมือง

- วัดและศาสนสถาน

เมืองสงขลาถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางด้านศาสนาพุทธ จากการที่ในอดีตต้องการให้เมืองสงขลาเป็นเขตกันชนไม่ให้ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลแผ่ขยายขึ้นมาทางเมืองหลวงได้มีการสร้างวัดในศาสนาพุทธขึ้นเป็น

ธรรมชาติที่งดงาม

เขตเมืองเก่าสงขลา

วัดและศาสนสถาน

ภาพที่ 5.4 แสดงเอกลักษณ์สาธารณะของเมืองสงขลา

จำนวนมากในดินแดนแถบเมืองสงขลา ซึ่งเมืองสงขลาที่ได้รับอิทธิพลไปด้วย โดยเมื่อตั้งเมืองครั้งแรกนั้นทำให้เมืองสงขลามีวัดถึง 6 วัดภายในเมืองสงขลาและหลังจากนั้นเจ้าเมืองสงขลาหลายคนก็ได้สร้างวัดขึ้นภายในเมืองอีกหลายแห่งรวมถึงการที่เมืองสงขลาผู้คนร่ำรวยจากการค้าขายทำให้เศรษฐีภายในเมืองนิยมสร้างวัดถวายเป็นพุทธบูชา ทำให้ภายในเมืองสงขลามีวัดมากมายถึง 20 วัด ทำให้ชาวเมืองสงขลาที่มีความผูกพันกับศาสนาพุทธมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน งานประเพณีต่างๆ อาศัยวัดเป็นศูนย์กลาง เช่น งานชักพระในอดีตรวมชนได้จะส่งเรือพระเข้าประกวดก็จะทำการใช้ชื่อว่าเป็นเรือพระมาจากวัดใด สร้างความผูกพันกันในชุมชน

- ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม

ประเพณีของชาวสงขลาอันเป็นเอกลักษณ์สำคัญที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีตหลายประเพณีก็เกิดขึ้นจากการที่ผ่านพัฒนาการเมืองที่ยาวนาน โดยบางประเพณีก็รับมาจากท้องถิ่นอื่นๆ เช่นเทศกาลสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญระดับประเทศทั่วทุกท้องถิ่นจะให้ความสำคัญกับประเพณีนี้ สำหรับประเพณีของชาวสงขลาที่สืบทอดกันมา คือ ประเพณีลากพระและตักบาตรเทโว และการห่มผ้าเจดีย์บนยอดเขาตังกวน ประเพณีทำบุญเดือนสิบ หรือประเพณีชิงเปรต ส่วนศิลปวัฒนธรรมของเมืองสงขลาเป็นการผสมกันหลายวัฒนธรรมทั้งของจีน และไทยสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยพบเห็นได้จากวัดวัดฆณีมาวาส ศาลหลักเมืองมีรูปทรงสถาปัตยกรรมจีนและในสมัยรัชการที่ 5 เป็นต้นมา รูปแบบชิโนยูโรเปียน เป็นแบบทั้งจีนผสมยุโรป

- สภาพวิถีชีวิตของชาวเมืองสงขลา

ในอดีตชุมชนเมืองสงขลาไม่ใหญ่โตนัก มีกิจกรรมการค้าต่างๆ ภายในเมือง สภาพเมืองค่อนข้างสงบ ชาวเมืองมีความผูกพันกับวัด และความที่เมืองสงขลาประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติตั้งแต่ในอดีต มีผู้คนถึง 3 กลุ่ม อาศัยอยู่ร่วมกันภายในเมือง คือ ไทย จีน และแขก แต่เมืองสงขลาเป็นเมืองเดียวในภาคใต้ที่ผู้คนทั้ง 3 กลุ่มอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนภายในเมือง มีย่านชุมชนของคนทั้ง 3 อยู่รวมกัน ไม่สร้างความเคียดแค้นแตกแยกทางเชื้อชาติและเผ่าพันธ์ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเมืองสงขลา บรรยายภาคและวิถีชีวิตของเมืองสงขลาในอดีตยังพบเห็นได้บริเวณเขตเมืองเก่า คนแก่ยังคนนั่งจิบน้ำชา กาแฟยามเช้าตามร้านกาแฟเก่า แก่ พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

3.2 ลักษณะจิตภาพของท้องถิ่น

จากการศึกษาเรื่องจินตภาพของเมืองสงขลาพบว่า ชาวเมืองสงขลา ยังคงมีความรู้สึกจดจำสถานที่ภายในเมืองของตนได้เป็นอย่างดี โดยจากการตอบแบบสอบถามสามารถบอกสถานที่ที่มีความเด่นชัดในการจดจำองค์ประกอบเมืองทั้ง 5 ประสาท โดยความโดดเด่นนั้นยังคงเป็นลักษณะของเมืองที่มีลักษณะของ

สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ช่วยส่งเสริมให้มีคุณค่าต่อชุมชนที่อาศัยอยู่ภายในเมืองและท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นชายหาด ทะเล ป่าสน ภูเขา และความที่สงขลาเป็นเมืองเก่าทำให้ชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นมีความน่าสนใจ โดยเหล่านี้จะแสดงออกในแต่ละย่านของเมือง รวมถึงตัวเมืองสงขลาเองมีประเพณีและวัฒนธรรมของตนเองที่น่าสนใจ ด้วยเหตุที่สงขลามีพื้นที่ค่อนข้างจำกัดต่อการขยายตัว ทำให้การศึกษาจินตภาพของท้องถิ่นจากรัฐธรรมนูญของคนที่ท้องถิ่นน่าจะสมบูรณ์ใกล้เคียงกับของ Kelvin Lynch ซึ่งองค์ประกอบของเมืองซึ่งรวมกันเป็นจินตภาพสาธารณะ และเอกลักษณ์ของเมืองน่าจะเป็นภาพลักษณ์ที่ควรรักษาสืบต่อไป

1.3.2 จินตภาพท้องถิ่นและส่วนประกอบของภูมิทัศน์ท้องถิ่น

การเจริญเติบโตของเมืองสงขลาจากอดีตสู่ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ทำให้เกิดมีจินตภาพเมือง ได้ 2 ยุคดังนี้

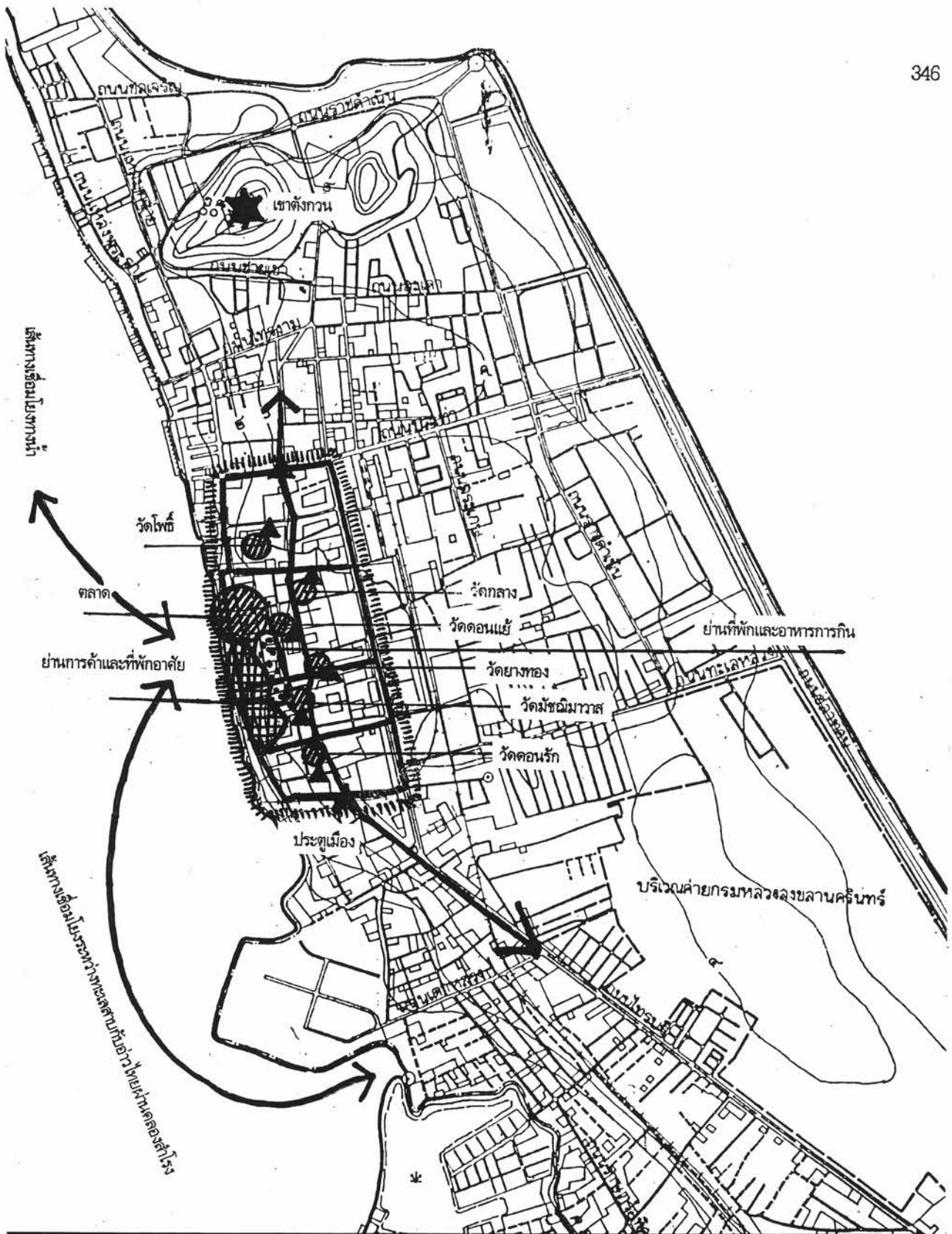
1. ยุคอดีต

ในยุคอดีตเมืองสงขลามีขนาดไม่ใหญ่โตนัก โดยเมืองสงขลามีกำแพงเมืองล้อมรอบตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ถนนหนทางภายในเมืองมีเพียงไม่กี่สาย ชุมชนเมืองกระจุกตัวอยู่บริเวณย่านพาณิชย์กรรมของเมือง ทำให้เมืองมีจิตภาพของเมืองสงขลามีองค์ประกอบเมืองในยุคอดีตดังนี้

- **เส้นทาง (PATH)** เส้นทางของชุมชนเมืองสงขลาแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

ทางน้ำ ในอดีตเส้นทางทางน้ำเป็นการเดินทางที่สำคัญของเมืองสงขลาในยุคอดีต สงขลาเป็นเมืองท่าเก่า การเดินทางในยุคนั้นใช้เรือเป็นการเดินทางเสียส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาการเดินทางทางบกตั้งแต่สมัยรัชการที่ 5 เป็นต้นมาทำให้การเดินทางโดยเส้นทางทางน้ำเริ่มหมดความสำคัญลง และไม่ใช้ไปในที่สุดในปัจจุบันเหลือแค่เพียงการใช้เป็นเส้นทางขนส่งสินค้าเท่านั้น

ทางบก เส้นทางเดินทางทางบกในอดีตของเมืองสงขลามีเส้นทางสำคัญไม่กี่สายที่พอจดจำได้ ถนนสายหลักของเมืองใช้เป็นถนนเชื่อมกับเมืองท่าใหญ่ในอดีตและเป็นเส้นทางเดินทางไปไทรบุรีด้วย คือถนนไทรบุรี เป็นถนนวางตามแนวเหนือใต้ของเมือง ส่วนถนนสายรองลงมา คือถนนสงขลาบุรี และถนนปละท้าววางตามแนวเหนือใต้ของเมือง และถนนภายในชุมชนคือ ถนนนครไทร และถนนนางงาม ส่วนถนนนครนอกเกิดหลังจากการพังกำแพงเมืองลง นอกจากนั้นเป็นถนนขนาดเล็ก เช่น ถนนเพชรคีรี ถนนหัวเมืองทั้ง 7 โดยเอาชื่อหัวเมืองปัตตานีมาตั้งชื่อถนนคือ ถนนยะหริ่ง รัมัญ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ถนนมัจฉิมมาวาส เป็นต้น

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 5.9	แสดง	จินตภาพท้องถิ่นในอดีต	
	มาตราส่วน 1 : 20000	ที่มา	จากการสำรวจ	
สัญลักษณ์	เส้นทาง ศูนย์ชุมชน	ย่านพาณิชย์กรรม ย่านชุมชน 	ภูมิสัญลักษณ์หลัก ภูมิสัญลักษณ์รอง เส้นทางทางน้ำ	

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ขอบเขต (Edge) ขอบเขตภายในเมืองสงขลามีสองเขตที่ชัดเจนเพราะมีกำแพงเมืองล้อมรอบทั้งสี่ด้าน ถ้าเป็นขอบเขตของพื้นที่การตั้งเมืองแล้ว เมืองสงขลาก็มีลักษณะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เด่นชัด ทะเลสาบสงขลาที่เป็นเส้นทางของทางทิศตะวันตกและชายหาดฝั่งตะวันออก รวมถึงมีคลองสำโรง ซึ่งในยุคอดีตมีความกว้างถึง 25 เมตร มีเรือขนาดใหญ่แล่นผ่านเข้าออกระหว่างทะเลสาบสงขลากับทะเลหลวงได้เป็นอย่างดี

- ย่าน (District) ในยุคอดีตย่านต่างภายในเมืองถูกใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำกิจกรรมทางด้านการค้า หลังจากที่ได้ขยายเมืองออกไปหลังจากสมัยรัชการที่ 5 โดยย่านต่างๆ ที่สำคัญในอดีตของเมืองสงขลาตามลักษณะการใช้ประโยชน์และความเป็นมาได้ดังนี้

ย่านการค้า ตั้งอยู่บริเวณถนนนครในเป็นบริเวณที่ตั้งของร้านค้าที่ทำการค้ากับชาวต่างชาติ และค้าขายให้กับคนในเมืองด้วย

ย่านชุมชน ตั้งอยู่บริเวณถนนนางงามเป็นที่พักอาศัย และค้าขายอาหาร มีวิถีชีวิตแบบชาวจีนเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยบ้านเรือนมีลานโล่งเพื่อทำกิจกรรมภายในบ้านเรือนสงบเป็นส่วนตัว โดยจะกระจายอยู่ตามเส้นทางถนนเล็กๆ ภายในเมือง

- ศูนย์ชุมชน (Node) ศูนย์รวมทางกิจกรรมของชุมชนนี้ปรากฏอยู่ในยุคอดีตมักจะอยู่ที่วัด ซึ่งในเมืองสงขลาในอดีตมีวัดอยู่ภายในเขตเมืองถึง 6 วัด ไม่รวมทั้งศาลหลักเมืองและศาลเจ้าภายในเมืองอีกถึง 7 แห่ง ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางจิตใจที่มีคุณค่า และ "ตลาด" ซึ่งเป็นย่านการค้าของเมืองทำให้เป็นศูนย์รวมทางการแลกเปลี่ยนพบปะพูดคุยทางสังคมชุมชน ดังนั้นแหล่งรวมกิจกรรมจึงเกิดขึ้นได้หลายจุดภายในเมืองตามวัดต่างๆ ที่อยู่ใกล้ละแวกบ้านของตน และศูนย์ชุมชนใหญ่น่าจะอยู่ที่ตลาดของชุมชน

- ภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) ที่หมายถึงที่เป็นจุดเด่นในอดีตทำให้เกิดการจดจำเป็นจุดนัดหมายและสังเกตเห็นได้ง่ายภายในเมืองสงขลามีสองลักษณะ คือที่ธรรมชาติสร้างและมนุษย์สร้าง โดยจำแนกได้ดังนี้

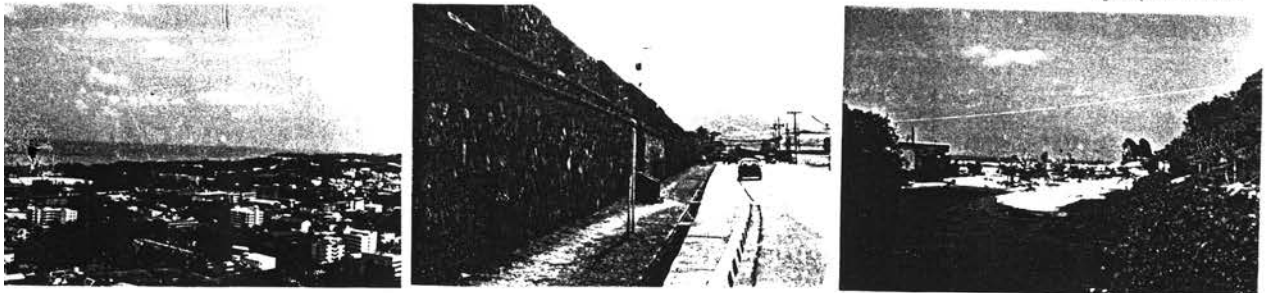
เขาตั้งกวน เป็นภูเขาที่ตั้งอยู่ภายในเมืองสงขลาบนยอดเขายังมีเจดีย์อยู่ทำให้เป็นภูมิสัญลักษณ์ที่เด่นชัดที่สุดของเมือง

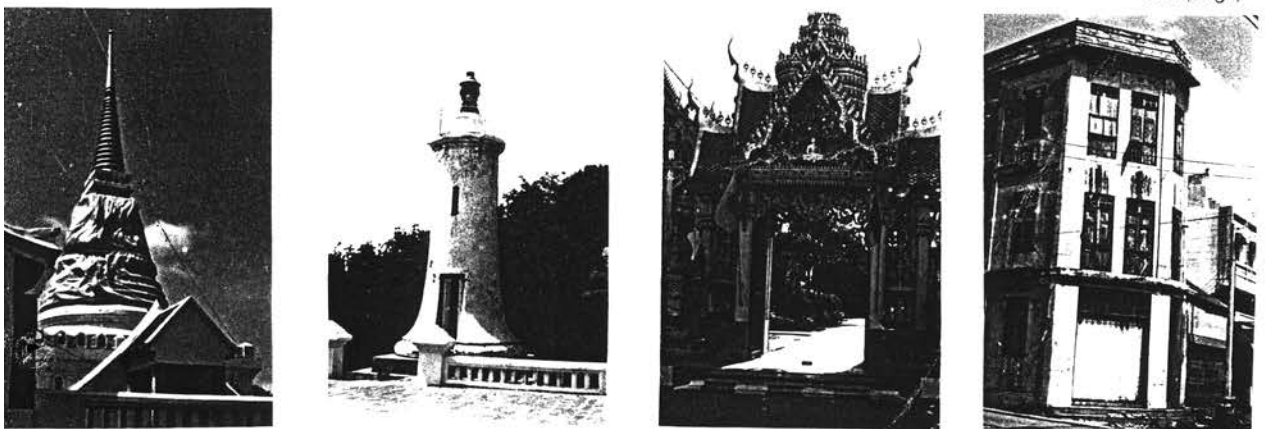
เส้นทาง (Path) และ ย่าน (District)

ศูนย์ชุมชน (Node)

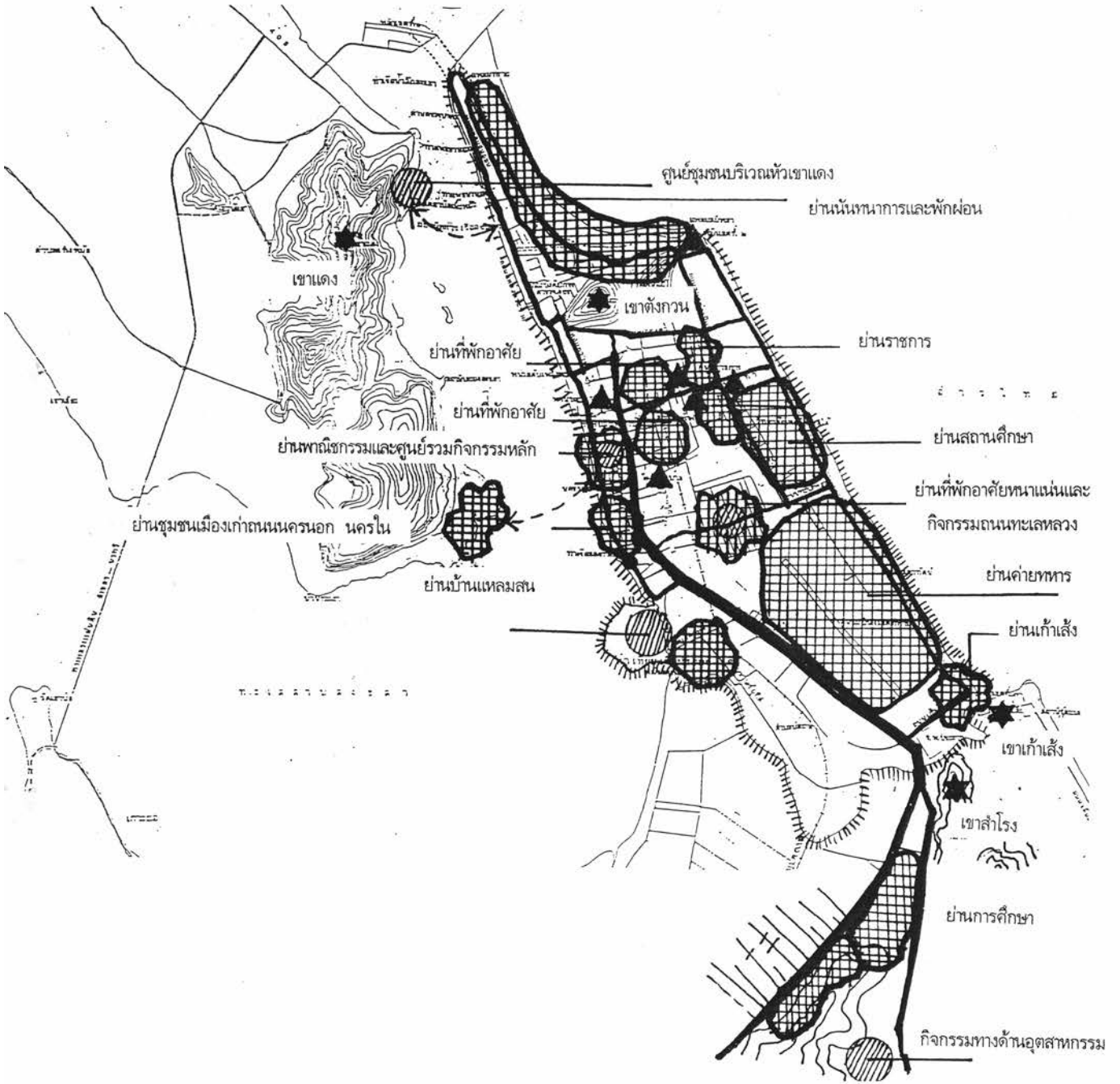

ขอบ (Edge)

ภูมิสัญลักษณ์ (Landmark)

ภาพที่ 5.5 แสดงภูมิทัศน์และองค์ประกอบทางจินตภาพเมืองสงขลาในอดีต

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา					
	แผนที่ 5.10	แสดง จินตภาพท้องถิ่นในปัจจุบัน			
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ			
	สัญลักษณ์ เส้นทางหลัก เส้นทางรอง ศูนย์ชุมชน ย่าน ขอบ ภูมิสัญลักษณ์หลัก	ภูมิสัญลักษณ์รอง เส้นทางเชื่อมโยงทางน้ำ			
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย					

ศาสนสถานต่างๆ เป็นสถานที่เก่าแก่คู่กับการมีชุมชน เป็นที่หมายตาได้ง่ายเพราะอาคารมีลักษณะโดดเด่น เช่น เจดีย์ โบสถ์ วิหารของวัด ช่วยให้เกิดการจดจำ

ประตูเมือง ในอดีตเมืองสงขลามีประตูเมืองและป้อมเมืองหลายแห่งทำให้เป็นจุดนัดหมายที่เด่นชัดอีกแห่งภายในเมืองสงขลาในยุคอดีต

2. ยุคปัจจุบัน

การเจริญเติบโตของเมืองสงขลาจากอดีตสู่ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ทำให้เกิดลักษณะทางจินตภาพของชุมชนเมืองสงขลาตามองค์ประกอบหลักดังต่อไปนี้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีศักยภาพของเมืองสูงกว่าในยุคอดีต

- **เส้นทาง (Path)** การเจริญเติบโตของชุมชนเมืองสงขลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ก่อให้เกิดเป็นเส้นทางสัญจรทั้งทางบกทางน้ำและทางอากาศ เส้นทางทางบกที่สำคัญได้แก่ ถนนไทรบุรี ซึ่งเป็นถนนที่ตัดผ่านย่านสำคัญของเมือง ถนนสายนี้ได้แยกออกเป็นถนนรามวิถีก่อนจะเข้าเมือง แล้วตัดผ่านใจกลางชุมชนเมืองไปจนถึงริมฝั่งทะเลหลวง จากถนนสายหลักนี้ได้มีถนนรองและถนนซอยหลายสายแยกออกและครอบคลุมพื้นที่ชุมชนในเมือง ซึ่งถือว่าเป็นเส้นทางสัญจรหลักภายในชุมชน ส่วนเส้นทางสัญจรหลักรอบนอกชุมชนด้านทิศเหนือนั้นมีถนนเลียบริมฝั่งทะเลหลวงตั้งแต่ กำแพงไปจนถึงแหลมสนอ่อน คือ เริ่มจากถนนกำแพงผ่านชุมชนกำแพงเข้าสู่ถนนชลาทัศน์ แล้วเข้าถนนราชดำเนินนอก ถนนแหลมสนอ่อน แล้วเข้าสู่ถนนแหล่งพระราม ถนนวิเชียรชม เข้าถนนนครใน เรียบชายฝั่งทะเลสาบมาจนถึงท่าสะพาน แล้ววกกลับเข้ามาตัดกับถนนไทรบุรีอีกครั้งหนึ่ง ส่วนเส้นทางหลักสัญจรเพื่อออกนอกชุมชนนั้นมีถนนสาย 407 และ 408 เป็นเส้นทางสัญจรหลักที่สำคัญ สำหรับเส้นทางเดินเรือนั้น บริเวณปากน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นจุดสำคัญที่มีกิจกรรมขนส่งหลายอย่างรวมทั้งแพขนานยนต์ข้ามฟากจากเทศบาลเมืองไปฝั่งเขาแดง และบริเวณนี้ยังเป็นเส้นทางเชื่อมการสัญจรรอบนอกชุมชนให้ถึงกันอีกด้วย

- **ศูนย์ชุมชน (Node)** ศูนย์รวมกิจกรรมของชุมชนเมืองสงขลาในเชิงการประกอบการที่สำคัญได้แก่ กิจกรรมด้านพาณิชย์กรรม ซึ่งตั้งอยู่บริเวณตลาดทรัพย์สิน และย่านนาซิว หรือบริเวณถนนทะเลหลวง เป็นที่พักอาศัยหนาแน่นของเมือง กิจกรรมทางด้านอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่หลังเขารูปช้าง กิจกรรมการบริการ การเดินเรืออยู่บริเวณหัวเขาแดง ริมฝั่งทะเลสาบ ที่แหลมสนอ่อน ท่าเรือหน้าตลาดทรัพย์สิน และท่าเรือที่แหลมสนอ่อน กิจกรรมประมงจะกระจุกตัวอยู่บริเวณท่าจอดเรือประมงแห่งใหม่ที่ท่าสะพาน

- ย่าน (District) ย่านต่างๆ ภายในชุมชนเมืองสงขลาที่มีลักษณะเดียวกันเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญ ได้แก่ ย่านนครนอก นครใน เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยที่มีสถาปัตยกรรมแบบจีนและไทยหลายสมัย ย่านศูนย์ราชการ เป็นบริเวณอาคารสำนักงานระดับจังหวัด และระดับอำเภอย่านวิชชาเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้ปานกลางและมีบ้านเช่าเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่นของเมือง ย่านเก้าเส้ง เป็นบริเวณที่มีทัศนียภาพงดงามและเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนชาวประมงและมีรายได้น้อย ย่านบ้านแหลมสนเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยที่ยังขาดการพัฒนาด้านสาธารณสุข และโครงสร้างพื้นฐาน ย่านสถานศึกษาได้แก่ บริเวณสถาบันราชมนฑลสงขลา และภายนอกเมืองบริเวณริมถนน 407 เป็นที่ตั้งของสถาบันราชภัฏและมหาวิทยาลัยทักษิณ ย่านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ บริเวณหาดสมิหรา สวนเสรี และสระบัว ไปจนถึงบริเวณแหลมสนอ่อน

- เส้นขอบ (Node) เมืองสงขลามีเส้นขอบที่สำคัญที่กั้นการพัฒนาเมือง ได้แก่ เส้นขอบกั้นแนวชายฝั่งทะเลสาบ ทั้งฝั่งเทศบาลเมือง และฝั่งบ้านแหลมสน รวมทั้งเส้นของการพัฒนาตลอดแนวชายฝั่งทะเลหลวง ส่วนทางด้านทิศใต้ของเมืองมีแนวคลองลำโรงกั้นขวางไว้ตลอดแนว

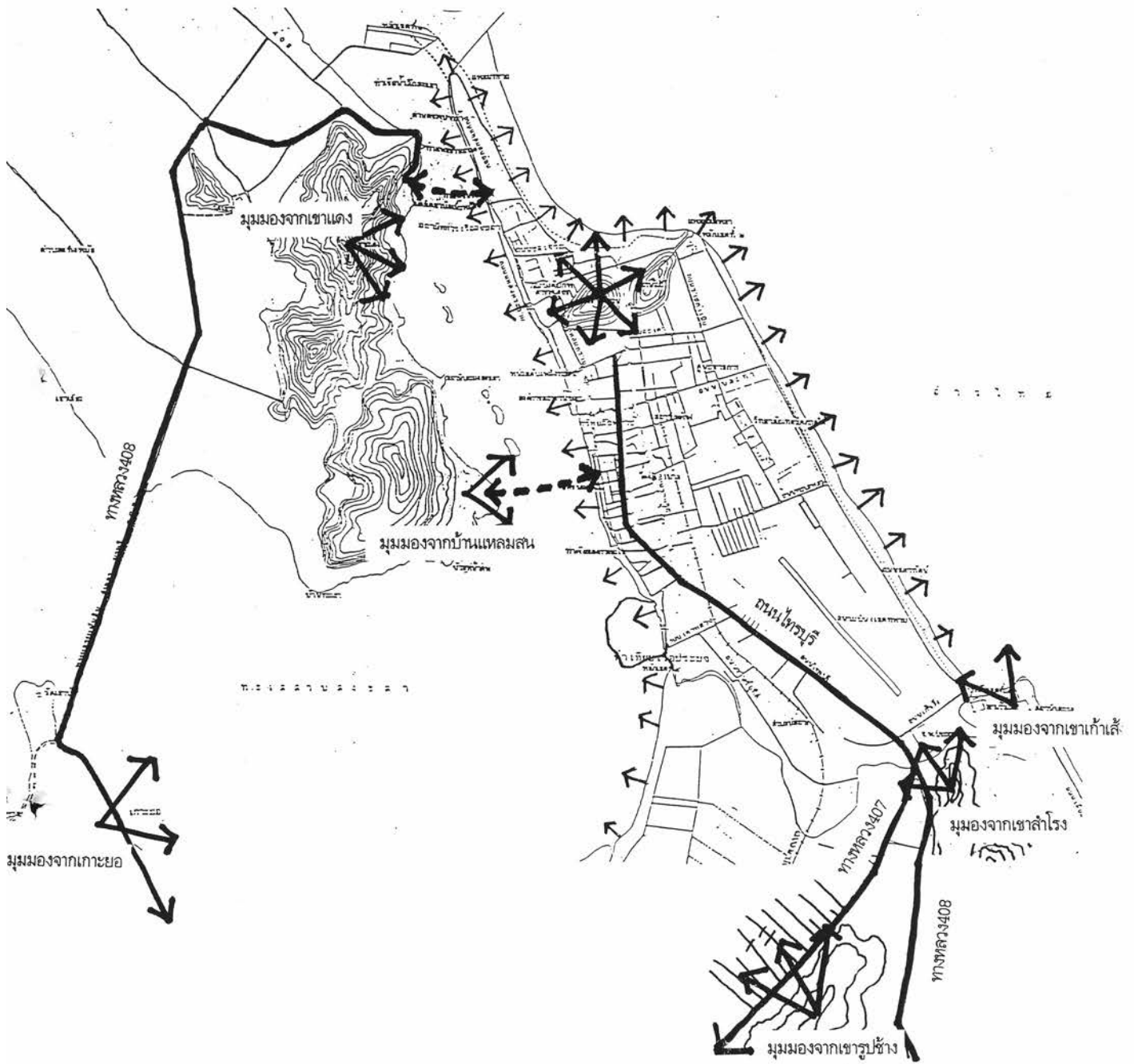
- ภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) ชุมชนเมืองสงขลามีที่หมายตาที่เป็นจุดเด่นที่เพิ่มคุณค่าด้านภูมิทัศน์อันเป็นจุดสังเกตและมุมมองที่สำคัญ ได้แก่ เขาตังกวน ป้อมหัวเขาแดง เจดีย์บนเขาแดง ยอดเขาสำโรงมีสถานวิหิตูตั้งอยู่ เขาเก้าเส้งซึ่งเป็นภูมิสัญลักษณ์ทางธรรมชาติ ส่วนภูมิสัญลักษณ์ภายในเมืองที่มนุษย์สร้างขึ้นมากมาย เช่น โรงแรมเลดอินน์ วัดต่างๆ ภายในเมือง เจดีย์ โบสถ์ วิหาร นางเงือก ชุมประตุมืองสงขลา บริเวณถนนนครนอกนครใน โรงแรมพาวิลเลียม

นอกจากนี้ จินตภาพของชุมชนเมืองสงขลาต้องรวมถึงการเชื่อมต่อของที่ว่าง ด้วยการมองเห็นจากที่หมายตา (Vista) จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งมีรายละเอียดดังนี้

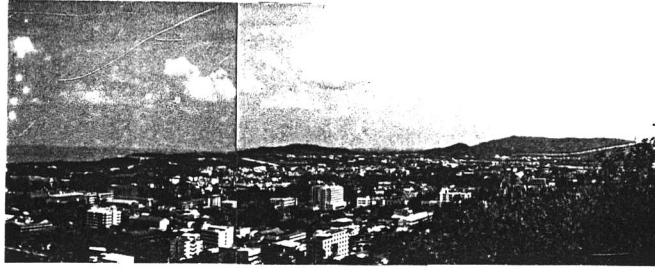
- มุมมองจากบริเวณทางแยกเกาะยอ ซึ่งเป็นบริเวณเหมือนประตูเข้าเมืองสงขลาซึ่งจะปลูกดอกเฟื่องฟ้า จากบริเวณนี้จนเข้าเมืองสงขลา

- มุมมองจากชายฝั่งหัวเขาแดง และบริเวณท่าแพขนานยนต์ สามารถเห็นเส้นขอบฟ้าของชุมชนเมืองสงขลาได้เป็นอย่างดี

- มุมมองจากยอดเขาตังกวน เป็นมุมมองที่สามารถมองเห็นเมืองสงขลาได้โดยรอบ ถือเป็นจุดที่มีทัศนียภาพจากมุมมองเมืองที่งดงามมากที่สุด

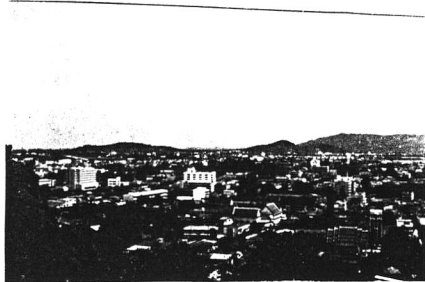
แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา			
	แผนที่ 5.11	แสดง มูมองจากที่หมายตาที่สำคัญของเมืองสงขลา	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์	————— เส้นทาง ← - - - - -> มูมองจากบนเขา → มูมองจากพื้นราบ	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			

มุมมองจากเขาดังกวันฝั่งตะวันออก

มุมมองจากเขารูปช้าง

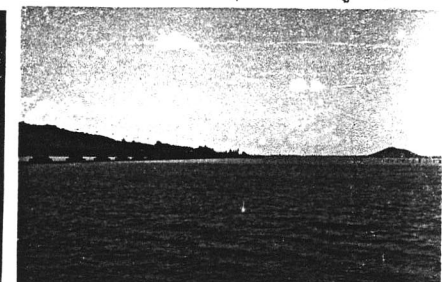
มุมมองจากเขาดังกวันฝั่งตะวันตก

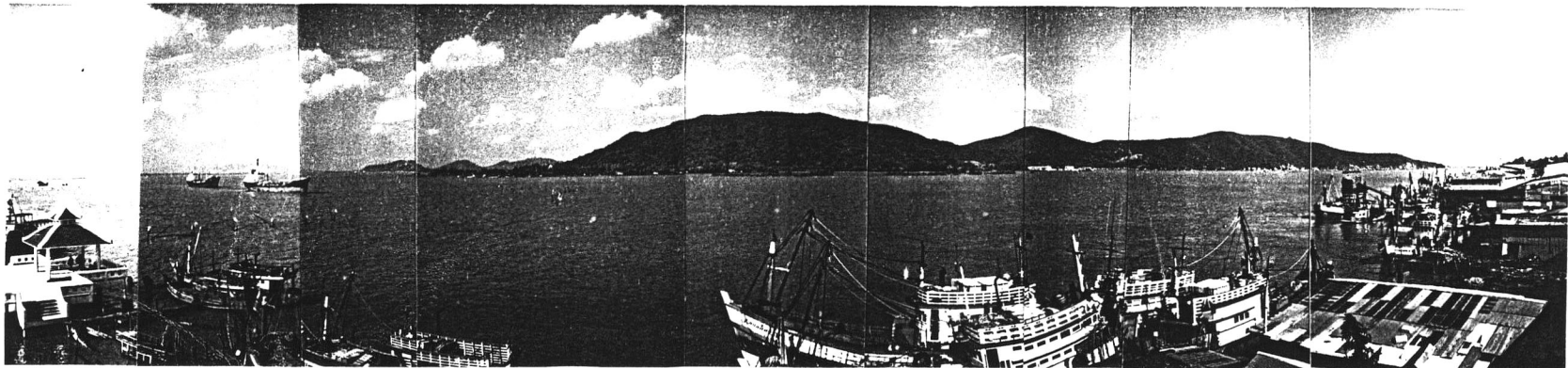
มุมมองจากบริเวณแหลมสนอ่อน

มุมมองจากช่องว่างริมาอาคารถนนคอนนอก

มุมมองจากส่วนป่าเปรมวิหะเลสาบสงขลา

มุมมองบริเวณวิหะเลสาบหน้าตลาดทรัพย์สิน

ภาพที่ 5.6 แสดงภูมิทัศน์เมืองสงขลาจากมุมมองสถานที่ต่างๆ

- มุมมองจากเขารูปช้าง จะมองเห็นได้จากบริเวณสวนสัตว์สงขลาเข้ามาที่เมืองสงขลาจะเห็นเมืองในภาพที่แปลกออกไป

- มุมมองจากเขาลำโรง และเขาแก้วเสด็จ เป็นอีกจุดหนึ่งที่สามารถมองเห็นเมืองสงขลาได้อย่างชัดเจน ซึ่งจินตภาพของเมืองสงขลาสมควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ เพื่อกำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นให้เหมาะสมเกื้อกูลต่อทรัพยากรด้านต่างๆ ให้ทรัพยากรเหล่านี้ได้ใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า และอยู่คู่กับเมืองสงขลาต่อไป

3. อนาคต

จินตภาพของเมืองสงขลาสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาจากปัจจัยแวดล้อมทางธรรมชาติและ การกระทำของมนุษย์ในพื้นที่ โดยมีการพัฒนาพื้นที่เมืองจินตภาพของเมืองจะได้รับผลกระทบโดยตรง และทางอ้อม

4. สรุปลักษณะเฉพาะตัวของจินตภาพเมืองโดยรวม

จินตภาพของเมืองสงขลาถูกกำหนดโดยองค์ประกอบทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเป็นที่แสดงออกทางกิจกรรมใช้สอย ส่งผลให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายขึ้นภายในเมือง ตามแต่ละกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ “ศูนย์ชุมชน” มีพื้นที่ธรรมชาติภายในเมืองมีลานโล่งกว้างให้ผู้คนในเมืองได้เข้ามาใช้สอย และมีวัดที่กระจายตัวอยู่ภายในชุมชนอย่างหนาแน่น ซึ่งวัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจสำหรับคนในเมืองได้เป็นอย่างดี รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่ใช้เป็น “เส้นขอบกั้นการพัฒนาเมือง” มีทั้งชายหาด คลอง ทะเลสาบ เป็นตัวกั้นทำให้เมืองสงขลาได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม “ที่หมายตา” มีสภาพธรรมชาติที่โดดเด่นเป็นที่หมายตาได้ทั้งในและภายนอกเมือง ช่วยกำหนดทิศทางทั้งในอดีตและปัจจุบันเป็นภูมิสัญลักษณ์ที่จดจำได้ง่าย “เส้นทาง” ต่างๆ ภายในเมืองมีโครงข่ายที่ชัดเจน ทั้งเส้นทางหลักภายในเมืองเป็นแกนทอดตัวตามแนวเหนือใต้ เส้นทางโดยรอบเมืองที่บรรจบครบรอบพอดี ซึ่งองค์ประกอบของเมืองในด้านจินตภาพนี้ แสดงถึงภาพรวมของชุมชนที่มีเสน่ห์ ควรค่าแก่การประทับใจในระดับหนึ่ง

- ศูนย์ริยภาพและภูมิทัศน์ท้องถิ่น

ภาพขององค์ประกอบของเมืองไม่ว่าจะเป็นชายหาด ทะเลสาบ อาคารเก่าในเมือง เขาตั้งทวน วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นได้ฟ้องตัวเองอย่างชัดเจนว่า ได้ทำให้เกิดเป็นภูมิทัศน์ที่งดงามมีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเมืองสงขลา ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบของจินตภาพ และภูมิทัศน์ของท้องถิ่นใดๆ นั้นจะต้องมีองค์ประกอบในด้าน

พืชพรรณ (Softscape) และอาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆ (Hardscape) บนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งซึ่งแฝงตัวอยู่ในองค์ประกอบทั้ง 5 ประเภทของจินตภาพเมือง

- เส้นทาง (Path) ทำให้เกิดองค์ประกอบทางภูมิทัศน์การที่มีต้นไม้ดอกไม้ต่าง ๆ ในตลอดเส้นทางสัญจร และอาคารสิ่งก่อสร้างสองข้างทางช่วยทำให้เกิดสุนทรีย์ภาพ และแสดงออกถึงการรับรู้ว่าอยู่ในตำแหน่งใดของเมือง เช่น ทางเทศบาลเมืองสงขลาได้รณรงค์ให้มีการปลูกต้นไม้ฟุ้งฟ้าขึ้นทั่วเมืองสงขลา ให้เป็นเมืองที่มีดอกไม้ฟุ้งฟ้าเป็นเอกลักษณ์ของเมืองให้คนจากต่างถิ่นได้รู้ว่าเมื่อมาถึงเมืองสงขลาจะเห็นดอกไม้ฟุ้งฟ้า ทำให้ตั้งแต่บริเวณ สายแยกเกาะยอ ซึ่งเป็นถนนสาย 407 บริเวณเกาะกลางถนนเรื่อยมาจนถึงในถนนไทรบุรี และรวมวิถีมีการปลูกดอกไม้ฟุ้งฟ้าตลอดเกาะกลางถนน รวมถึงบริเวณถนนราชดำเนินที่มีการปลูกดอกไม้ฟุ้งฟ้าตลอดด้วยเช่นกัน ส่วนในถนนชลาทัศน์ และถนนแหลมสนอ่อนมีการปลูกต้นสน ซึ่งขึ้นเองตามธรรมชาติตลอดสองข้างทางของถนนสร้างบรรยากาศที่เป็นร่มเงาสดชื่นให้แก่ถนน และการเดินทางภายในเมืองเก่ามีอาคารห้องแถวแบบจีนอยู่เป็นอาคารเก่าที่มีเอกลักษณ์ของเมือง ตั้งอยู่บนเส้นทางแคบๆ การเดินทางบนเส้นทางสายนี้ เรียบง่ายแต่ให้บรรยากาศ และสุนทรีย์ภาพจากการเดินทางไปตามซอยเล็กๆ ข้างอาคารไปจนสุดทางบริเวณทะเลสาบเกิดเป็นมุมมองต่างๆ

- ขอบ (Edge) เกิดจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะรอยต่อของขอบมีแนวถนนเรียงตามชายหาด เกิดเป็นสุนทรีย์ภาพชวนมอง มองออกไปไกลๆ จะเห็นทะเลหลวงมีคลื่นลูกใหญ่ๆ ซัดชายหาด ภายในบริเวณทะเลสาบมีอาคารบ้านเรือนแบบเก่าเรียงรายติดทะเลสาบมีที่ว่างโล่งติดริมทะเลสาบ ให้ความรู้สึกว่าได้สัมผัสอยู่ใกล้ชิดกับทะเลสาบ ซึ่งในอดีตหลายจุดบนเส้นทางติดริมทะเลสาบเป็นประตูเมืองเพื่อเปิดออกสู่ทะเลสาบ ในปัจจุบันความต่อเนื่องของที่ว่างดังกล่าว ได้ถูกลดระดับลงจากการบังคับใช้สอยประการหนึ่ง เป็นที่ดินกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล มีการวางของสิ่งของหรือใช้ปฏิบัติงาน

- ย่าน (District) ในส่วนของย่านต่างภายในเมืองสงขลา ในด้านสุนทรีย์ภาพและภูมิทัศน์ของย่านการค้า ย่านอุตสาหกรรมและที่พักอาศัย ไม่ได้ได้รับความสนใจในด้านสุนทรีย์ภาพแต่อย่างใด ส่วนใหญ่จะเน้นโครงสร้างและอาคาร (Hardscape) มาจนเป็นสภาพภูมิทัศน์ที่แข็งกระด้าง ร้อน และสกปรกด้วยฝุ่นควันขยะ แต่เป็นที่โชคดีที่บริเวณดังกล่าวรองรับกิจกรรมของผู้คนในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ แต่ในส่วนของย่านพักผ่อนและนันทนาการริมหาดสมิหลาที่มีสุนทรีย์ภาพ และคุณค่าต่อจิตใจต่อผู้สัมผัส ทั้งผู้คนในท้องถิ่น และผู้มาเยี่ยมเยือน รวมถึงย่านบริเวณเมืองเก่า ซึ่งปัจจุบันมีสภาพทรุดโทรม หากมีแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับการปรับปรุงภูมิทัศน์ของท้องถิ่นก็คงช่วยให้ย่านต่างๆ ของเมืองสงขลา มีเอกลักษณ์และชีวิตชีวาขึ้นมาได้

ถนนราชดำเนิน

ถนนชลทัศน์

ทางหลวงหมายเลข 408

ถนนเพชรบุรี

ถนนไทรบุรี

ถนนยะหริ่ง

ถนนนางงาม

ถนนรามวิถี

ถนนนครใน

ถนนแหลมสนอ่อน

ถนนรามวิถี

ถนนทะเลหลวง

ถนนทางหลวงหมายเลข 407

ภาพที่ 5.7 แสดงภูมิทัศน์ท้องถิ่นจากองค์ประกอบทางจินตภาพ (เส้นทาง Path)

ทะเลสาบสงขลา

ทางตะวันตกมีทะเลสาบสงขลา

ทางตะวันออกมีชายหาดและทะเล

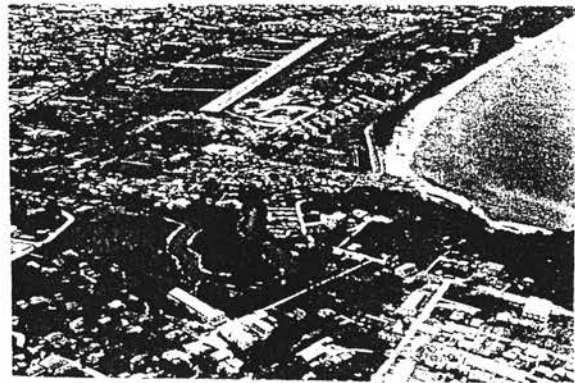
ทะเลสาบสงขลา

ชายหาดยาว 8 กม.

ถนนชลทัศน์

คลองลำไโรง

ภาพที่ 5.8 แสดงภูมิทัศน์ท้องถิ่นจากองค์ประกอบทางจินตภาพ (ขอบ Edge)

ศูนย์ชุมชนย่านตลาดทรัพย์สิน

ย่านอาหารการกินถนนนางงาม

ย่านชุมชนเก่าเลี้ยง

ย่านชุมชนเมืองเก่า

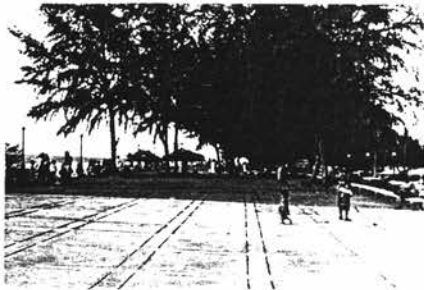
ร้านกาแฟ

ศูนย์รวมกิจกรรมบริเวณหาด

ศูนย์ชุมชนบริเวณท่าแพพานานยนต์

ศูนย์ชุมชนบริเวณแหลมสนอ่อน

ย่านพักผ่อนและนั่งทานการ

ตลาดรถไฟ

กิจกรรมการค้าริมชายหาด

สโมสรเมืองสงขลา

ย่านตลาดทรัพย์สิน

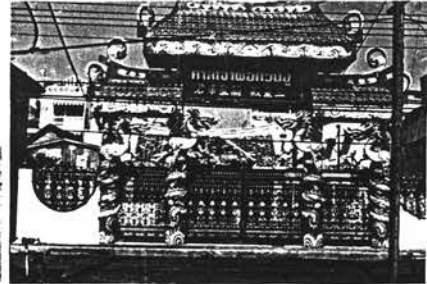
ภาพที่ 5.9 แสดงภูมิทัศน์ท้องถิ่นจากองค์ประกอบทางจินตภาพ (ย่านและศูนย์ชุมชน District&Node)

เขาดังกวน

เกาะหนูเกาะแมว

ศาลเจ้าต่างๆภายในเมือง

สถานที่ราชการต่างๆ

นางเจ๊อก

วัดและศาสนสถาน

เสาไปรษณีย์โทรเลข

ประตูเมืองสงขลา

โรงแรมพาวลิเลียน

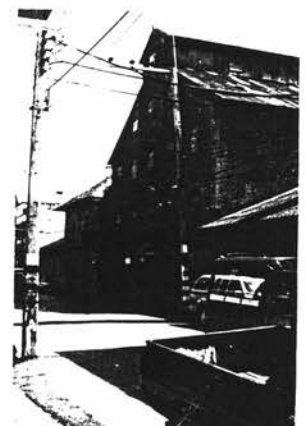
อนุสาวรีย์กรมหลวงชุมพรฯ

เจดีย์ยอดเขาดังกวน

อาคารเก่าแก่

โรงสีหีบให้หิน

ภาพที่ 5.10 แสดงภูมิทัศน์ท้องถิ่นจากองค์ประกอบทางจินตภาพ (ภูมิสัญลักษณ์ Landmark)

- ศูนย์ชุมชน (Node) จะปรากฏเด่นชัดบริเวณ วัด, ตลาด, ย่านกิจกรรมพิเศษต่างๆ แต่ละสถานที่ก็จะให้บรรยากาศที่แตกต่างกัน วัด มีสุนทรียภาพทางด้านภูมิทัศน์ของอาคารโบราณสถานด้วย มีที่ว่าง (ลานโล่ง) มีบรรยากาศร่มรื่นจากต้นไม้ที่ปลูกคลุมอยู่ภายในวัด น่าประทับใจมีคุณค่าต่อจิตใจ ตลาด ให้สุนทรียภาพของบรรยากาศความคึกคักของเมือง ซึ่งตลาดก็ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สร้างความมีชีวิตชีวา อบอุ่นเป็นกันเอง ส่วนในด้านภูมิทัศน์ดูเรียบง่าย แม้จะมีลักษณะของความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ก็แฝงไปด้วยเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ที่รวมกิจกรรมพิเศษ ภายในเมืองก็คงเป็นบริเวณหาดสมิหลา สวนเสรี สระบัว แหลมสนอ่อน เป็นย่านที่รวมกิจกรรมด้านต่างๆ ของเมือง เป็นบรรยากาศสาธารณะที่ผู้คนจากในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสสุนทรียภาพ เกิดความประทับใจต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่งดงาม เกิดเป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่งดงาม

- ภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) ในระดับเมืองแล้ว ที่หมายตาที่เด่นชัดที่สุดภายในเมืองคือ เขาตังกวน และเขาน้อย เพราะเป็นภูเขา 2 ลูกภายในเมือง สร้างภูมิทัศน์ให้แก่เมืองได้เป็นอย่างดี ในการรับรู้ระดับอาคารและละแวกบ้านนั้น ที่หมายตาที่ชัดเจนและโดดเด่นด้วยอาคาร วิหาร โบราณสถานต่างๆ ที่สร้างขึ้นเป็นภูมิทัศน์ท้องถิ่นที่โดดเด่นแอบแฝงอยู่ภายในเมืองสงขลา

- สภาพปัญหาทางด้านจินตภาพของเมืองสงขลา

จากผลการศึกษารายละเอียดประกอบทางด้านจินตภาพเมืองทำให้สามารถพิจารณาถึงลักษณะของเมืองสงขลาจากองค์ประกอบทางด้านจินตภาพทั้ง 5 ประการ และจากการศึกษาได้พบองค์ประกอบของเมืองบางอย่างยังมีความคลุมเครือ และสร้างปัญหาไว้ในหลายๆ ด้านๆ ได้ดังต่อไปนี้

- เส้นทาง (Path) จากการสำรวจพบว่าเส้นทางสายย่อยภายในเมืองมีความคับแคบ ในอดีตอาจจะมีขนาดที่พอเหมาะเพราะยังไม่มีรถยนต์มากเหมือนในสมัยปัจจุบัน และถนนถูกปล่อยให้สภาพทรุดโทรม ผิดจรรยาบรรณะ ส่วนใหญ่เป็นถนนในเขตเมืองเก่า เช่น ถนนนครนอก ถนนนครใน ถนนปัตตานี ยะลา รามัญ ยะหริ่ง นาทวี เป็นต้น จุดต่อและจุดแยกการบอกเส้นทางภายในเมืองยังไม่มีมีการแสดงให้เด่นชัดและขาดสุนทรียภาพและความร่มรื่น โดยเส้นทางภายในเมืองสงขลาโดยส่วนใหญ่ถือได้ว่าขาดเอกลักษณ์

- ศูนย์ชุมชน (Node) มีปัญหาจากการที่ศูนย์รวมของชุมชนต่างๆ มีความสับสนุ่นวายด้วยกิจกรรม (Point of Confusion) การจราจรและผู้คนสมควรที่จะจัดระเบียบและทำการควบคุม เป็นบริเวณย่านสามแยกลำโรงมีผู้คนเดินทางเข้าออกเมืองบริเวณนี้เป็นจำนวนมาก ย่านตลาดทรัพย์สิน ย่านวชิรา เป็นบริเวณย่านการค้าและบริการ นอกจากศูนย์รวมของชุมชนที่สับสนุ่นวายแล้ว ยังมีภายในเมืองสงขลาที่สับสนุ่นวายยิ่งไว้

เอกลักษณ์ ทำให้พื้นที่บริเวณนั้นไม่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่มีบริเวณกว้างกว่า เช่น บริเวณย่านท่าจอดเรือ ประมง ท่าสะพาน ลงมาจนถึงบริเวณริมทะเลสาบสงขลา บริเวณตลาดรถไฟ ชุมชนแออัดริมคลองสำโรง และ โรงงานอุตสาหกรรมในแถบคลองสำโรง ท่าแพข้ามฟากจากเมืองสงขลาไปหัวเขาแดง

- ย่าน (District) ในปัญหาของระดับความเป็นย่าน ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นจะเกิดขึ้นจากปัญหาอาคาร หรือกลุ่มอาคารขาดการออกแบบให้มีความกลมกลืนต่อเนื่องกับอาคารเก่า (Lack of Interrelation) คือปัญหาของความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันระหว่างอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ภายในเมืองกับย่านอาคารเก่าแก่ และการที่ภายในเมืองเก่าเองการก่อสร้างอาคารไม่คำนึงถึงอาคารรอบข้าง ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการทำความเข้าใจ ผู้ศึกษาขอกล่าวโดยภาพรวม เช่น อาคารเก่าแบบตึกแถวทรงจีน ทรงไทย และทรงจีนผสมยุโรป หรือเรียกว่าทรงชิโนยูโรเปียน บริเวณถนนนครนอกและนครใน ถนนนางงาม กับอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ภายนอกเมือง ซึ่งสร้างใกล้เคียง ไม่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องของยุคสมัยแต่อย่างใด รวมถึงการที่เจ้าของบ้านภายในบริเวณนั้นเองได้ปรับปรุงซ่อมแซมแก้ไขบ้านเรือนของตนเองโดยไม่ใส่ใจกับความเป็นเอกลักษณ์ของอาคารที่พักอาศัยของตนเกิดเป็นทัศนอุจาด ต่อผู้พบเห็นภายในบริเวณดังกล่าว

- ขอบ (Node) เส้นขอบเพื่อกำหนดพื้นที่ในเขตเมืองสงขลาเกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งหมด เช่น ชายหาด ทะเลสาบ และลำคลอง รวมถึงการที่เมืองสงขลามีสถานะทางกายภาพเป็นแหลมยื่นไปในทะเลมีลักษณะเป็นพื้นที่แคบๆ ทำให้เกิดการจำกัดทางด้านการขยายตัวของเมืองเป็นขอบเขตที่กั้นการพัฒนาเมือง การขยายตัวของเมืองขยายได้ตามเส้นทางสายเดียวทำให้การเข้าออกเมืองมีลักษณะเมืองคอคบด

- ภูมิสัญลักษณ์ (Landmark) ถือได้ว่าภายในเมืองสงขลาไม่มีปัญหาทางด้านภูมิสัญลักษณ์แต่อย่างไร เพราะเมืองสงขลามีสจุดเด่นที่สังเกตเห็นได้เด่นชัดจาก ภูเขาสูงที่ภายในเมืองทำให้เป็นที่หมายตาได้จากระยะไกล ทั้งจากทางบกและทางทะเล รวมถึงบนเขาตั้งกวางยังมีประภาคารเก่า และเจดีย์ตั้งอยู่บนยอดด้วย ส่วนที่หมายตาในระยะใกล้นี้ภายในเมืองมีโดดเด่นมากมาย

1.3.3 การประเมินคุณค่าด้านจินตภาพและภูมิทัศน์ท้องถิ่น

เป็นการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นในด้านจินตภาพท้องถิ่นและภูมิทัศน์ท้องถิ่น ประกอบด้วย เส้นทาง ขอบ ศูนย์ชุมชน ภูมิสัญลักษณ์ และสุนทรียภาพของภูมิทัศน์ของท้องถิ่น โดยการให้ค่าคะแนนทางด้านบวกและลบ (ตารางที่ 5.5)

2. ระดับพื้นที่ย่าน (จากอดีตที่ส่งผลถึงปัจจุบัน)

2.1 ลักษณะเฉพาะของพื้นที่ย่าน

ขอบเขตของการศึกษาลักษณะเฉพาะของย่านของท้องถิ่น จะเป็นการศึกษาถึงองค์ประกอบทางกายภาพ การเป็นย่านต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์และควมมีชีวิตชีวาของย่าน เพื่อให้เข้าใจถึงคุณค่าและลักษณะเชิงปริมาณและคุณภาพ ที่แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะตัวตามยุคสมัยของชุมชน ซึ่งให้เห็นคุณค่าของย่านที่ปรากฏคงอยู่หรือกำลังเสื่อมลง และถูกทำลายจากการพัฒนา เพื่อเป็นการหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่เหมาะสม

2.1.1 พื้นที่ย่านสำคัญของท้องถิ่น ภายในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งที่แสดงออกตามลักษณะของกิจกรรมร่วมกับพื้นที่ศึกษานั้นในอดีตสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ดังนี้ คือ

- พื้นที่ย่านใจกลางชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของเมือง เป็นที่รวมของกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีย่านที่เป็นที่พักอาศัยล้อมรอบ
- พื้นที่ย่านชุมชนพักอาศัย มีลักษณะกระจายตัวอยู่เป็นหย่อม โดยตั้งอยู่รอบ ๆ พื้นที่ย่านใจกลางเมือง

2.1.2 ลักษณะเฉพาะของพื้นที่ย่าน จะทำการศึกษาลักษณะเฉพาะของพื้นที่ย่านของท้องถิ่น ตั้งแต่ในยุคอดีต ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต เนื่องจากยุคอดีตนั้นมีหลักฐานที่พบน้อย และไม่ชัดเจนนักแต่ผู้ศึกษาได้พยายามค้นคว้าจากการสัมภาษณ์จากผู้อาศัยในแถบนั้นในอดีตที่ผ่านมาว่ามีกิจกรรมภายในย่านต่างๆ เป็นอย่างไรบ้าง

1. ยุคอดีต

ในยุคอดีตเมืองสงขลาเป็นเมืองท่าที่ทำการค้าเป็นหลักทำให้การเดินทางในอดีตไม่ค่อยเน้นความสำคัญของการเดินทางทางบกมากนักในอดีตเส้นทางเดินทางโดยส่วนใหญ่ เมืองสงขลาบริเวณตำบลบ่อยางในอดีตจึงมีการสร้างเมืองตรึมทะเลสาบสงขลา เพื่อความสะดวกในการจอดเรือสินค้าต่างๆ และตั้งบ้านเรือน ห้าง ร้านอยู่บริเวณริมทะเลสาบ เกิดเป็นแหล่งพาณิชยกรรมของเมือง โดยตั้งอยู่บริเวณถนนนครนอกและนครใน ทำให้บริเวณนี้ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ย่านใจกลางชุมชนแห่งแรกของเมือง นอกจากนั้นภายในเมืองจะเป็นที่พักอาศัย เป็นย่านพักอาศัยเสียเป็นส่วนใหญ่

- พื้นที่ย่านใจกลางชุมชน ในช่วงแรกตั้งเมือง พื้นที่ใจกลางเมืองสงขลาในอดีตจะอยู่บริเวณถนนนครในเสียเป็นส่วนใหญ่ ถนนนครนอกในอดีตนั้นยังคงเป็นเพียงกำแพงเมือง ซึ่งบริเวณนี้เองเป็นย่านการค้าเก่าแก่ของเมืองมีห้าง ร้านจากชาวต่างชาติ มีทั้งโกดังและใช้เป็นที่พักอาศัยด้วย ถือได้ว่าบริเวณนี้เป็น “ตลาด” ของชุมชนแห่งแรก หลังจากนั้นในยุคปลายของอดีตช่วงประมาณปี พ.ศ. 2520 ก็มีการย้ายย่านธุรกิจการค้าของเมืองจากบริเวณถนนนครนอก และนครใน ไปอยู่บริเวณตลาดทรัพย์สิน ถนนวิเชียรชมแทน เพราะมีสภาพกว้างมากกว่า แถบถนนนครนอกและนครใน

- พื้นที่ย่านพักอาศัย มีลักษณะการกระจายตัวไปตามเส้นทางสายสัญจรทั้งทางบกและทางน้ำ คือมีการตั้งบ้านเรือนเป็นแบบ (Linear) ยาวไปตามเส้นทางถนนภายในเมืองที่เชื่อมโยงกันได้ตามพื้นที่ย่านต่างๆ ตามอิสระตามเส้นทางโดยมีย่านพักอาศัยที่สำคัญในอดีต

1. ย่านชุมชนพักอาศัยบริเวณถนนนางงาม บริเวณนี้จะมีการตั้งบ้านเรือนที่พักอาศัยคล้ายกับบริเวณถนนนครในแต่จะไม่ดำเนินธุรกิจการค้า แต่จะเป็นร้านค้าขายเกี่ยวกับอาหารการกินของเมือง ซึ่งบริเวณนี้จะมีชุมชนละแวกบ้านตามถนนที่เป็นซอยแยกจากถนนนครใน เช่น ถนนนยะหรีง ถนนรามัญ ถนนปัตตานี ถนนยะลา

2. ย่านชุมชนพักอาศัยบริเวณถนนไทรบุรี มีการตั้งอาคารบ้านเรือนตามเส้นทางสายนี้ และมีร้านค้าอยู่บ้างแต่ไม่หนาแน่นเท่าบริเวณถนนนางงาม

3. ย่านชุมชนพักอาศัยบริเวณถนนพัทลุง เป็นชุมชนที่พักอาศัยของชาวเมืองมุสลิม ซึ่งอาศัยอยู่ภายในบริเวณย่านถนนพัทลุง โดยดำเนินชีวิตตามแบบวิถีชีวิตชาวมุสลิม ภายในบริเวณถนนพัทลุงจะมีมัสยิด ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชนชาวมุสลิมเมืองสงขลา

องค์ประกอบทางกายภาพ

- ลักษณะอาคารบ้านเรือนโดยส่วนใหญ่เกาะกลุ่มกันอย่างหนาแน่น เป็นลักษณะของเรือนแถวคล้ายกับทาวเฮาส์ในสมัยปัจจุบัน และหันหน้าบ้านเข้าสู่ถนน พบเห็นได้จากบริเวณถนนนครนอกและนครใน ส่วนลักษณะของบ้านเรือนในเขตที่ห่างออกมาจากจุดศูนย์กลางของย่านการค้าแล้ว บริเวณถนนนางงามและไทรบุรีลักษณะจะเป็นบ้านที่มีอาณาเขตบริเวณบ้านใช้พืชพรรณต้นไม้ต่างๆ เป็นอาณาเขตของบ้าน

- วัดเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของชุมชนละแวกบ้าน เพื่อเป็นศาสนสถาน และเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของชุมชน มีที่ว่างโล่งในวัดใช้เป็นที่ประกอบกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน วัดถือได้ว่าเป็นศูนย์รวมทุกอย่างของชุมชนละแวกบ้านในยุคอดีต รวมถึงศาลเจ้าและศาลหลักเมืองสงขลาด้วย

การใช้พื้นที่ภายในชุมชน

การใช้พื้นที่

การใช้พื้นที่ภายในชุมชนโดยส่วนใหญ่เป็นย่านการค้าเก่าที่มีขนาดเล็ก ใช้การเดินทางอย่างสะดวกสบาย สามารถเดินทางเชื่อมโยงภายในเมืองได้อย่างทั่วถึง ลักษณะของอาคารเกือบทั้งเมือง ส่วนใหญ่ใช้เพื่อการพักอาศัย มีพื้นที่ผิวที่สม่ำเสมอตลอดทั้งพื้นที่ มีพื้นที่ว่างส่วนใหญ่ภายในเมืองจะเป็นทางสัญจรขนาดไม่กว้างขวางมากนัก มีระบบถนนแบบตารางสามารถเข้าถึงได้ทุกบริเวณ

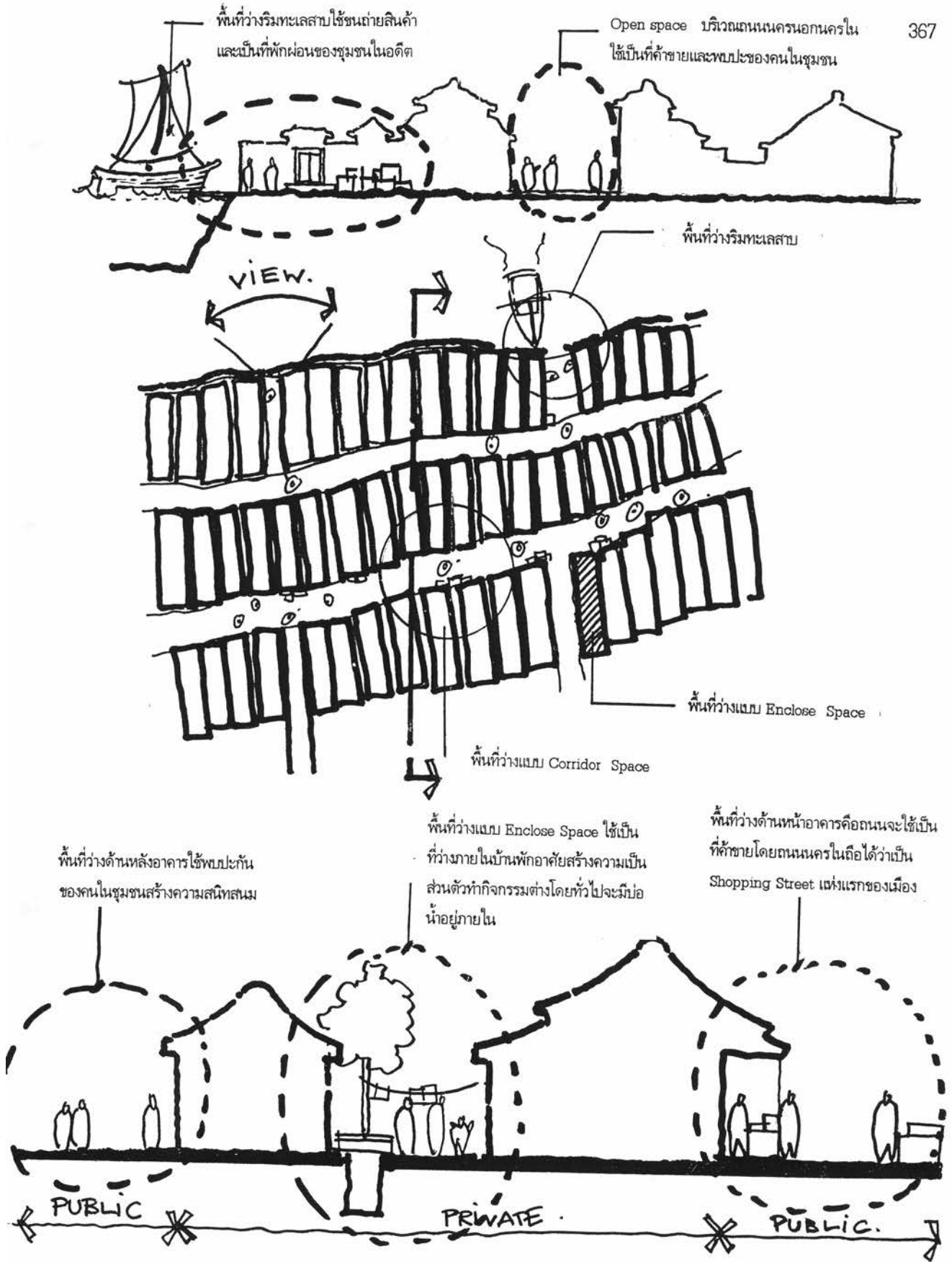
บรรยากาศของย่าน

บรรยากาศของย่านโดยรวมในยุคอดีต บริเวณที่เป็นย่านการค้าของเมืองมีความคึกคักมีการค้าขายตลอดทั้งวัน บรรยากาศภายในเมืองสงขลาโดยส่วนใหญ่จะประกอบด้วยอาคารและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งช่วยให้เกิดที่ว่างในลักษณะต่างๆ กัน ตามการรองรับกิจกรรม ก่อให้เกิดเป็นภูมิทัศน์ที่แตกต่างจากถิ่นอื่นๆ โดยที่ว่างภายในเมืองอาจเกิดจากที่ว่างตามธรรมชาติที่ล้อมรอบตัวเมืองอยู่ หรือแทรกตัวอยู่ในเมืองได้แก่ ทะเลสาบสงขลา อันเป็นที่ว่างที่มีความงามและเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และที่ว่างภายในเมือง ได้แก่ ที่เว้นว่างจากการปิดล้อมของมวลอาคารภายในเมือง

- ประเภทที่ว่างจากมวลอาคารภายในเมือง

1. ที่ว่างแบบทางยาว (Corridor Space) ได้สร้างบรรยากาศของย่านที่หลากหลาย จะมีลักษณะของที่ว่างแบบตามยาวที่เกิดจากการปิดล้อมของมวลอาคารที่มีลักษณะเป็นเรือนแถวยาวต่อเนื่อง เกิดเป็นที่ว่างแบบทางเดินภายในชุมชน ได้แก่ ถนนนครนอก นครใน ไทรบุรี และนางงาม นอกจากนี้ยังมีตามถนนซอยต่างๆ ที่เชื่อมโยงให้เกิดเป็นโรงชายตาราง ได้แก่ ถนนยะหริ่ง หนองจิก รัษฎา ปัตตานี และถนนยะลา นอกจากนี้ยังมีที่ว่างเป็นซอยแคบๆ แยกจากถนนนครนอกลงสู่ที่ว่างที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ ทะเลสาบสงขลา

2. ที่ว่างแบบปิดล้อม (Enclose Space) เกิดจากการปิดล้อมของมวลอาคารหรือธรรมชาติ อย่างน้อย 3 ด้าน ทำให้เกิดมีลักษณะเป็นกึ่งส่วนตัวมากขึ้น เช่น บริเวณหน้าศาลหลักเมือง หน้าศาลเจ้าจีน นอกจากนี้ ได้แก่ บริเวณวัดเก่าแก่ทั้ง 4 วัดภายในเมือง และภายในบ้านพักอาศัยจะมีที่ว่างด้านหลังตึกแถว

ภาพที่ 5.12 แสดงลักษณะบรรยากาศของพื้นที่ย่านในอดีต

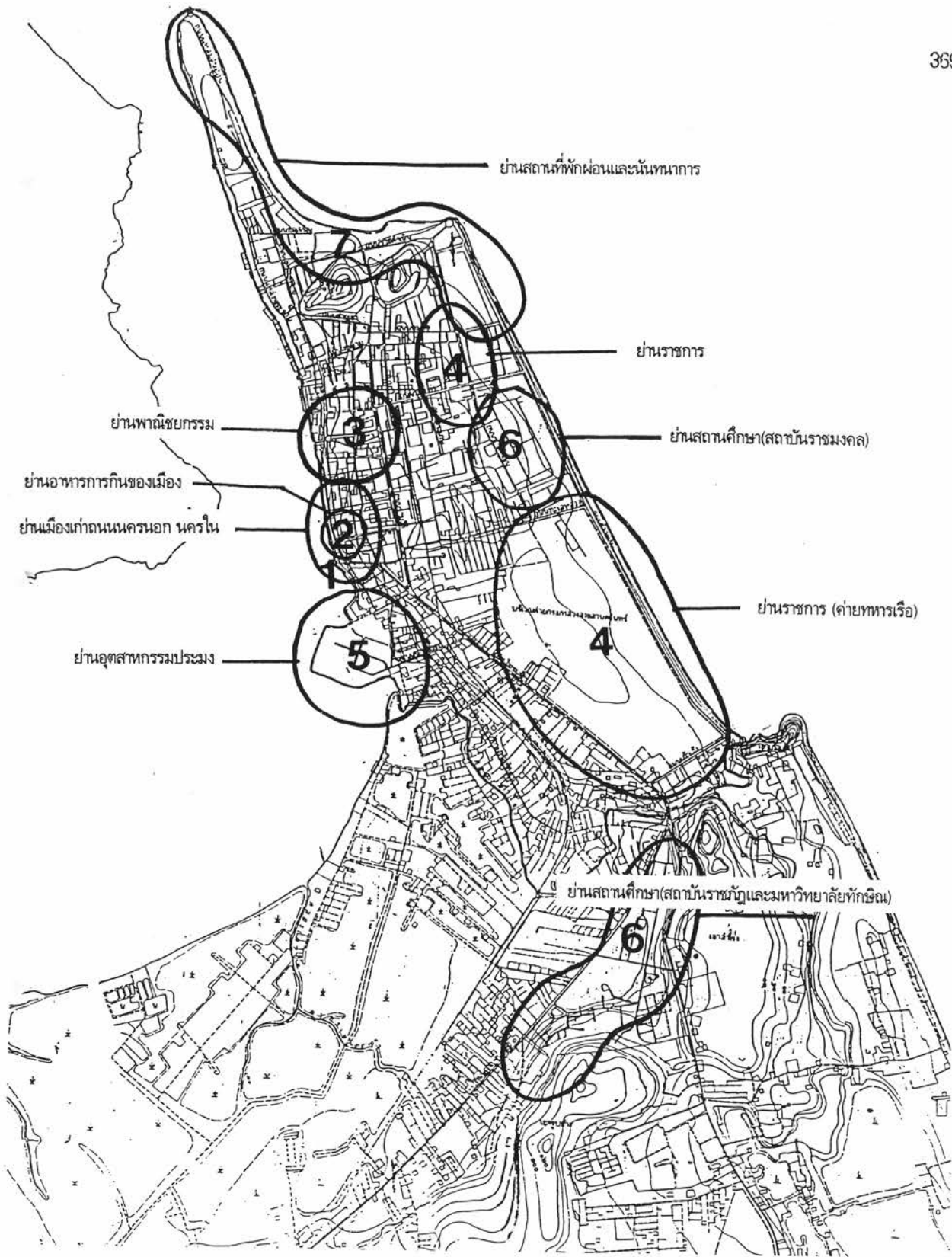
ดังนั้นบรรยากาศของเมืองสงขลาในยุคอดีตส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่สงบเงียบ เพราะเป็นย่านพักอาศัยเสียส่วนใหญ่ บริเวณนี้มีบรรยากาศคึกคักของเมืองนี้จะอยู่บริเวณริมทะเลสาบสงขลาที่เป็นท่าจอดเรือและย่านการค้าของเมือง

2. ยุคปัจจุบัน

ตั้งแต่เริ่มมีการขยายเมืองสงขลา ในสมัยการปฏิรูปการปกครองเมืองสงขลาในสมัยรับการที่ 5 เป็นต้นมา เมืองสงขลาเริ่มมีการขยายตัวเมืองออกจากบริเวณเมืองเก่าตลอดมา และจากการที่เมืองสงขลาได้รับการวางแผนทางจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา เมืองสงขลาได้รับการเลือกให้เป็นเมืองหลักของภาคใต้ โดยมีหน้าที่เป็นเมืองหลักควบคู่ไปกับเมืองหาดใหญ่ โดยสงขลามีบทบาทเป็นเมืองที่เป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการ, การปกครองของภาคใต้ตอนล่าง และมีบทบาทเป็นเมืองทางด้านการศึกษา ทางด้านอุตสาหกรรม และ สาธารณสุข ทำให้เกิดมีโครงการต่างๆ เข้ามาพัฒนาพื้นที่เมืองสงขลา ตลอดจนถึงปัจจุบันทำให้เกิดความหลากหลายของกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในเมืองสงขลามากกว่าในอดีต ที่เมืองสงขลามีลักษณะเป็นเมืองทำการค้าและที่ตั้งถิ่นฐานเท่านั้น ทำให้เกิดเป็นการใช้พื้นที่เป็นย่านต่างๆ กันไปตามแต่ลักษณะกิจกรรมที่ปรากฏในย่านนั้นๆ

2.1 ย่านเมืองเก่า ถนนนครนอก นครใน

บริเวณนี้ในสภาพปัจจุบันของเมืองสงขลา ยังคงมีสภาพของบ้านเรือนคล้ายกับในยุคอดีต อาคารเก่าในอดีตยังคงแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของย่านได้อย่างดี ในปัจจุบันไม่มีเค้าโครงเดิมของย่านการค้าที่คึกคักในอดีตให้เห็นอีกแล้ว บริเวณย่านการค้าบริเวณถนนนครนอก นครในเริ่มซบเซาลงเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2482 หลังจากที่กองทหารญี่ปุ่นได้เข้ามาทำการยึดเมืองสงขลาเป็นที่ตั้งของ กองบัญชาการทหารในภูมิภาคนี้ ได้ทำให้มีกองทหารสัมพันธมิตรได้เข้ามาทิ้งระเบิดบริเวณแห่งนี้ ชาวเมืองสงขลาได้ทำการอพยพย้ายถิ่นฐานไปบริเวณตำบลหัวเขา บ้านแหลมสน ทำให้การค้าของเมืองทรุดลงมาตลอด และเมื่อเมืองหาดใหญ่ได้รับการวางนโยบายให้เป็นเมืองศูนย์กลางของเศรษฐกิจ รวมถึงการเกิดชุมทางรถไฟหาดใหญ่ ที่เป็นศูนย์กลางการขนส่งทางบกแทน ทำให้การขนส่งสินค้าทางน้ำที่มีสงขลาเป็นศูนย์กลางค่อยๆ ลดบทบาทลงเรื่อยๆ จนทำให้ย่านการค้าบริเวณถนนนครนอก นครใน ต้องปิดตัวเองลง ชาวเมืองสงขลาบริเวณย่านถนนนครนอก นครใน ถือว่าเป็นผู้รั่วรายของเมืองสงขลา ทำให้เมืองเศรษฐกิจทรุดลงก็ย้ายออกจากพื้นที่โดยไปอาศัยอยู่ในเมืองหาดใหญ่ หรือไปอยู่กับลูกหลานภายในกรุงเทพแทน ปล่อยให้บ้านเรือนแถบนี้ทรุดโทรมลง รวมถึงการเกิดย่านพาณิชย์กรรมแห่งใหม่ขึ้น จนเกิดธุรกิจการประมงขึ้นมาแทน การเป็นเมืองท่าค้าขายในช่วง พ.ศ. 2520 ธุรกิจประมงได้เข้ามาเช่าบ้านบริเวณถนนนครนอกเป็นท่าเทียบเรือประมง มีการใช้เป็นสถานที่เก็บปลา มีรถ

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 5.12	แสดง พื้นที่ย่านของเมืองสงขลาในปัจจุบัน	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์ แสดงขอบเขตพื้นที่ย่าน		

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรทุกปลาเข้าออกตลอดวัน เกิดเป็นปัญหาให้กับเมืองเป็นอย่างมาก เนื่องจากบริเวณดังกล่าวจะเต็มไปด้วยน้ำจากปลา และมีกลิ่นรบกวนชาวเมือง เกิดเป็นชุมชนแออัด มีช่องโศกเกิดขึ้นหลายแห่ง เป็นปัญหาต่อเมืองสงขลา ทำให้ทางเทศบาลได้จัดหาสถานที่จอดเรือประมง และเก็บปลาใหม่ โดยสร้างขึ้นทางตอนใต้ของเมืองบริเวณท่าสะพาน ซึ่งได้ก่อสร้างแล้วเสร็จให้ดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ทำให้ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวมีสภาพสงบเรียบร้อยมากขึ้น แต่เป็นที่น่าเสียดายที่บริเวณนี้ยังถูกทางเจ้าของที่ปล่อยให้อาคารบ้านเรือนทรุดโทรม และมีการให้การใช้สอยที่พื้นที่ที่ผิดประเภทเกิดขึ้น โดยการให้เช่าอาคารเพื่อประกอบธุรกิจโรงกลึง โรงเชื่อม ซึ่งเป็นลักษณะของอุตสาหกรรมขนาดเล็ก แต่ในการกำหนดพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยของที่ดินในย่านนี้ได้กำหนดให้เป็นย่านพาณิชยกรรม และที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก ตาม พ.ร.บ. ผิวเมืองรวมสงขลาใหม่ที่กำหนดในปี พ.ศ. 2540

องค์ประกอบทางด้านกายภาพ

บริเวณย่านเมืองเก่าถนนนครนอกนครในประกอบด้วยอาคารเก่าแก่ของเมือง มีลักษณะเป็นอาคารแบบจีน ในอดีตบริเวณนี้ประกอบกิจกรรมทางการค้า เพราะอยู่ติดกับทะเลสาบ เป็นเมืองท่าจอดเรือสินค้า ในปัจจุบันการค้าได้ลดบทบาทลงทำให้บริเวณนี้เป็นเพียงย่านที่พักอาศัย มีอยู่ประมาณร้อยละ 60 ประกอบด้วย บ้านและตึกแถว ส่วนกิจกรรมการค้า และที่อยู่อาศัยมีประมาณร้อยละ 30 และกิจกรรมการค้าและบริการประมาณร้อยละ 10 ได้แก่ โรงภาพยนตร์ สำนักงาน หอพัก ท่าเรือ และโกดังสินค้า โรงกลึง อู่ซ่อมเครื่องยนต์ และเป็นท่าจอดเรือริมฝั่งทะเลสาบ ซึ่งจะเกาะตัวอยู่ตามความยาวของแนวยาวสองฟากถนน

การใช้พื้นที่

อาคารทั้งหมดจะหันหน้าเข้าบริเวณถนน โดยบริเวณถนนเป็น Open Space ที่ใช้เพื่อการสัญจรทั้งในอดีตและปัจจุบันรวมกัน บริเวณนี้จะมี Open Space ที่เปิดจากที่ว่างระหว่างอาคารไปสู่ทะเลสาบแต่บริเวณกลับถูกบดบังไม่ได้ใช้ประโยชน์จากที่ว่างที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชนและทะเลสาบ เป็นการส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์ให้แก่ชุมชนและมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ โดยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนั้น ปัจจุบันได้มีการสร้างอาคารปิดบังที่ว่างเส้นทางเชื่อมระหว่างทะเลสาบไปบางส่วน ทำให้เป็นเพียงพื้นที่ว่างอยู่ด้านหลังชุมชน ไม่อาจรับรู้ได้หรือมีคุณค่าต่อชุมชนได้

บรรยากาศของย่าน

จากการลดบทบาทของการเป็นย่านการค้าและบริการลงทำให้บริเวณถนนนครนอก นครในซบเซาลงมาก แต่บรรยากาศของบริเวณนี้ยังแฝงไปด้วยเอกลักษณ์ของเมืองสงขลาในอดีต วิถีชีวิตของชุมชนแถวนี้ยังคงมีลักษณะการใช้ชีวิตเดิมๆ ยังมีการพบปะพูดคุยกันของชุมชนในระดับละแวกบ้าน แต่เมื่อเวลาสายบริเวณ

นี้จะเริ่มมีรถยนต์เข้ามาใช้เส้นทางมากขึ้น ทำให้เกิดมลภาวะทางเสียง ซึ่งไม่เป็นการเหมาะสมที่จะให้รถบรรทุกขนาดใหญ่เข้ามาขนของบริเวณถนนแห่งนี้ เพราะขนาดถนนก็แคบอยู่แล้ว อีกทั้งยังมีอาคารเก่าแก่ที่เป็นเอกลักษณ์คู่มือเมืองสงขลาได้รับความระทบกระเทือน ทำให้บรรยากาศปัจจุบันมีความรู้สึกร้อน สกปรกจากโรงงาน โรงกลึงและเชื่อม ขาดสีเขียวและชีวิตชีวาของเมืองสงขลาในอดีต

2.2 ย่านอาหารการกินของเมือง

บริเวณยังคงตั้งอยู่บริเวณเมืองเก่าของเมืองโดยครอบคลุมบริเวณ ถนนหนองจิก ถนนนางงาม ถนนพัทลุง ซึ่งมีลักษณะของกิจกรรมต่างๆ ที่คล้ายกันกระจุกตัวอยู่บริเวณนี้ โดยบริเวณถนนนางงามจะเป็นที่ตั้งของร้านอาหารเก่าแก่ของเมือง อาหารอร่อยขึ้นชื่อลือชาของเมืองจะกระจุกตัวอยู่บริเวณแถบนี้ โดยที่บริเวณถนนนางงามจะมีร้านสตูดิโอเจ้าแรกของเมืองสงขลา ร้านผัดหมี่ ร้านกาแฟหน้าทลี และฟูเจา ที่เป็นที่พบปะของชาวเมืองจะมานั่งดื่มกาแฟตอนเช้า และจับน้ำชายามบ่าย พบปะพูดคุยกัน เกิดเป็นตำบลแห่งใหม่ให้เหล่าผู้ใหญ่ของเมืองได้เข้าพบปะกัน เกิดชีวิตหมู่เหล่า เกิดการกระจายข่าวสาร ร้านก๋วยเตี๋ยวเย็นตาโฟ บริเวณถนนพัทลุง ร้านขนมอร่อยมากมาย ค่าละ 5 บาท บริเวณถนนหนองจิกตัดถนนนางงามเป็นที่ตั้งของศาลหลักเมือง และศาลเจ้าอีกหลายแห่ง เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ปัจจุบันได้มีการปรับปรุงใหม่บริเวณนี้ในอดีตเคยเป็นที่ตั้งของตลาดนัดย่านถนนพัทลุง เป็นที่ตั้งของชุมชนอิสลาม มีมัสยิดตั้งอยู่ร้านอาหารอิสลาม แถงนี้ก็ขึ้นชื่อลือชหลายร้าน เช่น ร้านดาหวัน

องค์ประกอบทางกายภาพ

องค์ประกอบทางกายภาพในยุคอดีตยังคงปรากฏเด่นชัด เพราะบริเวณแห่งนี้เกิดขึ้นพร้อมกับถนนนครนอกและนครในทำให้มีองค์ประกอบทางกายภาพที่คล้ายๆ กัน และยังคงรักษารายการกาลึกเคียงในอดีต

- บ้านและชุมชน บริเวณนี้จะเป็นบริเวณที่มีบ้านพักอยู่หนาแน่น โดยจะกระจายไปตามถนนซอยต่างๆ ที่ตัดระหว่างถนนนครในกับถนนนางงาม เช่น ถนนหนองจิก ถนนรามัญ ถนนปัดตานี โดยมีลักษณะเป็นอาคารบ้านเดี่ยวและยังคงมีอาคารเรือนแถวทรงจีนให้เห็นอยู่บ้าง

- ศาลหลักเมืองและศาลเจ้า บริเวณนี้มีศาลเจ้าของจีนตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก แสดงถึงในยุคอดีตที่มีชาวจีนมาตั้งถิ่นฐานและสร้างศาลเจ้าขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวมทางจิตใจ โดยบริเวณศาลหลักเมือง และศาลเจ้าใหญ่ๆ จะมีลานโล่งเป็นพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมให้กับชุมชนในอดีต บริเวณลานโล่งของศาลหลักเมืองจะเป็นลานตลาดนัด แต่หลังจากมีการปรับปรุงทัศนียภาพของศาลหลักเมืองแล้วได้ยกเลิกตลาดนัดไป

- ร้านค้าและบริการ บริเวณถนนงามตลอดเส้นจะเป็นร้านขายอาหารต่างๆ มากมาย ร้านกาแฟ ร้านขนม โดยร้านส่วนใหญ่จะเป็นร้านเก่าแก่ เปิดดำเนินการค้าขายอาหารมาหลายชั่วอายุคน ทำให้บริเวณนี้เป็นที่ขึ้นชื่อลือชาทางด้านอาหารการกิน รวมไปถึงบริเวณถนนพหลุ ซึ่ง เป็นทั้งร้านอาหาร และการบริการ โดยบริเวณหัวถนนพหลุตัดถนนนครนอกจะมีโรงภาพยนตร์และร้านเสริมสวย ร้านตัดเสื้อ

การใช้พื้นที่

พื้นที่ภายในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมาก โดยอาคารเก่าแก่หลายอาคารถูกเปลี่ยนไป เป็นอาคารพาณิชย์สมัยใหม่ เป็นห้องแถว เนื่องจากความจำกัดของพื้นที่ โดยบริเวณถนนหนองจิกมีการสร้างอาคารหอพักชั้นสูงประมาณ 8 ชั้น ทำให้เกิดเป็นทัศนียภาพไม่เหมาะสมกับพื้นที่ย่าน อีกทั้งบริเวณ Open Space ที่เหลืออยู่ไม่ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนบริเวณนี้เท่าไรนัก

บรรยากาศของย่าน

บรรยากาศของย่านยังมีความคึกคักจากการเข้ามาใช้พื้นที่ บริเวณนี้ตั้งวันตั้งแต่เข้ามือ บริเวณนี้เริ่มเปิดขายอาหาร และค้าขายไปจนถึงช่วงเวลาประมาณ 22.00 น. จะปิดร้าน ลักษณะของย่านยังคงมีบรรยากาศของเมืองเก่าในอดีต ถนนหนทางมีซอกซอยและชุมชนแฝงตัวอยู่ในซอกซอยต่างๆ มีศูนย์ชุมชน (Node) บริเวณถนนพหลุหน้าโรงภาพยนตร์ และบริเวณศาลเจ้าและศาลหลักเมือง ส่วนอาคารบ้านเรือนในอดีตก็กำลังถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นอาคารสมัยใหม่ ทำให้เอกลักษณ์ของพื้นที่กำลังถูกทำลายลง

2.3 ย่านพาณิชย์กรรม

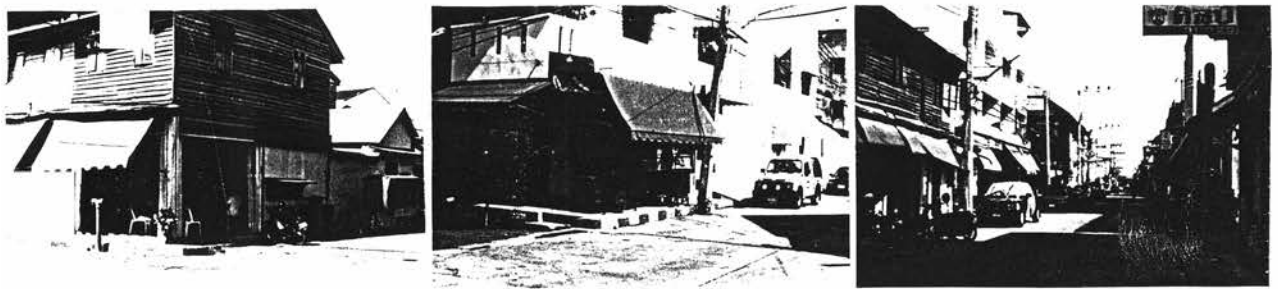
เป็นย่านที่มีกิจการการค้าตั้งอยู่โดยจะกระจายตัวอยู่บริเวณตลาดทรัพย์สิน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณถนนเพชรบุรี ถนนไทรบุรี ถนนวิเชียรชม ซึ่งย้ายมาตั้งอยู่บริเวณนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2520 โดยมีพัฒนาการขององค์ประกอบทางด้านกายภาพ การใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านดังนี้

องค์ประกอบทางด้านกายภาพ

บริเวณนี้ถือได้ว่าเป็นบริเวณ CBD ของเมืองสงขลา ธุรกิจการค้าบริเวณนี้จะมีทั้งการค้าปลีกและค้าส่งร้านค้า และบริการต่างๆ จะกระจุกตัวอยู่บริเวณนี้อย่างหนาแน่น โดยสามารถแบ่งตามลักษณะของกิจกรรมภายในพื้นที่ได้ดังนี้

ภาพที่ 5.13 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านเมืองเก่าถนนนครนอก นครใน

ภาพที่ 5.14 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านอาหารการกินของเมือง

ภาพที่ 5.15 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านพาณิชยกรรม

- บริเวณตลาดทรัพย์สิน ดำเนินการและดูแลโดยเทศบาลเมือง เป็นลักษณะอาคารขนาดใหญ่ภายในเป็นเสมือนศูนย์การค้า เพราะมีพื้นที่ให้เช่าค้าขาย โดยสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นพวกเสื้อผ้าของหนิวิชาชีพที่มีลักษณะคล้ายกับห้างใหญ่

- ตลาดสด และตลาดเรือ่นจำ และมีพื้นที่ส่วนหนึ่งจะเป็นตลาดสดมีสินค้าต่างๆมากมาย จำหน่ายโดยทั้งค้าปลีกและค้าส่ง และตลาดเรือ่นจำในอดีตบริเวณหลังกำแพงเมือง บริเวณถนนจนะ เคยเป็นเรือ่นจำเก่าของเมืองสงขลา ปัจจุบันได้ย้ายไปอยู่บริเวณศาลำโรง บนถนนทางหลวงหมายเลข 408 สงขลา - นาทวี คงให้ใช้เรียกชื่อนี้ติดปากมาตลอด ก็อยู่บริเวณเดียวกัน

- อาคารพาณิชย์และที่พักอาศัย เป็นอาคารพาณิชย์ค้าขายของเบ็ดเตล็ดแทบทุกอย่างทั้งค้าปลีกและส่ง ตลอดสองฟากของถนนเพชรคีรี และถนนไทรบุรี โดยเป็นที่พักอาศัยของผู้ประกอบการด้วย

การใช้พื้นที่

การใช้พื้นที่บริเวณนี้ถือได้ว่าเป็นย่านพาณิชย์กรรมหลักของเมืองสงขลา ปัจจุบันมีความแออัดคับแคบ พื้นที่ทั้งหมดใช้เป็นที่การค้าและบริการ ทั้งหมด แทบจะไม่มีพื้นที่เปิดโล่งของชุมชนในย่านนี้เลย

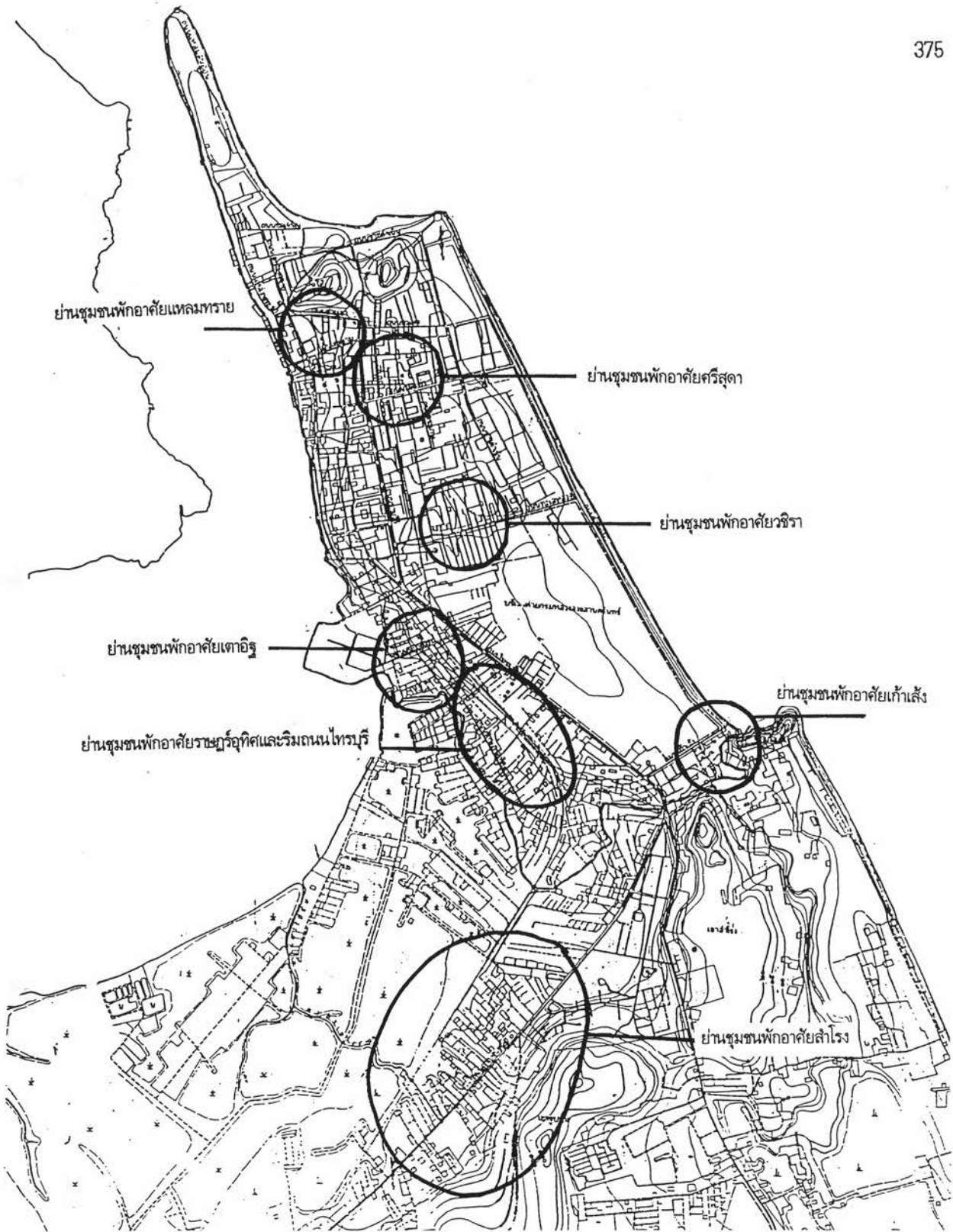
บรรยากาศของย่าน

เนื่องจากเป็นย่านพาณิชย์กรรมทำให้บริเวณนี้มีความคึกคักตลอดเวลา มีผู้คนเข้ามาจับจ่ายซื้อของทั้งคนจากภายในท้องถิ่นและคนจากท้องถิ่น มีการขนถ่ายสินค้าตลอดเวลาเพราะต้องมีพืชผลทางการเกษตรล้งเข้ามาขายภายในพื้นที่ บริเวณนี้จะเปิดตลอด 24 ชม. ลักษณะของพื้นที่จะดูมีชีวิตชีวาจากการค้าขายที่คึกคักแต่สิ่งทีตามมาของกิจกรรมการค้าบริเวณนี้คือ ความสกปรก และความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย จากการความคับแคบของพื้นที่ในปัจจุบัน การสัญจรติดขัดในบางช่วงเวลาที่มีความคับคั่งของการเข้ามาใช้พื้นที่

2.4 ย่านที่พักอาศัย

หลักจากการขายตัวเมืองออกไปจากศูนย์กลางเมือง เดิมและผลจากการพัฒนาเมืองทำให้มีผู้นอพยพเข้ามาอาศัยภายในเมืองสงขลาเพิ่มมากขึ้นเกิดเป็นย่านที่ผู้อาศัยขึ้นหลายจุด ในเมืองโดยแยกบริเวณย่านที่พักอาศัยของเมืองสงขลา โดยมีองค์ประกอบทางด้านกายภาพการใช้ที่ดินและบรรยากาศของย่านดังต่อไปนี้

- ย่านชุมชนที่พักอาศัยทางด้านทิศเหนือ

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา			
	แผนที่ 5.13	แสดง พื้นที่ย่านพักอาศัยในเมืองสงขลาปัจจุบัน	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์		
		แสดงขอบเขตพื้นที่ย่าน	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			

ประกอบด้วยย่านศรีสุตา ย่านแหลมทราย บริเวณย่านที่พักอาศัยทั้งสองแห่งจะมีลักษณะที่คล้ายกันโดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีรายได้ปานกลางไปจนถึงต่ำ อาคารโดยส่วนใหญ่จะเป็นบ้านพักเดี่ยว มีเนื้อที่ภายในตัวบ้านพอสมควร ปลุกต้นไม้ร่มรื่น มีรั้วรอบของชิด บรรยากาศของย่านจะสงบ ความกันเองของชุมชนจะต้องขาดออกจากกันไม่ค่อยให้ความสนใจกัน บริเวณย่านศรีสุตา จะเป็นที่พักอาศัยของผู้มีรายได้ปานกลางไปจนถึงสูง ส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการที่ทำงานภายในเมืองสงขลา ส่วนบริเวณย่านแหลมทรายจะเป็นผู้ประกอบการอาชีพประมง เป็นผู้มีรายได้ค่อนข้างต่ำ บ้านเรือนบริเวณนี้จึงมีลักษณะของชุมชนแออัด

- ย่านชุมชนที่พักอาศัยทางด้านทิศตะวันออก

ย่านนวิธา เป็นชุมชนที่พักอาศัยหนาแน่นของเมืองสงขลา โดยตั้งอยู่บริเวณถนนทะเลหลวง ลักษณะของพื้นที่บริเวณนี้จะเป็นที่ตั้งของพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก และเป็นพื้นที่ของย่านพาณิชย์กรรมและการค้าแห่งใหม่ ทำให้บริเวณนี้มีความคึกคักของกิจกรรมทางด้านพาณิชย์กรรมรองจากบริเวณตลาดทรัพย์สิน โดยห้างร้านต่างๆ จะเปิดดำเนินกิจการบริเวณริมถนนทะเลหลวง และภายในซอยทะเลหลวง จะเป็นที่ตั้งของที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้ปานกลางไปจนถึงต่ำ ในบางซอยจะมีชุมชนแออัดตั้งอยู่ บรรยากาศของย่านจะคึกคักบริเวณริมถนน ทำให้การใช้ที่ดินบริเวณนี้ไปในลักษณะการขยายตัวตามแนวยาว (Ribon Development) ส่วนพื้นที่ซอยเป็นที่พักอาศัย จะมีลักษณะของบ้านเดี่ยว แต่ในบางซอยเป็นลักษณะของชุมชนแออัด ซึ่งมีบ้านของคนจากต่างพื้นที่ที่อพยพเข้ามาทำงานทำ

ย่านเก่าแก่วัง ตั้งอยู่บริเวณหาดเก่าแก่วัง โดยเป็นชุมชนที่มีประวัติยาวนานกว่า 40 ปี โดยเดิมทีบริเวณนี้เป็นบริเวณหาดทรายที่มีลักษณะเป็นปรก ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ ใน พ.ศ. 2502 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายรัฐมนตรีในขณะนั้นได้สั่งการให้รื้อชุมชนประมงจากแหลมสนอ่อนให้มาอยู่บริเวณชายทะเลแห่งนี้ ซึ่งได้จัดสรรให้โดยมีชาวประมงจากแหลมสนอ่อนอพยพมาอยู่ที่เก่าแก่วังครั้งแรกประมาณ 30 ครอบครัว ต่อมาจึงมีชาวบ้านจากอำเภอสิงหนคร อำเภอรโนด และจากจังหวัดใกล้เคียงมาอยู่บริเวณนี้มากขึ้น จึงเริ่มมีการขยายตัวเป็นชุมชนใหญ่ขึ้นมีอาชีพทางการประมง โดยใช้เรือกอลและ ออกหาปลา ทำปลาเค็ม น้ำปลา ปลาหมึกแห้ง คำชาย

ชุมชนเก่าแก่วังในปัจจุบันเป็นชุมชนแออัดที่อาศัยอยู่ในที่สาธารณะ (ที่ราชพัสดุ) จากการสำรวจเมื่อเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2538 ชุมชนนี้มีจำนวนครัวเรือน 417 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรประมาณ 2,200 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมประมาณร้อยละ 60 นอกจากนี้เป็นชาวไทยพุทธประมาณร้อยละ 35 และเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนร้อยละ 5

บริเวณแก้งแก้งมีองค์ประกอบทางด้านกายภาพโดยส่วนใหญ่จะเป็นที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยที่มีลักษณะของชุมชนแออัด ปลูกติดกันอยู่บริเวณริมคลองลำโรง มีมัสยิดของชาวมุสลิมตั้งอยู่ มีตลาดของชุมชน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์โดยตลาดแก้งตั้งอยู่บริเวณ ริมถนนแก้งแก้ง มีลักษณะเป็นตลาดสด จำหน่ายโดยคนในชุมชนโดยสินค้าส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการประมง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน โดยเปิดขายในช่วงเย็น ตั้งแต่ 15.00 - 21.00 น. ของทุกวัน ได้รับความสนใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาซื้อหา ทำรายได้ให้แก่ชุมชนเป็นจำนวนมาก

ชุมชนแก้งแก้งถือได้ว่าเป็น 1 ในหลายชุมชนแออัดในเมืองสงขลาทางจังหวัดและเทศบาลเมืองสงขลา มีนโยบายที่จะย้ายชุมชนแก้งแก้งไปอยู่บริเวณพรจูด ตำบลรูปช้าง เพื่อปรับปรุงให้บริเวณแก้งแก้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งพักผ่อน เพราะอยู่ใกล้ชายหาดสมิหลา บ้านพักอาศัยบริเวณดังกล่าวมีคุณภาพต่ำไม่ถูกสุขลักษณะของที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดปัญหาต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเขตเมือง ประกอบกับที่ตั้งของชุมชนอยู่ติดกับโรงพยาบาลประสาทสงขลา ทำให้เกิดการรบกวนผู้ป่วย และบุคลากรของโรงพยาบาล ทั้งด้านสุขภาพและกลิ่นปลา แต่นโยบายดังกล่าวถูกต่อต้านคัดค้านจากชาวบ้านในชุมชนอย่างรุนแรง ชาวบ้านยังคงต้องการอยู่ที่เดิม ไม่ยอมโยกย้าย ที่ให้ยังคงเป็นปัญหายืดเยื้อมาจนถึงปัจจุบัน

- ย่านชุมชนที่พักอาศัยทางด้านทิศตะวันตก

ประกอบด้วยย่านชุมชนที่พักอาศัยหลายจุดด้วยกัน โดยประกอบด้วย

ย่านเตาอิฐ เป็นบริเวณที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยโดยมีอาชีพรับจ้างทำงานประมง เช่น ลูกรือ ประมง ทำงานโรงงาน อุตสาหกรรมเกี่ยวกับประมงบริเวณท่าสะพาน โดยจะมีลักษณะเป็นบ้านเรือนที่ปลูกกันแออัด บรรยากาศของย่านสกปรก มีขยะมูลฝอยทิ้งเกลื่อนกลาด

ย่านราษฎร์อุทิศ เป็นบริเวณที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยต่อเนื่องมาจากบริเวณถนนเตาอิฐ และอยู่ใกล้กับบริเวณคลองลำโรง ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่บริเวณริมคลองเป็นจำนวนมาก ทำให้มีผู้ย้ายเข้ามาทำงานทำบริเวณนี้รวมตัวกัน ทั้งเช่าบ้าน และปลูกบ้านเรือนลำที่สาธารณะเกิดเป็นปัญหาแก่เมือง ทั้งสิ่งแวดล้อม อาชญากรรม ยาเสพติด บริเวณนี้บรรยากาศจะดูแออัด ไม่มีระเบียบ การให้บริการทางด้านโครงสร้างพื้นฐานก็ยังไม่ครอบคลุม ทำให้พื้นที่บางแห่งมีปัญหา เช่น การระบายน้ำ และน้ำประปา

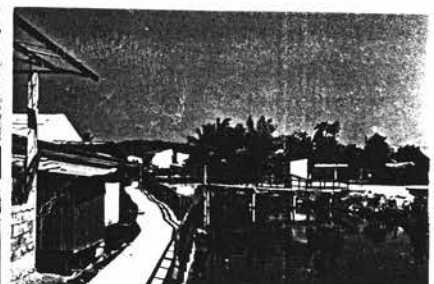
ย่านริมถนนไทรบุรี บริเวณย่านนี้จะเป็นที่พักอาศัยของคนที่อยู่ในซอยริมถนนไทรบุรีบริเวณชองหน้ากองทัพอากาศ ลักษณะของย่านจะเป็นบริเวณของบ้านเดี่ยว และหมู่บ้านจัดสรร มีหอพักตั้งอยู่ตามซอย

บรรยากาศริมถนนราษฎร์อุทิศ
มีทั้งที่พัทลุงไทรและโรงงาน

บรรยากาศถนนทะเลหลวง
ด้านหลังเป็นที่พัทลุงไทร

บรรยากาศริมคลองสำโรง
เข้าจากซอยในถนนราษฎร์อุทิศ

ชุมชนแออัดริมคลองสำโรง
บริเวณถนนราษฎร์อุทิศ

ชุมชนแออัดเก่าแก่มาก

บรรยากาศริมถนนไทรบุรี
ด้านหลังจะเป็นที่พัทลุงไทรตามซอย

ภาพที่ 5.16 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านที่พัทลุงไทรในเมืองสงขลา

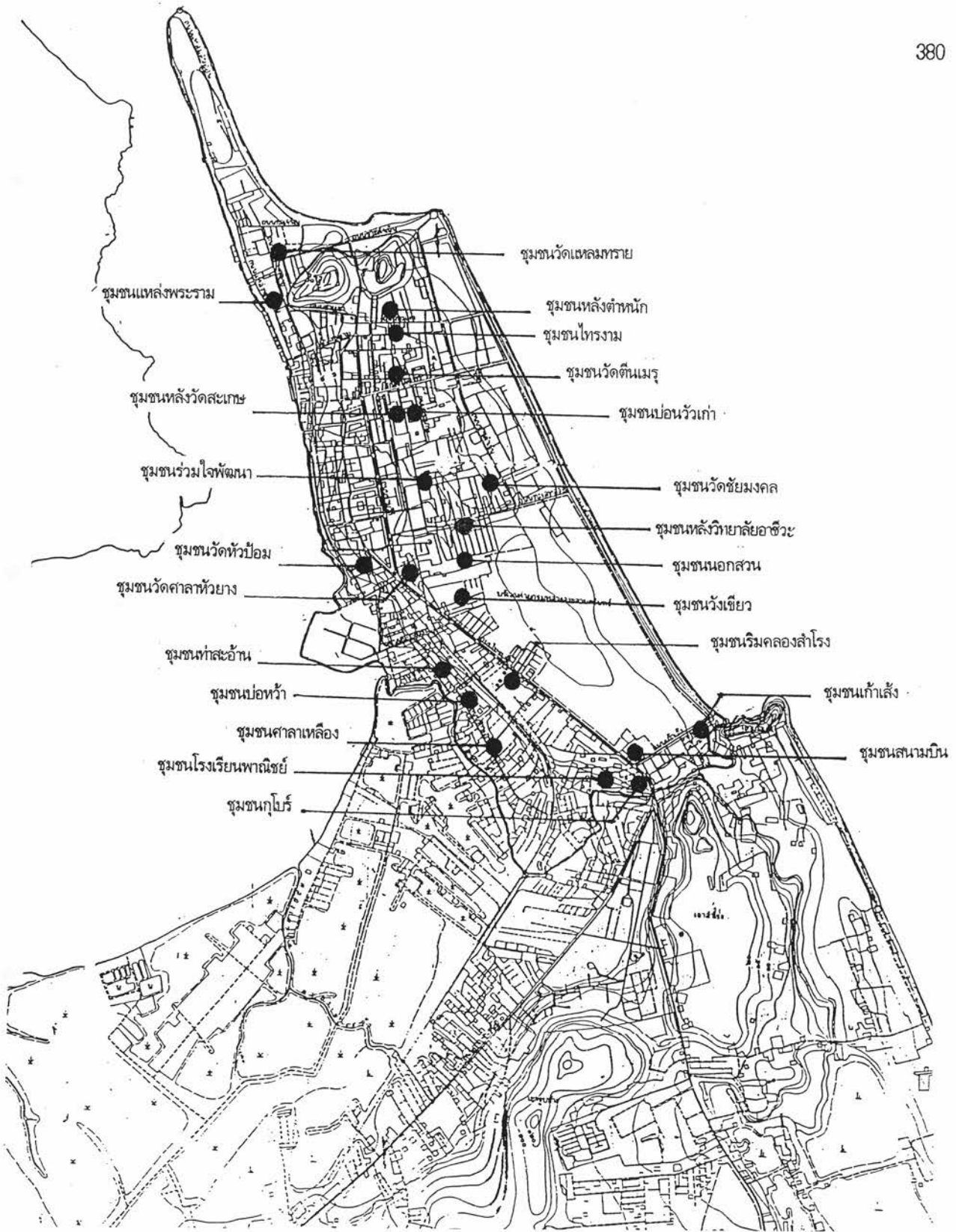
ต่างๆ บรรยากาศของย่านค่อนข้างเงียบสงบ แต่ไม่มีความร่มรื่น บางซอยเป็นที่ตั้งของชุมชนแออัด มีความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ขาดเอกลักษณ์ของย่าน

- ย่านชุมชนที่พักอาศัยทางด้านทิศใต้

บริเวณทางด้านทิศใต้นั้น อยู่ภายนอกเขตเทศบาลเมืองสงขลาออกไปตามถนนทางหลวงหมายเลข 407 โดยบริเวณนี้เป็นย่านที่พักอาศัยเกิดใหม่ของเมืองสงขลา เนื่องจากการขยายตัวของเมืองสามารถมาได้ ตามเส้นทางนี้เส้นทางเดียว โดยเรียกบริเวณนี้ว่า

ย่านสำโรง โดยที่แห่งนี้เป็นที่ตั้งของที่พักอาศัยและพาณิชยกรรม ที่ตั้งออกมาเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองในด้านที่พักอาศัย และหอพัก เพราะตั้งอยู่บริเวณย่านสถานศึกษา คือสถาบันราชภัฏ และ มหาวิทยาลัยทักษิณ ทำให้เกิดพาณิชยกรรมด้านการค้าและบริการ โดยส่วนใหญ่เป็นร้านอาหารและร้านรับพิมพ์งาน ถ่ายเอกสาร ถ่ายรูป เป็นต้น บริเวณริมถนน 407 และภายในซอยจะเป็นที่อยู่อาศัยโดยมีลักษณะเป็นบ้านจัดสรร และบ้านเดี่ยว ทางเฮาส์ เป็นที่อยู่อาศัยแห่งใหม่ที่เริ่มขยายตัวออกมา ทำให้การบริการทางด้านโครงสร้างพื้นฐานเป็นการระบายน้ำ และน้ำประปา ยังไม่เพียงพอ และถนนยังไม่มีการทำถนนบางซอยยังมีผิวจราจรขรุขระ เป็นหลุมเป็นบ่อ เกิดน้ำท่วมซึ่งเวลามีฝนตก บรรยากาศโดยรวมของย่านมีลักษณะขาดความร่มรื่น ร้อนและดูขาดชีวิตชีวา ผู้คนต่างคนต่างอยู่ไม่ค่อยมีคนใส่ใจกัน บริเวณนี้เกิดปัญหาอาชญากรรมลักทรัพย์บ่อยครั้ง

ชุมชนแออัดเมืองสงขลา นอกจากย่านต่างๆ ที่เป็นที่พักอาศัยของเมืองสงขลาแล้ว ในเมืองสงขลาซึ่งได้ผลกระทบจากการพัฒนาเมืองที่ผ่านมา โดยการที่เน้นเพียงแค่การพัฒนาเมือง โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม ทั้งภาคเกษตรกรรม ละทิ้งการพัฒนาชนบท เน้นเพียงแต่เศรษฐกิจแบบพึ่งคนอื่น พึ่งรัฐ พึ่งฝรั่ง แทนการพึ่งตนเองอย่างในอดีตที่เคยเป็นมา จนในปัจจุบันเราพบแล้วว่าสาม สี่ทศวรรษที่ผ่านมา เราพบว่าชนบทล่มสลาย คนชนบทเริ่มอพยพเข้ามาสู่เมืองเกิดเป็นชุมชนแออัด เกิดขึ้นตามเมืองใหญ่ในหลายภาคของภูมิภาคนี้ เมืองสงขลาที่เช่นกันที่มีชุมชนแออัดที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเมืองที่ผ่านมา ในปัจจุบันเมืองสงขลาที่มีชุมชนแออัดในเมืองสงขลาจำนวน 22 แห่ง แต่ชุมชนแออัดในเมืองสงขลาแตกต่างจากชุมชนแออัดในที่อื่นๆ บางชุมชนของเมืองสงขลาที่มีอายุ 80 - 90 ปีก็มี เช่น ชุมชนเก้าเส้ง ชุมชนวัดหัวป้อม ชุมชนวัดแหลมทราย โดยส่วนใหญ่แล้วผู้ที่อพยพเข้ามาในเมืองสงขลามาจากบริเวณพื้นที่ปลูกข้าว เช่น บริเวณคาบสมุทรมลายู ริมทะเลสาบสงขลา เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ภายในเมือง การบุกรุกที่สาธารณะเป็นของคู่กันของชุมชนแออัด สลัมบางแห่งตั้งอยู่บริเวณริมทางรถไฟสายหาดใหญ่ - สงขลา ซึ่งยกเลิกการเดินทางไปแล้ว ริมคลองสำโรง ริมชายทะเล ที่ราชวัสดู ที่วัด ซึ่งเมืองเป็นชุมชนแออัดและบุกรุกที่สาธารณะ ทำให้มีปัญหา

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาเมืองสงขลา

	แผนที่ 5.14	แสดง ที่ตั้งชุมชนแออัดในเมืองสงขลา	
	มาตราส่วน	ที่มา จากการสำรวจ	
	สัญลักษณ์ ● ที่ตั้งชุมชนแออัด		

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตามมาก็คือ ปัญหาขยะ น้ำเสีย ไฟฟ้า น้ำประปา ถนนหนทาง ยาเสพติด หนี้สินซึ่งเป็นเพราะเป็นผู้มีรายได้น้อย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาของการบริการของรัฐที่ไม่เพียงพอ แต่คนในชุมชนแออัดก็ยังคงรักษาจิตวิญญาณของคนชนบท ความเป็น "ชุมชน" ซึ่งมีมากกว่าคนเมือง การมีปฏิสัมพันธ์กัน อยู่ร่วมกันไม่ใช่อยู่แบบตัวใครตัวมันแบบบ้านเดี่ยว หรือห้องแถว และไม่คอยรู้จักกัน เมื่อมีงานบุญ งานประเพณีก็จะจัดขบวนกันไปที่วัด ถ้าเป็นชุมชนมุสลิม เช่น แก้วเส้ง ก็จะมีมัสยิดเป็นของชุมชน มีโรงเรียนสอนศาสนา เพื่อสืบทอดวิถีของอิสลามต่อไป

ลักษณะวิถีชีวิตของชุมชนแออัดในเมืองสงขลา ในขณะที่คนภายนอกมองว่าชุมชนแออัด คือแหล่งรวมของสารพันปัญหาแต่สถานการณ์ที่สำคัญของชุมชนแออัด ต่อเมืองคือเป็นแหล่งแรงงานเกือบทุกประเภทของเมือง ซึ่งชาวชุมชนแออัดในเมืองสงขลาบอกว่าพวกเขามีอาชีพรับจ้างทั่วไป ซึ่งมีขอบเขตที่กว้างโดยอาจจะเป็นคนขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง คนงานก่อสร้าง คนงานตามโรงงานต่างๆ คนงานตามแพปลา คนงานของเทศบาลเมือง ลูกจ้าง พ่อค้า แม่ค้าในตลาด ชุมชนแออัดในหลายๆ ชุมชนของเมืองสงขลา เช่น ท่าสะอ้าน กุโบร์ แก้วเส้ง มีประชากร 30% ที่ทำงานในโรงงานต่างๆ ในขณะที่ชุมชนรวมใจพัฒนา แหล่งพระราม 40% ทำงานค้าขายของในตลาดของเมือง ชุมชนแก้วเส้ง แหล่งพระราม แหลมทราย วัดหัวป้อม จะทำอาชีพประมงออกเรือ เป็นลูกเรือและอาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น ทำปลาแห้ง ชุมชนแก้วเส้ง เป็นแหล่งปลาเค็มที่ใหญ่ที่สุด แห่งหนึ่งของภาคใต้

2.5 ย่านราชการ

เป็นย่านที่มีพื้นที่ต่อเนื่องโดยตลอดมากที่สุดของเมืองสงขลา โดยที่ตั้งของย่านราชการเมืองสงขลาจะตั้งอยู่บริเวณทางด้านทิศตะวันออกของเมืองสงขลา โดยเริ่มตั้งแต่บริเวณสระบัว ไล่มาเรื่อยๆ จนถึงบริเวณย่านกองทัพเรือสงขลา ทางด้านทิศใต้ของเมือง โดยมีองค์ประกอบทางกายภาพ การใช้ที่ดิน และบรรยากาศของย่านดังนี้

องค์ประกอบทางด้านกายภาพ

บริเวณย่านราชการของเมืองสงขลาเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการในระดับจังหวัด และท้องถิ่น กระจุกตัวอยู่บริเวณริมถนนราชดำเนิน โดยประกอบด้วย สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ที่ทำการคณะเลขาธิการคณะกรรมการสามัญศึกษา สำนักงานที่ดินอำเภอ ที่ว่าการอำเภอเมืองสงขลา สำนักงานเทศบาลเมืองสงขลา หน่วยมาเลเซียที่ 2 สงขลา สำนักงานสาธารณสุขสงขลา ศาลากลางจังหวัดสงขลา สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด ศาลแขวงสงขลา ศาลจังหวัดสงขลา และกองทัพเรือ บริเวณค่ายกรมหลวงสงขลานครินทร์

การใช้พื้นที่

การใช้พื้นที่ของย่าน เป็นที่ตั้งของศูนย์ราชการทำให้มีการใช้พื้นที่ต่อเนื่องมาโดยตลอด โดยเมื่อเปรียบเทียบของการใช้ที่ดิน คิดเกือบเป็นครึ่งหนึ่งของเมืองสงขลา

บรรยากาศของย่าน

บริเวณนี้ตั้งอยู่บริเวณถนนราชดำเนิน ที่ได้ปรับปรุงขยายถนนให้เป็น 6 เลน มีบรรยากาศร่มรื่นสดชื่นเพราะตั้งอยู่ใกล้ชายหาดสมิหลา อีกทั้งเป็นที่ตั้งของสนามกีฬาประจำจังหวัด คือ สนามกีฬาดินนสุวานนท์ การเดินทางมาใช้ติดต่อราชการสะดวกสบาย

2.6 ย่านอุตสาหกรรมประมง

เป็นย่านรวมกิจกรรมประมงโดยการถมที่ดินบริเวณทางด้านทิศตะวันตกของเมืองบริเวณปากคลองสำโรง ฝั่งทะเลสาบสงขลา เพื่อให้เป็นที่เทียบเรือประมง และอุตสาหกรรมเกี่ยวกับประมง โดยเรียกบริเวณนี้ว่าย่านท่าสะพาน

องค์ประกอบทางด้านกายภาพ

บริเวณนี้ประกอบด้วยท่าจอดเรือประมงประมาณ 300 ลำ ซึ่งส่วนใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภายในพื้นที่ประกอบด้วย โรงงานอุตสาหกรรม เช่น พวกห้องเย็น อาคารพาณิชย์ และตลาดเทศบาล ซึ่งเป็นตลาดนัด

การใช้พื้นที่

ภายในพื้นที่ยังมีลักษณะการใช้ที่ดินที่ยังไม่หนาแน่น โดยตัวอาคารโรงงานจะอยู่ติดริมทะเลสาบ ส่วนอาคารพาณิชย์ตั้งอยู่บริเวณกลางพื้นที่ โดยรอบยังมีลักษณะโล่ง ยังไม่มีการเข้ามาใช้ประโยชน์จากที่ดิน แต่ทางเทศบาลเมืองได้จัดระบบโครงสร้างพื้นฐานเข้ามาในพื้นที่อย่างสมบูรณ์ ทั้ง ไฟฟ้า ประปา การระบายน้ำ รวมถึงได้ให้ความสำคัญในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยมีอบาบน้ำเสียตั้งอยู่ในบริเวณนี้ด้วย

บรรยากาศของย่าน

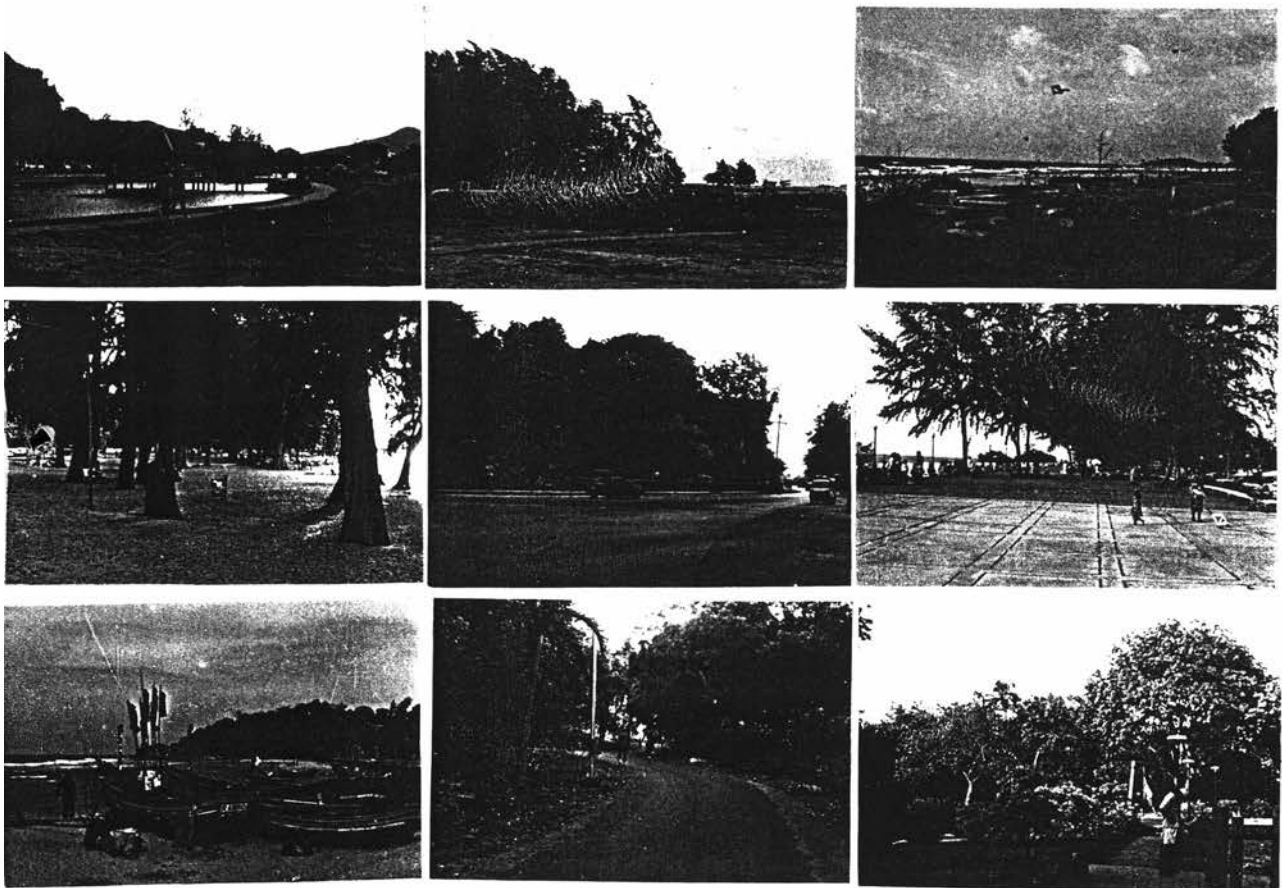
มีลักษณะไม่คึกคักเท่าไร อาคารพาณิชย์ที่เทศบาลได้สร้างไว้ ยังไม่มีการใช้งานอย่างเต็มที่ บรรยากาศไม่ร่มรื่น บริเวณโดยรอบยังรก มีวัชพืชขึ้น ขาดการดูแล มีการนำขยะมาทิ้งและเผาบริเวณนี้ ทำให้เกิดเป็นสภาพเสื่อมโทรม ภูมิทัศน์โดยรวมแห้งแล้ง ขาดต้นไม้ใหญ่ที่สร้างความร่มรื่น กิจกรรมของย่านที่น่าจะคึกคักกลับเงียบเหงา ขาดการดูแลจากทางเทศบาล

ภาพที่ 5.17 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านราชการ

ภาพที่ 5.18 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านอุตสาหกรรมประมง

ภาพที่ 5.19 แสดงการใช้พื้นที่และบรรยากาศของย่านสถานที่พักผ่อนและนันทนาการ

2.7 ย่านสถานศึกษา

เนื่องจากนโยบายการพัฒนาจากภาครัฐ ได้กำหนดบทบาทเมืองสงขลาให้เป็นที่ตั้งของสถานศึกษาในทุกระดับชั้นโดยมีแหล่งที่เป็นสถานศึกษารวมตัวกันจนเป็นย่านภายในเมืองสงขลา 2 ย่านดังนี้

1. ย่านสถานศึกษาราชวงศ วิทยาเขตสงขลา ตั้งอยู่บริเวณริมถนนลพบุรีราชนเรศดำเนินติดชายทะเล ทำให้มีบรรยากาศของสถานที่งดงามสดชื่นจากทะเล
2. ย่านสถานศึกษาราชภัฏ และ มหาวิทยาลัยทักษิณ ตั้งอยู่บริเวณริมถนน 407 ด้านหลัง ติดวงษา รูปช้าง และเขาส่าโรง

2.8 ย่านสถานที่พักผ่อนและนันทนาการ

ในบริเวณเมืองสงขลามีสถานที่ๆ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของเมืองต่อเนื่องเป็นกิจกรรมกันอยู่ บริเวณด้านทิศตะวันออกของเมืองโดยไล่มาจากบริเวณแหลมสน สระบัว สวนเสรี เขาน้อย เขาตั้งกวทาดสมิหลา เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวเมือง และนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ยามเย็นชาวเมืองได้ใช้พักผ่อน หย่อนใจ ออกกำลังกาย เป็นภูมิทัศน์ของท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ สมควรที่จะได้รับการรักษาและดูแลเป็นอย่างดี โดยพื้นที่แห่งนี้เสมือนปอดของเมือง เป็น Open Space หาดใหญ่ หลากหลายกิจกรรม และวิถีชีวิตของผู้คนได้มาใช้พื้นที่แห่งนี้ ทั้งค้าขาย อาหาร เกิดเป็นบรรยากาศเมืองที่หลากหลาย

3. อนาคต

ลักษณะเฉพาะของพื้นที่มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นย่านชุมชนและพาณิชยกรรมทางด้านทิศใต้ของเมืองตามเส้นทางถนน 407 เนื่องจากข้อจำกัดของการพัฒนาพื้นที่หลายๆ ด้าน เนื่องจากที่ดินส่วนใหญ่เป็นของทางราชการ และเป็นบริเวณอนุรักษ์เพื่อสิ่งแวดล้อม มากกว่า 50% การที่กรรมสิทธิ์ที่ส่วนใหญ่เป็นของเอกชนรายย่อย ทำให้เป็นข้อจำกัดอีกประการหนึ่งของการพัฒนาพื้นที่ รวมถึงการที่ชุมชนเมืองสงขลามีลักษณะเป็นชุมชนปิด เนื่องจากเส้นทางเข้าออกเมืองมีจำกัดเพียงสองเส้นทาง การติดต่อกับพื้นที่อื่นมีน้อย ทำให้การขยายตัวของเมืองจึงลงมาทางใต้ เกิดการขยายตัวของชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นเป็นที่อยู่อาศัยเสียเป็นส่วนใหญ่ และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาเป็นย่านพาณิชยกรรมแห่งใหม่ของเมือง แต่ในปัจจุบันการให้บริการของโครงสร้างพื้นฐานของรัฐต่อพื้นที่บริเวณนี้ยังไม่สมบูรณ์ ในอนาคตหากมีการพัฒนาพื้นที่ให้ต่อเนื่องควรให้ความสำคัญกับบริเวณนี้ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะก่อเกิดปัญหาให้กับเมืองในอนาคต หากขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง ปล่อยให้มีการพัฒนาโดยไม่มีขอบเขต

4. สรุปลักษณะเฉพาะของย่านโดยภาพรวม

ภายในเมืองสงขลาประกอบด้วยองค์ประกอบของพื้นที่ย่านที่มีรากฐานจากชุมชนที่มีพัฒนาการจากการเป็นเมืองท่าค้าขายในอดีต ทำให้เมืองสงขลาในอดีตมีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ย่านที่สำคัญของเมือง โดยศึกษาจากองค์ประกอบทางกายภาพ การใช้ที่ดิน บรรยากาศของย่าน ทำให้ทราบถึงลักษณะเฉพาะของย่านต่างๆ ภายในเมืองสงขลา

ในอดีตเมืองสงขลาสามารถแบ่งลักษณะเฉพาะของย่านภายในเมืองออกเป็น 2 ย่าน

- **ย่านใจกลางชุมชน** จากการที่เมืองสงขลาเป็นเมืองท่าค้าขาย ลักษณะเฉพาะของการเป็นเมืองท่าทำให้ตัวเมืองสงขลาตั้งชิดกับบริเวณทะเลสาบสงขลาซึ่งมีเรือสินค้าเข้าออกเป็นจำนวนมาก บริเวณย่านใจกลางชุมชนจึงมีลักษณะเฉพาะเด่นในทางด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากเป็นอันดับ 1 โดยแสดงออกจากอาคารสิ่งก่อสร้างในอดีตที่มีลักษณะคล้ายอาคารพาณิชย์ในปัจจุบันที่มีลักษณะของอาคารห้องแถว มีลักษณะทรงจีน ปลูกติดกันบริเวณถนนนครใน ที่ด้านล่างเป็นร้านค้า บริษัทของชาวต่างชาติที่เข้ามาดำเนินการค้าขายกับชาวเมืองสงขลา รวมถึงการใช้เป็นที่พักอาศัยด้วย ทำให้การใช้ที่ดินบริเวณนี้มีความหนาแน่นสูง เกิดเป็นพื้นที่ย่านใจกลางชุมชนที่มีผู้คนเข้ามาภายในพื้นที่นี้จากทั้งในท้องถิ่นและต่างท้องถิ่น เกิดเป็นความพลุกพล่านในขณะที่มีกิจกรรมการค้าขาย

- **ย่านพักอาศัย** มีลักษณะเฉพาะของความเป็นย่านที่พักอาศัย ในอดีตจะเป็นการตั้งอาคารพักอาศัยโดยรอบพื้นที่ย่านใจกลางชุมชน โดยจะตั้งอยู่บริเวณ ถ.นางงาม ถ.ยะหริ่ง ถ.พัทลุง ถ.ยะธา ถ.รามัญ ซึ่งเป็นชุมชนพักอาศัยที่เก่าแก่ของเมือง ซึ่งยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

หลังจากการที่เมืองสงขลาเริ่มเจริญจากการค้าขาย รวมถึงช่วงการเปลี่ยนแปลงการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 มาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ภายในเมืองเก่าสงขลามีความคับแคบลง พื้นที่ย่านใจกลางชุมชนเริ่มขยายตัวออกไป เกิดเป็นอาคารพาณิชย์ต่างๆ ติดชิดริมทะเลสาบสงขลา ย่านพักอาศัยของเมืองก็เริ่มขยายออกไปตามทิศทางต่างๆ ทำให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น จากบทบาทของเมืองซึ่งเป็นผลมาจากแผนพัฒนา ที่ให้เมืองสงขลาเป็นเมืองหลัก โดยมีบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางการบริหาร, การศึกษา, การสาธารณสุข, การอุตสาหกรรม ทำให้การกำหนดย่านในปัจจุบันจึงมีความหลากหลาย แบ่งแยกเป็นหน่วยของย่านได้ชัดเจน

- **ย่านเมืองเก่าถนนนครนอก นครใน** ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นที่ตั้งของย่านการค้าเก่าแก่ของเมือง เป็นย่านที่เป็นพื้นที่ย่านใจกลางชุมชน แต่ปัจจุบันได้ซบเซาลง การค้ากิจการต่างๆ ได้ย้ายออกจากย่าน

ทำให้ลักษณะเฉพาะของย่านในอดีตได้เปลี่ยนแปลงไป เหลือเพียงเป็นบริเวณพักอาศัยเก่าแก่ของเมือง ซึ่งยังคงความมีลักษณะเฉพาะของเมืองเก่า จากองค์ประกอบทางกายภาพที่แสดงทางลักษณะอาคารบ้านเรือนและบรรยากาศการดำเนินชีวิตของผู้คนในย่านนี้

- ย่านอาหารการกินของเมือง ลักษณะเฉพาะของย่านนี้ยังไม่เปลี่ยนแปลงจากอดีตมากนัก ทั้งสภาพแวดล้อม อาคารบ้านเรือนในอดีตยังคงมีให้เห็นอยู่ บรรยากาศของย่านวิถีชีวิตความเป็นละแวกบ้านสูงกว่าย่านอื่นๆ หลายอย่างบริเวณนี้ยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมให้เห็นอยู่ ภายในบริเวณนี้ยังมีศาลเจ้าหลายแห่งเป็นศูนย์รวมจิตใจ แสดงให้เห็นถึงในอดีตในที่แห่งนี้เป็นที่พักอาศัยของชุมชนชาวจีนซึ่งยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

- ย่านพาณิชย์กรรม ในอดีตย่านพาณิชย์กรรมของเมืองอยู่บริเวณถนนนครนอก นครใน ซึ่งเคยเป็นพื้นที่ย่านใจกลางชุมชนในอดีต แต่เมื่อมีการย้ายแหล่งพาณิชย์กรรมออกจากพื้นที่ โดยเกิดย่านพาณิชย์กรรมแห่งใหม่ของเมืองบริเวณตลาดทรัพย์สินซึ่งเป็นย่านที่มีความหลากหลายทางกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จึงเกิดเป็นบริเวณพื้นที่ย่านใจกลางชุมชนแห่งใหม่ด้วย โดยลักษณะเฉพาะของย่านแตกต่างจากในอดีต ซึ่งการค้าบริเวณนี้จะเป็นลักษณะของตลาดในปัจจุบัน ไม่ได้ทำการค้าขายแบบเรือซึ่งใช้เส้นทางทางน้ำ ปัจจุบันการค้าอาศัยการขนส่งทางบก

- ย่านชุมชนพักอาศัย จากการขยายตัวเมืองออกไปและย่านที่พักอาศัยของเมืองก็กระจายไปตามพื้นที่ต่างๆ ด้วยเช่นกัน ในแต่ละย่านจึงมีความแตกต่างในเชิงพื้นที่และบรรยากาศมาก รวมถึงองค์ประกอบทางกายภาพ ขึ้นอยู่กับช่องทางและโอกาสของย่านที่จะสามารถรองรับความทันสมัย เส้นทาง ที่ตั้งและค่านิยมทางสังคม ทำให้ลักษณะเฉพาะของย่านที่พักอาศัยในยุคปัจจุบันแตกต่างจากในอดีตอย่างเห็นได้ชัด โดยในการศึกษานี้ขอกล่าวถึงภาพโดยรวมของลักษณะเฉพาะของย่านชุมชนที่พักอาศัยในปัจจุบัน ลักษณะเฉพาะของชุมชนที่พักอาศัยมีลักษณะเฉพาะตัวที่ง่ายต่อการขยายตัวทางกายภาพและค่านิยมทางสังคม อันเนื่องมาจากพื้นฐานทางสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจ ลักษณะเฉพาะดั้งเดิมของชุมชนพักอาศัยในอดีตถูกภาวะความทันสมัยเข้าไปเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางกายภาพบ้านและชุมชน ทำให้บรรยากาศของย่านโดยรวมแตกต่างจากอดีตไปมาก ศูนย์กลางทางจิตใจที่สำคัญคือวัดได้ลดความสำคัญลง ชีวิตและสังคมต่างคนต่างอยู่ ทำให้บรรยากาศของละแวกบ้านลดคุณค่าลง เป็นผลจากการพัฒนาที่มีผู้คนต่างถิ่นอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาภายในเมืองมากขึ้นรวมถึงข้อจำกัดทางพื้นที่ของเมืองสงขลามีความคับแคบทำให้ภายในเมืองสงขลามีชุมชนแออัดมากขึ้น

- ย่านราชการ ลักษณะเฉพาะของย่านเป็นที่รวมของสถานที่ราชการต่างๆ ไว้ในบริเวณเดียวกัน ทำให้เกิดความสะดวกของผู้ที่เข้ามาติดต่อราชการ เมืองสงขลามีบริเวณที่เป็นย่านราชการที่มีบรรยากาศดีมาก มีความสดชื่นเพราะตั้งอยู่ริมทะเล เส้นทางที่ตัดผ่านก็ได้รับการดูแลตกแต่งถนนหนทางต่างๆ สวยงาม

- ย่านอุตสาหกรรม ลักษณะเฉพาะของพื้นที่ย่านคือ แหล่งรวมกิจกรรมที่รวมเกี่ยวกับธุรกิจประมง อยู่บริเวณท่าสะพาน ซึ่งเป็นการถมที่ดินบริเวณทะเลสาบสงขลาด้านใต้ของเมืองเพื่อสร้างขึ้นเป็นบริเวณที่มีอุตสาหกรรมเฉพาะโดยได้รับการดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี แต่ขาดการดำเนินการที่ต่อเนื่องทำให้บริเวณย่านดังกล่าวมีสภาพการใช้ที่ดินไม่เกิดประโยชน์สูงสุด บรรยากาศโดยรวมของย่านไม่เหมือนย่านอุตสาหกรรมที่มีความคึกคักจากผู้คนที่เข้ามาใช้กิจกรรมในพื้นที่

- ย่านนันทนาการและแหล่งพักผ่อน ลักษณะเฉพาะของย่านนี้ของเมืองสงขลามีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยมีองค์ประกอบทางสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่หลากหลาย ทั้งภูเขา ชายทะเล ป่าสน มีสวนสาธารณะ ลานโล่งเพื่อทำกิจกรรมของเมือง ทำให้บรรยากาศของย่านมีความคึกคักตลอดทั้งวันจากผู้คนที่มาพักผ่อนและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสัมผัสเกิดเป็นบรรยากาศสาธารณะที่มีสีสัน มีทั้งบรรยากาศของการเป็นหมู่เหล่าและความเป็นส่วนตัว มีกิจกรรมที่หลากหลายผู้คนในเมืองได้ใช้บริเวณนี้เป็นทั้งที่พักผ่อนและค้าขายเล็กๆ น้อยๆ

5. สภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่ย่าน

จากในอดีตพื้นที่ย่านใจกลางเมืองชุมชนก็เป็นพื้นที่ย่านการค้า ตลาดและที่พักอาศัย โดยเป็นศูนย์กลางที่ผู้คนเข้ามาใช้ทำกิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่ แต่ปัจจุบันกิจกรรมภายในเมืองเพิ่มมากขึ้นบริเวณที่เป็นพื้นที่ย่านใจกลางเมืองชุมชนในปัจจุบันจึงเปลี่ยนเป็นย่านพาณิชยกรรมของเมืองแทน โดยเราสามารถเห็นถึงปัญหาที่ปรากฏภายในแต่ละย่านได้ดังนี้

ย่านเมืองเก่าถนนนครนอก นครใน ปัญหาที่ปรากฏได้แก่

- ปัญหาทางด้านองค์ประกอบทางกายภาพ หลังจากบริเวณนี้เคยเป็นพื้นที่ย่านใจกลางเมืองชุมชน มีการค้าขายและเป็นบริเวณที่พักอาศัยเก่าแก่ บริเวณนี้สองฟากถนนเต็มไปด้วยอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม มีเอกลักษณ์โดดเด่น แต่ในปัจจุบันได้ทรุดโทรมลง มีการสร้างแก้ไข ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ทำให้ขาดความกลมกลืนกับพื้นที่ย่านเกิดเป็นทัศนอุจาดให้แก่พื้นที่

- ปัญหาทางด้านการใช้พื้นที่ จากการลดบทบาทจากย่านการค้าระดับเมืองเหลือเพียงการค้าระดับย่าน ทำให้การใช้พื้นที่บริเวณนี้ซบเซาลง เกิดมีกิจกรรมที่แปลกปลอมเข้ามาในพื้นที่ เช่น โรงกลึง ทำเทียบเรือ ประมง ทำให้เกิดปัญหาต่อการใช้พื้นที่ มีปัญหามลภาวะและการทำลายอาคารที่เป็นคุณค่าทางเอกลักษณ์

- ปัญหาทางด้านบรรยากาศ บรรยากาศของย่านในอดีตที่เคยดีก็ดักจกจากกิจกรรมการค้ากลับซบเซาลง อาคารบ้านเรือนแถบนี้ปิดขาดบรรยากาศความมีชีวิตชีวา เป็นเพียงซากแห่งอดีตที่รอวันล่มสลายและถูกลืมเลือนถึงอดีตที่เคยรุ่งเรืองของย่าน

ย่านอาหารการกินของเมือง ปัญหาที่ปรากฏได้แก่

- ปัญหาทางด้านองค์ประกอบทางกายภาพ พื้นที่บริเวณนี้เคยอยู่โดยรอบพื้นที่ย่านใจกลางชุมชน ทำให้มีองค์ประกอบทางกายภาพที่หลากหลาย ทั้งอาคารที่พักอาศัย ร้านอาหารจำนวนมาก วัดและศาลเจ้าจีน ซึ่งเป็นย่านชุมชนที่พักอาศัยแห่งหนึ่งของเมือง แต่ในปัจจุบันบ้านและชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นอาคารต่างๆ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโดยหึ่งลักษณะเดิมๆ ทำให้ขาดความกลมกลืนกับสภาพโดยรอบ

- ปัญหาทางด้านการใช้พื้นที่ บริเวณที่เป็นลานโล่งกิจกรรมของเมืองถูกจำกัดไม่ได้ให้ใช้ประโยชน์แก่ชุมชน เช่น บริเวณลานหน้าศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และศาลเจ้าพ่อกวานอู อาคารเก่าแก่ในอดีตถูกรื้อถอนปลูกสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ และหอพัก ที่มีลักษณะแตกต่างจากการใช้พื้นที่ดั้งเดิมเพราะที่ดินมีราคาสูงขึ้น ทำให้ต้องมีการเพิ่มขึ้นอาคารให้สูงขึ้น

- ปัญหาทางด้านบรรยากาศ บรรยากาศของย่านยังคงความเป็นอดีตของเมืองสงขลาที่แฝงอยู่ในยามเช้าและเย็น มีผู้คนเข้ามาใช้บริการร้านอาหารการกินของเมือง ซึ่งอาหารการกินก็เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของเมืองสงขลา ยามบ่ายมีผู้คนเข้ามานั่งดื่มชา กาแฟ พูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราว ข่าวสารในห้องถื่นก็กระจายออกไป ซึ่งเป็นวิถีชีวิตและสังคมที่ผูกพันกับท้องถิ่นซึ่งจางหายไปในเมืองใหญ่ๆ ที่ผู้คนไม่มีเวลาพบปะพูดคุยกัน เร่งรีบ แต่บรรยากาศของย่านได้ถูกทำลายจากการเปลี่ยนแปลงไป แม้จะมีการปรับปรุงบริเวณศาลเจ้าหลักเมืองและศาลเจ้าบริเวณนี้โดยเทศบาล แต่ได้ปิดกั้นการใช้บริเวณกิจกรรมที่โล่งว่างภายในเขตศาลเจ้า ซึ่งในอดีตผู้คนได้ใช้บริเวณนี้เป็นศูนย์ชุมชน

ย่านพาณิชย์กรรม ปัญหาที่ปรากฏได้แก่

- ปัญหาด้านองค์ประกอบทางกายภาพ ภายในบริเวณย่านพาณิชย์กรรมของเมืองเกิดจากการย้ายพื้นที่ย่านใจกลางชุมชนมาอยู่บริเวณตลาดทรัพย์สิน เกิดเป็นแหล่งพาณิชย์กรรม มีองค์ประกอบทางกายภาพ

หลายอย่างรวมตัวกันอยู่ทั้งตลาด อาคารพาณิชย์ค้าขายและบริการ รวมถึงพักอาศัยกระจุกตัวกันอยู่หนาแน่น ซึ่งอาคารสิ่งก่อสร้างบริเวณนี้จะสร้างความแปลกแยกโดดเด่น ขาดความกลมกลืนกับบรรยากาศดั้งเดิม เกิดความแออัดของการเข้ามาใช้กิจกรรมเพราะความคับแคบของพื้นที่

- ปัญหาการใช้พื้นที่ ในอดีตถนนถูกนำมาเป็น Open Space หรือที่โล่งว่างในการเกิดกิจกรรมทางด้านการค้า สร้างความสนิทสนมคุ้นเคยกันระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อรวมถึงผู้ซื้อด้วยกัน ซึ่งการเกิดย่านพาณิชย์กรรมแห่งใหม่ไม่ได้ให้ความสำคัญของพื้นที่โล่งว่าง แต่ใช้ประโยชน์ใช้สอยอย่างเต็มที่แทน

- ปัญหาทางด้านบรรยากาศ บรรยากาศของย่านแม้จะดูมีความคึกคักแต่ก็ขาดชีวิตชีวา และความประทับใจต่อผู้พบเห็น การใช้สอยในพื้นที่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการตกแต่งภูมิทัศน์

ย่านที่พักอาศัย ปัญหาที่ปรากฏได้แก่ ปัญหาเฉพาะจุดที่จะแทรกตัวอยู่ในย่าน

- ปัญหาด้านองค์ประกอบทางกายภาพ โดยเฉพาะบ้านและชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านความหนาแน่นและการขยายพื้นที่ออกไปใหม่ โดยเฉพาะบ้านและชุมชนทางด้านทิศใต้ ซึ่งมีปัญหาทั้งทางด้านการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

- ปัญหาการใช้พื้นที่ พื้นที่จะถูกกำหนดขอบเขตชัดเจน ขาดความสัมพันธ์กันในรูปแบบวิถีชีวิตละแวกบ้าน พบเห็นได้โดยทั่วไปของพื้นที่ย่านชุมชนที่พักอาศัยที่ขยายตัวออกไปจากบริเวณย่านเมืองเก่า แต่ความสัมพันธ์กลับพบได้จากชุมชนแออัดภายในเมือง เพราะวิถีชีวิตแบบนี้ผูกพันกับคนซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้คนในชนบทซึ่งนำเอาวิถีชีวิตความสัมพันธ์ช่วยเหลือกัน

- ปัญหาทางด้านบรรยากาศ บรรยากาศโดยรวมของย่านชุมชนที่พักอาศัยภายในบ้านจะมีความรู้สึกเป็นส่วนตัว มีบรรยากาศร่มรื่น แต่บรรยากาศภายนอกถนนจะดูแห้งแล้งเงิบเหงา

ย่านอุตสาหกรรมประมง มีปัญหาที่ปรากฏได้แก่

- ปัญหาทางด้านองค์ประกอบทางกายภาพ องค์ประกอบทางกายภาพของย่านนี้จะประกอบด้วย ท่าเทียบเรือ โรงงานอุตสาหกรรม โรงงานแช่แข็ง อาคารพาณิชย์กรรม และตลาด โดยองค์ประกอบเหล่านี้ได้ถูกจัดสร้างขึ้นตามนโยบายจากบทบาทที่ให้เมืองสงขลาเป็นเมืองอุตสาหกรรมที่ใช้แหล่งวัตถุดิบจากการประมงและการขนส่ง โดยการถมที่บริเวณทางด้านใต้ และเรียกย่านนี้ว่าท่าสะพาน แต่ปัจจุบันถูกปล่อยให้เป็นที่รกร้างเสื่อมโทรม

- ปัญหาการใช้พื้นที่ พบว่าเมื่อมีการสร้างอาคารกิจกรรมใช้สอยในพื้นที่แล้วแต่ไม่ได้รับการใช้สอยอย่างเต็มที่ อาคารพาณิชย์ที่ต้องการให้เกิดเป็นย่านพาณิชย์กรรมการค้าไม่มีผู้คนเข้ามาดำเนินกิจการ สภาพแวดล้อมทางกายภาพถูกปล่อยให้เสื่อมโทรมเป็นที่ทิ้งขยะ และมีการบุกรุกของชุมชนแออัด
- ปัญหาทางด้านบรรยากาศ ขาดความคึกคักจากกิจกรรมที่เกิดขึ้น บรรยากาศแห้งแล้งเพราะถูกปล่อยให้รกร้างขาดสุนทรีย์ภาพ

ส่วนในย่านสถานที่ราชการ, ย่านสถานศึกษา และย่านสถานที่พักผ่อนและนันทนาการ ในเมืองสงขลาถือได้ว่ามีลักษณะเฉพาะตัวที่ไม่เหมือนเมืองใด มีองค์ประกอบทางกายภาพ การใช้พื้นที่และบรรยากาศที่มีคุณค่ามีลักษณะเฉพาะเป็นเอกลักษณ์ของย่านที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป

2.1.3 การประเมินคุณค่าในระดับพื้นที่ย่าน

เป็นการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นในด้านพื้นที่ระดับย่าน ประกอบด้วยย่านเมืองเก่าถนนนครนอก นครใน ย่านอาหารการกินของเมือง ย่านพาณิชย์กรรม ย่านพักอาศัย ย่านอุตสาหกรรมประมง ย่านสถานที่ราชการ ย่านสถานศึกษา ย่านสถานที่พักผ่อนและนันทนาการ โดยการให้คะแนนทางด้านบวกและลบ (ตารางที่ 5.6)

ตารางที่ 5.6 แสดงการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นในด้านพื้นที่ระดับย่าน

ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นด้านพื้นที่ระดับย่าน		ยุคอดีต			ยุคปัจจุบัน			อนาคต			ภาพรวม			ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นด้านพื้นที่ระดับย่าน							
		+			-			+			-					+			-		
		3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3			3	2	1	1	2	3
ย่านเมืองเก่า ถนนนครนอก- นครใน	- เมืองค้ประกอบทางกายภาพที่กลมกลืน รูปแบบ	■	■	■							■	■	■							- องค์กรประกอบทางกายภาพที่แปลกแยก รูปแบบ	ย่านเมืองเก่า ถนนนครนอก- นครใน
	- กิจกรรมที่คึกคัก มีชีวิตชีวา																			- กิจกรรมชมเขา ขาดลิตรว และชีวิตชีวาต่อชุมชนและ	
	- มีคุณค่าต่อวิถีการดำเนินชีวิตต่อชุมชนและท้องถิ่น	■	■	■							■	■	■							- ค่าต่อวิถีชีวิตของชุมชนและท้องถิ่นลดลง	
	- มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว บรรยากาศ ภูมิทัศน์อาคาร	■	■	■							■	■	■							- ขาดเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทำลายบรรยากาศ ภูมิทัศน์	
	- บ้านเรือน มีสุนทรียภาพสูง	■	■	■							■	■	■							- อาคารบ้านเรือน สุนทรียภาพการทำลาย ทดหาย	
ย่านอาหารการกิน ของเมือง	- เมืองค้ประกอบทางกายภาพที่กลมกลืน รูปแบบ	■	■	■							■	■	■							- องค์กรประกอบทางกายภาพที่แปลกแยก ไม่กลมกลืน	ย่านอาหารการกิน ของเมือง
	- กิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่																				
	- มีคุณค่าต่อวิถีการดำเนินชีวิตต่อชุมชนและท้องถิ่น	■	■	■							■	■	■							- การใช้พื้นที่แตกต่างจากการดำเนินชีวิตของผู้คนในพื้นที่	
	- มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเกิดเป็นสุนทรียภาพที่มีคุณค่า	■	■	■				■	■	■				■	■	■				- เอกลักษณ์เฉพาะตัวของย่านหายไป ทำลายบรรยากาศ	
ย่านพาณิชย์กรรม	- มีคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจแก่ท้องถิ่น	■	■	■							■	■	■							- ทำลายระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม	ย่านพาณิชย์กรรม
	- การใช้พื้นที่เกิดประโยชน์สูงสุด										■	■	■				■	■	■	- การใช้พื้นที่ทำลายบรรยากาศและสุนทรียภาพของ	
	- มีบรรยากาศของวิถีชีวิตท้องถิ่นมีชีวิตชีวา สอดคล้อง	■	■	■							■	■	■							- บรรยากาศรีบเร่ง แออัด ขาดระเบียบ	
	- กับพื้นที่																				

ตารางที่ 5.6 แสดงการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นในด้านพื้นที่ระดับย่าน (ต่อ)

ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นด้านพื้นที่ระดับย่าน		ยุคอดีต			ยุคปัจจุบัน			อนาคต			ภาพรวม			ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นด้านพื้นที่ระดับย่าน														
		+			-			+			-												+			-		
		3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3										3	2	1	1	2	3
คุณค่าทางด้าน +		คุณค่าทางด้าน -																										
ย่านชุมชน พักอาศัย	- องค์ประกอบทางกายภาพกลมกลืน อบอุ่น มีรูปแบบ	█	█	█				█	█	█				█	█	█				- องค์ประกอบทางกายภาพหนาแน่น ขาดความอบอุ่น	ย่านชุมชน พักอาศัย							
	เฉพาะตัวภายในย่าน																			เป็นกันเอง ไม่มีความสัมพันธ์กัน								
	- การใช้พื้นที่เลื่อนไหลต่อเนื่อง ยึดหยุ่นต่อกิจกรรม	█	█	█				█	█	█				█	█	█				- การใช้พื้นที่ถูกแบ่งย่อย มีขอบเขต								
	- บรรยากาศสงบเป็นส่วนตัว ร่มรื่น ไม่แออัด	█	█	█				█	█	█				█	█	█				- บรรยากาศขาดความร่มรื่น แห้งแล้ง มีชีวิตแต่ไม่มีชีวา								
ย่านอุตสาหกรรม ประมง	- องค์ประกอบทางกายภาพมีความกลมกลืนเหมาะสม						█	█	█				█	█	█				- องค์ประกอบทางกายภาพแปลกแยก แตกต่างจาก	ย่านราชการ								
	กับพื้นที่																		พื้นที่ย่าน									
	- การใช้พื้นที่เกิดประโยชน์สูงสุด							█	█	█				█	█	█			- การใช้พื้นที่ปนกับย่านอื่น ๆ สร้างปัญหา									
	- มีบรรยากาศคึกคัก มีชีวิตชีวา ตามลักษณะกิจกรรม							█	█	█				█	█	█			- บรรยากาศ ซบเซา ขาดการเอาใจใส่ดูแล									
ย่านราชการ	- องค์ประกอบทางกายภาพกลมกลืนเหมาะสมกับ						█	█	█				█	█	█				- องค์ประกอบทางกายภาพขาดความต่อเนื่องและ	ย่านราชการ								
	กิจกรรมในพื้นที่																		กลมกลืนกัน									
	- การใช้พื้นที่ต่อเนื่องกันตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น							█	█	█				█	█	█			- การใช้พื้นที่หนาแน่น									
	- บรรยากาศและภูมิทัศน์ร่มรื่น เติบโตแสดงความมั่นคง							█	█	█				█	█	█			- บรรยากาศและพื้นที่แออัด ไม่สามารถขยายตัวได้อีก									
ย่านสถานศึกษา	- องค์ประกอบทางกายภาพมีความกลมกลืนกัน						█	█	█				█	█	█				- องค์ประกอบทางกายภาพขาดความกลมกลืนกัน ไม่มี	ย่านสถานศึกษา								
	รูปแบบกิจกรรมเดียวกัน																		ความเป็นรูปแบบกิจกรรมเดียวกัน									
	- การใช้พื้นที่ต่อเนื่องกันเกิดเป็นเอกภาพ													█	█	█			- การใช้พื้นที่ตั้งอยู่ที่ไม่เหมาะสม									
	- บรรยากาศ มีภูมิทัศน์ที่ร่มรื่น สงบเงียบ มีสุนทรียภาพ							█	█	█				█	█	█			- บรรยากาศแห้งแล้งอีกที่ก็ครึกโครม ขาดสุนทรียภาพ									

ตารางที่ 5.6 แสดงการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นในด้านพื้นที่ระดับย่าน (ต่อ)

ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นด้านพื้นที่ระดับย่าน		ยุคอดีต					ยุคปัจจุบัน					อนาคต					ภาพรวม					ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นด้านพื้นที่ระดับย่าน											
		+		-			+		-			+		-			+		-														
		3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3	3	2			1	1	2	3						
คุณค่าทางด้าน +		คุณค่าทางด้าน -																															
ย่านสถานที่พักผ่อน และนันทนาการ	- องค์ประกอบทางกายภาพที่กลมกลืน มีรูปแบบของ																														- องค์ประกอบทางกายภาพไม่ต่อเนื่อง มีความหนาแน่น	ย่านสถานที่พักผ่อน และนันทนาการ	
	กิจกรรมที่อยู่ มีชีวิต ชิว																														กิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้อง ดูสับสน		
	- การใช้พื้นที่ต่อเนื่อง มีความยืดหยุ่นต่อการเกิด																																- การใช้พื้นที่ถูกทำลาย จากกิจกรรมที่แปลกแยก
	กิจกรรมต่าง ๆ																																
	- บรรยากาศ มีภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่งดงาม ร่มรื่น																																- บรรยากาศและสุนทรีย์ภาพถูกทำลายจากความ
	มีชีวิตชีวา มีสุนทรีย์ภาพสูง																																- เสื่อมโทรมของพื้นที่ เอกลักษณะของท้องถิ่นจาก
หมายเหตุ +	รวม	33					0																								รวม	หมายเหตุ -	
ค่า 3 = คุณค่าทาง + สูง ค่า 2 = คุณค่าทาง + ปานกลาง ค่า 1 = คุณค่าทาง + ต่ำ	ลักษณะเฉพาะของย่าน	ความเป็นย่านปรากฏ เป็นแม่แบบของท้องถิ่น ดั้งเดิมที่ทรงคุณค่า	ความเป็นย่านเริ่มมี อิทธิพลจากการพัฒนา ที่นำเอาระยะ วัฒนธรรมตะวันตก นำรูปแบบการดำเนิน ชีวิตแบบใหม่ ขาดความ กลมกลืนกับรูปแบบ ดั้งเดิม	รูปแบบการดำเนินชีวิต แบบใหม่จะมีแนวโน้ม ในการเปลี่ยนแปลง ภายในท้องถิ่นมากขึ้น	การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ในบางจุดของท้องถิ่น แต่ภายในท้องถิ่นยังคง มีลักษณะเฉพาะและ คุณค่าในหลายด้าน	การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ในบางจุดของท้องถิ่น แต่ภายในท้องถิ่นยังคง มีลักษณะเฉพาะและ คุณค่าในหลายด้าน	ลักษณะเฉพาะของย่าน	ค่า 3 = คุณค่าทาง - สูง ค่า 2 = คุณค่าทาง - ปานกลาง ค่า 1 = คุณค่าทาง - ต่ำ																									

3. ระดับละแวกบ้าน (จากอดีตที่ส่งผลถึงปัจจุบัน)

3.1 การประมวลลักษณะเฉพาะขององค์ประกอบละแวกบ้าน

การศึกษาได้ใช้เทคนิควิธีการศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพของ Paul D. Sprieregren นำมาใช้ในการศึกษาลักษณะเฉพาะตัวขององค์ประกอบชุมชน โดยเน้นการศึกษาถึงรูปแบบกิจกรรม การใช้พื้นที่และบรรยากาศขององค์ประกอบชุมชนในละแวกบ้าน ประเภทบ้านเรือนของชาวเมือง วัด ตลาด เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนในระดับละแวกบ้านซึ่งแตกต่างกันตามยุคสมัย โดยการสังเกตแล้วสุ่มตัวอย่างเพื่อการศึกษาพร้อมกับทฤษฎีและการสัมภาษณ์ผู้คนที่อยู่ในท้องถิ่น ซึ่งแยกประเภทการศึกษาได้ดังนี้

3.1.1 บ้านเรือนชาวสงขลา จากการศึกษาและสำรวจในพื้นที่เมือง พบว่าบ้านเรือนของชาวสงขลาถูกสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยแรกตั้งเมือง มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงรูปแบบมาหลายสมัยจนมีรูปแบบสมัยใหม่แบบตะวันตก โดยสามารถจำแนกได้โดยใช้อายุของบ้านเป็นเกณฑ์พิจารณาคือ

- บ้านที่มีอายุตั้งแต่ 100 ปีขึ้นไป (พ.ศ. 2379 - 2540) ซึ่งเป็นบ้านในยุคอดีต
- บ้านที่มีอายุระหว่าง 40 - 100 ปี (พ.ศ. 2475 - 2540) อยู่ในสมัยปัจจุบัน
- บ้านที่มีอายุระหว่าง 1 - 40 ปี (พ.ศ. 2500 - 2540) ในยุคปัจจุบันอยู่ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 1 - 7

จากอายุของบ้านเรือนเหล่านี้สามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการศึกษาพัฒนาการของบ้านเรือน, รูปแบบ, กิจกรรม, การใช้พื้นที่และบรรยากาศภูมิทัศน์ของบ้านในยุคอดีตถึงปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตได้ดังนี้

1. ยุคอดีต (พ.ศ. 2379 - 2540)

ปรากฏการณ์ทางสังคมประการหนึ่งของเมืองสงขลาที่ชาวจีนได้มอบให้กับสังคมของไทยคือ การก่อให้เกิดชุมชนเมืองขึ้นโดยลักษณะของชุมชนดังกล่าวจะประกอบด้วย บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย ศาสนสถาน และตลาดร้านค้าที่รวมกลุ่มอยู่บริเวณเดียวกัน ซึ่งแต่เดิมการเกิดขึ้นของเมืองส่วนใหญ่จะเป็นผลมาจากความต้องการความปลอดภัย และการป้องกันการโจมตีจากข้าศึก ในเมืองเป็นที่อยู่ของเจ้านาย ขุนนาง ข้าราชการ ตลาดมีแต่ร้านค้าและที่ว่างพอที่จะให้บรรดาพ่อค้า, แม่ค้าและชาวบ้านนำสิ่งของมาวางขายกันแลกเปลี่ยนในตอนเช้าหรือตอนเย็นเท่านั้น แต่การเกิดลักษณะชุมชนเมืองตามแบบชาวจีนในระยะหลังได้เริ่มจากตำแหน่งจวนเจ้าเมือง และมีร้านค้าที่อยู่อาศัยของพวกพ่อค้ารวมอยู่ด้วย อันเป็นผลให้คนหลายอาชีพมาอยู่รวมกัน

เมืองที่เกิดจากย่านตลาดลักษณะดังกล่าวมีเป็นจำนวนมากตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในภาคใต้ของไทย เช่น สงขลา ภูเก็ต พังงา ตรัง นครศรีธรรมราช โดยมีจดหมายเหตุบันทึกเกี่ยวกับอาคารบ้านเรือนของเมืองสงขลาที่มีลักษณะเป็นบ้านเรือนแถวแบบจีนที่ตั้งอยู่ภายในเมืองสงขลามานานแล้ว

ในปี พ.ศ. 2427 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ ได้ทรงบันทึกลักษณะบ้านเรือนในเมืองสงขลาไว้ตอนหนึ่งว่า

“ที่ใกล้กำแพงเมืองด้านตะวันออก มีตึกดินสำหรับเมืองหมู่หนึ่งเป็นโรงหลังคามุงกระเบื้อง มีสายล่อฟ้า ในเมืองมีบ้านราษฎรเป็นตึกจีนบ้าง โรงเรือนเครื่องสับ เครื่องผูกบ้าง เรียงรายไปตามถนนและเป็นหมู่เป็นหย่อม มีเป็นตึกประมาณส่วนหนึ่ง เรืองจากประมาณ 3 ส่วน ศาลเจ้าอื่นๆ หลายแห่ง มีวัดในกำแพง 6 วัด”

ต่อมาเมื่อพระสฤษฐีพจนกรณ ได้เดินทางมาตรวจแหลมมาลาญในพระราชอาณาเขต ร.ศ.113 (พ.ศ. 2437) ได้บันทึกถึงสภาพบ้านเรือนในเมืองสงขลาว่า

“ในเมืองมีถนนสายข้างตะวันตกเป็นสายใหญ่ไปตามทิศเหนือใต้ เป็นถนนศิลาสอ ใช้รถเกวียนได้ สองฟากถนนเป็นตึกแถว 2 แถว ชายผ้าและสิ่งของต่างๆ เป็นร้านชำตลอดไป ทางใต้มีแต่ตามริมถนน ในกำแพงเมืองมีตึกไม่เกิน 200 หลัง รวมทั้งตึกและบ้านเรือนราษฎรในกำแพงเมืองไม่เกิน 1,500 หลังคา” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ รัชกาลที่ 5 ม.2 12 ก/2)

ในจำนวนบ้านเรือนและสิ่งก่อสร้างของราษฎรที่ปรากฏในเอกสารทั้งสองฉบับดังกล่าว ส่วนของอาคารที่เรียกว่าตึกนั้นจะมีลักษณะการก่อสร้างที่เรียกกันทั่วไปในยุคนั้นว่า “เป็นวิธีช่างทำนองจีน” ซึ่งหมายถึงการก่อสร้างอาคารที่มีลักษณะทางกายภาพเป็นแบบสถาปัตยกรรมจีนนั่นเองและอาคารดังกล่าวยังปรากฏเป็นหลักฐานทางสถาปัตยกรรมบริเวณถนนนครนอก นครใน และถนนนางงามมาจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาโดยการสำรวจพื้นที่พบว่า มีการกระจุกตัวบ้านเรือนจีนซึ่งมีอายุเก่าแก่ตั้งแต่สมัยตั้งเมืองสงขลาบริเวณย่อยๆ ซึ่งมีอายุเกิน 100 ปี และมีลักษณะเฉพาะตัวอยู่บริเวณถนนนครนอก นครในเป็นส่วนใหญ่ ส่วนถนนนางงามมีจำนวนลดลงเป็นอย่างมาก ไปจนถึงถนนไทรบุรีแทบจะไม่มีพบบ้านเรือนที่มีลักษณะเฉพาะตัวสามารถแบ่งได้ 3 รูปแบบ

- 1.1 ลักษณะเรือนแถวแบบไทย
- 1.2 ลักษณะเรือนทรงจีน
- 1.3 ลักษณะเรือนแถวแบบซิโน - ยูโรเปียน

1.1 ลักษณะเรือนแถวแบบไทย

ยังคงพบเห็นได้ในแถบถนนนครนอกและนครใน สร้างในช่วงที่มีการตั้งถิ่นฐานชุมชนในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (ปี พ.ศ. 2379)

- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

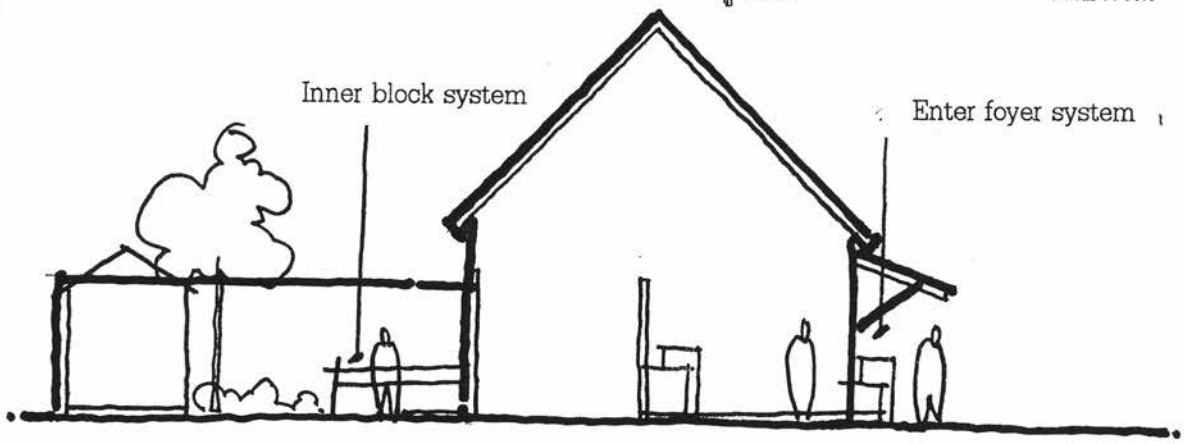
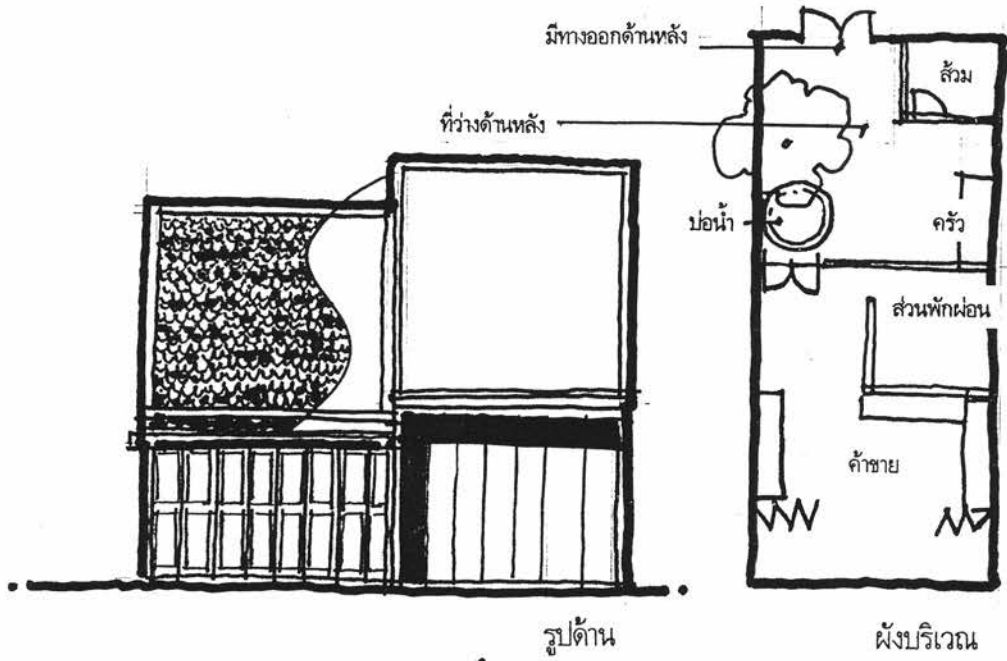
เป็นลักษณะของอาคารชั้นเดียว หลังคาทรงจั่วมีความลาดชันประมาณ 60 องศาขึ้นไป ใช้หลังคามุงกระเบื้องดินเผาจากเกาะยอ มีกันสาดทั้งทางด้านหน้าและด้านข้างและด้านหลังอาคาร บานประตูเป็นแบบบานเฟี้ยม และมีช่องแสงเหนือบานประตูในส่วนของโครงสร้างหลังคาเป็นระบบเสาและคาน วัสดุก่อสร้างใช้ไม้เป็นส่วนใหญ่

- การใช้พื้นที่

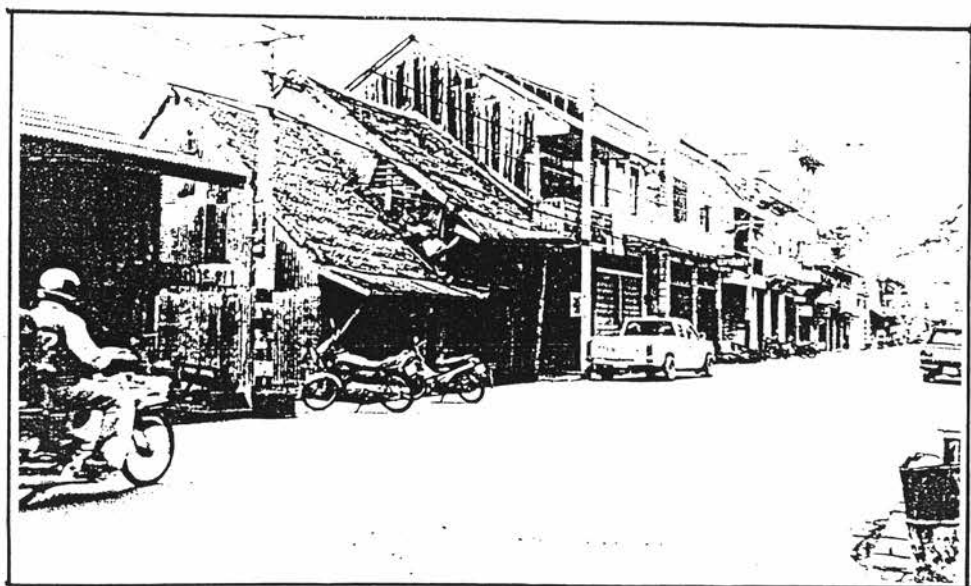
ผังบริเวณบ้านส่วนใหญ่จะหันหน้าเข้าหาถนน ถนนคือลานบ้านที่ใช้ประโยชน์จากสาธารณะและเป็นส่วนหนึ่งของตัวบ้าน เพื่อรองรับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น การค้า การสัญจร เป็นต้น ส่วนผังบริเวณภายในเขตบ้านจะไม่มีอาณาเขตด้านข้าง ตัวบ้านจะมีชั้นเดียวแต่ด้านหลังของบ้านจะมีพื้นที่โล่งว่างใช้ทำกิจกรรมภายในครัวเรือน เช่น ทำอาหาร ซักผ้า ตากผ้า มีบ่อน้ำใช้เพื่อการบริโภคและอุปโภคภายในครัวเรือน

- บรรยากาศ

จะมีลักษณะของการเกิด Open Space 2 แบบ คือมีลักษณะเป็น Open Space ที่แตกต่างกันตามลักษณะการใช้สอยคือ มีพื้นที่โล่งบริเวณโถงทางเข้า (Enter Foyer System) หมายถึงจุดเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ส่วนบุคคลกับพื้นที่สาธารณะ คือบริเวณลานหน้าบ้านพักอาศัย และพื้นที่ว่างระหว่างกลุ่มอาคาร (Inner Block Void) หมายถึงพื้นที่โล่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล ที่มีการใช้สอยเพื่อการพักผ่อน ทำกิจกรรมในครัวเรือน ทำให้แม้ว่าจะอยู่ชิดติดกันแบบเรือนแถว แต่ชีวิตของผู้คนในแถบนี้ก็ยังมีความรู้สึกมีชีวิตชีวาจากการใช้พื้นที่โล่งด้านหน้าบ้านเป็นการพบปะพูดคุยกัน และทำการค้า มีความผูกพันกันและมีความเป็นส่วนตัวเมื่อได้เข้ามาใช้พื้นที่โล่งภายในบริเวณบ้านของตนให้ความรู้สึกสงบเป็นส่วนตัว

รูปตัดตามยาว

ภาพที่ 5.20 แสดงลักษณะเฉพาะบ้านเรือนแถวแบบไทย

1.2 ลักษณะทรงจันทน์

สามารถจำแนกรูปแบบของบ้านเรือนแบบจีนออกเป็น 2 รูปแบบคือ

1.2.1 เรือนหมู่

1.2.2 เรือนเดี่ยว

1.2.3 เรือนแถว

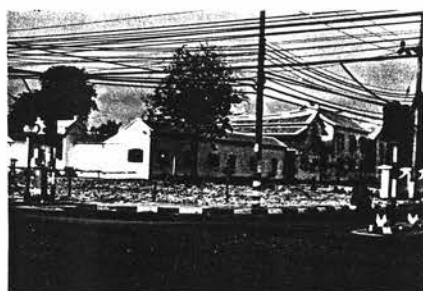
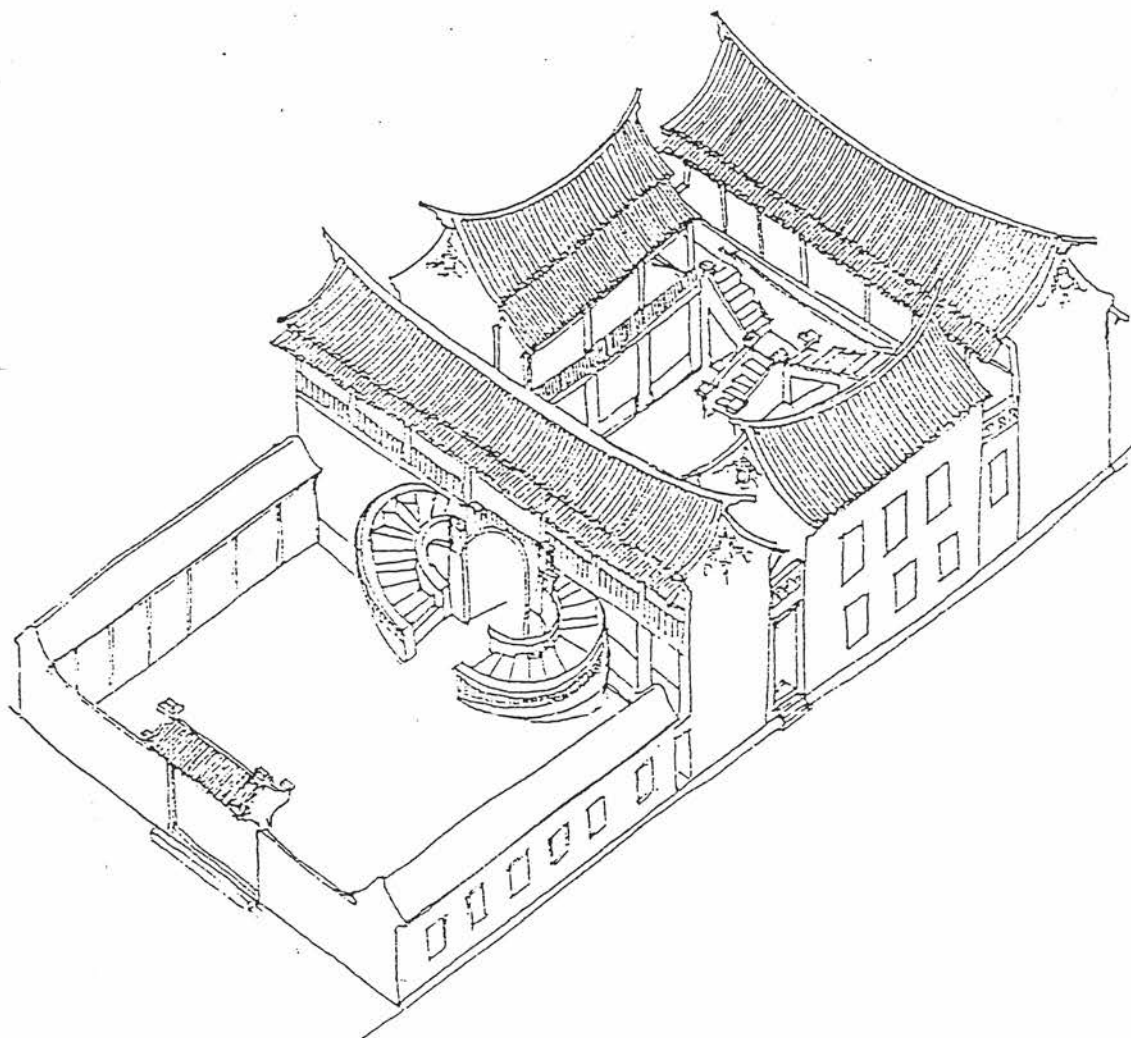
1.2.1 เรือนหมู่ ในบริเวณที่ทำการศึกษาวัดจีนพบว่าเรือนชนิดนี้มีจำนวนเพียง 1 หลัง ได้แก่ อาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดสงขลา ซึ่งตั้งอยู่บริเวณถนนจะนะ และถนนรองเมือง เดิมเป็นบ้านพักส่วนตัวของพระยาสุนทรานุรักษ์ (เนตร ณ สงขลา) ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา สร้างเมื่อปีพุทธศักราช 2421 สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งต่อมาใช้เป็นจวนข้าหลวง ศาลว่าการมณฑลนครศรีธรรมราช และศาลากลางจังหวัดสงขลาเป็นลำดับ หลังจากนั้นถูกทอดทิ้งไว้ให้ทรุดโทรม ในปี พ.ศ. 2516 กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำหรับชาติ และทำการบูรณะซ่อมแซมจนแล้วเสร็จในปีพุทธศักราช 2520 และใช้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลาสืบมา ในปัจจุบันได้มีการบูรณะกำแพงเดิมทิ้งและก่อสร้างใหม่จะแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2542

- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

เป็นอาคารทรงจันทน์ขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยเรือนหมู่อันเป็นลักษณะเฉพาะที่อยู่อาศัยของคหบดี หรือผู้ดีจีน มี 2 ชั้น ก่ออิฐถือปูน ตัวเรือนสี่หลังสร้างในผังสี่เหลี่ยมล้อมรอบที่ว่างตรงกลาง หลังคาลาดทรงงังจันทน์ มีจั่ว มุงหลังคาด้วยกระเบื้องจีนที่เรียกว่ากระเบื้องรางลอนใหญ่ปั้นปูนปิดปลายกระเบื้อง สันหลังคาโค้งแอ่นตรงกลางปลายทั้งสองเขตขึ้นสูงกว่าระดับยอดจั่ว สันหลังคาแบ่งออกเป็นช่วงตามระยะแนวเสา และช่วงกลางสองช่วงระหว่างช่วงประดับตกแต่งด้วยอิฐดินเผาลายฉลุโปร่งแสง สีแดงเพิ่มความสง่างามให้กับตัวบ้านยิ่งขึ้น หน้าจั่วประกอบด้วยลายปูนปั้นเป็นลายเครือจีนล้อมรอบภาพประติมากรรมหุ่นสูงทุกจั่ว (มีทั้งสิ้น 8 หน้าจั่ว) บานประตูหน้าต่างเป็นบานไม้ทั้งแผ่นเปิดเข้าด้านใน โดยเฉพาะบานประตูชั้นบนของเรือนขวางด้านสกัด ทิศตะวันออกเป็นบานเพียงที่ใช้วิธีแกะสลักฉลุโปร่ง เป็นภาพเล่าเรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้าหรือบุคคลสลับกับลายพันธุ์พฤกษาและมังกร บานบานสลักเป็นลายมังกรคั่นเมฆซึ่งไข่มุกไฟอย่างวิจิตรงดงาม โครงสร้างภายในเป็นโครงสร้างไม้ทาสีแดง เรือนโถงใช้โครงสร้างหลังคาแบบยกช่อแป

- การใช้พื้นที่

ตัวเรือนสี่หลังสร้างในผังสี่เหลี่ยมล้อมรอบที่ว่างตรงกลางด้านหน้าหันไปทางทิศตะวันตก ซึ่งมีแหล่งน้ำคือ ทะเลสาบสงขลาจากด้านหน้ามีประตูและกำแพง ภายในมีสนามหญ้าหน้าบ้านกว้าง สองข้างสนามขนานด้วยเรือนโปร่งชั้นเดียว ผังด้านหลังของเรือนโปร่งนี้จะเป็นผนังก่ออิฐทึบเป็นกำแพงของบ้านไปในตัว หน้า

ภาพที่ 5.21 แสดงลักษณะเฉพาะ การใช้พื้นที่ บรรยากาศ ประเภทบ้านเรือนหมู่

เรือนมีบันไดโค้งแยกเป็นสองทางขึ้นไปชั้นบน ระหว่างบันไดเป็นประตูที่สามารถเดินตรงเข้าไปยังส่วนเปิดล้อมของอาคารทั้งหมดที่เป็นชั้นล่างได้ บันไดโค้งที่ทอดขึ้นไปยังตัวตึกชั้นบนจะพบเรือนด้านหน้าซึ่งเป็นอาคารยาวขวางด้านสกัด ด้านทิศตะวันตกมีประตูใหญ่ตรงกลางทะลุไปสู่ชาน ซึ่งชานกับเรือนหลังนี้และเชื่อมต่อกับเรือนหลังอื่นๆ ถัดเข้าไปเป็นเรือนโถงชายคา มีหลังคาคลุมระเบียงยื่นออกมาเชื่อมกับชานของเรือนด้านหน้าเป็นทางสัญจรชั้นบน ตรงกลางวงล้อมเป็นที่ว่างโล่งจากเรือนขวางเมื่อมองตรงไปทางทิศตะวันออกจะเห็นบันไดภายในทอดจากชั้นล่างเป็นบันไดแยกขึ้นมาสู่ชานเรือนด้านหลัง ซึ่งเป็นอาคารยาวขวางตลอด ด้านสกัดของบ้านด้านทิศตะวันออก

- บรรยายภาค

ของอาคารให้ความรู้สึกเป็นที่พักอาศัยของผู้มีอำนาจ การใช้พื้นที่ต่างๆ มีระเบียบเรียบร้อย ทำให้มีรั้วรอบขอบชิด มีความเป็นส่วนตัวมากกว่าในแบบอื่นๆ

1.2.2 เรือนเดี่ยว สามารถแยกออกเป็น 2 ประเภทตามการสำรวจดังนี้

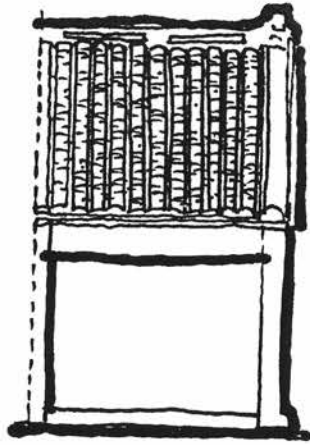
1.2.2.1 เรือนเดี่ยวชั้นเดียว

1.2.2.2 เรือนเดี่ยว 2 ชั้น

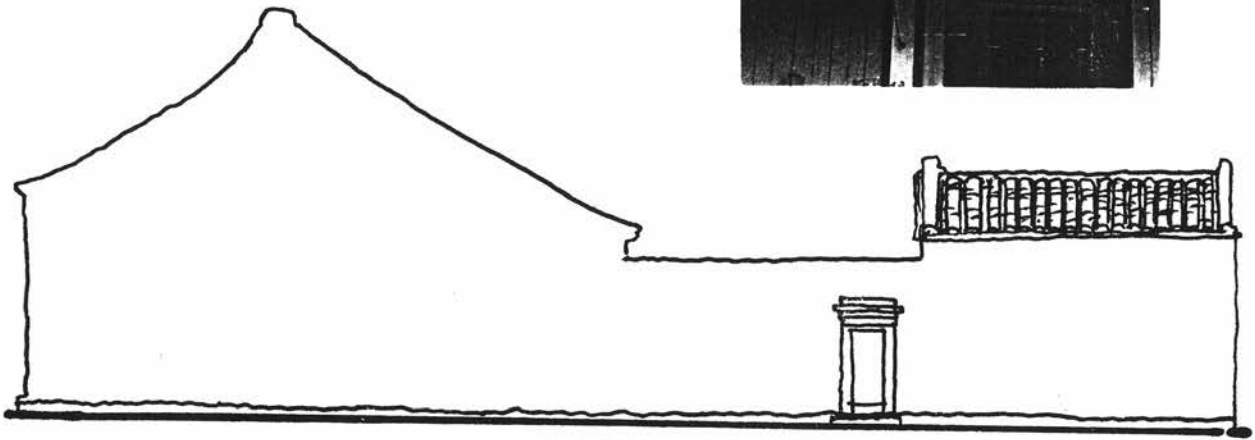
1.2.2.1 เรือนเดี่ยวชั้นเดียว เป็นบ้านที่อยู่อาศัยอีกลักษณะหนึ่งของกลุ่มชาวจีนที่ปรากฏอยู่ในบริเวณถนนนครนอก นครใน

- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

มีลักษณะเป็นบ้านหลังคาทรงจั่ว คล้ายห้องแถวที่ปลูกอยู่เพียงห้องเดียว โดยก่อสร้างยกพื้นสูงกว่าระดับถนนประมาณ 40 - 60 เซนติเมตร แม้จะเป็นบ้านที่ปลูกสร้างอยู่เพียงหลังเดียว โดยไม่ใช้ฝาผนังด้านหนึ่งด้านใดร่วมกับอาคารใกล้เคียงตามลักษณะห้องแถวโดยทั่วไปก็ตาม แต่ลักษณะทางกายภาพและรูปแบบของตัวอาคารไม่ได้แตกต่างไปจากลักษณะของอาคารห้องแถวแต่ประการใด กล่าวคือนิยมปลูกสร้างหันหน้าสู่ถนน ด้านหน้าแคบมีขนาดตั้งแต่ 3.50 เมตร ถึง 5.50 เมตรโดยประมาณ ด้านยาวมีความยาวตั้งแต่ 10 เมตร ถึง 15 เมตรโดยประมาณ เป็นบ้านชั้นเดียวคันทวยเดี่ยว ผนังรับน้ำหนัก ไม่ปรากฏเฉลียงทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ตัวเรือนด้านหน้ามีหลังคาเดี่ยวมุงกระเบื้องรางลอนเล็ก สันหลังคาเป็นเส้นตรงมีทั้งแบบประดับอิฐโปรงและฉาบปูนที่ป

รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

ภาพที่ 5.22 แสดงลักษณะเฉพาะ การใช้พื้นที่ บรรยากาศ ประเภทบ้านเรือนเดี่ยวชั้นเดียว

1.2.2.2 เรือนเดี่ยว 2 ชั้น เป็นบ้านพักอาศัยที่ปลูกสร้างขึ้นเป็นเอกเทศ ไม่ใช้ผาผนังร่วมกัน กับหลังอื่น จากการสำรวจสามารถแบ่งอาคารแบบเรือนเดี่ยว 2 ชั้น ได้อีก 2 ลักษณะคือ ลักษณะเรือนเดี่ยว 2 ชั้นแบบเรือนแถว และเรือนเดี่ยว 2 ชั้นแบบเรือนแก่ง

1. เรือนเดี่ยว 2 ชั้นแบบเรือนแถว ปรากฏอยู่บริเวณถนนนครนอก นครใน เป็นอาคารที่พักอาศัย 2 ชั้น

- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

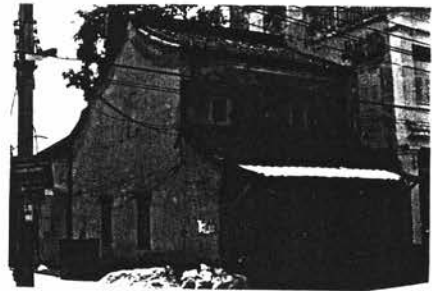
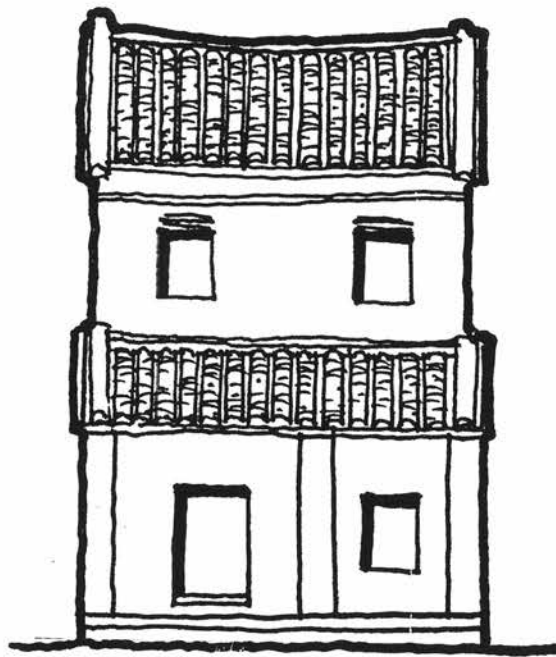
อาคารจะก่ออิฐถือปูน ก่อสร้างเป็นเรือนคูกาเดียว มีทั้งแบบคูกาช่วงเสาเดียว และไม่เกิน 2 ช่วงเสา แบบ 2 ช่วงเสาคือจะก่อสร้างให้ช่วงเสาด้านหนึ่งกว้างขวางกว่าช่วงเสาอีกด้านหนึ่ง โดยผนังด้านหน้าของช่วงเสาด้านกว้างจะเจาะช่องประตูชนิดบานคู่เปิดเข้าด้านใน ส่วนด้านแคบจะเจาะช่องหน้าต่าง เสาด้านหน้าจะก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนักหลังคาเฉลี่ยที่ยื่นออกมาจากตัวอาคารด้านหน้าตรงระดับพื้นชั้นบน หลังคาเรือนทรงจั่ว ด้านหน้ามีตับเดียว ด้านหลังมี 2 ตับลดระดับ

ส่วนแบบช่วงเสาคูกาเดียวจะเป็นวิธีก่ออิฐถือปูนเป็นเสาคูกาหน้าและก่ออิฐต่อเนื่อง เสาเป็นผนังเรือนขนาดเดียวกัน ไม่ทำเสากลางหลังคาเฉลี่ยยื่นออกจากผนังด้านหน้าอาคารเหนือระดับพื้นชั้นบน หลังคาทรงจั่วด้านหน้ามีตับเดียว ด้านหลังมีตับเดียวยาวตลอดอาคาร ที่น่าสังเกตคือ จะไม่มีช่วงที่เป็นลานโล่ง จึงทำให้เป็นบ้านที่ขนาดค่อนข้างสั้น

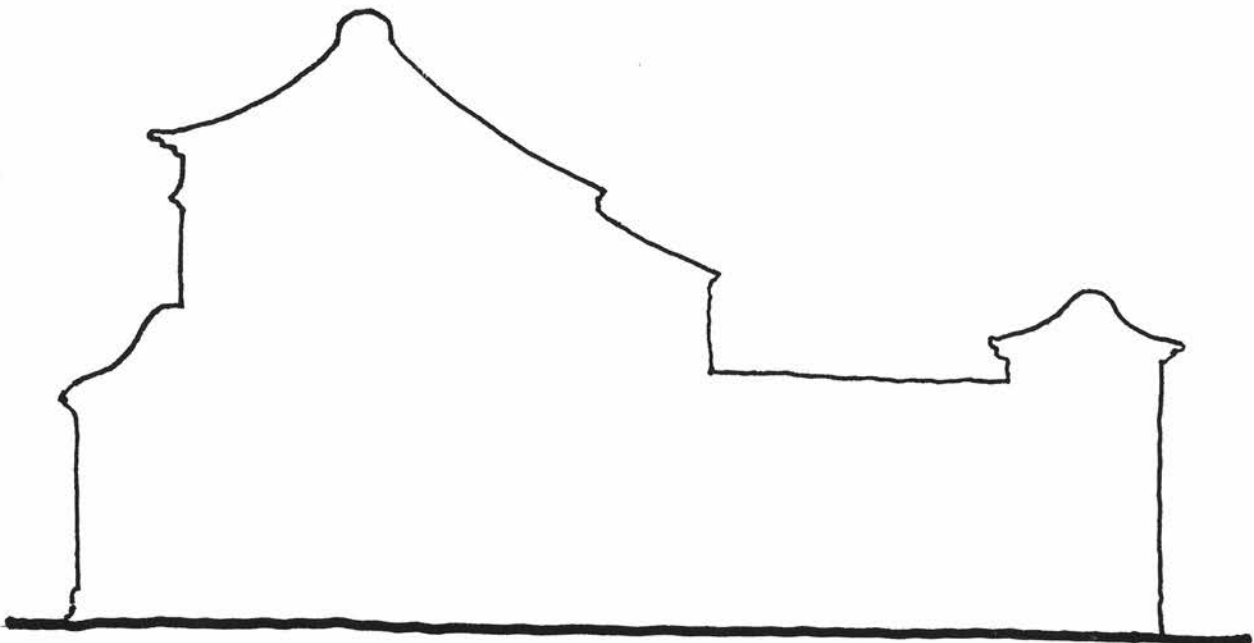
2. เรือนเดี่ยว 2 ชั้นแบบเรือนแก่ง เป็นที่พักอาศัยที่ก่อสร้างกระจายอยู่รอบชุมชนชาวจีนในเขตเมืองสงขลา แต่ส่วนใหญ่ถูกรื้อทิ้งเพื่อสร้างอาคารสมัยใหม่เกือบหมดสิ้น เหลืออยู่เพียงบางหลังที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลศึกษารายละเอียดและลักษณะเฉพาะทางสถาปัตยกรรม เช่น อาคารแม่หม้าย ภายในบริเวณวัดมัทนิมมาวาส

- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

เรือนเดี่ยว 2 ชั้นแบบเรือนแก่ง มีความคล้ายกับเรือนโถงของอาคารเรือนหมู่ (อาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา) ก่อสร้างด้วยวิธีการก่ออิฐถือปูนมีระเบียงและชานด้านหน้า หลังคาด้านหน้ามี 2 ตับ ตับล่างลดชั้นคลุมระเบียง บันไดขึ้นชั้นบนอยู่ด้านหน้าภายนอกตัวอาคารเป็นบันไดแยกขึ้นมาจากชายและขวาพาดจากพื้นลานชั้นไปสู่ทางเข้าประตูบ้านชั้นบน มีซุ้มประตู ตรงหัวของชานเป็นซุ้มประตูหลังคาแก่งเงิน ผนังเป็นลูกกรงดินเผาเคลือบสีเขียวอ่อนติดต่อกันเป็นหน่วยเดียวกับผนังกราวลูกกรงของชานชั้นบน พื้นอาคารชั้นบนรวมถึง

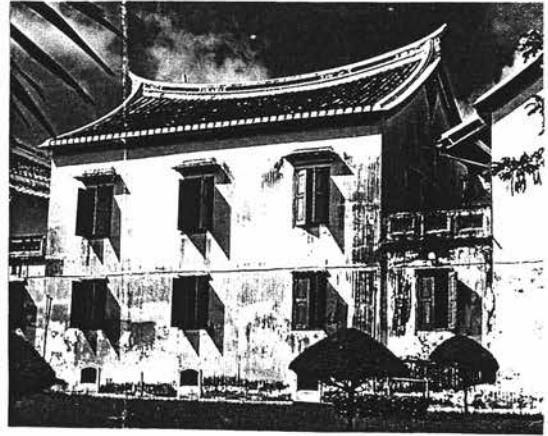
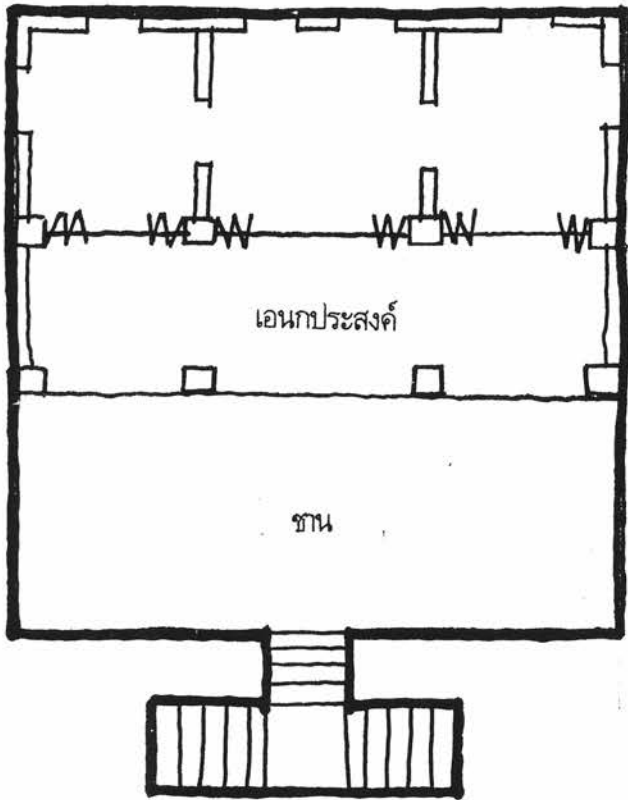

รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

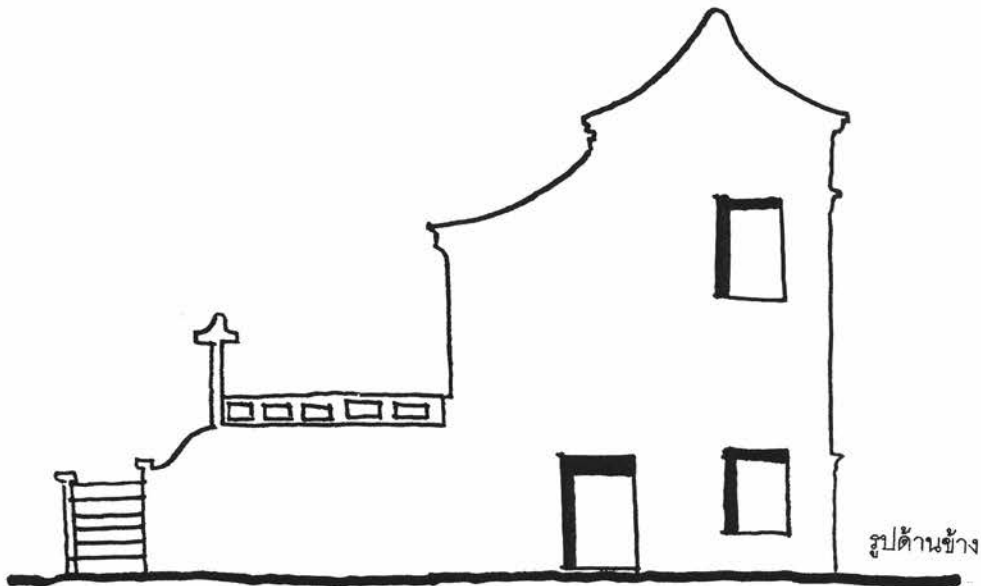
ภาพที่ 5.23 แสดงลักษณะเฉพาะ การใช้พื้นที่ บรรยากาศ ประเภทบ้านเรือนเดี่ยว 2 ชั้น

หมายเหตุ

บ้านเดี่ยวแบบนี้ไม่หลงเหลืออยู่แล้วแต่พบว่าอาคารเรือนหมู่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลามีลักษณะอาคารที่ใกล้เคียง

ผังบริเวณ

รูปด้านข้าง

ภาพที่ 5.24 แสดงลักษณะเฉพาะ การใช้พื้นที่ บรรยากาศ ประเภทบ้านเรือนเดี่ยว 2 ชั้นแบบเรือนแก่ง

พื้นระเบียงปูด้วยไม้กระดาน พื้นชานปูกระเบื้องขนาด 14 x 14 cm. เสาก่ออิฐถือปูนขนาดใหญ่ โครงสร้างส่วนที่เป็นคานวางพาดบนหัวเสา แล้วก่ออิฐทับหลังคานขึ้นเป็นจั่วรับโครงสร้างหลังคา

ส่วนในด้านการใช้พื้นที่และบรรยากาศจะมีลักษณะคล้ายกับเรือนแถวแบบไทย

1.2.3 เรือนแถว จากการสำรวจพบว่าเรือนแถวสามารถแยกออกเป็น 2 ประเภทเช่นกัน

1.2.3.1 เรือนแถวชั้นเดียว

1.2.3.2 เรือนแถว 2 ชั้น

1.2.3.1 เรือนแถวชั้นเดียว เป็นอาคารที่ใช้เป็นอาคารพักอาศัยและทำกิจการการค้าที่มีจำนวนมากที่สุดในจำนวนบ้านเรือนในยุคอดีต เป็นกลุ่มอาคารที่มีลักษณะเป็นแถวหลายคูหาติดต่อกัน โดยมีลักษณะดังนี้

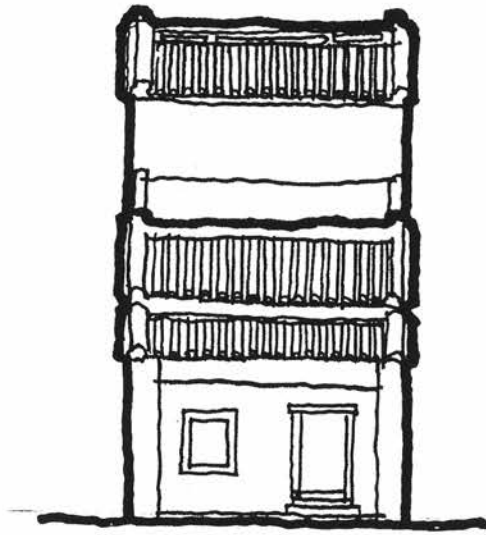
- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

เป็นอาคารเรือนแถว โครงสร้างส่วนใหญ่ใช้วิธีก่ออิฐฉาบปูนและไม้ ยกพื้นสูงจากระดับถนน ประมาณ 40 - 60 เซนติเมตร ประตูมีใช้ทั้งแบบบานพับเปิดเก็บข้างและประตูบานคู่เปิดเข้าด้านใน พื้นมักมี 1 - 2 ระดับ ปูด้วยกระเบื้องหน้าวัวทั้งขนาด 14 x 14 เซนติเมตรหรือขนาด 28 x 30 เซนติเมตร หลังคาลาดลงด้านหน้าและด้านหลังมีทั้งแบบลาดชันด้านละ 2 ตับ และแบบหลังคาเดี่ยว ปล่อยบริเวณจั่วโล่งไม่ตกแต่ง สันหลังคาตรงเป่งเป็นช่วงๆ ระหว่างช่วงใช้อิฐโปร่งประดับตกแต่งหรือใช้วิธีก่ออิฐทับ สันหลังคายาวตลอด เป็นหน่วยเดียวกันทุกคูหา การแบ่งช่วงสันหลังคาจะแบ่งตามระยะแนวเสาริมนอกสุดทั้งสองด้าน และช่วงกลางทั้ง 2 ช่วงเช่นเดียวกับเรือนเดี่ยว ส่วนยกพื้น 2 ระดับจากเสาด้านหน้าคู่แรกเข้าไปประมาณ 1.50 เมตร จะทำพื้นคล้ายเฉลียง แล้วยกระดับขึ้นประมาณ 10 - 15 เซนติเมตรเป็นพื้นชั้นใน ห้องส่วนหน้าเป็นห้องกว้างห้องเดียวตลอด เรือนนอนอยู่ส่วนหลังสุด

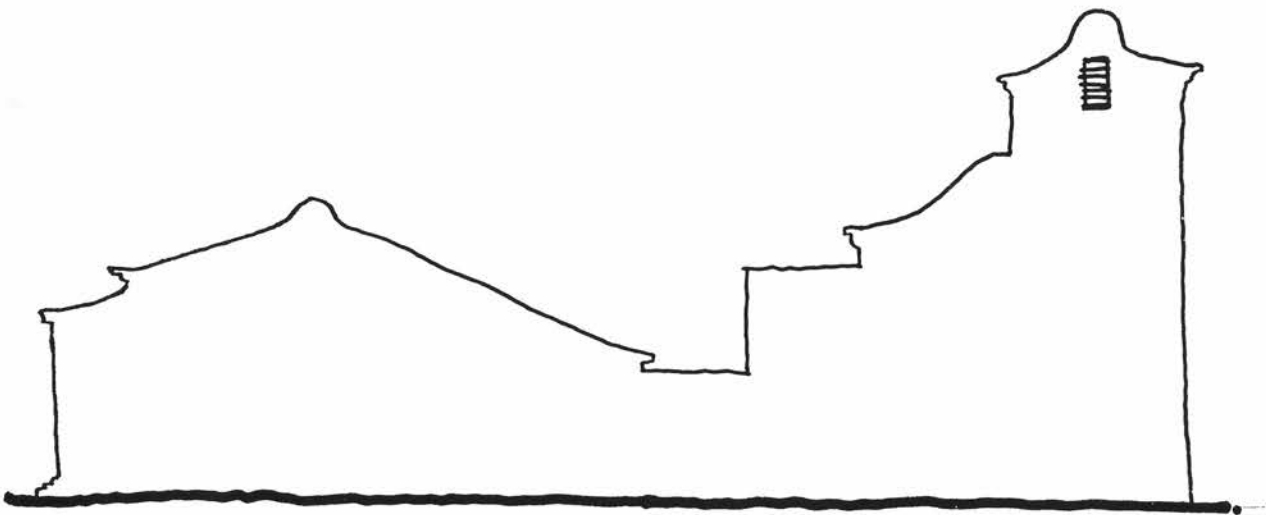
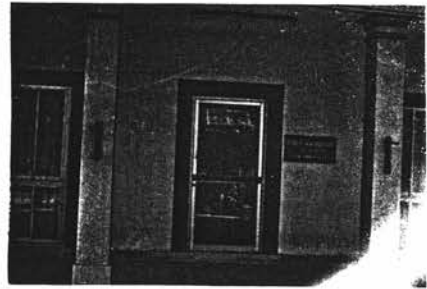
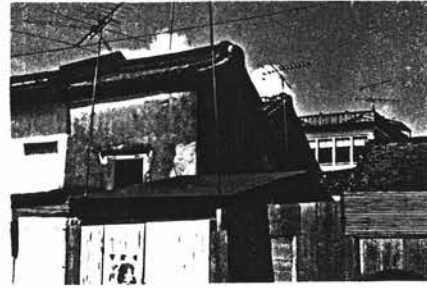
1.2.3.2 เรือนแถว 2 ชั้น เป็นอาคารพักอาศัยที่มีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันมากที่สุด ในจำนวนบ้านที่ทำการสำรวจเป็นตึกแถว 2 ชั้น มีจำนวนตั้งแต่ 2 คูหา ไปจนถึง 3 คูหา ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านพักอาศัยของชาวจีนที่มีฐานะหรือผู้ที่มีตำแหน่งทางราชการในอดีต

- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

เป็นอาคารเรือนแถว 2 ชั้น ขนาดกว้าง 2 - 3 คูหา หลังคาทำเป็นชั้นลดชั้นละ 2 ตับ ตับล่างของด้านหลังจะลาดลงไปจนถึงบริเวณลานโล่งของอาคาร การลดชั้นของหลังคา ด้านหน้า 2 ลักษณะ คือลดชั้นเว้น

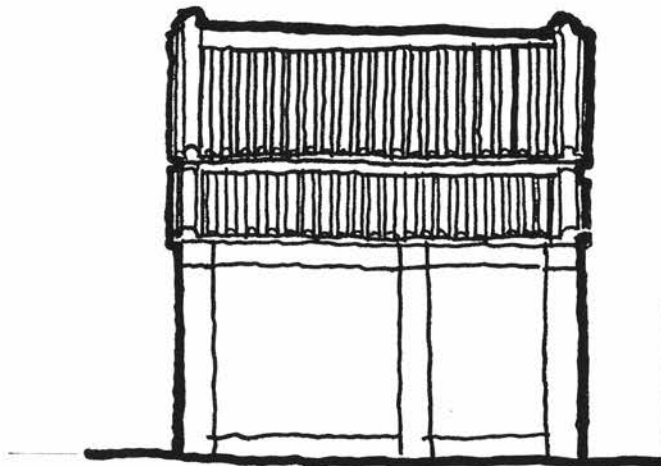

รูปด้านหน้า

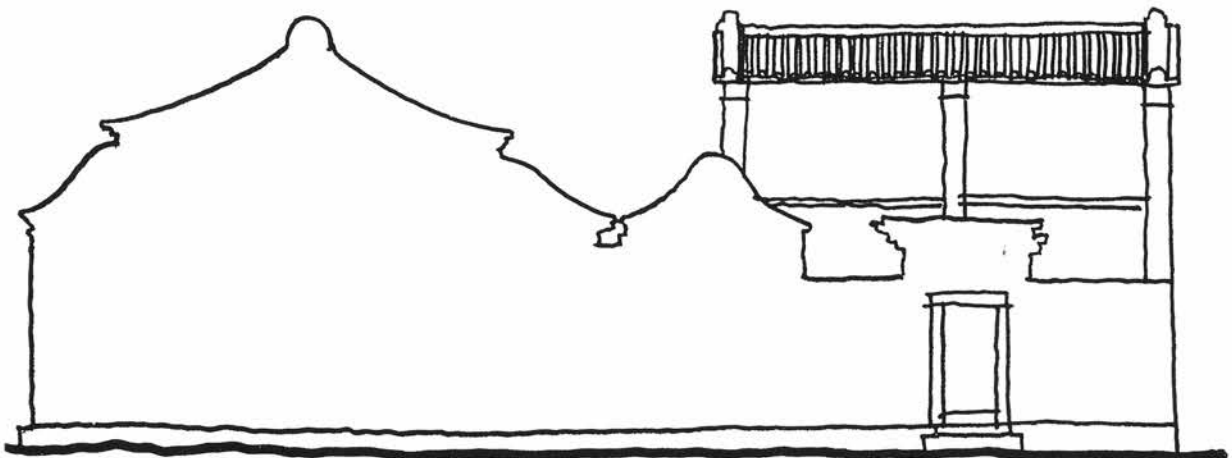

รูปด้านข้าง

ภาพที่ 5.25 แสดงลักษณะเฉพาะ การใช้พื้นที่ บรรยากาศ ประเภทบ้านเรือนแถว 2 ชั้นแบบที่ 1

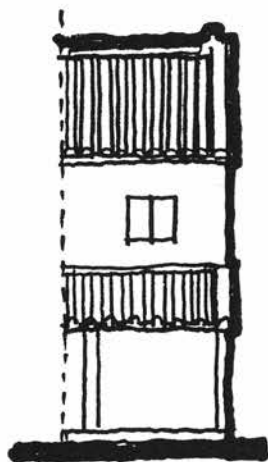

รูปด้านหน้า

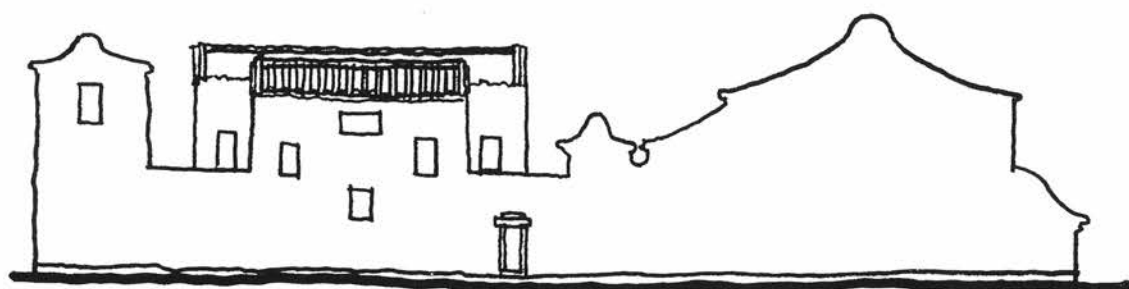
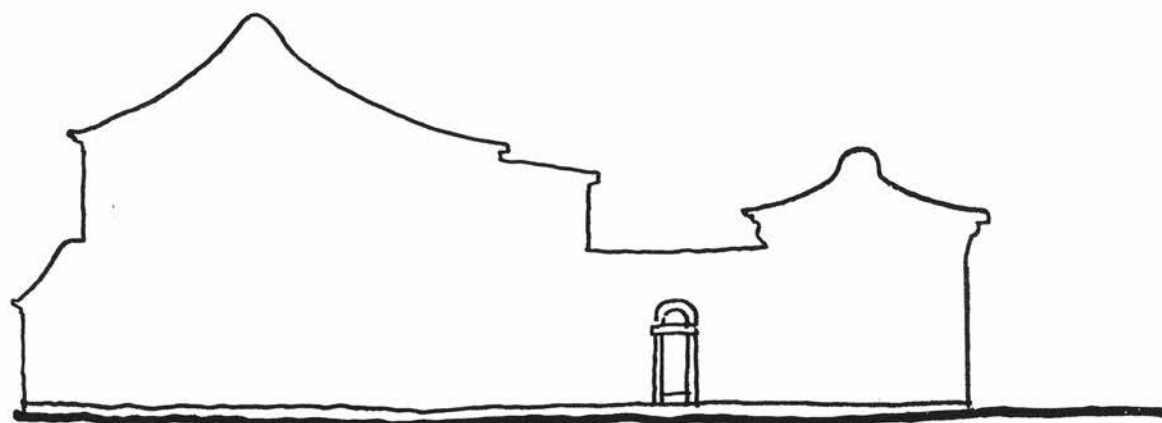

รูปด้านข้าง

ภาพที่ 5.26 แสดงลักษณะเฉพาะ การใช้พื้นที่ บรรยากาศ ประเภทบ้านเรือนแถว 2 ชั้นแบบที่ 2

รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

ภาพที่ 5.27 แสดงลักษณะเฉพาะ การใช้ที่ดิน บรรยากาศ ประเภทบ้านเรือนแถว 2 ชั้นแบบที่ 3

ระยงผนังทำให้เกิดผนังด้านหน้าชั้นบน และลดชั้นไม่เว้นระยงผนัง สันหลังคาโค้งหรือตรง แบ่งเป็นช่วงระยงตามแนวเสาและตรงกลาง 2 ช่วง ประดับตกแต่งด้วยอิฐโปร่ง ก่ออิฐทึบหรือประดับด้วยปูนปั้นเป็นลวดลายต่างๆ นิยมตกแต่งบริเวณजूด้วยวิธีเจาะช่องลมกรุด้วยกระเบื้องปูเคลือบ เจาะช่องแสงหรือปั้นปูนลายเครือจีน บัวชายคาประดับตกแต่งด้วยลายเขียนสี ช่องหน้าต่างเจาะเฉพาะหน้าต่างชั้นบน (กรณีทำหลังคาลดชั้นเว้นระยงผนัง) เป็นหน้าต่างบานคู่ คูหาละ 1 - 3 ช่อง พื้นชั้นล่างปูกระเบื้องเป็นระดับเดียว พื้นของลานโถงลดลง 1 ระดับ มีรูปแบบปลีทย่อยแตกต่างกัน 3 ลักษณะคือ ชนิดเรือนด้านหลังมีเรือนขวาง ชนิดเรือนด้านหลังมีเรือนตาม ชนิดเรือนด้านหลังมีทั้งเรือนขวางและเรือนตาม

ในด้านการใช้พื้นที่และบรรยากาศคล้ายกับเรือนแถวแบบไทย

1.3 เรือนแถวแบบซิโน - ยูโรเปียน

เป็นลักษณะของเรือนแถวที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 ราวปี พ.ศ. 2394 ซึ่งเป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากทั้งจีนและยุโรปตะวันตก อันได้แก่ โปรตุเกส ซึ่งเป็นชนชาติเก่าแก่ที่มีอิทธิพลต่อชาวเอเชีย โดยมีการก่อสร้างอาคารในลักษณะจีนผสมตะวันตกแบบเดียวกับแถบชวา สิงคโปร์และปีนัง

- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

ได้รับอิทธิพลจากจีนชัดเจน อาคารมีที่เว้นว่างภายในเพื่อเป็นบ่อน้ำและส้วม ช่องเปิดมีส่วนโค้ง ด้านบนมีลวดลายระยง ค้ำยันหัวเสาเป็นลวดลายแบบตะวันตก ในช่วงหลังมีการเพิ่มระยงกันสาดเป็นส่วนตกแต่งบนชั้นสองและมีแผงบนหลังคา โครงสร้างเป็นกำแพงรับน้ำหนักต่อมาเปลี่ยนเป็นเสาและคานคอนกรีตเสริมเหล็ก

- การใช้พื้นที่

อาคารในลักษณะนี้จะใช้อาคารแบบเต็มพื้นที่ โดยไม่มีพื้นที่โล่งว่างภายใน แต่จะมีลักษณะของช่องทางเดินหน้าอาคารที่มีลักษณะเป็นชายคาคลุมต่อเนื่องกันโดยตลอด การใช้พื้นที่ของอาคารจะอยู่ประมาณ 2 - 3 ชั้น

- บรรยากาศ

มีความคล้ายกับห้องแถวในปัจจุบัน ที่ให้ความรู้สึกอึดอัดสร้างขึ้นเพื่อต้องการพื้นที่ใช้สอยอย่างเต็มที่มากกว่าความเป็นส่วนตัวเหมือนกับเรือนแถวแบบไทย และอาคารทรงเงินในรูปแบบต่างๆ ที่จะต้องมีที่เว้นว่างภายในอาคาร

2. ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2475 - 2540)

บ้านในยุคนี้ถูกสร้างขึ้นมากมายหลายรูปแบบตามพัฒนาการของท้องถิ่น มีอายุตั้งแต่ 40 ปี - 100 ปี ในยุคปัจจุบันแต่ยังปรากฏอยู่ และมีอายุตั้งแต่ 1 - 40 ปี ซึ่งอยู่ในยุคปัจจุบันตอนปลาย ลักษณะของบ้านที่พักอาศัยในทั้งสองช่วงเวลาดังกล่าวมีรูปแบบ ขนาด ลักษณะของการใช้พื้นที่ และบรรยากาศแตกต่างกันดังนี้

- 2.1 เรือนแถวแบบร่วมสมัย
- 2.2 บ้านเดี่ยวสมัยใหม่
- 2.3 บ้านเรือนแถว (ทาว์นเฮ้าส์)
- 2.4 ตึกแถว

2.1 เรือนแถวแบบร่วมสมัย เป็นรูปแบบที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2475) อันเป็นช่วงสุดท้ายของอาคารที่พักอาศัยที่มีลักษณะเฉพาะตัว มีอายุอยู่ประมาณ 60 -100 ปี

- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

เป็นอาคารขนาด 2 - 3 ชั้น และ 3 ชั้นครึ่ง หลังคาเป็นคอนกรีต (Slab) กั้นสาด ค.ส.ล. มีโครงสร้างเสาและคาน ค.ส.ล. และวัสดุเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก และก่ออิฐฉาบปูน โดยส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณริมถนน นครนอกและถนนนครในบางอาคาร

- การใช้พื้นที่

ผังบริเวณของอาคารยังคงใช้พื้นที่ที่เน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ เพราะตั้งอยู่บริเวณย่านใจกลางชุมชนที่ทำการค้าในอดีต แต่ปัจจุบันลดบทบาทลงทำให้เหลือเป็นแค่ที่พักอาศัย

- บรรยากาศ

บรรยากาศยังคงมีลักษณะใกล้เคียงกับอาคารเก่าๆ ในอดีตเพราะตั้งอยู่ในเขตการค้า ไม่ได้ให้ความสำคัญสำคัญกับองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ แต่ยังคงมีความสัมพันธ์กันระหว่างบ้านใกล้เคียงเคียงตามบรรยากาศของชุมชนละแวกบ้านในอดีต

2.2 บ้านเดี่ยวสมัยใหม่ ถูกสร้างขึ้นในช่วงตั้งแต่ 60 ปีจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากความคับแคบของพื้นที่ย่านใจกลางชุมชน ทำให้เริ่มมีการขยายอาคารบ้านเรือนออกไปโดยรอบ รวมทั้งเมื่อมีการพัฒนา

เมืองสงขลาทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านกายภาพของเมือง เศรษฐกิจและสังคม ผู้คนจากต่างถิ่นเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำงานในเมืองสงขลา รวมถึงชาวเมืองสงขลาเองก็ขยับขยายบ้านเรือนมากขึ้น โดยได้รับอิทธิพลจากตะวันตกสูงมากขึ้น มีรูปแบบหลากหลายทั้งขนาด ลักษณะการใช้พื้นที่และบรรยากาศดังนี้

- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

การสร้างบ้านเดี่ยวสมัยใหม่ถูกสร้างมาทดแทนบ้านเรือนแถวในแบบอดีตของเมืองสงขลา โดยมีเนื้อที่กว้างขวางกว่า โดยได้รับการออกแบบจากสถาปนิก หรือชาวบ้านเน้นประโยชน์ใช้สอยแบบทันสมัย โดยจากการสำรวจพบว่าจะมีลักษณะเป็นอาคารไม้ อาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ซึ่งจะพบเห็นได้แถบย่านที่ใกล้เคียง แถบถนนนครนอก นครใน ส่วนอาคารแบบสมัยใหม่พบเห็นได้บริเวณทางด้านทิศใต้ของเมืองสงขลา ซึ่งมีหมู่บ้านจัดสรรและบ้านเดี่ยวที่ปลูกสร้างเอง การเลือกใช้วัสดุหลากหลายมากกว่าในอดีต

- การใช้พื้นที่

ผังบริเวณของบ้านจะเน้นความกระชับในด้านประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสมเป็นสัดส่วน มีรั้วรอบขอบชิด มีความแข็งแรงคงทน มีความเป็นส่วนตัวสูง มีการตกแต่งภูมิทัศน์ภายในบริเวณบ้าน เช่น ต้นไม้ จัดสวนตามแต่ฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งองค์ประกอบเดิมที่ไม่จำเป็นได้ถูกตัดออกไป เช่น บ่อน้ำ ลานเอนกประสงค์ที่ใช้เป็นครัว ห้องน้ำ ถูกจัดให้เป็นสัดส่วนถูกสุขลักษณะ และมีการบริการสาธารณะคือ ไฟฟ้า ประปา อื่นๆ ทำให้เกิดการขาดสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านหรือชุมชนละแวกบ้าน ถูกปิดความสัมพันธ์กัน ลานโล่งที่สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนถูกรั้วรอบขอบชิดปิดกั้น

- บรรยากาศ

บรรยากาศของบ้านจะถูกจำกัดอยู่ภายในบริเวณบ้าน ตามแต่ความต้องการของเจ้าของบ้าน ตามแต่ฐานะของแต่ละครัวเรือน ความมีชีวิตชีวาของชุมชนถูกปิดในขอบเขตเฉพาะตัวบ้านตัวใครตัวมัน ขาดการสังคมติดต่อกันในชุมชนละแวกบ้าน บรรยากาศดูสงบเงียบแต่ขาดชีวิตชีวา

2.3 ลักษณะบ้านเรือนแถว

- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

มีรูปแบบและลักษณะเหมือนกับบ้านเรือนแถวในยุคอดีต แต่มีการปรับปรุงให้ถูกหลักการใช้สอยและเพิ่มความแข็งแรงมากขึ้น องค์ประกอบต่างๆ ของอาคาร เช่น ประตู หน้าต่าง หลังคา ไม่ยึดติดกับแบบเดิม เน้นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ใช้สอยให้มากที่สุด เนื่องจากราคาที่ดินภายในเมืองสูงขึ้นทำให้การใช้ที่ดิน

จะต้องให้เกิดประโยชน์สูงสุด และจากการใช้สอยทำให้เกิดการเปลี่ยนจากการใช้ประโยชน์จากในอดีตที่เป็นพื้นที่พักอาศัยและการค้าและบริการ เหลือเพียงเพื่อการอยู่อาศัยมีอายุตั้งแต่ 1 - 40 ปี

- การใช้พื้นที่

การใช้พื้นที่เน้นความสำคัญบริเวณถนนด้านหน้าโดยใช้เป็นทั้งทางสัญจรและทางเข้าหลัก รวมถึงเป็นลักษณะของ Open Space ของอาคารแทนในอดีต ที่มี Open Space ภายในอาคาร ทำให้บางแห่งมีการดัดแปลงชั้นล่างเป็นที่ทำงาน และค้าขายไปด้วย

- บรรยากาศ

การใช้พื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่อาคารทำให้อาคารขาดพื้นที่โล่ง ไม่มีต้นไม้ ขาดความร่มรื่น ร่มเงา ร้อน ไม่เกิดเป็นสุนทรียภาพสร้างความน่าอยู่ วิถีชีวิตของเมืองดั้งเดิมสูญหาย เพราะเน้นบรรยากาศสมัยใหม่ เพื่อการอยู่อาศัย แม้จะอยู่ชิดติดกันคล้ายกับอดีตแต่เป็นเพราะเป็นบุคคลจากต่างถิ่นที่เข้ามาทำงานภายในเมือง สงขลาเสียเป็นส่วนใหญ่ มีชีวิตแต่ขาดชีวา

2.4 **ตึกแถว** ถูกสร้างขึ้นมากมายในยุคปัจจุบัน หลังจากมีการพัฒนาเมือง ซึ่งสร้างเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ มีทั้งสร้างใหม่และรื้ออาคารเก่าๆ ในอดีตเพื่อสร้างเป็นตึกแถว โดยตึกแถวจะนิยมสร้างเพื่อเป็นอาคารพาณิชย์และพักอาศัยไปในตัว โดยปรากฏมากแถบถนนสาย 407, 408 และย่านใจกลางชุมชน ซึ่งมีความเป็นพื้นที่พาณิชย์กรรมและอาศัยหนาแน่นสูง การเกิดตึกแถวเนื่องจากราคาที่ดินที่สูงขึ้นภายในเมือง

- ลักษณะเฉพาะของอาคาร

ตึกแถวในปัจจุบันถึงแม้จะมีประโยชน์ใช้สอยคล้ายเรือนแถวในอดีต หรือแม้แต่บ้านเรือนแถว แต่ขาดความเป็นเอกลักษณ์ ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนในรายละเอียด เพราะสร้างอย่างเรียบง่าย ปลูกสร้างขึ้นเพื่อกิจการการค้า และบริการ และเป็นที่อยู่อาศัยส่วนหนึ่ง ตึกแถวในปัจจุบันมีลักษณะเป็นตึกคอนกรีต 2 ชั้น ถึง 4 ชั้น ตั้งแต่ 2 คูหาขึ้นไปมีอายุตั้งแต่ 1 - 40 ปี

- การใช้พื้นที่

ผังบริเวณของอาคารตึกแถวมักถูกจำกัดพื้นที่อย่างตายตัวด้วยเนื้อที่เฉพาะ เน้นการใช้สอยทางด้านอาคารมากกว่าภูมิทัศน์ภายนอก การใช้พื้นที่แสดงมวลอาคารที่หนาแน่น เป็นการต่อเนื่องของตัวอาคาร ใช้พื้นที่ถนนเป็นตัวรองรับกิจกรรมเชื่อมโยงเข้าสู่อาคาร สภาพแวดล้อมโดยรอบอาคารจะช่วยส่งเสริมประโยชน์การใช้สอย

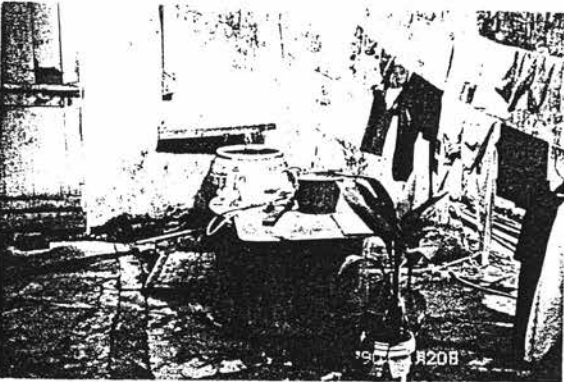
เรือนแถวแบบชิโน-ยูโรเปียน

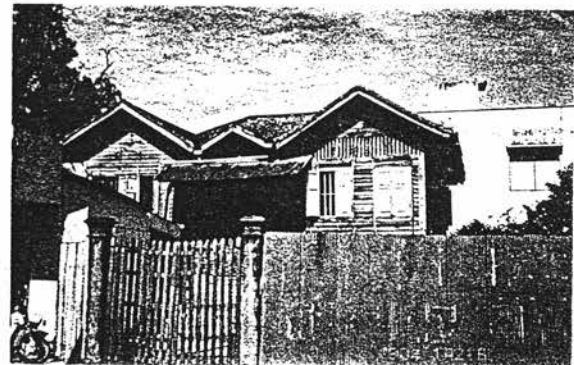
เรือนแถวแบบร่วมสมัยสร้างตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 7 เรื่อยมา

อาคารสมัยใหม่สร้างความแปลกแยกจากพื้นถิ่น

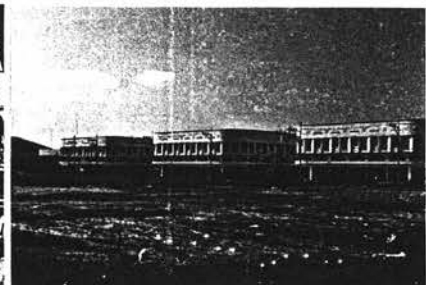
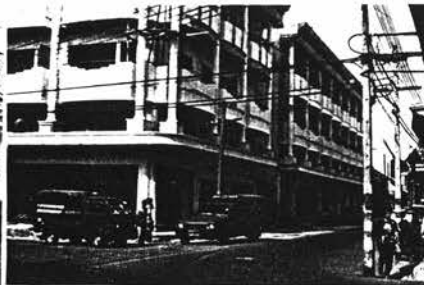
บ่อน้ำในอดีตยังคงมีการใช้สอยอยู่

บ้านเดี่ยวสมัยแรกๆ

บ้านเรือนแถว (ทวนน้ำฮั่วลี้)

ตึกแถวสมัยใหม่เห็นพื้นที่ใช้สอยมากกว่าความสวยงาม

ภาพที่ 5.28 แสดงลักษณะเฉพาะ การใช้พื้นที่ บรยากาศ ประเภทบ้านเรือนแบบต่างๆ

- บรรยากาศ

บรรยากาศจะมีความคึกคักจากการเข้ามาใช้กิจกรรมทางด้านการค้าและบริการ มีความเคลื่อนไหวสูงไม่นิ่ง แต่ขาดชีวิตชีวาและความร่มรื่นจากต้นไม้ สนามหญ้า

3. อนาคต

แนวโน้มของอาคารที่พักอาศัยประเภทบ้านเรือนของชาวสงขลาในอนาคต มีความหนาแน่นมากขึ้น โดยเฉพาะในบริเวณถนนนครนอก นครใน ซึ่งมีบ้านเรือนที่เป็นเอกลักษณ์แต่ปล่อยให้ทรุดโทรม และความคับแคบของพื้นที่ภายในเมือง ทำให้มีความหนาแน่นในพื้นที่มากยิ่งขึ้น ทำให้มีการสร้างอาคารสมัยใหม่เพิ่มมากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะขยายไปบริเวณทางด้านใต้ของเมืองบริเวณถนน 407 ซึ่งมีสถานศึกษาตั้งอยู่ ทำให้มีการสร้างอาคารประเภทตึกแถวที่มีการใช้เป็นหอพัก และโครงการจัดสรรที่ดิน ที่มีทั้งบ้านจัดสรร บ้านเดี่ยว และอาคารตึกแถวที่เป็นอาคารพาณิชย์ริมถนนเป็นจำนวนมาก เป็นที่น่าเสียดายที่รูปแบบอาคารซึ่งมีลักษณะดั้งเดิมของท้องถิ่นได้ถูกกลืนเลือน หันมานิยมสร้างบ้านเรือนในรูปแบบสมัยใหม่เน้นแบบตะวันตก การใช้ประโยชน์จากที่ดินตายตัว ไม่คำนึงถึงพื้นที่โล่งภายในบ้านที่สร้างกิจกรรมภายในครอบครัว บรรยากาศความร่มรื่นถูกทำลายลง เน้นรั้วรอบขอบชิดปิดกั้นตัวเอง ไม่ผูกสัมพันธ์กับคนละแวกบ้าน ต่างคนต่างอยู่ แสดงความเป็นเจ้าของและความเป็นส่วนตัวสูง

4. สรุปลักษณะเฉพาะของบ้านโดยภาพรวม

ยุคอดีต รูปแบบของอาคารและลักษณะทางสถาปัตยกรรมมีลักษณะทางจีน โดยปรากฏอยู่ในบริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน และอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ถนนจะนะ ภายในเมืองสงขลามีลักษณะเป็นทั้งแบบตึกแถวชั้นเดียวและตึกแถวสองชั้น เป็นอาคารที่ดำเนินการก่อสร้างตามแบบแผนประเพณีดั้งเดิมตามคตินิยมของจีน การวางตำแหน่งตึกแถวจะยึดเอาแนวถนนด้านหน้าในบริเวณที่ตั้งเป็นสิ่งสำคัญ โดยวางผังของอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าแคบออกสู่ถนน ในจำนวนตึกแถวทั้งแบบชั้นเดียวและตึกแถว 2 ชั้นพบว่า จำนวนของคูหาของตึกแถวแต่ละอาคาร มีตั้งแต่ขนาดคูหาเดี่ยวไปจนถึง 7 คูหา โดยอาคารตึกแถวชั้นเดียวจะมีจำนวนคูหาติดต่อกันมากที่สุดถึง 7 คูหา ในขณะที่ตึกแถว 2 ชั้น จะมีจำนวนคูหาติดต่อกันสูงสุด 3 คูหา ระหว่างตึกแถวที่สร้างประชิดติดกันจะไม่นิยมก่อสร้างให้ผนังอาคารติดต่อกันมักจะเว้นพื้นที่ระหว่างอาคารด้านข้างไว้ประมาณ 0.30 เมตร ถึง 1.50 เมตร เพื่อเป็นทางเดินหรือระบายอากาศ ในขณะที่เดียวกันก็มีการผสมผสานเรือนแถวทรงไทย และเรือนแถวทรงซิโน - ยูโรเปียน ซึ่งแบบผสมทางตะวันตก เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของรูปแบบกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ การวางผังบริเวณและบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่มีความเฉพาะตัว สรุปตามกิจกรรมการแบ่งส่วนพื้นที่ดังนี้

ยุคปัจจุบัน เกิดเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความหลากหลายรูปแบบ, ลักษณะ, การกำหนดพื้นที่ใช้สอยภายใน, การวางผังบริเวณของบ้าน บรรยากาศได้เปลี่ยนแปลงไป โดยมีลักษณะของวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา มีบทบาทสูง การออกแบบอาคารได้ใช้สถาปนิกเป็นผู้ออกแบบ ไม่ได้ใช้ช่างในท้องถิ่นอีกต่อไป สามารถสรุปลักษณะเฉพาะตัวตามกิจกรรมการใช้สอยภายในพื้นที่ได้ดังนี้

- สภาพปัญหาของบ้านและชุมชนละแวกบ้าน จากในอดีตรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของบ้านเรือนชาวสงขลา แสดงถึงความเป็นรากเหง้าของผู้คนในยุคอดีต ทั้งทางการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนขึ้นภายในเมืองสงขลา มีรูปแบบสถาปัตยกรรมบ้านเรือนใกล้ชิดกัน ทำให้มีความสนิทสนมทั้งในเชิงกายภาพ สังคม และวิถีชีวิต โดยอาศัยการค้าขาย เพื่อการยังชีพและสังคมไว้ร่วมกันอย่างมีเอกภาพ อันแสดงออกถึงคุณค่าที่ดีงามของชุมชนในอดีตจนกระทั่งเมื่อภาวะความทันสมัย กระแสของการพัฒนาเมืองได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ภายในเมือง เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะการอยู่อาศัย ทั้งรูปแบบทางสถาปัตยกรรม การใช้พื้นที่ใช้สอย กิจกรรมในพื้นที่พร้อมกับค่านิยมแบบใหม่ ทำลายสภาพภูมิทัศน์ของบ้านในแบบดั้งเดิม เกิดการสูญเสียความเป็นรากเหง้าดั้งเดิมที่ดีงามในชุมชนละแวกบ้าน เข้าสู่ฐานของบ้านและสังคมสมัยใหม่ตัวใครตัวมัน มีความเป็นส่วนตัวตลอดภัย มั่นคง แต่ขาดความสัมพันธ์ภาพระหว่างสังคม ขาดความอบอุ่น ความมีชีวิตชีวาเกิดจากกระแสบริโภคนิยมเข้าครอบงำ ทำให้ชีวิตประจำวันขาด ไร้ชีวิตทางสังคมและศิลปวัฒนธรรม สภาพบ้านเรือนไร้ชีวิตดุแห่งแล้ว จากเหตุผลที่กล่าวมาสามารถสรุปสภาพปัญหาโดยภาพรวมได้ดังนี้

- สูญเสียคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม ของอาคารบ้านเรือนในอดีต ซึ่งบ้านเรือนจะมีการประสานปะปนด้วยกันของสถาปัตยกรรมจีน ฝรั่งเศส ไทยท้องถิ่น และไทยกลาง ได้อย่างน่าสนใจ แม้บริเวณย่านอาคารเก่าแก่ของเมืองที่ถนนนครนอก นครใน จะดูขบเซาหลง แต่อาคารซึ่งมีลักษณะและรายละเอียดต่างๆ รวมถึงภูมิทัศน์ของพื้นที่ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายบรรยากาศของเมืองในอดีต

- สูญเสียคุณค่าทางสังคม ทางด้านความสัมพันธ์กันในแบบชุมชนละแวกบ้าน ที่แสดงออกในเชิงพื้นที่บริเวณบ้านขาดความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกัน เกิดความห่างเหิน แยกตัวออกจากกัน

- สูญเสียคุณค่าทางภูมิทัศน์ ขึ้นเชิงต่างๆ รวมถึงสุนทรีย์ภาพของบ้านในองค์ประกอบทางกายภาพที่เรียบง่าย ไม่มีเอกลักษณ์แล้วมีชีวิตแต่ขาดชีวา ความร่มรื่น ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของท้องถิ่น

3.1.2 การประเมินคุณค่าระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทบ้าน

เป็นการประเมินคุณค่าของห้องถิ่นระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทบ้าน โดยดู
ลักษณะด้านสถาปัตยกรรม การใช้พื้นที่และการวางผังบริเวณ บรรยากาศและภูมิทัศน์ โดยการให้ค่าคะแนน
ทางบวกและลบ(ตารางที่ 5.7)

ตารางที่ 5.7 แสดงการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทบ้าน

ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นระดับละแวกบ้าน ในองค์ประกอบประเภทบ้าน		ยุคอดีต			ยุคปัจจุบัน			อนาคต			ภาพรวม			ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นระดับละแวกบ้าน ในองค์ประกอบประเภทบ้าน					
คุณค่าทางด้าน +		+			-			+			-			-					
		3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3
สถาปัตยกรรม	- มีรูปแบบที่มีเอกลักษณ์ กลมกลืนมีเอกภาพ	■	■	■				■	■	■				■	■	■			
	- มีรูปแบบสมัยใหม่ เน้นประโยชน์ใช้สอยในหลายด้าน							■	■	■	■	■	■	■	■	■			
การใช้พื้นที่และ การวางผังบริเวณ	- เลื่อนไหล่มีความต่อเนื่องกัน อบอุ่น สร้างสัมพันธ์	■	■	■				■	■	■							■	■	■
	ต่อสังคม																		
	- มีการจัดวางผังบริเวณที่แสดงความอบอุ่นและสัมพันธ์	■	■	■				■	■	■							■	■	■
	กับพื้นที่																		
บรรยากาศและ ภูมิทัศน์	- แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชุมชนและเกิดภูมิทัศน์ท้องถิ่น	■	■	■				■	■	■									
	ที่มีคุณค่า																		
	- สร้างสุนทรียภาพที่มีคุณค่าต่อชุมชนและท้องถิ่น	■	■	■				■	■	■				■	■	■			
หมายเหตุ +	รวม	15		0				4		4				0		12	4		2
ค่า 3 = คุณค่าทาง + สูง	ลักษณะเฉพาะของบ้าน	มีลักษณะเป็น		ได้รับอิทธิพลจาก		แนวโน้มจะเกิดการ		ยังคงมีคุณค่าและ		ลักษณะเฉพาะตัวและ		รวม		หมายเหตุ -					
ค่า 2 = คุณค่าทาง + ปานกลาง		เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น		กระแสนการพัฒนาเมือง		ทำลายลักษณะเฉพาะ		ลักษณะเฉพาะตัวและ		บรรยากาศของพื้นที่		ค่า 3 =		คุณค่าทาง - สูง					
ค่า 1 = คุณค่าทาง + ต่ำ		และมีคุณค่าต่อท้องถิ่น		ทำให้เกิดการผสมผสาน		และคุณค่าต่าง ๆ		บรรยากาศของพื้นที่		แต่ถูกข่มด้วย		ค่า 2 =		คุณค่าทาง - ปานกลาง					
ค่า 0 = คุณค่าทาง + ต่ำ		ในระดับสูง		และแปลกแยกจาก		มากขึ้น		รูปแบบสมัยใหม่ ซึ่งจะ		ถูกกลืนในไม่ช้า		ค่า 1 =		คุณค่าทาง - ต่ำ					

3.1.3 วัด

จากการศึกษาและสำรวจภายในพื้นที่พบว่าภายในเมืองสงขลามีสถาปัตยกรรมทั้งหมด 18 วัด มีอายุตั้งแต่ 100 ปีขึ้นไป จนถึงประมาณ 40 ปี กระจายตัวอยู่ในแต่ละเขตพื้นที่ของชุมชนสมัยแรกตั้งเมืองสงขลาเองภายในเมืองสงขลามีสถาปัตยกรรมในตัวเมืองถึง 6 วัดด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีศาลเจ้าแบบจีนกระจายอยู่ภายในเมืองถึง 6 แห่งด้วยกัน จากการสำรวจพบวัดต่างๆ ดังนี้คือ

ชื่อวัด	สถานที่ตั้ง
1. วัดแหลมทราย	หมู่ 1 ต.บ่อยาง
2. วัดไทรงาม	หมู่ 3 ต.บ่อยาง
3. วัดแจ้ง	หมู่ 3 ต.บ่อยาง
4. วัดดอนรัก	หมู่ 4 ถ.ไทรบุรี ต.บ่อยาง
5. วัดยางทอง	หมู่ 7 ถ.นางงาม ต.บ่อยาง
6. วัดเลียบ	หมู่ 7 ถ.ไทรบุรี ต.บ่อยาง
7. วัดดอนแย้	หมู่ 7 ต.บ่อยาง
8. วัดมัจฉิมาวาส	หมู่ 11 ถ.ไทรบุรี ต.บ่อยาง
9. วัดโพธิ์ปฐมมาวาส	หมู่ 12 ต.บ่อยาง
10. วัดตีนเมรุ	หมู่ 1 ถ.นาสาร ต.บ่อยาง
11. วัดสระเกษ	หมู่ 5 ถ.ปละท่า ต.บ่อยาง
12. วัดชัยมงคล	หมู่ 5 ต.บ่อยาง
13. วัดโรงวาส	หมู่ 5 ถ.รามวิถี ต.บ่อยาง
14. วัดหัวป้อม	หมู่ 14 ต.บ่อยาง
15. วัดหัวป้อมโน	หมู่ 15 ต.บ่อยาง
16. วัดอุทัยธาราม	หมู่ 14 ถ.ไทรบุรี ต.บ่อยาง
17. วัดศาลาหัวยาง	หมู่ 15 ต.บ่อยาง
18. วัดเพชรมงคล	หมู่ 5 ต.บ่อยาง

ชื่อศาลเจ้า	สถานที่ตั้ง
1. ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง	ถนนนางงาม ต.บ่อยาง
2. ศาลเจ้าตั้งเซ็งอ่อง	ถนนนางงาม ต.บ่อยาง
3. ศาลเจ้าลิ้งเตียน	ถนนนางงาม ต.บ่อยาง

4. ศาลเจ้าปูนแตกัง	ถนนหนองจิก ต.บ่อยาง
5. ศาลเจ้าโบ๊อันเตียน	ถนนยะลา ต.บ่อยาง
6. ศาลเจ้าแม่ทับทิม	ถนนรามวิถี ต.บ่อยาง

จากข้อมูลดังกล่าวทั้งวัดและศาลเจ้าสามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม ตามระยะเวลาในการก่อสร้างดังนี้คือ

กลุ่มแรก เป็นวัดและศาลเจ้าที่สร้างมาก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งวัดกลุ่มนี้จะได้รับอิทธิพลจากการก่อสร้างและรูปแบบของอยุธยาตอนปลายและรัตนโกสินทร์ตอนต้น รวมทั้งศาลเจ้าที่ได้รับอิทธิพลทางการก่อสร้างจากคตินิยมแบบจีนสูง เพราะในระยะแรกตั้งเมืองเจ้าเมืองสงขลาเป็นชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งจะกล่าวถึงในยุคอดีต

กลุ่มที่สอง เป็นวัดและศาลเจ้าที่ก่อสร้างขึ้นภายหลังสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งจะได้รับอิทธิพลและเทคโนโลยีในการก่อสร้างแบบสมัยใหม่มากขึ้น รูปแบบต่างๆ ก็เปลี่ยนแปลงไปซึ่งจัดอยู่ในวัดที่เป็นยุคปัจจุบัน

โดยจะทำการศึกษาในเชิงที่ตั้ง รูปแบบเฉพาะ กิจกรรม การใช้พื้นที่และบรรยากาศภูมิทัศน์ เพื่อทำความเข้าใจถึงความสำคัญของวัดกับชุมชนเมืองสงขลา ทั้งสองกลุ่มตั้งยุคอดีตจนถึงปัจจุบันและอนาคต

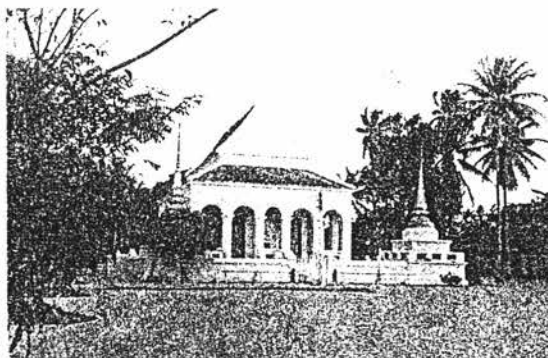
1. ยุคอดีต

จากพัฒนาการของเมืองสงขลาในอดีตที่ทางกรุงศรีอยุธยาได้มีกุดโลบาย นำเอาพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ต่อต้านศาสนาอิสลามพร้อมไปกับการปกป้องเขตซัดเซตสัมปักษ์ใต้ โดยอาศัยวัฒนธรรมการพระราชทานที่กัลปนา คือการสร้างวัดนั่นเอง ได้ใช้เมืองสงขลาเมืองพัทลุงเป็นเขตกันชน ซึ่งจะเห็นได้จากวัดมัจฉิมาวาส (วัดกลาง) ซึ่งเป็นวัดที่เก่าแก่สำคัญของเมืองสงขลาตั้งอยู่ใจกลางเมือง มีอายุมากกว่า 400 ปี แต่เดิมชื่อวัดยายศรีจันทร์ ต่อมาเมื่อผู้สร้างวัดเลียบและวัดโพธิ์ขึ้นมาขนาดทั้ง 2 ซ้าง จึงเรียกว่าวัดกลางมาจนถึงทุกวันนี้ และได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดมัจฉิมาวาส ภายในบริเวณวัดยังมีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมัจฉิมาวาส ซึ่งจัดแสดงโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับเมืองสงขลาและเมืองอื่นๆ ด้วย นอกจากนี้ทางเจ้าเมืองสงขลานิยมสร้างวัดถวายและจากการค้าที่รุ่งเรืองทำให้ผู้คนนิยมสร้างวัดขึ้นภายในเมืองถึง 6 วัดและศาลเจ้าอีกหลายแห่งโดยวัดแต่ละแห่งจะเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสมัยนั้นโดยกระจายอยู่ในเมืองสงขลา

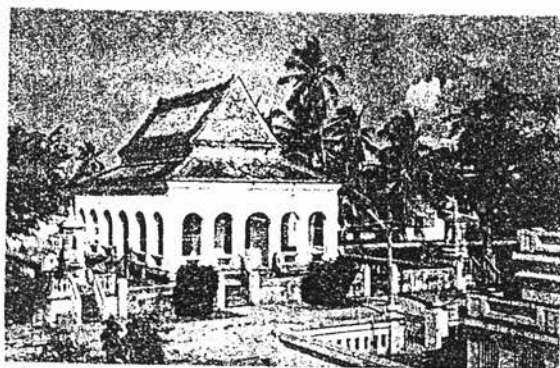
- ลักษณะเฉพาะของวัด

วัดศาลท้าวแยง

วัดแจ่ง

วัดเพชรมงคล

ศาลเจ้าแทรกตัวอยู่ในเขตที่พิกาศัย
ทำให้เห็นถึงความเป็นศูนย์รวมจิตใจในอดีต

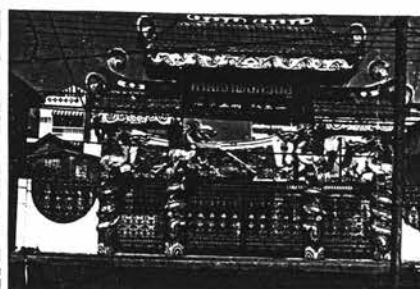
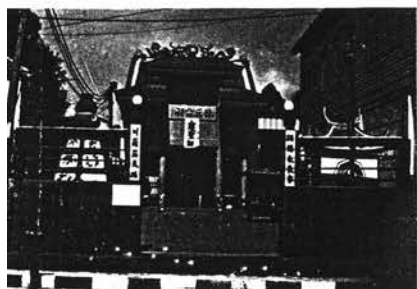
วัดดอนรัก

วัดชัยมงคล

วัดมัจฉิมาวาส

ศาลเจ้าต่าง ๆ ภายในเมืองสงขลา

ภาพที่ 5.29 แสดงบรรยากาศและลักษณะเฉพาะของวัดภายในเมืองสงขลา

ทั้งสถาปัตยกรรม ปฏิมากรรมและจิตรกรรม ของวัดในยุคอดีตของเมืองสงขลาได้เกิดการผสมผสานจากอิทธิพลของวัฒนธรรมทั้งจีน ไทยท้องถิ่น ไทยภาคกลาง และยุโรปผสมกันตามพัฒนาการของเมืองที่ผ่านมา โดยพบเห็นได้จากซุ้มประตูหน้าวัดมัสยิดมิมาวาส ได้รับอิทธิพลจีนและยุโรป หรือศาลาการเปรียญวัดมัสยิดมิมาวาสเป็นอาคารที่ได้รับอิทธิพลทรงจีน และภายในเมืองสงขลาในอดีตมีวัดถึง 6 วัดคือ วัดโพธิ์ วัดมัสยิดมิมาวาส วัดดอนแย้ วัดเลียบ วัดยางทอง วัดดอนรัก ศาลากลางเมือง แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาในพุทธศาสนาที่สืบทอดจากในอดีต และการใช้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมของเมือง รวมถึงการใช้วัดเป็นโรงเรียนแห่งแรก

- การใช้พื้นที่

ผังบริเวณของวัดค่อนข้างมีขอบเขตชัดเจน โดยการกำหนดอาณาบริเวณให้เป็นศูนย์กลางระหว่างบ้านและชุมชนเพื่อใช้วัดให้เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมของชุมชนนอกเหนือจากการใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนา โดยการใช้ออกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือเขตสงฆ์และฆราวาส คือเขตสงฆ์ใช้ประกอบภารกิจของสงฆ์ ส่วนเขตฆราวาสคือส่วนที่มีกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมของคนในชุมชน โดยอาศัยพื้นที่ลานโล่งที่มีอยู่ภายในเขตวัดประกอบกิจกรรมดังกล่าว เรียกว่า "ลานวัด" ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะต้องมีในบริเวณวัด ส่วนองค์ประกอบของอาคารต่างๆ เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลา ต้องหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเสมอ พื้นที่โล่งจะอยู่บริเวณหน้าวัดติดกับวิหาร, โบสถ์ เพื่อสะดวกแก่การประกอบกิจกรรมทางศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี งานเทศกาลต่างๆ ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ จะประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ หอไตร เจดีย์ หอระฆัง บ่อน้ำ เป็นต้น ซึ่งจะพบเป็นลานโล่งนี้ได้จากศาลากลางเมือง และศาลเจ้าพ่อกวนอูเหมือนกัน

- บรรยากาศ

บรรยากาศของวัดเกิดจากการจัดองค์ประกอบทางกายภาพของโบสถ์ วิหาร เจดีย์ฯ พื้นที่ลานวัด ต้นไม้ต่างๆ มีขอบเขตที่ชัดเจน ดูเรียบร้อย สงบ ร่มรื่นจากต้นไม้ภายในอาณาบริเวณ จะดูสงบเรียบง่ายกลมกลืนศรัทธาในพุทธศาสนา และมีความคึกคักในบางช่วงที่มีกิจกรรมของชุมชนที่มาใช้ลานโล่งของวัดทำกิจกรรมต่างๆ กัน

2. ยุคปัจจุบัน

วัดจะถูกสร้างจากจารีตเช่นเดียวกับในยุคอดีตต่อเนื่องกันมา ด้วยการบริจาคที่ดินเงินทองของประชาชนตามกำลังทรัพย์ การสร้างวัดจากเศรษฐียังคงมีอยู่ แต่ในช่วง 40 ปี หลังคือตั้งแต่ พ.ศ. 2500 - ปัจจุบัน พ.ศ. 2540 ไม่มีการสร้างวัดเพิ่มขึ้นภายในเขตเมืองสงขลาเลย

- ลักษณะเฉพาะของวัด

สถาปัตยกรรม ปฏิมากรรมและจิตรกรรม ถูกปรุงแต่งตามยุคสมัย แต่ไม่คงความเป็นจีนหรือแบบยุโรปเข้ามาปะปนเหมือนในอดีต แต่จะเน้นความเป็นไทยประยุกต์มากขึ้น มีการสร้างองค์ประกอบทางกายภาพ การประกอบกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลายขึ้นทั้งที่เกี่ยวกับศาสนาโดยตรงและทางอ้อม

- การใช้พื้นที่

ผังบริเวณยังคงยึดรูปแบบในอดีต องค์ประกอบต่างๆ เพิ่มขึ้นตามศรัทธาทั้งโบสถ์ วิหาร กุฏิสงฆ์ หอระฆัง มีองค์ประกอบอื่นเพิ่มขึ้น เช่น ศาลาเอนกประสงค์ เจดีย์ ซึ่งแสดงถึงความศรัทธาของประชาชนต่อพุทธศาสนา ทำให้เกิดการใช้สอยภายในพื้นที่วัดมากขึ้น โดยลดพื้นที่โล่งว่างลง โดยในยุคปัจจุบันเป็นการเห็นถึงค่านิยมทางวัตถุที่เพิ่มมากขึ้น

- บรรยากาศ

บรรยากาศของวัดที่เป็นผลจากการเพิ่มองค์ประกอบทางอาคารต่างๆ และสิ่งก่อสร้างเพิ่มมากขึ้นทำให้ต้องสูญเสียลานวัดเพื่อประกอบกิจกรรม เพียงเพื่อสนองประโยชน์ใช้สอยในเพียงบางเวลา ทำให้ลานวัดได้ลดบทบาทลง รวมถึงการที่วิถีชีวิตของชุมชนเมืองได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่วิถีชีวิตแบบรีบเร่งทำงาน การให้ความสำคัญกับวัดแตกต่างจากในอดีต วัดได้ถดถอยจากการเป็นศูนย์กลางของชุมชน เหลือเพียงการสืบทอดทางพุทธศาสนาเท่านั้น ผู้คนมีเวลาน้อยลงในการมาวัดเหมือนในอดีต งานกิจกรรมทางศาสนา ประเพณีขนบธรรมเนียมต่างๆ ได้ถูกกลืนเลือน อันเป็นการสูญเสียวิถีชีวิตของสังคมเมืองที่มีคุณค่า เมื่อไม่มีผู้สานต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านี้ไว้เป็นที่น่าเสียดายยิ่ง

3. อนาคต

การสร้างวัดเป็นสิ่งที่ไม่ให้ความสำคัญมากนักในอนาคต เนื่องจากความต้องการพึ่งพาวัดมีแนวโน้มลดลงไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางศาสนา การศึกษาและกิจกรรมอื่นของชุมชน เนื่องจากการหาที่ดินยากและมีราคาที่สูงขึ้นในปัจจุบัน การสร้างวัดในสมัยนี้คงยากที่จะมีเศรษฐีหรือผู้คนร่วมใจกันบริจาคทรัพย์สินเหมือนเช่นแต่ก่อน อีกเหตุผลหนึ่งคือภายในเมืองสงขลามีวัดดั้งเดิมเป็นจำนวนมากอยู่แล้ว และครอบคลุมเป็นศูนย์กลางในชุมชน แม้จะมีชุมชนเกิดขึ้นใหม่ แต่การเดินทางเข้าวัดไม่ใช่จะลำบากเหมือนในอดีต แต่สิ่งที่สูญเสียไปคือการทำลายบรรยากาศ และวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีความผูกพันของผู้คนในท้องถิ่นกับวัด การร่วมแรงร่วมใจกันประกอบกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ช่วยให้เกิดความสามัคคีมีหมู่เหล่าจางหายไป พร้อมกับวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามต่างๆ ซึ่งเป็นผลจากที่ผู้คนได้เข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนาเร่งรีบ โดยไม่มองย้อนกลับ

มาถึงตัวตนของตนในอดีต หลงไปกับวัฒนธรรมทางตะวันตกที่แข่งขันกัน ทำให้ละทิ้งวิถีชีวิตดั้งเดิมของตน ซึ่งมีแนวโน้มเด่นชัดขึ้นและจะปรากฏได้ในอนาคต

4. สรุปลักษณะเฉพาะตัวของวัดโดยภาพรวม

- รูปแบบและลักษณะเฉพาะ

ยุคอดีต วัดเกิดจากการผสมผสานจากการออกแบบของผู้คนในท้องถิ่น ผสมผสานกลมกลืนระหว่างความหลากหลายวัฒนธรรมแสดงออกมามีรูปแบบและลักษณะเฉพาะ ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ที่มีคุณค่ามากกับการสร้างวัด โดยเน้นความเป็นพื้นถิ่นร่วมกับการใช้สอยพื้นที่ภายในบริเวณวัดที่สามารถตอบสนองกิจกรรมทางด้านศาสนาและประเพณี การศึกษาให้กับชุมชน ซึ่งให้ความสำคัญกับวัดโดยให้วัดเป็นศูนย์กลางระหว่างบ้านและชุมชน และชุมชนต้องพึ่งพาวัดในทุกๆ เรื่อง

ยุคปัจจุบัน วัดถูกสร้างขึ้นโดยละเลยรูปแบบดั้งเดิมในอดีตที่ถูกออกแบบมาให้เป็นเอกลักษณ์ แสดงภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่น โดยขาดความเข้าใจอันลึกซึ้งถึงความมั่งคั่งของรายละเอียดต่างๆ ดั้งเดิมที่คงรักษาไว้ นิยมการสร้างถาวรวัตถุ ทั้งรูปแบบวัดเดิมในอดีตและปัจจุบันพยายามสร้างเพิ่มเติม ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือสร้างใหม่ ทั้งโบสถ์ วิหาร กุฏิ ฯลฯ โดยขาดสำนึกในคุณค่าดั้งเดิมในเชิงพื้นที่และวัฒนธรรมเกินความจำเป็นของสงฆ์

- การใช้พื้นที่และการจัดระเบียบที่ดิน

ยุคอดีต การสร้างวัดในยุคอดีตการสร้างวัดเกิดขึ้นมากมายในเมืองสงขลามีเหตุผลจากค่านิยมในอดีตที่ทางเจ้าเมืองจะต้องสร้างวัดถวายแก่เมืองหลวง คือ การ “กลับวานาวัด” และความศรัทธาทางพุทธศาสนาของชาวบ้านทั้งเศรษฐีและการรวมกันบริจาคทรัพย์สิน ดังนั้นในช่วงแรกตั้งเมืองจนถึงในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงเกิดวัดขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมทั้งภายในเมืองสงขลาขณะนั้นยังมีพื้นที่ว่างเหลืออีกมาก และราคาที่ดินยังไม่แพงมากนัก มีการกระจายตัวไปตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนต่างๆ โดยรอบจากบริเวณเมืองเก่า วัดจึงเกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของคนในท้องถิ่น การใช้ที่ดินมีรั้วรอบขอบชิด แยกบริเวณสงฆ์และฆราวาส มีลานวัดที่รวมกิจกรรมต่างๆ ของผู้คน

ยุคปัจจุบัน นับตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาวัดใหม่ๆ เกิดขึ้นน้อยมาก เนื่องจากความคับแคบภายในเมืองสงขลา พื้นที่ดินมีราคาแพงมากขึ้น ผู้คนให้ความสำคัญกับวัดน้อยลง ทำให้วัดในปัจจุบันก็คือวัดในอดีตที่ยังคงใช้พื้นที่ใช้สอยในรูปแบบเดิมที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบทางกายภาพ โดยเพิ่มอาคารและถาวรวัตถุมากขึ้น แต่ให้ความสำคัญกับลานวัดน้อยลง

- สภาพปัญหาของวัดและกิจกรรมทางด้านศาสนา

จากในอดีตที่วัดมีคุณค่าและเอกลักษณ์ในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม รวมทั้งการใช้พื้นที่ใช้สอยของวัดเกิดกิจกรรมต่างๆ เป็นศูนย์กลางของชุมชน ถือได้ว่ามีคุณค่าและความสำคัญเฉพาะถิ่นเฉพาะกลุ่ม เฉพาะพื้นที่ เฉพาะภูมิภาค เกิดเป็นเอกลักษณ์แปลกแยกไปจากสังคมและพื้นที่อื่นๆ ในอดีตเกิดการผสมผสานเปลี่ยนแปลงมาตลอดจนกระทั่งปัจจุบัน ชีตความเจริญจากการพัฒนา เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคม วิถีชีวิตผู้คน สถานที่ ได้ทำลายความเฉพาะตัวต่างๆ ของวัดลงไปอย่างเห็นได้ชัด

1. การสูญเสียคุณค่าและเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม โดยการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงและสร้างใหม่ ขาดความกลมกลืนต่อเนื่องจากพัฒนาการในอดีต แยกแยกโดดเด่นเกินความจำเป็น

2. การสูญเสียคุณค่าทางสังคม ในด้านความผูกพันการพึ่งพา การร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ทางด้านศาสนา ชมธรรมเนียมประเพณี ที่ควรค่าแก่การปฏิบัติสืบทอดกันต่อไป จางหายไปกับค่านิยมสมัยใหม่

3. การสูญเสียคุณค่าในบรรยากาศและภูมิทัศน์ วัดได้ถูกองค์ประกอบทางกายภาพอื่นเข้ามาแทนที่ลานวัดเดิม จากการเกิดค่านิยมที่นิยมเพียงแต่วัตถุ แต่ลานโล่งที่เป็นศูนย์รวมของวิถีชีวิตชาวเมือง เป็นที่ผ่อนคลายทางจิตใจ ความศรัทธา ความร่มรื่น สงบเงียบของวัดที่ควรค่าแก่การสืบทอดได้สูญหายไป

3.1.4 การประเมินคุณค่าระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทวัด

เป็นการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทวัด โดยดูลักษณะด้านสถาปัตยกรรม การใช้พื้นที่และการวางผังบริเวณ บรรยากาศและภูมิทัศน์ โดยการให้ค่าคะแนนทางบวกและลบ (ตารางที่ 5.8)

ตารางที่ 5.8 แสดงการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทวัด

ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นระดับละแวกบ้าน ในองค์ประกอบประเภทวัด		ยุคอดีต			ยุคปัจจุบัน			อนาคต			ภาพรวม			ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นระดับละแวกบ้าน ในองค์ประกอบประเภทวัด						
คุณค่าทางด้าน +		+			-			+			-			คุณค่าทางด้าน -						
		3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3			3	2	1	1	2
สถาปัตยกรรม	- ความเป็นพื้นถิ่น มีเอกลักษณ์เฉพาะ มีคุณค่า	■	■	■				■						■						สถาปัตยกรรม
	- เป็นการแสดงออกทางกิจกรรม การดำเนินชีวิตของผู้คน	■	■	■				■						■						
	- มีลักษณะเด่นด้วยความงามเชิงศิลปะทั้งรูปทรง สีสรร	■	■	■				■						■						
	- องค์ประกอบทางศิลปะ																			
การใช้พื้นที่และ การวางผังบริเวณ	- การวางผังมีความชัดเจน เน้นพื้นที่โล่งเพื่อกิจกรรม	■	■	■				■						■						การใช้พื้นที่และ การวางผังบริเวณ
	- ทางสงฆ์และฆราวาส																			
บรรยากาศและ ภูมิทัศน์	- มีคุณค่าทางกิจกรรมทางศาสนาสูง	■	■	■				■						■						
	- องค์ประกอบต่าง ๆ มีความเหมาะสมกับการเป็นวัด	■	■	■				■						■						
บรรยากาศและ ภูมิทัศน์	- เป็นที่แสดงถึงความเชื่อ ความศรัทธาของคนในชุมชน	■	■	■				■						■						
	- และท้องถิ่นต่อพุทธศาสนา																			
หมายเหตุ +	รวม	21			0			9			0			2			6			หมายเหตุ -
ค่า 3 = คุณค่าทาง + สูง	ลักษณะเฉพาะของวัด	วัดถูกสร้างขึ้นมาหลาย																		ค่า 3 = คุณค่าทาง - สูง
ค่า 2 = คุณค่าทาง + ปานกลาง		วัดยังคงมีความสำคัญจาก																		
ค่า 1 = คุณค่าทาง+ ต่ำ		ความศรัทธาเพื่อ																		
คุณค่าทาง+ ต่ำ		ในอดีตแต่เน้นวัดบุญนิยม																		
		โดดเด่นมากขึ้น ทำให้																		
		เป็นศูนย์กลางชุมชน																		
		เกิดการสูญเสีย																		
		ให้คุณค่าต่อจิตใจสูง																		
		ลักษณะเฉพาะและ																		
		เอกลักษณ์ ซึ่งต้องรับ																		
		วางแนวทางอนุรักษ์																		
		วัดยังคงมีความต่อเนื่อง																		
		ต่อท้องถิ่นจากอดีต																		
		ส่งผลให้ยังคงมีคุณค่า																		
		ต่อท้องถิ่นอยู่																		
		ลักษณะเฉพาะของวัด																		

3.1.5 ตลาด

ตลาดในท้องถิ่นคือ เอกลักษณะท้องถิ่น ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงความหลากหลาย มีลักษณะเฉพาะตัวของการสร้างเข้าบ้านแต่งท้องถิ่นของตน เกิดเป็นเมืองที่น่าอยู่ สร้างสรรวิถีชีวิตท้องถิ่นเข้าประกอบ เกิดเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร

ตลาดภายในเมืองสงขลาเกิดจากการที่เมืองสงขลามีเมืองท่าค้าขาย โดยการที่ตลาดของเมืองในยุคแรกตั้งอยู่บริเวณถนนนครนอกและนครใน และได้ขยับเขยื้อนจนมีการย้ายตลาดมาอยู่บริเวณตลาดทรัพย์สิน ในปัจจุบัน มีพัฒนาการในรูปแบบลักษณะ จำนวนการใช้พื้นที่ และบรรยากาศแวดล้อม โดยสามารถแบ่งตลาดออกเป็น 2 ยุคด้วยกัน

1. ยุคอดีต

ตลาดของเมืองสงขลาเกิดจากการค้าขายของเมืองสงขลาที่เป็นเมืองเก่า โดยตลาดถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อวิถีชีวิตของผู้คน เป็นศูนย์กลางการพบปะกัน โดยการค้าขายในอดีต ชาวจีนจะมีบทบาทในการค้าขายอย่างมากเพราะชาวจีนเป็นผู้นำเอาการผลิตเพื่อการค้า เข้ามาแทนการผลิตแบบยังชีพในแบบดั้งเดิม ทำให้ย่านการค้าในอดีตของเมืองสงขลาบริเวณถนนนครนอก นครใน เป็นบริเวณที่มีความคึกคักจากการค้าทั้งค้าปลีกและค้าส่ง โดยการค้าขายให้กับคนในท้องถิ่นและผู้คนจากต่างถิ่น

- ลักษณะเฉพาะของตลาด

ลักษณะของตลาดในอดีตของหลายเมืองจะเป็นการนำเอาสินค้ามาขายเฉพาะบางช่วงเวลา เมื่อหมดเวลาแล้วก็แยกย้ายกันไป โดยเอาพื้นที่หนึ่งของเมืองเป็นจุดนัดกันมาค้าขาย แต่ชาวจีนได้นำเอารูปแบบของตลาดที่เปิดค้าขายตลอดทั้งวัน โดยการมีอาคารสิ่งก่อสร้างปกคลุมโดยทำให้เกิดเป็นย่านการค้าขึ้นมา ลักษณะของตลาดในอดีตจะมีลักษณะของการใช้อาคารบ้านเรือนส่วนชั้นล่างเป็นส่วนค้าขาย ซึ่งเป็นอาคารเก่าแก่ด้านล่างใช้ทำการค้าขาย ส่วนด้านบนหรือหลังบ้านเป็นที่พักอาศัย โดยเป็นรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีลักษณะเป็นเรือนแถว ซึ่งดัดแปลงมาเป็นอาคารจำพวกทาว์นเฮ้าส์และตึกแถวในปัจจุบันที่ได้รับอิทธิพลมาจากอาคารถาวรแล้วยังมีเรือนเครื่องสับและเครื่องผูกกระจายไปตามริมถนนนครนอก นครในในสมัยนั้น การค้าขายทำตลอดทั้งวัน

- การใช้พื้นที่

ตลาดในอดีตตั้งอยู่ริมทางหรือถนน โดยตำแหน่งของตลาดตั้งอยู่บริเวณศูนย์กลางของชุมชนโดยส่วนรวมคือ ตลาดจะต้องอาศัยพื้นที่โล่งเพื่อให้ผู้คนเข้ามาใช้พื้นที่ไม่แออัด

- บรรยายภาค

บรรยายภาคของตลาดเกิดขึ้นได้เมื่อมีกิจกรรมการค้าขายเกิดขึ้น ซึ่งทำให้ผู้คนได้พบปะพูดคุยกันแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน สร้างความผูกพันภายในสังคมและชุมชนเดียวกัน ลักษณะและความรู้สึกแสดงให้เห็นถึงความเป็นกันเองอบอุ่น มีชีวิตชีวา

2. ยุคปัจจุบัน

ตลาดได้พัฒนาตัวเองไปอย่างมากเป็นผลมาจากการไม่ยึดติดกับระบบการผลิตเพื่อยังชีพอีกต่อไป โดยเข้าสู่การผลิตเพื่อการค้า ผู้คนขยายตัวมากขึ้นทำให้ตลาดต้องขยายตัวเพิ่มมากขึ้นตามความจำเป็นและความต้องการเพิ่มมากขึ้น จากความต้องการสินค้าอุปโภคและบริโภคประจำวัน รวมถึงความชอบจากตลาดในอดีตบริเวณถนนนครนอก นครใน มีการย้ายตลาดออกจากพื้นที่ ทำให้บริเวณถนนนครนอก นครใน เหลือเพียงการค้าขายระดับย่านเท่านั้น โดยตลาดในปัจจุบันสามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะคือ

1. **ตลาดถาวร** เปิดตลอดเวลา มีอาคารตลาด ร้านค้าจำหน่ายสินค้าตลอดวันคือตลาดทรัพย์สิน
2. **ตลาดแบบชั่วคราว** เปิดตลาดตามช่วงเวลา เป็นเวลาเช้าถึงเที่ยง เวลาบ่ายถึงค่ำ มีตัวตลาดแต่ค้าขายตามเวลา เช่น ตลาดรถไฟ ตลาดบ่อนไก่ ตลาดเก้าเส้ง ตลาดเทศบาล
3. **ตลาดนัด** เป็นตลาดที่จะเปิดบริการนัดตามวันเวลา เช่น ตลาดรถไฟจะเป็นตลาดนัดทุกวันอาทิตย์ และตลาดเทศบาลจะเป็นตลาดนัดวันเสาร์ มีสินค้าต่างๆ มากมายนอกจากสินค้าบริโภคพวกอาหาร ผักสด เพียงอย่างเดียว

- ลักษณะเฉพาะของตลาด

1. **ตลาดถาวร** คือตลาดของท้องถิ่นให้บริการในระดับเมืองและจังหวัด โดยย้ายมาจากบริเวณศูนย์กลางเดิมบริเวณถนนนครนอก นครใน ที่ซบเซาลงภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2482 และการที่เมืองหาดใหญ่ได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้าและการขนส่งแทนเมืองสงขลา ทำให้ทางเทศบาลเมืองได้สร้างตลาดซึ่งเป็นศูนย์กลางชุมชนแห่งใหม่ขึ้น เนื่องจากบริเวณถนนนครนอกและนครในมีความเสื่อมโทรมและคับแคบลงด้วย ทำให้การเข้ามาใช้กิจกรรมภายในพื้นที่แออัดและการขยายตัวเมืองออกไป ลักษณะเฉพาะของตลาดแห่งนี้ได้พัฒนาอาคารคลุมพื้นที่ตลาดโดยมีลักษณะของศูนย์การค้าแบบสมัยใหม่ที่มีสินค้าทุกประเภทเข้ามากระจุกตัวอยู่ทั้งค้าปลีกและค้าส่ง ตัวอาคารสร้างจากคอนกรีตแบ่งสถานที่ค้าขายเป็นสัดส่วน มีร่มเงาปกคลุม เปิดขายตลอดทั้งวัน

2. **ตลาดแบบชั่วคราว** แรกเริ่มของการเกิดตลาดเกิดจากการนำเอาสินค้าต่างๆ มาค้าขายแลกเปลี่ยนกันบริเวณสถานที่โล่ง โดยเห็นได้จากตลาดรถไฟ ตั้งอยู่ใกล้บริเวณสถานีรถไฟสงขลา ปัจจุบันได้ยกเลิกกิจการเดินรถแล้ว ในอดีตผู้คนที่ขนสินค้าต่างๆ มาค้าขาย โดยทางรถไฟได้เริ่มจับจองพื้นที่ใกล้บริเวณสถานีเกิดเป็นตลาดแบบชั่วคราวขึ้น จนเปิดค้าขายมาจนถึงปัจจุบันแม้จะไม่มีกิจการเดินรถไฟ เกิดเป็นตลาดชุมชน ทั้งนี้ราวไปถึงตลาดเก้าเส้งที่ยึดพื้นที่โล่งริมถนนเก้าแสนเป็นที่ค้าขาย โดยมีลักษณะการพัฒนาพื้นที่โดยเพิ่มเติมอุปกรณ์ โต๊ะไม้ต่างๆ วางเรียงแถวเพื่อขายสินค้า มีร่มเงาจากร่มผ้าใบหรืออาศัยต้นไม้บริเวณ หลังจากนั้นได้พัฒนาขึ้นเป็นโรงเรียนถาวร มีลักษณะเป็นโครงสร้างเสาคอนกรีตโครงหลังคาเหล็ก มุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสี มีพื้นที่จัดเป็นสัดส่วนเพื่อขายของเช่น ตลาดบอนไก่อ๊ ตลาดเทศบาล

3. **ตลาดนัด** เกิดจากการรวมตัวของพ่อค้า แม่ค้าขายขอเบ็ดเตล็ดต่างๆ เช่น เสื้อผ้า เครื่องสำอาง ซึ่งเป็นของใช้ในชีวิตประจำวันเสียเป็นส่วนใหญ่ โดยจะกำหนดวันที่แน่นอนจะนำสินค้ามาขายนอกเหนือจากอาหารสด โดยผู้ค้าขายเหล่านี้จะใช้ยานพาหนะเป็นที่ตั้งของสินค้าไปตามตลาดต่างๆ หมุนเวียนกันไป เช่น รถตู้ ปิคอัพ จักรยานยนต์ เป็นต้น

- การใช้พื้นที่

1. **ตลาดถาวร** การเข้าถึงได้สะดวกครอบคลุมพื้นที่ ติดถนน ขนาดของพื้นที่จะล้อมรอบด้วยอาคารพาณิชย์ที่เปิดค้าขายสินค้าและบริการโดยรอบ ภายในโรงเรียนของตลาดจะจัดแบ่งล็อตสำหรับผู้ขายแต่ละคน เจ้าของจะต้องจ่ายค่าเช่าให้กับเจ้าของสถานที่คือเทศบาลเมือง สำหรับตลาดทรัพย์สินเป็นที่รวมของตลาดสดค้าส่งและปลีก ในชั้นล่างส่วน ชั้นบนเป็นสินค้าพวกขนม เครื่องใช้ไฟฟ้าที่หนีภาษีมาจากประเทศมาเลเซีย เปิดขายสินค้าตลอดทั้งวันและเป็นตลาดได้รุ่งในตอนกลางคืน มีการขนส่งสินค้าเข้าออกตลอดวัน มีสถานที่จอดรถสะดวกสบาย

2. **ตลาดชั่วคราว** การเข้าถึงพื้นที่ได้สะดวก เช่นเดียวกับตลาดถาวรแต่มีพื้นที่เล็กกว่า เนื่องจากเป็นที่สาธารณะที่ได้รับการจับจองจนพัฒนาเป็นตลาดตามความต้องการของชุมชน รวมถึงการสร้างตลาดจากทางราชการเพื่อให้ความเหมาะสมกับพื้นที่และชุมชน โดยไม่ต้องเสียผลประโยชน์ให้กับเจ้าของที่ แต่ในปัจจุบันทางราชการได้เข้ามาดูแลจัดเก็บผลประโยชน์เพื่อใช้ในการบำรุงรักษาพื้นที่

3. **ตลาดนัด** การใช้พื้นที่จะไม่เจาะจงที่ตั้งแน่นอน โดยอาศัยพื้นที่ลานโล่งหรือตลาดชั่วคราวในบางเวลามาตั้งวางสินค้าชั่วคราวในระยะเวลาสั้นๆ เมื่อมีผู้ซื้อเป็นที่เพียงพอแล้วก็จะเคลื่อนย้ายต่อไปในพื้นที่อื่นต่อไป สลับหมุนเวียนกัน

ถนนครในตลาดค้าขายในอดีต

ศาลเจ้าในอดีตเคยเป็นตลาดนัด

ตลาดทรัพย์สินทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

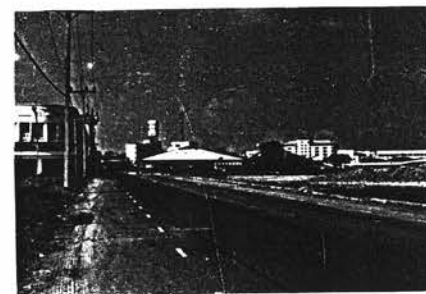
ย่านศูนย์การค้า

ตลาดทรัพย์สินด้านติดถนนไทรบุรี

ตลาดเก้าเล้ง

ตลาดเทศบาล

บรรยากาศตลาดเก้าเล้ง

สินค้าในตลาด

ตลาดรถไฟ

บรรยากาศคึกคักบริเวณตลาดทรัพย์สิน

ภาพที่ 5.30 แสดงบรรยากาศและลักษณะเฉพาะของตลาดภายในเมืองสงขลา

- บรรยายภาค

บรรยายภาคของตลาดทั้ง 3 ประเภทก็จะมี ความแตกต่างกันตามลักษณะของตลาดดังนี้

1. ตลาดถาวร (ตลาดทรัพย์สิน) มีความแออัด คึกคัก พลุกพล่าน มีแต่ความสับสนรีบเร่ง แต่ก็แฝงไปด้วยความเป็นกันเองระหว่างผู้ค้าขายกับผู้ซื้อ ในบรรยายภาคตอนเช้า กลางวันและเย็น จะมีบรรยายภาคที่มีเอกลักษณ์แฝงอยู่ โดยตอนเช้าผู้คนจะมาจับจ่ายซื้อของกันมาก มีร้านอาหาร ร้านกาแฟเปิดให้บริการ ยามบ่ายมีผู้คนเข้ามากินน้ำชาพบปะพูดคุยและเปลี่ยนข่าวสารเกิดเป็นชีวิตหมู่เหล่า

2. ตลาดชั่วคราว มีบรรยากาศของตลาดในอดีต มีการค้าขายสินค้าพื้นเมือง หรือภายในท้องถิ่น สถาปัตยกรรมเรียบง่าย มีทั้งตั้งวางสินค้ากับพื้น วางบนโต๊ะไม้แบบธรรมดา จนถึงได้ปรับปรุงให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น ชาวเมืองได้มาใช้พบปะแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน อบอุ่นให้คุณค่าทางสังคม มีชีวิตชีวา

3. ตลาดนัด ช่วยสร้างความเคลื่อนไหวให้กับชุมชน สร้างชีวิตทางสังคมที่สัมพันธ์ระหว่างผู้ขายและผู้ซื้อด้วยกัน ทำให้ชุมชนมีชีวิตชีวา ที่ช่วยเติมแต่งให้เกิดเป็นวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

3. อนาคต

นับวันตลาดยังมีความสำคัญต่อชุมชนมากยิ่งขึ้น ผู้คนเข้ามาใช้ชีวิตภายในเมืองสงขลามากยิ่งขึ้นพบว่าในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา วิถีชีวิตและสังคมของชาวสงขลาได้เปลี่ยนไปมาก ชีวิตต้องพึ่งความสะดวกสบายมากกว่าแต่ก่อนตลาดจึงมีการก่อตั้งขึ้นในหลายรูปแบบ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อ ดังปรากฏในปัจจุบันและแนวโน้มที่จะเกิดในอนาคต ความจำเป็นเหล่านี้จะมีมากขึ้นตามการขยายตัวของชุมชนเมืองสงขลา

4. สรุปลักษณะเฉพาะตัวของตลาดโดยภาพรวม

- รูปแบบและลักษณะเฉพาะ

ยุคอดีต ตลาดเริ่มจากการเป็นเมืองท่าค้าขาย อาศัยพื้นที่ริมถนนของย่านการค้าของเมือง เพื่อวางของขายสินค้ากับพื้นดินหรือตั้งเป็นโรงเรือนแบบชั่วคราว และได้มีพัฒนาการโยกย้ายตลาดในยุคอดีตไปอยู่บริเวณใกล้เคียงที่มีพื้นที่มากกว่า สามารถสร้างตลาดที่มีโรงเรือนและมีลานโล่งประกอบอยู่ภายในตัวอาคาร

ยุคปัจจุบัน ตลาดมีความแตกต่างในรูปแบบเฉพาะเรื่องขนาด กิจกรรม และองค์ประกอบภายในตลาด

- การใช้พื้นที่และการจัดระเบียบที่ดิน

ยุคอดีต พื้นที่ตลาดเกิดจากการจับจอง ใช้พื้นที่สาธารณะไม่ต้องมีการดูแลทำให้ขาดสุขลักษณะ

ยุคปัจจุบัน พื้นที่ของการเกิดตลาดเกิดจากพื้นที่สาธารณะของเมือง เกิดจากการจับจองของชาวเมือง โดยเป็นทั้งที่ดินของเอกชนและราชการ ทำให้ทางราชการต้องเข้าไปจัดระเบียบสร้างโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ หรือจัดเก็บค่าเช่าเพื่อใช้บำรุงรักษาพื้นที่หรือเป็นที่ดินของเอกชนมีกรรมสิทธิ์สร้างตลาดขึ้น การใช้พื้นที่ที่ดีริมถนน เพื่อสะดวกในการซื้อขาย ขนถ่ายสินค้า โดยองค์ประกอบของตลาดจะคล้ายกับในยุคอดีตคือใช้พื้นที่ลานโล่ง และการตั้งโรงเรียนถาวร หรืออุปกรณ์วางสินค้าแบบชั่วคราว

4. สภาพปัญหาของตลาดและกิจกรรม

ตลาดท้องถิ่นคือเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เป็นที่ผู้คนในเมืองได้เข้ามาใช้แสดงออกทางสังคม วิถีชีวิต มีความเคลื่อนไหวพบปะแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นมักจะเป็นการเปลี่ยนรูปแบบ และลักษณะการใช้พื้นที่โดยความมีชีวิตชีวาของท้องถิ่นหายไป เช่นตลาดสดที่ย้ายไปเป็นตลาดติดแอร์ในห้างใหญ่ ๆ หรือการเกิดขึ้นของซูเปอร์มาร์เก็ต หรือ มินิมาร์ท เป็นความสะดวกรวดเร็ว แต่ขาดชีวิตชีวา สีสนของวิถีชีวิตในท้องถิ่น กล่าวโดยสรุปคือ การสูญเสีย คุณค่าทางสังคม ในด้านบรรยากาศ และภูมิทัศน์ของตลาดที่ให้ความรู้สึกกันเอง คู่กันเคยกันของคนในสังคมที่จะจางหายไป ถ้ามีตลาดสดติดแอร์เพิ่มมากขึ้น ผู้คนไม่ให้ความสนใจในตลาดท้องถิ่น ซึ่งมีบรรยากาศที่น่าสนใจในยามเช้าและยามเย็น

จะเห็นได้ว่าตลาดมีความสำคัญและเป็นวิถีชีวิตของชุมชนและท้องถิ่นมากกว่าการทำลายคุณค่าใด ๆ ถ้ามีการรักษาความเป็นท้องถิ่นไว้ ให้กลมกลืนกับสภาพทางสังคม และเพิ่มความเป็นระเบียบเรียบร้อยและถูกสุขลักษณะมากกว่าในปัจจุบัน

3.1.6 การประเมินคุณค่าระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทตลาด

เป็นการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทตลาด โดยดูลักษณะด้านสถาปัตยกรรม การใช้พื้นที่และการวางผังบริเวณ บรรยากาศและภูมิทัศน์ โดยการให้ค่าคะแนนทางบวกและลบ(ตารางที่ 5.9)

ตารางที่ 5.9 แสดงการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นระดับละแวกบ้านในองค์ประกอบประเภทตลาด

ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นระดับละแวกบ้าน ในองค์ประกอบประเภทตลาด		ยุคอดีต			ยุคปัจจุบัน			อนาคต			ภาพรวม			ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นระดับละแวกบ้าน ในองค์ประกอบประเภทตลาด																																												
		+			-			+			-			+			-			-																																						
		3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3	3	2	1	1	2	3																																	
สถาปัตยกรรม	- ความเป็นพื้นถิ่นมีลานโถง เพื่อเกิดกิจกรรมการค้า	■	■	■							■	■	■				■	■	■							- เน้นความเป็นระเบียบก่อสร้างอาคารแบบสมัยใหม่	สถาปัตยกรรม																															
	ให้คุณค่าทางสังคม																									- สูญเสียคุณค่าดั้งเดิม																																
การใช้พื้นที่และการวางผังบริเวณ	- มีลานโถงเพื่อให้เกิดกิจกรรม เน้นการจัดวางผังที่เรียบง่าย มีความยืดหยุ่นในการใช้งาน	■	■	■							■	■	■				■	■	■							- เน้นพื้นที่ใช้สอยที่กระชับ ดายตัว ไม่สามารถยืดหยุ่นหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบ ใช้งานได้เฉพาะอย่าง	การใช้พื้นที่และการวางผังบริเวณ																															
	บรรยากาศและภูมิทัศน์	- มีความคึกคัก เป็นกันเอง มีชีวิตชีวา ผู้คนสัมพันธ์กัน	■	■	■							■	■	■				■	■	■								- ยังคงมีความคึกคัก แต่ขาดความเป็นกันเอง ห่างเหิน	บรรยากาศและภูมิทัศน์																													
หมายเหตุ +	รวม	9			0			2			2			0			6			6			0			รวม	หมายเหตุ -																															
ค่า 3 = คุณค่าทาง + สูง	ลักษณะเฉพาะของตลาด	ตลาดเกิดจากการค้าขายของพ่อค้าชาวจีนนำเอารูปแบบจากระบบการระบบการค้าแบบใหม่ เกิดเป็นการค้าแบบใหม่																					ตลาดเกิดขึ้นหลายรูปแบบจากระบบการผลิตที่ต้องพึ่งพาสถาปัตยกรรมและท้องถิ่น เน้นความสะดวกสบาย									ตลาดยังคงมีความสำคัญต่อเนื่องให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น									ตลาดท้องถิ่นคือเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีความจำเป็นต่อวิถีชีวิตค่อนข้างสูง									ค่า 3 = คุณค่าทาง - สูง								
ค่า 2 = คุณค่าทาง + ปานกลาง																																																		ค่า 2 = คุณค่าทาง - ปานกลาง								
ค่า 1 = คุณค่าทาง+ ต่ำ																																																										

บทสรุป

การประมวลและประเมินลักษณะเฉพาะและคุณค่าของท้องถิ่นเมืองสงขลาโดยการรวม

จากพัฒนาการท้องถิ่นเมืองสงขลา ปัจจัยของการตั้งเมืองสงขลาในอดีตเกิดจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของทำเลที่ตั้งเมือง ก็มีความเหมาะสม มีทะเลล้อมรอบเมือง สงขลากลายเป็นเมืองท่าทำการค้าขายมาหลายยุคสมัย โดยอาศัยเส้นทางน้ำ และการค้านำเอาความเจริญในหลาย ๆ ด้านเข้ามาสู่เมืองสงขลา ผู้คนหลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ได้เข้ามาแลกเปลี่ยนการค้า วัฒนธรรม หล่อหลอมเกิดเป็นวิถีชีวิตของท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น มีมรดกเมืองที่ทรงคุณค่าสืบทอดมาสู่เมืองสงขลาตลอด เมืองสงขลาในอดีตจึงเป็นทั้งศูนย์กลางทางการค้า และบริการการปกครอง ทั้งในระดับภาคและเมือง มาตลอดจนถึงปัจจุบัน เมืองสงขลายังคงมีบทบาทเป็นเมืองหลักที่ได้รับการพัฒนาไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ โดยการเป็นชุมชนเมืองสำคัญ มีบทบาททางด้านการบริหารราชการ การศึกษาตลอดจนอุตสาหกรรมการผลิต เมืองท่าเพื่อการส่งออก ต่างก็ได้รับการพัฒนาไปตามศักยภาพของพื้นที่ มีโครงการสำคัญเกิดขึ้นทั้งภายในและนอกพื้นที่ เพื่อส่งเสริมบทบาทของเมืองให้เด่นชัดขึ้น อาทิเช่น สะพานติณสูลานนท์ ท่าเรือน้ำลึก ท่าเรือประมง นิคมอุตสาหกรรม ศูนย์ราชการ ตลอดจนถึงการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์ ภายในเมืองสงขลาที่เติบโตอย่างรวดเร็ว โดยการพัฒนาแบบตะวันตกที่เน้นเพียงการพัฒนาเมืองทำอย่างไรให้เมืองเติบโตเร็ว ผู้คนมีงานทำแต่การพัฒนาเมืองได้มองย้อนกลับไปพบว่าเราเดินมาหลงทางเสียแล้ว เมืองเติบโตจริง แต่ชนบท รากเหง้า วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมถูกทำลายไปกับการแสวงหาพัฒนาที่ฉาบฉวยได้ทำให้ลักษณะเฉพาะตัวของท้องถิ่นทั่วในระดับ เมือง ย่าน ละแวกบ้าน เกิดความแปลกแยกและค่อยๆ สูญหายไปจากระบบสังคมความภูมิใจต่อท้องถิ่นของตนจางหาย อันเกิดจากการทำลายภาพลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะตัวอย่างหากคุณค่ามิได้ แท้จริงแล้วควรเป็นเรื่องการอนุรักษ์และศึกษา เพื่อการพัฒนาที่ถูกแนวทาง

ระดับเมือง

ในระดับเมืองเมื่อมองลักษณะเฉพาะในด้านที่ตั้งและสภาพแวดล้อมเมืองพบว่า ในยุคอดีตจะมีคุณค่าต่อท้องถิ่นในด้านกายภาพสูงกว่าในยุคอื่นๆ ทุกด้าน เพราะมีคุณค่าในด้านบวกที่สูง แต่เมื่อเข้าสู่ยุคปัจจุบันสภาพแวดล้อมต่างๆ เริ่มถูกทำลายไปพร้อมกับการใช้ที่ดิน ซึ่งใช้พื้นที่ธรรมชาติที่โดนทำลายไปอย่างรวดเร็ว จากกระแสการพัฒนาเมือง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจสังคมและจิตใจ ซึ่งจะมีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อยๆ ในอนาคต ซึ่งจะต้องสูญเสียเอกลักษณ์ ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น และคุณ

ค่าในด้านต่างๆ ไปโดยไม่สามารถย้อนกลับคืนได้ หากไม่มีการวางแผนทางอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นให้เหมาะสม ซึ่งเมื่อมองในภาพรวมแล้วท้องถิ่นยังคงมีคุณค่าที่ดีในด้านบวกมากกว่าด้านลบ

ระดับย่าน

ในความเป็นพื้นที่ย่านของท้องถิ่นเมืองสงขลา ซึ่งมีพัฒนาจากกลุ่มสังคมหลายกลุ่ม แต่ได้มีความสัมพันธ์ผูกพันกันเป็นอย่างดี ร่วมกันสร้างชุมชนเป็นกลุ่มๆ เฉพาะตน เฉพาะพื้นที่ และหล่อหลอมรวมกันเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่มีคุณค่าต่อท้องถิ่น มีกิจกรรมในพื้นที่ซึ่งกลายเป็นย่านที่เป็นแม่แบบของท้องถิ่น ต่อมาภายหลังการเติบโตของชุมชนในการใช้ที่ดินจากการพัฒนาของทั้งภาครัฐและเอกชน ส่งผลให้เกิดการใช้พื้นที่ย่านขยายตัวแตกแยกไปอีกหลายรูปแบบตามกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น และเกิดการรุดความกลมกลืนกับรูปแบบดั้งเดิมทั้งทางด้านกายภาพ การใช้พื้นที่ บรรยากาศ และภูมิทัศน์ในพื้นที่ย่าน ส่งผลให้เกิดความแตกต่างไปตามความเข้มข้นของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งในอนาคตมีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงมากขึ้นในทุกด้าน ซึ่งในภาพรวมของคุณค่าในระดับย่านในปัจจุบันยังคงบ่งชี้ว่า การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันยังเกิดเฉพาะบางจุด ไม่ได้เกิดขึ้นมากแต่ควรมีแนวทางที่เหมาะสมเพื่อเป็นทางออกของการอนุรักษ์และพัฒนาต่อไป

ระดับละแวกบ้าน

ในองค์ประกอบของท้องถิ่นประเภทบ้าน วัด ตลาด ในระดับละแวกบ้านนั้น เป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นระดับละแวกบ้าน ที่มีลักษณะเฉพาะตัวในด้านการเกิดรูปแบบทางด้านสถาปัตยกรรม การใช้พื้นที่และการวางผังบริเวณ บรรยากาศและภูมิทัศน์เป็นไปตามปัจจัยแวดล้อมทางธรรมชาติของท้องถิ่นและการใช้ที่ดินเพื่อแสดงออกถึงกิจกรรมต่างๆ ตามรากฐานในอดีตที่ส่งผลมาถึงปัจจุบัน

ภาพรวมของท้องถิ่นระดับเมือง ย่าน และละแวกบ้าน

ยุคอดีต มีคุณค่าทางบวกในระดับเมือง ย่าน และละแวกบ้าน สูงกว่าทุกยุค โดยมีค่าคะแนน 207 : 0 (+ : -)

ยุคปัจจุบัน คุณค่าของท้องถิ่นลดลงอย่างมาก โดยมีคะแนน 115 : 68 (+ : -) แต่ยังคงมีค่าบวกมากกว่า ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อท้องถิ่น

อนาคต คุณค่าของท้องถิ่นในทุกด้านแสดงค่าเป็นลบสูงกว่าบวกมากถึง 42 : 138 (+ : -) ซึ่งหมายถึงว่าหากในปัจจุบันเรายังไม่มีการวางแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเหมาะสม และถูกทิศทาง ท้องถิ่น จะถูกทำลายลักษณะเฉพาะและคุณค่าในด้านต่างๆ หมดสิ้น

โดยภาพรวม ลักษณะเฉพาะและคุณค่าที่หล่อหลอมจากอดีตถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าท้องถิ่นยังคงมีคุณค่าและลักษณะเฉพาะตัวที่มีคุณค่าแฝงอยู่ ทั้งในระดับเมือง ย่าน และละแวกบ้าน โดยมีค่าคะแนนทางบวกมากกว่าด้านลบถึง 131 : 45 (+ : -) ซึ่งหมายถึงว่าคุณค่าในด้านบวกของปัจจุบันจะต้องรีบเอาใจใส่ดูแลหาแนวทางป้องกัน เพื่อไม่ให้สูญเสียนอกจากการประมวลและประเมินลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นเมืองสงขลา ตารางที่ 5.10

ตารางที่ 5.10 แสดงผลสรุปการประเมินคุณค่าของท้องถิ่นในระดับ เมือง ย่าน และละแวกบ้าน

ลักษณะเฉพาะตัวและคุณค่าของท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ		ยุคอดีต		ยุคปัจจุบัน		อนาคต		ภาพรวม	
		+	-	+	-	+	-	+	-
คุณค่าทางด้าน +		+	-	+	-	+	-	+	-
ระดับเมือง	- ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมเมือง	44	0	16	17	11	27	17	9
	- การใช้ที่ดิน	51	0	22	28	11	40	26	20
	- เศรษฐกิจและสังคม	13	0	7	6	3	12	7	9
	- จิตใจ (จินตภาพและภูมิทัศน์ท้องถิ่น)	21	0	11	1	3	7	14	0
ค่าคะแนนรวม		129	0	56	52	28	86	64	38
ระดับย่าน	- ย่านต่าง ๆ ภายในท้องถิ่น	33	0	44	10	12	28	44	5
ค่าคะแนนรวม		33	0	44	10	12	28	44	5
ระดับละแวกบ้าน	- บ้าน	15	0	4	4	0	12	4	2
	- วัด	21	0	9	0	2	6	13	0
	- ตลาด	9	0	2	2	0	6	6	0
ค่าคะแนนรวม		45	0	15	6	2	24	23	2
ค่าคะแนนรวมคุณค่าทั้งท้องถิ่น		207	0	115	68	42	138	131	45